

SC. SUP. 7. PL. 5.





V I T A R U M
I T A L O R U M
D O C T R I N A E X C E L L E N T I U M

QUI SÆCULO XVIII. FLORUERUNT

D E C A S I.

A U C T O R E

ANGELO FABRONIO



R O M Æ M D C C L X V I.

EXCUDEBAT KOMAREK, APUD PAULUM GIUNCHI
PROVISOREM LIBRORUM BIBLIOTHECÆ VATICANÆ,
IN TYPOGRAPHIO S. MICHAELIS AD RIPAM.
SUPERIORIBUS ANNUENTIBUS.

32-3-E-27

(III)

PETRO LEOPOLDO

REGIO PRINCIPI

HUNGARIÆ ET BOHEMIÆ

ARCHIDUCI AUSTRIÆ

MAGNO ETRURIÆ DUCI

ETC. ETC. ETC.

ANGELUS FABRONIUS.



Emoria fortasse tenes,
 CELSISSIME PRINCEPS REGIE,
 quo primum tempore ad Etru-
 riæ gubernacula accessisti, sum-

* 2

mis

mis me a Te precibus contēdisse , ut sineres amplissimo Tuo nomini inscriptum in lucem exire primum volumen , quod a me lucubratum est de vitis Italorum doctrina excellentium , qui aut nostra , aut patrum ætate floruerunt . Ego certe memoria prosequar sempiterna , quam benigne me exceperis , quam comiter Te meo desiderio satisfacere velle dixeris , & quam humaniter gratum acceptumque habueris munusculum , quod Tibi eodem tempore obtuli Dialogorum Phocionis , qui a me ex Gallico sermone in Italicum conversi sunt . Quare autem maxime

exoptaverim, ut mihi permitte-
retur Regio Tuo nomine me-
um hoc vitarum volumen or-
nandi, hæc caussa est, quod
existimavi posse hac ratione fie-
ri, ut Tibi & ceteris hominibus
testificarer singularem erga Te
meam observantiam, utque a
Te omnibus ornamentis spe-
ctatissimo PRINCIPE aliquam gra-
tiam inirem. Nam etsi magna
est Tibi a Deo regendorum
populorum imposita moles,
quam summa cum illorum uti-
litate, nec Tua minori cum
laude sustines, ita tamen colis
Litterarum studia, ut quotidie
soleas gravibus defatigatus la-
boribus ac molestiis in ea, tan-
quam

(VI)

quam in amœnissimum hortum , divertere . Jure igitur maximam in spem erigor , non ingratum Tibi fore libellum hunc meum , quem cum leges magnum in Te accendetur desiderium , ut per Te reviviscant illa doctrinæ lumina, quorum imagines , tenui licet penicillo , majori tamen quo potui studio, exprimendas curavi. Nihil est præclarum , nihil illustre , nihil amplum , quod a Te non expectari debeat ; nec dubitare aliquis potest , quin , Te ad Etruriæ clavum sedente , honestissimarum omnium artium ac doctrinarum studia futura sint summa in dignitate
atque

atque honore . Hæc quidem erunt ad nominis Tui famam præclara, eaque illustriora quoque fient commendatione Pietatis in Deum , quæ in Te excellit quasi princeps & regina quædam omnium Tuarum virtutum. Etenim cum omnes virtutes habeant quoddam commune vinculum & quasi cognationem inter se , nulla est tamen quæ æque universas colligat ac complectatur , & singulis dignitatem ac splendorem impertiat , atque Pietas . Ex quo Pietatis fonte nascitur in Te, ut de multis pauca commemorem , continuum illud studium , ut commoditati pro-

(VIII)

ſperitæque ſubjectorum Tibi
populorum conſulas ; nihil ut
agas, aut cogites , quod a recta
conſcientia , ne tranſverſum
quidem unguem , diſcedat ; ut-
que Te homines intuentes, tan-
quam exemplar aliquod pu-
doris , innocentiaë , religionis
ac liberalitatis intueantur . Sic
viam virtutis terens , CELSISSIME
PRINCEPS REGIE , hanc , inquam ,
viam ſignatam & impreſſam
veſtigiis Parentum ac Majo-
rum Tuorum , brevi per eam
pervenies ad nominis immor-
talitatem .

PRÆ.

PRÆFATIO

AD LECTOREM.

Quoniam non multa habeam de quibus te
 admonendum putem, erudite Lector, non
 tamen finem absque ullo Præfationis ornamento
 librum hunc meum in publicum prodire, quoniam
 hoc est in more positum, ut quemadmodum adi-
 bus & templis vestibula & aditus, sic libris
 præfationes præponantur. Quod vitas perscribam.
 Italorum doctrina excellentium, qui sæculo XVIII.
 floruerunt, res profecto laude digna videbitur con-
 sideranti multum id conducere ad amplificandam
 Italiæ gloriam, & ad excitandam præclaris
 exemplis posteritatem, ne ab eximia contestata-
 que patrum, majorumque laude degeneret. Vti-
 nam & vita & vires suppetant ad hoc arduum
 magnumque opus conficiendum. Mihi certe in
 labore perferendo industria non deerit, nec in
 me accuratior diligentia desiderabitur; & quo
 facilius instituta rei exitum expediam, homines
 doctos urgere non cessabo, ut aliquid mihi opis
 auxiliique ferant. Itaque nullum erit operis hu-
 jusce mei volumen, quod non comprehendat unam
 aut

aut alteram vitam aliena manu scriptam ; ad quod consilium illa quoque me cogitatio adduxit , ut Lectores , si forte defatigabuntur lectione eorum , quæ ego exaravi , habeant in quo tanquam in peropportuno diversorio , conquiescant . Retuli igitur primum in hoc volumen vitas Dominici Guglielminii , & Antonii Mariæ Valsalvæ , quas vir doctrina summus , mihiq̃ue amicissimus Joannes Baptista Morgagnius diligentissime elegantissimeque elucubravit , ut satis amoris suo ac pietati faceret . Utrumque enim familiarissimum , Valsalvam etiam in Anatome præceptorem habuit . Arbitratus sum desideraturum fortasse aliquem , ut , quoniam Guglielminius multa reliquit ingenii monumenta , ejus vitæ index adjungeretur , ex quo uno fere aspectu perspici posset , quos libros , quibus temporibus , cujusque pretii is in vulgus ediderit , quod quidem præstiti majori quam potui diligentia . Quod autem in his vitis conscribendis nullum servem ordinem aut locorum , aut temporum , sed eas contexam , quas primas aut casus , aut opportunitas offerat , contextas vero sic edam , ut intra terminos uniuscujusque Decadis , aut Voluminis eam disponendarum vitam

rum rationem sequar, quam affert ordo litterarum, quæ sunt initia cognominum, scias ex sententia sapientissimorum hominum id a me susceptum esse consilii, quod plenum esse prudentiæ facile per te intelliges. Nec una me movit causa, quare non prætermittendas esse duxerim epistolas, quibus clarissimos viros rogavi, ut iudicarent, cognoscerent, statuerent de vitis illorum Scriptorum, quos habuere conjunctissimos, illa in primis, ut hoc extaret diligentiae meæ signum, quod non mediocris esse momenti duxi ad veritatem obtinendam. Porro summus in me veritatis amor fuit, semperque erit, quapropter etsi natura sim propensior ad laudandum; non tamen, quoties res postulare videbitur, reprehensoris personam suscipere recusabo; verum hanc sic tucbor, ut absit a reprehensione asperitas, & liberior illa hujus sæculi licentia, quæ falso ingenuitatis nomine obtegatur. Neque puto a me exactum iri, ut de omnibus libris, quos narro, exponam sententiam meam. Narratorem enim magis me esse volo, quam judicem, & odi semper illorum hominum arrogantiam, qui quasi pro tribunali sedentes de omni re temere pronun-

nuntiant . Equidem non deero quominus in medium saepe afferam iudicia hominum intelligentium , quorum sententiae multo stari malo quam meae . Cumque in contexenda Lancisii vita acciderit , ut in manus meas pervenerint quatuor volumina epistolarum ad eum missarum , quae magnam horum iudiciorum copiam suppeditabant , faciendum mihi putavi , ut illustriora seligerem , deque iis quasi quandam vitae appendiculam componerem . Audio esse quosdam , qui me accusant , quod aliquando scribam ea , quae alii . Quid , quaeso , hoc reprehensionis est ? Scripsit Polybius quae Romani sua majorumque memoria , Livius quae ille , Dionysius Halicarnassensis quae Livius , & sic consequentium Historicorum plerique . Cornelius quoque Nepos , ut ipse fassus est , nil aliud egit , nisi ut uno volumine vitas excellentium virorum complurium concluderet , quas separatim multis millibus versuum complures scriptores ante eum explicarunt . Haec satis multa essent aequis hominibus . Sed quoniam cum inquis nobis res est , hoc quoque addam ; quoties eveniet , ut vitas perscribam , quas alii ante me scripserunt , me profecto effecturum , ut sive

rerum prolatio, sive dispositio, sive dicendi genus spectari velit, nihil tam absit a vero, quam me actum egisse. Restat, ut iis quoque respondeam, qui me accusant, quod simpliciter nimis, & sine quibusdam flosculis, & sententiarum aculeis has vitas explicem. Illi quidem ignorare ostendunt, nihil me magis velle quam persequi vestigia Cornelii Nepotis, Caesaris, aliorumque antiquitatis scriptorum, qui nudi sunt, recti, venusti, omnique ornatu orationis, tanquam veste spoliati. Hos si secutus esse judicabor, videant parum cauti censores, ne in me reprehendant, quod illis scriptoribus laudi datum est, hodieque & semper penes cordatos viros iisdem erit maximæ gloriæ. Vale, fruiere, ac fave, erudite Lector, brevique secundum vitarum Volumen expecta.

I M P R I M A T U R,

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro
Sacri Palatii Apostolici.

Dom. Jordani Arch. Nicom. Vicesg.

A P P R O B A T I O

Librum cui titulus = *Vitarum Italorum doctrina excellentium qui seculo xviii. floruerunt Decas 1. auctore Angelo Fabronio* = jussu Rm̃i P. Sacri Palatii Apostolici Magistri legi summa cum voluptate. In eruditissimo diligentissimoque Scriptore nihil offendi, quod Christianæ pietati aut moribus adversetur. Omnia e contrario mihi visa sunt scite, ingenioseque explicata, atque ad severiores Historiæ leges exacta. Tanta vero est suavitas orationis ad Scriptores Latinorum principes conformata, ut non adscita, sed nativa quædam ubique appareat dicendi venustas et elegantia. Itaque opus dignissimum censeo, quod publicam lucem adspiciat ad Italiæ quoque nostræ ornamentum; ne quis, ut est apud Plinium, nostrorum temporum ingenia despiciat, et naturam quasi lassam et effœtam putet, ut jam laudabile nihil pariat. Dabam in Collegio Nazareno tertio Nonas Sextiles an. 1762.

Jo. Aloysius Bongiochius Cl. Reg. Schol. Piar.
Eloquentiæ, Græcarumque Litterarum Professor.

I M-

IMPRIMATUR.

*Fr. Thomas Augustinus Ricchinius Sacri Palatii
Apostolici Magist. Ordinis Prædicatorum.*

IN-

I N D E X

V I T A R U M.

I.	<i>Franciscus Maria Cardinalis Casinius .</i>	pag. 1.
II.	<i>Nicolaus Fortiguerra .</i>	pag. 23.
III.	<i>Dominicus Guglielminius .</i>	pag. 42.
IV.	<i>Joannes Maria Lancisus .</i>	pag. 60.
V.	<i>Franciscus Maria Lorenzinius .</i>	pag. 127.
VI.	<i>Eustachius Manfredius .</i>	pag. 152.
VII.	<i>Petrus Jacobus Martellius .</i>	pag. 215.
VIII.	<i>Alexander Politus .</i>	pag. 254.
IX.	<i>Antonius Maria Valsalva .</i>	pag. 278.
X.	<i>Josephus Augustinus Cardinalis Dr-</i> <i>sus .</i>	pag. 332.



FRANCISCUS MARIA CARDINALIS
CASINIUS .



FRANCISCUS CASINIUS Aretii in pe-
rantiqua Etruriæ Urbe natus est III.
Id. Novembris anno MDCXLVIII.
Parentes habuit Carolum Casinium & Olym-
pam Albergottam, utrosque nobilitate claros ,
qui tres filios susceperunt , quorum minimus na-
tu fuit is, de quo scribere exorſi ſumus . Ac
de prima illius pueritia id conſtat, cum lacte
nutricis ſuxiſſe in Deum ac Deiparam Virgi-
nem pietatem , quam ita , in vivis dum fuit ,
conſtanter retinuit , ut omnibus eſſet admiratio-
ni . Præceptorem habuit tum in ſtudiis humani-
tatis , tum in Philoſophia Fridericum Nomium,
qui juventuti inſtituendæ publice operam dabat ;
quique iis temporibus , & apud illam gentem ma-

A xime

xime florebat existimatione doctrinæ : quamobrem tantum honoris ei tributum est , ut inter nobiles illius Civitatis referretur . Sed redeo ad Franciscum , cui , dici non potest , quam omnibus æqualibus suis præstare contigerit . Nam cum ingenio polleret , nec studio minus & diligentia posset , & ea quæ tradebantur , celerrime percipiebat , & quæ semel aggressus esset , constantissime persequebatur . Accedebant ad hæc mira vocis & pronuntiandi suavitas , atque oris , quæ plurimum commendat , eximia venustas . Ex quo factum est , ut Præceptorum cum esset carissimus , ceteris etiam , quibuscum ei usus intercedebat , quosque habebat condiscipulos , stimulos adderet ; eosque humanitate , quæ jam tum mira in puero elucebat , in sui amorem benevolentiamque facile adduceret . Postquam ephebus factus est , iis in consilium adhibitis , quos sensuum habebat suorum , actionumque moderatores , statuit e re sua fore vel maxime , si Familiæ Cappuccinorum primo quoque tempore nomen daret . Namque ceperat illum jampridem rerum humanarum contemptio ; Deique numine afflatus , perfectiorem vivendi rationem ,
sibi

sibi amplectendam esse decreverat. Hocce in stadio quid ille sibi proposuerit, facile est judicare. Namque Sodalitatem illam Cortonæ ingressus, in qua Franciscus Maria est appellatus, non is duntaxat quid instituta juberent, verum altiora longe spectabat, quam ut ea quisque suspicere posset. Itaque nemo erat inter collegas, cui cognitus ille esset, qui sibi non ab eo plurimum polliceretur, non solum in eo Instituti genere, quo tota pene perfectioris vitæ ratio continetur, sed etiam in quadam bonarum artium disciplina, atque scientiarum omnium præstantissimarum, ad quas natus & altus videbatur. Quocirca ne diutius retardaretur spes, quam homines illi de ingenio Casinii conceperant, hunc ea lege solvi curarunt, qua triennii spatium præfinitur iis, qui Familiæ nomen dederunt, antequam in studiis versari possint. Qua re impetrata, absolutoque tirocinio, Casinius Lucam missus est, traditusque in disciplinam Bernardino ab Aretio, qui postea Ordinis Minister Generalis creatus est. Quantos progressus fecerit, ex hoc facillime intelligi potest, quod nondum vigesimo quarto ætatis

anno absoluto, declaratus est Concionator & Magister. Docuit igitur in eadem Civitate Philosophiam primum, mox Theologiam, ex quo curriculo sexennio post discessit, ut munus susciperet Definitoris, ut appellant, Etruscæ Provinciæ. Hinc ad gubernacula regendorum cœnobiorum accessit, qua in re quantam laudem meruerit, hæc erunt indicio. Benevolentiam & caritatem suorum erga se non solum mansuetudine, humanitate, ceterisque hujusmodi virtutibus, verum etiam industria quadam alebat. Ita se facillime illos reddere alacres posse, existimabat ad ea exequenda, quæ sunt perfectioris disciplinæ. Hæc enim ei maxime cordi erat, ad eamque singulos non minus exemplo quam dictis, excitabat. Omnes admirabantur hominem in precationibus frequentem, abjectiora quæque Ordinis munia sedulo obeuntem, sua tempora sacris studiis tribuentem, de se demisse & humiliter sentientem, humana omnia contemnentem, tenuem victum colentem, paupertatis observantissimum, atque ita compositis moribus, ut nihil temere ac fortuito, inconsiderate negligenterque unquam ageret, deco-

decorum semper teneret. Cum pietate iungebat prudentiam, quæ virtus merito gubernandi ars dicitur; nec ei in summa comitate facilitateque deerat gravitas ac severitas, ut difficile esset intellectu utrum eum sui magis vererentur, an amarent. Quæ omnia quanquam, erant cum aliorum fructu & utilitate conjuncta, Casinius tamen divinæ gloriæ, salutisque communis mire studiosus, latiore campum, facile Moderatoribus consentientibus, sibi delegit, in quo hominibus prodesse posset. Itaque eloquentiæ sacrisque concionibus se totum addixit; cumque brevi in publicum prodiiisset, ut Phidiæ signum, simul aspectus & probatus est. Profecto erat ille ad hoc munus omnibus naturæ & doctrinæ præsiidiis instructus. Nemo enim nec motu corporis, nec ipso habitu atque forma aptior, nec lingua solutior, nec voce plenior aut suavior. Habebat ingenium ad excogitandum, acutum, & ad explicandum ornandumque copiosum, & ad memoriam firmum & diuturnum. Ad quæ naturæ bona cum attulisset artem quandam; &, quod caput est, adjunxisset perfectam sacrorum librorum scientiam, cognitionem-

nemque illarum rerum , quibus continetur Dei ,
 cælestiumque causarum vis & natura , omnisque
 Christianæ vitæ ratio , haustam non e rivulis , sed
 e fontibus , hoc est SS. Patrum lectione , illud
 adeptus est , ut quoties audiebatur , homines
 non minus , quod unice spectabat , ad virtutis
 studium , quam in sui admirationem traduceret .
 Quapropter minime est mirandum si illustriores
 Italiæ Urbes concionando peragravit , Floren-
 tiam , Senas , Venetias , Vicetiam , Parmam ,
 Lucam , Neapolim , Romam , cum ab om-
 nibus deposceretur . Non est hic prætereun-
 dum , virum præstanti memoria , cum aliquan-
 do dicturus fuisset apud Julium Cardinalem Spi-
 nulam , quo multi Cardinales , Præsules , no-
 bilesque viri convenerant , ita ab ea desertum
 fuisse , ut illi penitus oratio exciderit . Qua re
 adeo exanimatus fuit , ut cum ad scriptum con-
 fugisset , ne id quidem assequi potuerit , ut illius
 recitatione uteretur . Cum vero & absentibus
 esset cognitus , venissetque in Galliam , Germa-
 niamque assecla sui Ministri Generalis , quam-
 vis justa esset excusatio nullam secum aspor-
 tasse earum , quas composuerat , orationum , ,
 defu-

defugere tamen non potuit onus dicendi coram Rege & Regina Magnæ Britannæ, qui Parisiis eo tempore commorabantur, coram Cæsare, Electoribus Palatino & Maguntino, Episcopo Augustæ Vindelicorum, aliisque Germaniæ Principibus. Atque hic tantus vir, ut in Italiam rediit, Provinciæ Etruriæ præfectus est; nec multo post, anno scilicet MDCXCVIII. Definitor & Procurator Generalis creatur. Tulit hæc ille moleste, non modo quia parendi quam imperandi longe cupidior erat, sed in primis quia ita se alligari videbat, ut Christianæ Reipublicæ in sacri Oratoris munere operam studiumque suum navare non posset. Quare multa attulit ad impetrandum, ut suffragatores alio voluntates suas transferrent: sed hæc ipsa vel maxime studia eorum incendebant, cum ad conciliandos homines nihil æque valeat atque animi moderatio ac demissio. Dedit igitur manus, cumque menses aliquot in his muneribus summa cum laude, prudentiæ ac diligentiæ consumpsisset, ei inopinanti accidit, ut ab INNOCENTIO XII. factus sit Concionator Pontificius. Magnum profecto est onus atque munus dicere debere

sacris illis Adventus & Quadragesimæ temporibus maximis de rebus, novo semper modo, apud Summum Pontificem, Cardinales, Episcopos, aliosque multos magnæ dignitatis homines, quibus locus est in facello Pontificio. Sed hi, ut Casinium audierunt, adeo illum suspexerunt, ut neminem unquam magis sint admirati. Quo factum est, ut duo Cardinales nomine Collegii gratias egerint Pontifici, quod tantum virum elegisset. Hic vero quo gravissimam provinciam facilius sustinere posset, Pontificem rogavit, ut se ex altero operoso munere Procurationis totius Familiæ suæ expediret, planeque solutum relinqueret. Id ei non negavit: erat enim iusta postulatio; illiusque nominatione eundem in locum substituit Bernardinum a Salutiis, qui postea ad summum Magistratum electus est. Interim in morbum incidit INNOCENTIUS, quo cum graviter conficteretur, sibi adesse Casinium voluit, atque apud eum totius antea vitæ noxas exposuit. INNOCENTIO successit CLEMENS XI. apud quem non minori in honore atque auctoritate fuit Casinius. Cujus rei quo maneret testificatio sempiterna, utque debi-

debitum singularibus ejus meritis præmium persolveretur , hunc xv. Kal. Junias an. mdccxii. in amplissimum Purpuratorum Collegium cooptavit . Neque tamen ei statim successum est in munere Concionatoris Pontificii , cum illum eundem proximo Adventu concionari jussisset CLEMENS . Summo honori fuit Casinio publica lætitia . Is vero cum intelligeret dignitatis accessione duabus quasi se indutum esse personis , Magistratus una , altera Religiosi viri , ad utramque tuendam omne suum studium curamque convertit . Itaque in omnibus iis rebus , quas cultus externus desiderat , ita decorum servavit , ut in eo non solum moderatio , sed etiam modestia appareret . De vestitu , quantum necesse fuit , de victu nihil fere mutavit , neque unquam a pristina jejunandi consuetudine discessit . Pulchrum erat videre hominem magnæ statura , facie decora , proluxa barba , totaque figura & forma ad dignitatem composita , amictum illis honoris vestimentis , laneis tamen & cineracei coloris , ut ipso aspectu cuivis injiceret admirationem sui . Domum ejus qui intrasset , nullum vel minimum signum luxuriæ videre

dere poterant , contra plurima abstinentiæ ; ea-
 que pars quam incolebat , sic erat instructa , ut
 nulla in re differret a cuiusvis inopis , & Insti-
 tuti sui observantissimi hominis . Hinc ut , quan-
 tum in se erat , ejusdem Instituti propriam pau-
 pertatem retineret , pecuniam nec tractare , nec
 aspicere unquam voluit , omnia fidei Diœcetis
 apprime boni concredens . Utebatur enim fa-
 milia , si utilitate judicandum est , optima , si
 specie vix mediocri . Fuit in hac præclarum il-
 lud omnium Christianarum virtutum exemplar ,
 quem honoris causa nomino , Franciscus Tende-
 rinus , qui cum a. MDCCXVIII. a CLEMENTE XI.
 factus fuisset Civitatis Castellane & Hortani Epi-
 scopus , ab hoc Casinius non nisi ægre admo-
 dum potuit divelli . Huic enim tantum tribue-
 bat , quantum cui plurimum . Erant Casinio mo-
 dica vectigalia , sed frugalitate & temperantia
 assequebatur , ut haberet unde egentibus sub-
 venire , & alios pios sumptus facere posset ,
 quem maximum pecuniæ fructum existimabat .
 Porro quantopere in pauperes animatus esset , de-
 claravit vox edita ab ipso cum , ut primum in
 publicum prodiit , se circumfusus vidiſſet a tur-
 ba

ba pannosorum , sicuti fit , clamantium , ut sui misereretur . Rogavit enim ut æqui bonique , facerent repulsam , ne teruncium quidem se habere asseverans ; addiditque quidquid in posterum tribueretur , sibi fore cum ipsis commune . Ita tenebat honoris gradum , ut vestigium in eo elati animi cerneret nullum , sed modestia , facilitas & humanitas eadem , quæ in privato fuerat , integumentis honoris licet esse involuta , elucebat tamen , & ab omnibus agnoscebatur . Ex quo fiebat , ut si quid præciperet , roganti esset propior quam iubenti ; & nemo tam humilis esset , cui non ad eum aditus pateret . Nil magis optabat quam posse opera de multis bene promereri ; cujus exemplum utinam omnes , qui gratia & auctoritate pollent , imitarentur , memores non sibi solis honores esse datos , sed eorum partem amicos , partem inopes homines jure optimo sibi vindicare : & in collocandis beneficiis , non secus atque ille , judicium & diligentiam adhiberent : Bene enim Ennius apud Ciceronem :

Benefacta male locata malefacta arbitror .
Sed illuc revertor . Plane ad omnem humanitatem ,

tem fuisse instructum Casinium ex hoc judicare licet, quod, si quando præstare non poterat illud de quo rogabatur, ita abnueret, ut nemo ab illo discesserit, qui saltem blanda illius oratione devinctum se esse non confiteretur. Quæ dum faciebat, nemo poterat dubitare quin a benefica voluntate profiscerentur, cum ab eo nihil abesset longius ostentatione, vanitate, omnique re, quæ vel minimum redolere simulationem posset. Decorabat hæc æquabilitas vitæ, & ille idem vultus, eademque frons, quam tantopere veteres in Socrate prædicarunt. Qui mores cum admirabili sanctitate conjuncti, incredibile est quantum illi conciliarent venerationis. In Republica ita est versatus, ut nihil præter ipsius Reipublicæ commodum, & Sedis Apostolicæ dignitatem propositum unquam habuerit. Qua re fiebat, ut nihil officio, nihil timori, nihil spei tribueret, & in sententia dicenda constanter ac libere se gereret. Aberat tamen ab hac constantia pertinacia, carebatque libertas omni acerbitate; & ejusmodi erat oratio, ut in ea semper inesset mista gravitati modestia. Cum Collegæ
ejus

ejus probe perspectum haberent singulare ipsius studium in Christianam Rempublicam, & intelligentiam magis magisque admirarentur, multum illi quidem tribuebant auctoritatis, ut sæpe a proprio judicio discesserint, quo cum illius suffragio consentirent. Ita diligentissime omnia, quæ sui muneris essent, obibat, ut nil unquam sine gravissima causa intermiserit, nec dubitaverit etiam cum minus belle se haberet, adesse illis cœtibus S. Officii, Propagandæ Fidei, Sacrorum Rituum, Episcoporum & Regularium, Indicis, ac Indulgentiarum, quibus adscriptus erat. Ad hæc onera, quæ ceteris fere ejusdem ordinis solent esse communia, accedebant alia extraordinaria, cum CLEMENS nihil esse putaret, quod ejus fidei & industriæ rectissime haud committi posset. Quantum autem in agendo dicendoque ille valeret, satis erit unam rem exempli gratia proferre. Nam modus adhibendus est, quoniam hoc volumine vitæ excellentium Virorum complurium concludere, constituimus. Erat magna contentio inter Cives Hortanos & eorum Episcopum, refici ne deberet Templum majus illius Civitatis, quod vici-

cium

tium fecerat. Episcopus maxime nitebatur, ut primo quoque tempore opus fieret, non solum propter metum ruinarum, sed & quod Deo decorum erat. Ad hoc consilium pauci admodum accedebant, contra plurimi obsistebant, illud caussati, pecuniam in numerato non esse, neque quo manus porrigerent, suppetere. Intelligens Episcopus aliud tegi hujusmodi excusatione, nihil non molitus est, ut illos ad suam perduceret voluntatem, sed cum id non potuisset, illud tandem consilii cepit, ut rem ad Pontificem M. deferret. Hoc nuntio Pontifex commotus, jubet Casinium Hortanum se conferre, ac dare operam, ut ea gens ad meliorem mentem voluntatemque converteretur. Quo simul ac se contulit Casinius, Primores convocat, eosque adeo sua cepit humanitate, gravique oratione pressit, ut nemo ab illo discesserit, qui non omni cogitatione ferretur ad Ædem construendam. Quo peracto, cum universa Civitas introisset in Templum ad audiendum solemne sacrum, quod Casinius erat factururus, hic ea verba in concione habuit, ut nemo fere tam inops fuerit, quin aliquid contulerit ad
opus

opus conficiendum , quasi alius populus id facere antea recusasset , non ille ipse qui tum in dando nullum modum servabat . Cæpit igitur Templum ædificari , & Casinius summa cum cæremonia primum lapidem posuit : & ut exemplo præiret , ex sua re familiari centum scutatos dedit , totidemque annuos , quoad ipse viveret , assignavit . Hujus mandati confectio jucunda quidem Casinio fuit . Nihil enim ille antiquius habebat decore domus Dei , sacrorumque Altarium . Ex quo fiebat , ut non solum necessarios , sed etiam liberales sumptus faceret in Ædes sacerdotiorum , quæ sibi commissa erant . Huic rei illud testimonio erit ; quod in Sanctæ Priscæ , cujus Titulum gerebat , quotannis mille fere scutatos impendebat . Nam domum ei contiguam amplificavit , duo sacella non solum ædificavit ornavitque , sed etiam sacra supellectili , aliquoque censu locupletavit ; ac demum novum sacrarium inchoavit , quod testamento jussit absolvi . Sed jam tempus est ut de morte ejus aliqua dicamus . Dederat natura Casinio firmam corporis constitutionem , sed vehementissima , quam in studiis adhibebat , animi contentio , assiduæ

duæ immoderatæque vigiliæ ; voluntariæ afflictationes , longissima itinera , quæ pedibus semper fecerat , adeo illam vitiaverant , ut idem sæpe calcu-
lorum , ischiadis , ac dentium doloribus preme-
retur . Accessit eo , quod paucis mensibus ante-
quam Cardinalis crearetur , cum forte scamnum
ascendisset ad sumendum e pluteo librum , re-
tro graviter ex eo cecidit . Quo ex casu ho-
mo senex & debilitatus in febrim incidit , quam
& aliæ identidem febriculæ consecutæ sunt , nec
non graves renum dolores . Non est credibile
quanta non dicam patientia , sed hilaritate hæc
omnia ille pertulerit , ut ne vix quidem indu-
striæ suæ cursum interromperet . Sed quamvis
animus non frangebatur , debilitabatur tamen quo-
tidie magis corpus , ut dysuriæ demum succum-
bere coactum fuerit . Sentiens Casinius se jam
opprimi magnitudine morbi , in quo duos men-
ses consumpsit , Joannem Antonium a Florentia
Procuratorem totius Familiæ Cappuccinorum ad se
accerfiri jussit , eique omnis antea actæ vitæ pec-
cata aperuit . Pari modo reliquis , quæ ad reli-
gionem pertinent , rite sancteque persolutis , in
quo ab amantissimo Francisco Tenderinio , qui
per

per hos dies Romam venerat, adjutus fuit, postrid. id. Februarias a. MDCCCXIX. diem suum obiit, tanta quidem constantia animi, ut beatam illam terram videre videretur, inquam tanquam in portum ex longa navigatione esset venturus. Quam omnibus esset carissimus, id erit indicio, quod ille ex hac vita migrando maximum sui desiderium reliquit. CLEMENTI vero, qui non mediocri afficiebatur vel voluptate ex consuetudine illius, vel utilitate ex consilio atque opera, tantum mœroris attulit ejus mors, ut, re nuntiata, lacrimas tenere non potuerit. In hoc quoque ille testatam voluit singularem benevolentiam suam erga Casinium, quod ei laboranti mille scutatos muneri misit, ut esset unde ipsi sumptus necessarii suppeditarentur; quos tamen hic recusavit, dicens opus sibi non esse. Admiratus Pontifex sanctimoniam & abstinentiam viri, eam ipsam summam ejus hereditati (legavit hanc Collegio Propagandæ Fidei) voluit adjungi. Ejus corpus conditum est in Ecclesia Cappuccinorum, his verbis humili sepulcro (sic enim ille jusserat) inscriptis:

HIC JACET F. FRANCISCUS MARIA CARD.

S. PRISCÆ ORATE PRO EO.

B

Pla.

Placuit vero ipsius amico & affini Bartholomæo
Albergotto in Templo Majori Aretii eidem
fieri magnificum monumentum , in quo hoc
scripsit elogium :

FRANCISCO MARIAE T. S. PRISCAE S. R. E.

PRAESBYTERO CARDINALI CASINO

ORDINIS CAPUCCINORUM PATRITIO ARETINO

CAROLI HUIUS BASILICAE POST CONJUGIUM

CANONICI

ET OLIMPIAE ALBERGOTTAE LECTISSIMAE FOEMINAE

FILIO

PONTIFICII CONCIONATORIS MUNERE PER ANNOS XV.

OPTIME PERFUNCTO

ROMAE XVI. KALENDAS MARTIAS MDCCXIX.

MORTALITATEM EXUTO

AETATIS SUAE ANNO LXXI. ET VIII. POSTQUAM

PURPURA

A CLEMENTE XI. PONT. MAX. FUERAT DONATUS

UT IN AEVUM TANTI VIRI MEMORIA

PATRIA AMANTISSIMA FRUERETUR

BARTHOLOMAEUS ALBERGOTTUS JACOBI FILIUS

DIVI STEPHANI EQUES

CAENOTAPHIUM HOC

AMICO ET AFFINI B. M. P.

Et

Et huic quoque honori fuit, quod Arcadium cœtus ejus obitum carminibus deflevit. Sic enim Collegæ optime de se semper merito gratum præbere se voluit; qui cœtus etiam declaraverat quanti illum faceret, ei inscripto tertio volumine vitarum illustrium Pastorum. Eundem Petrus Olympius Franchettus e Theatinorum Familia laudavit Itala oratione, quæ Bononiæ typis impressa est. Satis de hoc viro dictum erit, si pauca adjunxero de scriptis ab eo editis, ac præsertim de Orationibus habitis in Sacello Pontificio, quarum tria volumina jussu CLEMENTIS XI. in vulgus emisit haud multo post quam Cardinalis factus est. Ex his profecto facile quisque intelliget Casinium in eorum Oratorum numero habendum esse, qui primas tenent. Quis enim illo uberior ac plenior? quis ad virtutem (libet, paucis immutatis, Ciceronis verba usurpare) ardentius cohortatus est? quis a vitiis acrius revocavit? quis vituperavit improbos asperius? quis laudavit bonos ornatius? quis cupiditatem vehementius fregit? Quæ dum agit, ita se peritum ostendit sacrarum litterarum, ut hæc nullius Oratoris æ-

que in potestate fuerint. Sic enim illas, quo intendit, deducit, sicque apte ad persuadendum accommodat, ut ex illis orationem nasci facile appareat; & quod mirabilius est, id tam varie, tam nove præstat, ut ne suspicari quidem liceat aliquid ab aliis esse quæsitum. Totum tamen dicendi genus non est sanum: nam quandoque oratio turget & inflata est, & habet quædam longius ducta, quæ vitia vix declinari poterant iis temporibus, in quæ incidit ætas Casinii. Apparent hæc quoque in Opusculo, quod inscripsit: *L'età dell'uomo alle misure del tempo e dell' eternità*; quodque Venetiis anno MDCLXXXII. vulgatum ad Cosmum III. Magnum Etruriæ Ducem instituit; ac in primis in panegyricis orationibus quorundam Sanctorum, quas typis commisit a. MDCLXXVII, unde factum puto, quod eundem valde pœnituerit illas sibi excidisse. Præter hæc in vulgus edidit Opus, cui titulus: *I Consigli della Sapienza*, in quo gravissimæ sunt ad recte beateque vivendum enuntiata sententiæ, quodque ex Gallico in Italicum convertit, plurimisque locis amplificavit.

OPERA EDITA.

PANEGIRICI del Padre Francesco Maria Casini d'Arezzo Cappuccino. In Venezia ad istanza di Filippo Cecchi 1677. e 1679. con aggiunta, in 12.

I CONSIGLI DELLA SAPIENZA: ovvero Raccolta delle massime di Salamone necessarie all' uomo per savia-
mente procedere; colle riflessioni sulle medesime massime. Trasportata dal Francese nell' Italiano dal Padre France-
sco Maria Casini d'Arezzo Cappuccino. In Venezia pres-
so Paolo Baglioni 1681. in 12.

L'ETA' DELL' UOMO alle misure del tempo e dell' eternità. Venezia 1682. presso Paolo Baglioni in 12. ,
ed in Roma per Francesco Bizzarrini Komarek 1762. in 12.

PREDICHE dette nel Palazzo Apostolico da F. France-
sco Maria d'Arezzo Cappuccino, oggi Cardinale di S. Prisca. In Roma presso Gio: Maria Salvioni 1713. in fo-
glio tom. 3. Alibi etiam mox impressæ fuere. Apostolus
Zenus in notis ad librum Fontaninii, cui titulus, Biblio-
teca della eloquenza Italiana cap. 7. in fin. ait, haud il-
li ignoscere posse, quod minime recensuerit inter sacros
Italos Oratores Calinium, che a giorni nostri (eius ver-
ba referre libet) ha dato non meno all' eloquenza Ita-
liana, che al sacro Collegio un gran nome.



ANGELUS FABRONIUS S. P. D.

Sine me tuis vestigiis insistere, clarissime Lami, teque in eo imitari, quod non mediocrem operam studiumque collocasti in explicandis vitis multorum Italicorum doctrina excellentium, qui aut nostra aut patrum memoria floruerunt. Ego quidem semper magni feci omnes libros tuos, quos plurimos, & reconditoris doctrinae, atque eruditionis plenissimos in vulgus emisisti; sed studium, & ardor quidam amoris in nostrates effecerunt, ut ii praesertim mihi perplacuerint, in quibus tot clarorum virorum monumenta complexus es, optarimque me quoque in eodem scriptio- nis genere exercere. Satis ne feliciter id tentaverim, judicabis ex hac, quam ad te mitto, Nicolai Fortiguerrae vita. Hominem fortasse de facie nosti; nosti certe ejus suavissimos mores, ac miram ejusdem in scribendo elegantiam festivitatemque, ex quo fiet, ut facilius quid tibi de hoc libello sentiendum sit, statuere possis. Hunc si tibi probari rescribes, magnam spem feceris ne-
mi-

*minem improbatum, neque parum animi mihi
adjunxeris ad institutum opus persequendum. So-
lent ii qui stadium currunt, omni labore con-
tendere, ut vincant. Hoc quidem, te æmulo, mi-
nime enitar; satisque mihi erit, si existimabunt
homines non a te tantum abfuisse, vix ut in
eodem curriculo fuisse videar. Tu me fac ames.
vale.*

Romæ Kal. Junii MDCCLXIV.

NICOLAUS FORTIGUERRA.



NICOLAUS FORTIGUERRA Pistorii pe-
rantiqua & illustri familia natus est
VII. Idus Novembris anno a CHRIS-
TI ORTU MDCLXXIV. Pater ei Jacobus fuit, vir
plane bonus & egregius civis, cujus præcla-
ris laudibus illa quoque accessit, ut eleganter
pingeret; mater Martha Fabronia fœmina prima-
ria & virtutibus præstans. Domi educatus jam ab
ineunte ætate ostendit nihil se nisi bona studia,
bonosque mores cogitare atque colere. Erat in
eo docile ingenium, adeo memoria valebat,
ut integros Poetarum libros, quibus in primis

delectabatur , facile comprehenderet , eratque summa suavitas oris & vocis . Quibus rebus id assequebatur , ut omnibus esset carissimus ; & parentes ejus non solum sperarent , sed etiam confiderent majorum gloriam illum æquaturum . Pater mature decessit . Ipse adolescentulus Pisas venit , ut Juris prudentiæ studeret , qua in facultate cum eo tempore unus omnium maxime floreret Josephus Averanius , huic præsertim operam dedit . Sed animus ejus scientiæ percupidus non sola Juris prudentia contentus erat . Itaque Benedictum Averanium , Laurentium Bellinium , reliquosque celebriores Doctores , qui tum maxime Gymnasium illud illustrabant , frequenter audiebat . Sed in primis coluit Alexandrum Marchettum , a quo cum in aliis rebus , tum studiosissime in Poetica exercebatur . A Lazaro vero Benedicto Miglioruccio insignia doctrinæ accepit , idque fuit postrid. non. Maii an. mdcxcv. Sic Nicolaus instructus non videbatur posse intra domesticos parietes contineri . Itaque illi , ex quorum arbitrio pendebat , in nobilissimo Orbis terræ theatro , Romæ scilicet eundem versari voluerunt . Erat cum illo

illo magnis propinquitatis vinculis conjunctus Carolus Augustinus Fabronius vir magnis ornamentis non solum honoris (eo enim INNOCENTIUS XII. utebatur in signandis libellis supplicibus) sed etiam virtutis & ingenii præditus , huncque consuetudine sua sic sibi devinxit , ut nemo ei perpetuo fuerit carior . Alios quoque amplissimorum Ordinum brevi sibi conciliavit , quibus sic officium & cultum præstabat , ut ne quid de studiis suis detraheret . Nam & Juris prudentiæ multam operam navabat , Græcasque litteras , quas Pisis primoribus tantum labiis gustaverat , duce Francheluccio , avide percipiebat ; nec a Musarum Italarum consuetudine in his occupationibus abstrahi poterat . Profluxit autem ad hominum famam , cum Latina oratione laudasset INNOCENTIUM XII. in funere , quod illi in Vaticano Templo curatum est . Extat hæc oratio , & ea quidem gravis , splendida , copiosa , multisque sententiarum luminibus distincta . Habebat enim immensum campum , in quo libere exultare posset . Nec multo post a CLEMENTE XI. missus est Legatus ad Philip-pum V. Hispaniarum Regem Antonius Felix

Zon-

Zondadarius . Is secum habere voluit Nicolaum captus adolescentis humanitate , & doctrina . Mari cum se commisissent , læva adeo tempestate jactati fuere , ut in summo vitæ discrimine tribus diebus ac noctibus erraverint . Nec minus sæva & cautes timuerunt , quam Turcica litora , prope quæ fuere . In Sardinia demum perfugium habuerunt , ibique summa in difficultate navigandi aliquandiu detenti sunt . Hæc tempestas plurimum detrimenti attulit valetudini Nicolai , cui ut consuleret , duodeviginti post menses in Italiam rediit . Romæ paucis diebus commoratus est amicos salutandi & visendi causa , inde in Patriam concessit . Cum jam se corroboravisset , honores spectans Urbem remigravit , testoque receptus fuit a Carolo Augustino Fabronio , quem haud multo post **CLEMENS** in amplissimum Purpuratorum Senatum cooptavit . Primum autem dignitatis gradum Nicolaus ascendit , cum ab eodem Pontifice Maximo inter honorarios Cubicularios adscitus fuisset , a quo & Canonicus Basilicæ primum S. Mariæ Majoris , idque exeunte anno **MDCCXII** , mox decem circiter post menses S. Petri in-

Va-

Vaticano declaratus est . Factus etiam ab ipso
 fuit utriusque Signaturæ (licebit uti usitatis
 verbis , si nos forte Latina deficient) Referen-
 darius ; ab INNOCENTIO VERO XIII. S. Consulta-
 tionis Ponens . Sed hæc Nicolao cum multis
 erant communia . Non pari modo ingenii facul-
 tates , inter quas eminebant lepos & festivi-
 tas orationis , litterarum & antiquitatis cogni-
 tio , in pangendis carminibus mira felicitas , &
 in omni scriptionis genere munditia atque ele-
 gantia . Quo fiebat , ut nullus Romæ esset
 litteratorum hominum cœtus , in quem ille li-
 bentissime non reciperetur . Sed præsertim
 Arcadibus , qui eum appellarunt *Nidalmum*
Tiseum , fuit acceptissimus , ratis magno usui
 sibi fore in gloria Academiæ magis magisque
 provehenda . Quod quidem eos non fefellit .
 Nam nunquam ejus vox audita est , quin illi a
 cuncto confesso plausus multiplex fuerit datus ;
 nec non plura iisdem suppeditavit , quibus orna-
 rent illa volumina , quæ continent quidquid præ-
 stantius celebriores Pastores condiderunt tum ver-
 sibus , tum soluta oratione . Inter carmina Ni-
 colai meo judicio præstat omnibus ode illa ama-
 toria ,

toria , cujus initium est : *Qualora io penso , e
 qualora gli occhi io volgo* : grandis illa quidem ,
 splendida , ingeniosa , concinna , in qua plura ad-
 miscuit ex intima Platoniorum philosophia . In
 hac mihi videtur æmulus esse voluisse laudum , quas
 homines intelligentes pleno ore concedunt ejus-
 dem generis poemati , quo Eustachius Manfre-
 dius celebravit Juliam Vandiam . Affluens omni
 lepore & venustate est ode , quæ laudat Genuen-
 ses fœminas . Prorsus Anacreontem redolet car-
 men , quod incipit : *Io lo so , lo veggio ogno-
 ra* : Nimis longus essem , si pulchritudines per-
 sequi vellem singulorum carminum Nicolai , quæ
 relata sunt in hæc Arcadica volumina , reliquas-
 que celebriores collectiones . Satis erit illud di-
 xisse , nihil in his occurrere vulgare & commune ,
 sed omnia varia & nova , omnia ad Poesis præ-
 cepta efformata , omnia pura , & sapore plane
 poetico condita , ut facile intelligi possit illum
 fuisse a natura & arte ad hanc facultatem in-
 structissimum . Multum vero Græca in lingua
 versatum fuisse indicat carmen de nuptiis Acon-
 tii & Cidippæ , quod e Græco in Etruscum
 convertit . Carminibus quoque Italicis reddidit
 Euri-

Euripideam Tragædiam , quæ inscribitur, *Iphigenia in Tauris* , & quidem elegantissime , ut mihi testatus est Michael Angelus Giacomellius , doctus & intelligens harum rerum existimator , cui eam legendam dedit : sed hæc in manus hominum minime venit . Non minorem laudem Nicolaus ex iis cepit , quæ scripsit soluta oratione . Splendet ubique purum quasi quoddam & candidum dicendi genus : ingenium in illo fuisse ad eloquentiam apparet ex ea oratione , quam anno MDCCXI. in ædibus Capitolinis habuit de laudibus Architecturæ , Picturæ , & Sculpturæ : præsertim vero floruisse lepore & urbanitate perspicui potest ex iis duabus pastoritiis orationibus , quarum una laudes continet CLEMENTIS XI, altera est de principiis rerum . In hac postrema rerum naturalium se quoque litteratè peritum ostendit . Explicat enim principia & causas falsitudinis aquæ marinæ , fontium , terræ motuum , metallorum , lapidum , arborum , florum , aliarumque hujus generis rerum . Quid etiam festivius epistola illa ad Marium Crescimbenium , ut illum deprecaretur , ne sibi onus imponeret cujusdam laudationis contexenda ?

dæ ? Nec non Latina quædam in Arcadia recita-
 vit , quæ in vulgus minime sunt edita : hæc
 tamen elegantia sermonis ab iis , quæ scripsit
 Italice , superantur . Nec Arcadiæ solum lumen
 ingenii sui Nicolaus ostendit . Nam anno MDCC-
 XV. cum a CLEMENTE XI. summa cum cæ-
 remonia Vaticana in Basilica translatio Corpo-
 ris S. Leonis Magni ab humili loco ad ornatio-
 rem augustioremque perageretur , habuit de-
 eodem sancto Pontifice Latinam orationem ,
 quæ publici juris facta est , sane bonam , &
 nobilem . Anno qui secutus est , accidit , ut Ca-
 nonici ejusdem Vaticanæ Basilicæ aliquem e
 suis Piistorium mittere vellent , qui corona au-
 rea donaret (ii soli istud jus habent) iconem ,
 Beatæ Virginis , quæ dicitur *dell' Omiltà* . Ex
 his delectus est Nicolaus ; isque mandatam
 rem magna cum celebritate confecit . Huic so-
 lemni , quod triduum fuit , haud mediocre de-
 cus attulit præsentia Joannis Castonis Magni E-
 truriæ Ducis , Violantis & Eleonoræ , quarum
 hæc uxor fuerat Francisci , illa Ferdinandi Me-
 diceorum ; hique omnes summis honoribus Ni-
 colaum sunt profecuti . Tanta vero erat in-
 eum

eum suorum civium caritas , ut nullum officii genus excogitari possit , quod ei non præstiterint . Hoc expleto mandato , cum suis rus venit , ut aucupio , sicuti mos est nostrorum hominum , se oblectaret . Erat enim autumnus . Vesperī autem nobiles quidam eruditissimique adolescentes , qui in vicinis villis habitabant , congressus ejus , doctissimosque sermones requirebant , & cum his plerumque ipse delectabatur lectione Poematum Berni , Morgantis , & Ariosti . Accidit aliquando , ut cum a legendo requiescerent , horum quidam dixerit : *Deus scit quanti laboris fuerit , non dicam unius libri , sed paucarum ὀγδοῦν * confectio ! Nam quo major facilitas in his Poematibus apparet , eo magis in iis auctores suos elaborasse existimare debemus . Huic reliqui sunt assensu . Tum Nicolaus : ego vero , inquit , non multum arbitror illos sudasse , quoniam in Poesi natura in primis dominatur . Et ne me verba dare putetis , hoc recipio me ad vos sequenti vespere librum allaturum , qui ex stylo trium*

* Libuit sic appellare , quæ nos Itali dicimus *Canto e Ottava* . Græcum verbum ὀγδοῦν ex ode secunda Nemeorum Pindari sumpsimus : nec animo occurrit aliud Veterum carmen , in quo servata hæc divisio fuerit , suoque nomine appellata

trium horum Poetarum misceatur & temperetur. Magna sane res, dicerem etiam audacem, ni probe mihi perspecta esset Nicolai singularis ingenii vis. Et hercle datam fidem liberavit eo successu, ut illi adolescentes istud unius diei opus ad cælum extuleriint, & summis precibus ab eo contenderint, ne gravaretur, quod instituerat, exædificare. Quod & fecit. Id enim honestissimum esse putavit, in quo otium suum, & subcesiva præsertim tempora oblectaret. Condidit ergo Poema, quod inscripsit *il Ricciardetto*, quodque in triginta libros distribuit. Ipse inventor & architectus fuit rerum omnium, quæ in eo narrantur; et potuit, cum admirabile ingenium haberet ad fingendum. Quanta ubertas & varietas portentorum & monstrorum! Sic enim facilius lectorum multitudinem delectari posse putavit. Quoniam quidem hæc delectatio & iucunditas ei proposita in primis erat, libavit ex omni genere urbanitatis facetiarum quandam leporem, quo tanquam sale ubique hoc suum Poema aspergeretur. In hac rerum festivarum copia sunt nonnulla, in quibus satius erat haud risum quærere. Sed non dubitavit interdum plus æquo obsequi hilaritati

ti illi suæ , quoniam nunquam fore putavit , ut hic suus labor in hominum manus perveniret . Quam excusationem si qui forte non accipient , non propterea de illo graviter detrahent . Scio enim ex locupletissimis testibus , cum quibus is conjunctissime vixit , moribus fuisse castissimis ac sanctissimis . Sed licet multum comprimeret poema hoc , non tamen illius exemplum negare potuit Cardinali Cornelio Bentivolo , cui magnis obstringebatur non solum beneficiorum , sed etiam amoris vinculis . Erat enim iisdem studiis , quæ ipse colebat , deditissimus . Guido vero filius fratris ejusdem Cardinalis , mortuo Nicolao , patruoque , non se tenuit , quin illius imprimendi potestatem permetteret Francisco Pittero Veneto Bibliopolæ . Etenim magno enim illud fore ornameto Italæ poesi existimavit . Et sane unus omnium consensus fuit in ejus elegantia , concinnitate , festivitateque laudanda . Ex quo factum est , ut bis spatio unius anni (is fuit MDCCXXXVIII.) impressum fuerit . Librorum argumenta composuit Dominicus Octavius Petrosellinius magni nominis Poeta . Ipse vero auctor epistola quadam ad Eustachium

Manfredium, quæ poemati præficitur, pluribus verbis exponit contentionem sane gravem, quam hujus poematis causa habuit cum docto quodam viro; huncque fuisse Justum Fontaninum conjectura ducor ad suspicandum. Hanc epistolam eo sapore vernaculo condidit Nicolaus, ut non dubitem eam tanquam exemplar recte scribendi proponere. Haud pauca etiam in ea admiscuit, quæ illum ostendunt doctum & intelligente in existimatore Epicæ poësis, quæque cum facile excusabunt, si interdum in hoc suo poemate condendo ab artis præceptis recessit. Iisdem temporibus, quibus in *Ricciardetto* elaboravit Nicolaus, *μετάφρασις* quoque elegantissimam comædiarum Terentii concinnavit Italico versu, quem solutum appellant. Quanti autem istud opus æstimandum sit ex hoc facillime cognosci potest, quod Apostolus Zenus, vir qui sane teretes aures habebat, intelligensque judicium, acri reprehensione dignum putaverit Fontaninum, quod illud non plenissimo ore laudaverit in illa sua Bibliotheca Italica Eloquentiæ. Idem Urbini an. MDCCXXXVI. ita impressum fuit, ut nihil fieri neque elegantius,

tius, neque magnificentius potuerit. Nam ceteris ornamentis illud quoque accessit, quod liber repræsentat figuras affabre incisas scenicarum personarum, quales visuntur vetustissimo in codice Terentiano Vaticanæ Bibliothecæ. Simili modo vertit quinque Plauti comædias, hæcque aut jacere in tenebris, aut periisse jure meritoque dolemus. Nam testimonio illorum, qui eas legerunt, laudes superiorum exæquabant. Porro deditissimum Nicolaum fuisse Latinis Comicis, hoc quoque erit indicio, quod Apologos quosdam Plautino stylo composuit; quodque ex hujus Poetæ fabulis multa memoriter, & jucunde pronuntiare solebat. Risit aliquando inscitiam hominis, in quo interiores quædam & reconditæ litteræ esse putabantur, qui volens hos Apologos eorum auctori laudare, dixit redolere veneres Apulæi. Neque hoc prætereundum est, a Nicolao aliquando, quo magis de litteris, & de Patria bene mereretur, cogitatum fuisse (haud tamen præstitit), ut in lucem emitteret Italica carmina Antonii Fortiguerræ Gentilis sui. Mollia sunt, arguta, candida, & omnino ad Petrarchæ normam effi-

Et hæc carmina, quod eo laudabilius est, quod illius ætas incidit in ea tempora sæculi xv, quibus illustrium scriptorum, qui paullo ante floruerant, nomina prorsus viluerant, cum barbaries omnia occupasset. Anno MDCCXXVII. evicta cessit Cardinalis Fabronius, quem quidem, casum doluit vehementer Nicolaus. Nam eum semper observaverat ac dilexerat non secus ac parentem. Non ita multo post a Summo Pontifice BENEDICTO XIII. mandata habuit ad Joannem Castonem Magnum Etruriæ Ducem, eaque diligentissime obivit. Neque tamen ad altiores magistratuum gradus ascendit nisi Pontifice Maximo CLEMENTE XII. Nam ab eo anno MDCCXXXIII. factus est a Secretis Collegii Cardinalium Propagandæ Fidei; & majora obtinisset, nisi ea cujusdam persuasû & inductu recusasset. Tæduit illum postea hujus consilii sui, tantaque vis fuit pœnitendi, ut haud mediocre ejus valetudo detrimentum ceperit. Sane propensissimam in se CLEMENTEM voluntatem habere non poterat ille dubitare. Nam, jam ab adolescentia perofficiose & peramanter illum observaverat, noverat quam bene in litera-

tera-

teratos animatus esset; nec illud leve benevolentiae argumentum, quod postquam Pontifex Max. creatus est, sapissime illum ad se accersibat, ut in ejus suavissimis sermonibus, lectioneque rerum ab illo scriptarum curarum levamentum haberet. Sic igitur Nicolaus cum jam jam honorum metam attingere videretur, mors advenit, quæ eum de cursu revocavit. Quinque circiter mensibus ægrotavit, talemque nactus est morbum, quem initio ipse & medici contempserunt. Tumores enim sub auribus apparuerunt. Sed hi adeo inflati sunt, ut nisi medicina præsto fuisset, periculum esset ne ei spiritus, a quo linqui identidem videbatur, intercluderetur. Illa tamen non valuit ad sanandum malum, quod cum in venas permanasset, eo consumptus est Nicolaus XIII. Kal. Martias an. MDCCXXXV. Vixit annos unum & sexaginta, menses tres, dies vero undecim. Justa ei facta fuere in Templo Collegii Propagandæ Fidei, ibidemque loci sepultus. Paulo antequam moreretur, magnam chartarum vim jussit comburi, sicque plurima quæ inchoaverat scripta, & haud pauca etiam, quibus extrema manus accesserat,

rat, non sine ingenti Musarum luctu interciderunt. Inter hæc erat comædia Italicis versibus composita, in qua eleganter non minus, quam lepide mores ad vivum expresserat quorundam nobilium, cum quibus familiarissime vixerat. Ex hoc tamen rogo tanquam spolia servati fueret tres libri cujusdam poematis, in quo casus Bajazetti exornandos susceperat. Causa suscipiendi fuit, ut ostenderet errare eos, qui ajebant unice se factum ad jocum & ludum, adeoque si seria tractare conaretur, frustra in hanc rem laborem insumpturum. Et quidem his tribus libris temperavit sibi ab omni sale & facetiis, sed cum eo pervenisset, ut Bajazettum cavea inclusum narraret, & nec posset non esse, falsus & facetus, quasi de se desperans, inchoatum opus reliquit. Servatæ quoque fuere epistolæ, quas Italicis carminibus scribere ad amicos solitus erat. Harum nonnullas nuntiatur nobis novissime typis impressas fuisse Florentiæ, sicque probari intelligentium judicio, ut pauci pares in hoc carminum genere, superior nemo Nicolao ponatur. Sed nostra erit major, quam reliquorum laudatio. Ceteri enim quam ele-

eleganter ac lepide , nos etiam , quam facile atque celeriter eas confecerit , scimus ; quodque vix credendum est , plerasque illarum stans pede in uno dictavit . Ex quo intelligi potest maximam vim esse naturæ in poetica facultate . Porro natura ea tribuerat Nicolao , ut si ipse fingere vellet , neque plura bona comminisci , neque majora consequi posse videretur . Etenim præter illud excellens ingenium [admiror hoc non eluxisse , si quando verba facere , in judiciis cogeretur] magna præditus erat corporis pulchritudine , magnitudineque , suavissimis moribus , & ad omnem rationem humanitatis accommodatissimis . Adeo simplex & apertus , ut suspensa , vel ambigua , vel obscura verba , uti barbaras artes , & subdola mendacii integumenta , fideique ac societatis humanæ perniciem semper sit detestatus . Adulationem quoque , blanditias , assentationem tanquam pestem aliquam fugit . Si quam acceperat injuriam , facile obliviscebatur , percepta vero beneficia immortaliter retinebat memoria . Nihil unquam neque insolens , neque gloriosum ex ore ejus exiit . Patriæ suorumque civium fuit amantissimus .

Propter delectationem sermonis libenter vertabatur in conviviis amicorum ; edebatque ac bibebat , ut de Cæsare retulit Cicero * *adversus* & jucunde . Studiosè coluit amicitias multorum doctrina excellentium virorum . Sed præsertim usus est familiarissime Mario Crescimbenio , Jo. Vincentio Lucchesinio , Eustachio Manfredio , quem præceptorem suum appellabat , & Michaele Angelo Giacomellio , quo cum in Græcis litteris plurimum se exercuit eo præsertim tempore , quo simul fuere apud Cardinalem Fabronium .

* Epist. ult. lib. xiii. ad Artic.

OPERA EDITA .

COMMEDIE di Terenzio tradotte per la prima volta in versi Italiani . Urbino a spese del Mainardi 1736. in fol. & alibi in 8.

RICCIARDETTO di Niccolò Carteromaco in Parigi (falso : nam Venetiis impressus est) a spese di Francesco Pitteri Librajo Veneziano 1738. in 4. & in 12.

ORATIO in funere INNOCENTII XII. Romæ 1700.

— in Translatione sacratissimi Corporis S. Leonis Magni : Romæ 1715.

— in lode delle nobili Arti della Pittura , della Scultura e della Architettura : legitur in secundo volumine delle Prose degli Arcadi. RA

RAGIONAMENTO allegorico intorno all' origine delle cose: ibidem loci reperitur.

DISCORSO Pastorale per la pericolosa infermità e recuperata salute del Santissimo Pontefice **CLEMENTE XI**, accaduta nel Dicembre 1712. ibidem.

RISPOSTA in forma di lettera familiare ad *Alfesibes* Cario Custode d' Arcadia. ibid.

RIME leguntur in secundo & octavo volumine delle *Rime degli Arcadi*, nella Raccolta del Gobbi, aliisque collectionibus.

RACCOLTA di Rime piacevoli di Niccolò Fortiguerra &c. parte prima in Genova 1764. Liber Florentiæ impressus est, continetque undecim epistolas ad amicos scriptas.

DOMINICUS GUGLIELMINIUS.*



Ajores DOMINICI GUGLIELMINI Novariæ orti, Cravineam, quod in valle Antigorii est oppidum, migrasse perhibentur. Hinc certe Avum centum circiter annis ante transiisse Bononiam constat, & in ea Urbe confediisse. Bononiæ Dominicus est natus v. Kal. Octobris A. D. MDCLV. Principiõ plura genera doctrinarum attigit; tum vero ad quæ magis se ferri natura intellexit, ad illa duo totum se contulit, mathematicam scientiam, & medicam artem, usus in utraque nobilissimis Præceptoribus Geminiano Montanario, & Marcello Malpighio. Annum agens XXI. mathematica illustrare cœpit, editis duabus *Volantis Flammæ Epitropeiis*. Quibus porro *de Cometarum natura & ortu Dissertationem*, ac *Observationem* addidit *Solaris Eclipsis*. Has duo sunt consecuta volumina *de Aquarum Fluen-*

* Scripsit hanc vitam Joannes Baptista Morgagnus, quæ de re in Præfatione Lectorum quoque monuimus. Hunc & illud scire volumus parentes Dominico fuisse Julium Guglielminum, & Gentilem Neriam Bononiensem.

Fluentium mensura , totidemque *Epistolæ Hydrostaticæ* : quibus nunc tertia adjungenda est ex Berolinensibus Miscellaneis ; & is demum , quem Italice scripsit , de *Natura Fluminum* liber . Quam vero iis scriptis de sua in mathematicis præstantia opinionem excitaverat , opere (quod difficilius est) confirmavit . Joanni Dominico Cassino Astronomorum hujus ætatis facile Principi , in Bononiensi illa celebratissima meridiana linea instauranda comes fuit . Padum autem flumen (ut de reliquis ejus operibus si-learnus) a Placentiæ mœnibus , quibus magis magisque imminebat in dies , objectis molibus , repulit . Nec vero tanto Mathematico præmia , atque honores defuere . Nam Patria xxx. annos natum procuratori fluminum , & totius Provinciæ aquariæ præfecit , paucisque interjectis annis , in publicos mathematicum Professores retulit . Ipsum Kalendarium , ut ibi positum est in more , conficere , ipsum Hydrometriad primum omnium docere , in his denique cunctis , aliisque præterea muneribus ipsius absentis rationem haberi , & conservari perpetuo voluit , ex quo scilicet ab amplissimo Venetorum

Se-

Senatu Patavium honestissimis conditionibus evocatus, in Stephani Angeli mathematici perillustris locum susceptus est A. D. MDCXCVIII. Itaque jam nulla in Italia fere tota paullo difficilior mathematica consultatio accidebat, quin ejus sententia a magistratibus, virisque Principibus expeteretur. Hinc Mantuam, hinc Cremonam, hinc Mutinam, hinc alio sæpe accerfebatur. Parmensium autem Dux præsertim, post illud, de quo antea dictum est, ad Placentiam opus feliciter absolutum, & plurimi fecit, & propria auro, gemmisque exornata imagine donavit. Cum vero Ferdinandus de Abdua, & Franciscus Barberinus Cardinales ab INNOCENTIO XII. Pont. Max. legati essent, ut de illis cognoscerent, quæ inter Bononienses & Ferrarienses jam diu sunt controversiis circa Rhœni in Padum derivationem, Dominicus non modo suorum apud illos causam egit, sed ab utroque vehementer probatus, jussus est pro sua peritia & fide de aquis etiam Ferrariensis agri, & Ravennatis referre. Nec dubium est, quin ea quæ sunt ab illo proposita, perplacuerint, quamquam ob gravissimas, quas hic referre

re non attinet, causas, illæ quidem nondum
 compositæ sunt lites. Ab sapientissima autem
 Venetorum Republica alias in Illyricum missus
 est ad Castri Novi munitiones instaurandas, alias
 in Forojuliensem Provinciam, ut rapidum am-
 nem, Palmæ proximum, & quasi impenden-
 tem, a munitissimo oppido arceret. Quam sæ-
 pe vero de rebus hujusmodi consuleretur, quam-
 que item carus haberetur, dici facile non po-
 test; nec Venetis quidem solum, quamquam
 his plurimum, sed & Reipublicæ Lucensi, &
 Hetruscis Principibus, & optimo ingeniorum
 æstimatori ac patrono CLEMENTI XI. Pont. Max.
 ut a quibus omnibus, & præterea a suis Civi-
 bus, magnis eodem tempore propositis præmiis
 & honoribus, paullo antequam e vita discede-
 ret, est vocatus. Neque in eo mathematicæ
 tantum scientiæ, sed & medica doctrina specta-
 batur. Emiserat namque Italice scriptas *Con-*
siderationes ex figuris salium erutas, Latine
 autem *de Sanguinis natura & constitutione*,
Exercitationem; pro Theoria medica adversus
Empiricam sectam Prælectionem, de Salibus
Dissertationem, & de Idearum vitiis, corre-
ctio-

Etione & usu ad statuendam & inquirendam morborum naturam Exercitationem, 'qui fere omnes libri rursus Batavorum typis descripti sunt. Annumerari his possent Epistolæ sex ad G. Desfontes Italico scriptæ sermone, sed Gallico tantum editæ. Annumerari autem omnino debet *Symposium medicum, sive Quæstio Convivalis de usu mathematicum in arte medica*; nam etsi Josephum Donzelinum Antonii Filium Cossentinum auctorem præfert, ego tamen certum compertumque habeo, tam illam esse Guglielmini, qui sub ficto nomine latere tum voluit, quam quod maxime. His ut fere Contemplatricem medicinæ partem ornavit, sic aliis vicissim libris Activam erat ornaturus. Huc enim priores illi tendebant, nimirum ut viam quasi munirent accessuris ad libros *de Febris & de Methodo medendi*, quos quidem affectos reliquit. Perfectæ autem plures supersunt Dissertationes apud Filium aliæ, aliæ apud Alexandrum Bonis Medicum Venetum optimis cum scientiis, tum moribus ornatissimum, hisque nominibus Guglielmino carissimum, & in iis *de Materie Affectionibus* duæ. *De principio*

autem *Sulphureo* novem , & de *Ethere* unica ,
 quas vivens adhuc emitti jufferat , post ejus mor-
 tem prodire , eodem Alexandro Bonis curan-
 te , & se atque earum scriptore dignam præ-
 fationem addente . Annum agens **xxii.** a præ-
 clarissimis Philosophorum Medicorumque Bono-
 niensium Collegiis Doctor renunciatus , medici-
 nam domi forisque cum laude fecit , eoque etiam
 nomine in comitatu virorum Principum fuit . In
 anatomico scholæ Bononiensis Theatro solem-
 nem humani corporis dissectionem adolescens
 non sine honore administraverat . Postea in cu-
 stodiendo præclaro Ulyssis Aldrovandi museo
 Ovidio Montalbano successor est datus . Libro-
 rum quoque cum philosophicorum , tum medi-
 corum factus est censor . In Patavino autem
 Gymnasio primarium Medici Theorici locum ,
 ab A. **mdccii.** post discessum Pompeii Sacci
 Parmensis medici clarissimi , pro sua & illius
 Gymnasii dignitate , quæ est amplissima , tenuit .
 Porro ejus consilium sæpe in morbis difficillimis
 requirebatur ; constatque a magno Hetruriæ
 Principe , amplis , ut sibi medicus esset , fuis-
 se præmiis & honoribus invitatum . Tanti au-
 tem

tem Mathematici & Medici famam non Italiæ modo, sed Europæ universæ fines peragrassè, ex eo præsertim agnosci potest, quod non in Patrium tantum, sed & in externos cœtus Doctorum hominum celeberrimos est lectus, Cæsareum N. C. Germanicum, Regiosque item Parisiensem, Londinensem & Berolinensem. Acerimo fuisse ingenio, & non deteriore judicio, etsi scripta satis ostendunt, non alienum tamen est addere, qualem in scriptis, talem quoque in omni sermone se præbuisse. Negare solebat Montanarius præclariore, aut promptiore ingenio novisse quemquam. Alter vero Præceptor Malpighius quanti ipsius iudicium faceret, cum sæpe alias, tum præsertim vita excedens ostendit, posthumi operis editione illi, & Sylvestro Bonfiliolo viro clarissimo commendata. Ad hæc, atque alia, quæ natura dederat, animi bona, singularis industria & labor assiduus accesserunt. Nunquam non illum invenisses aut legentem aliquid, aut commentantem, aut scribentem, aut domi & in publico docentem, idque ea diligentia & copia, & acumine, &, quod semper est caput, ordine, ut ex ejus Discipulis nomi-

nominare possem plures nihil a tanto Præceptore degenerantes , nisi cum plures nominassem , plures tamen superfuturos esse intelligerem . A publico docendi officio non illum poterat affecta valetudo , non ex recenti itinere languor avertere . Sed neque in gravissimo , quo confectus est , morbo amicorum monitis , precibusque potuit adduci , ut libros seponeret , quos pulvino subditos , illis discendentibus , sumebat in manus . Ceterum in amicos officiosus , in Præceptores pius , in bene de se meritos quosque gratus ; modestus præterea , æquus , unoque verbo moribus optimis & honestissimis fuit , ut hac etiam de causa fieret , ut qui illo familiariter uterentur , hi longe carissimum haberent : quo ex numero Patricii Veneti duo non sunt nobis prætermittendi , Sebastianus Fuscarenus Eques , ac ædis Divi Marci Procurator , dum viveret , amplissimus , meritissimusque , & Christinus Martinellius vir doctissimus , & bonorum omnium fautor summus . Statura fuit procera , amplo corpore atque robusto , sed novissime , credo ob assiduas lucubrationes , nonnihil incurvo ; nigros habuit , ve-

D

ge-

getosque oculos , nigra , densa , magna & contracta supercilia , colorem sublividum , vultum vero natura adductum , & tanquam ad severitatem compositum , ut primo aspectu longe aliter atque erat , asper austerusque putaretur . Valetudine usus est prospera , nisi quod adolescens pulmone sanguinem rejecit , consequente neque brevi , neque periculo vacua , ægrotatione . Supremis quoque annis lumborum , imprimisque faucium rheumate frequenter laboravit . Causamque adeo novissimæ ægrotationis ex gravedine contraxit , quæ postquam , tribus interjectis mensibus remiserat , iterum , ineunte Majo recruduit . Huic cum febris non sine quibusdam mentis alienationibus , aliisque gravioribus symptomatibus accessisset , visus tamen æger rursus levare , & fortasse erat convalesciturus . Sed vires a sævo longoque morbo infirmatas sanguis e naribus eodem die semel atque iterum profluens sic deiecit , ut dum ad excipiendum sanguinem pelvim posceret , & se in cubitum reponere niteretur , extemplo deficeret *iv Id. Jul. A. D. mdccx* ætatis *liv* super menses *ix* , ac dies *xv* . Aliquot ante illum

lum diebus quæcunque ex nostris ritibus , quos
semper caste religioſeque fervaverat , impen-
dente morte fieri ſolent , ea omnia ſancte per-
fecerat . Nec vero ſupremum boni , prudenſiſ-
que Patrifamilias neglexit officium , ſcripto he-
rede Joſepho , quem ex Conſtantia Joannetta ci-
ve Bononiienſi uxore obſequentiſſima tulerat ,
filio , eoque cum ipſa uxore , communique al-
tera filiola & matre , quam grandævam admo-
dum reliquit , viris graviffimis , amiſſiſſiſſiſque
commendato ; nam duæ , quas ex eadem Con-
ſtantia tulerat , majores filiæ inter ſacras Vir-
gines ſe receperant . Patavii , qua in urbe
deceſſit , in æde S. Maximi humatus fuit ,
quadrato impoſito lapide , in quo inſcriptum eſt :

HIC JACET

DOMINICUS GUGLIELMINI

BONONIENSIS

IN PATAVINO GYMNASIO

PUBLICUS THEORICÆ MEDICINÆ

PROFESSOR PRIMARIUS

OBIIT DIE XII. JULII ANNO MDCCX

ÆTATIS SUE LIV.

D 2

Fe-

Felix autem Abbas Viale vir doctissimus atque integerrimus, & quo erat Patavii cum Guglielmino conjunctior nemo, justum ex albo marmore monumentum in celeberrimo loco statuit ad Sancti Antonii Templum, qua hoc fere meridiem spectat.

Scriptum in eo monumento elogium, & quæ præterea ediderit Guglielminius opera, hic referemus.

D. O. M.

DOMINICO GUGLIELMINO BONONIENSI
IN PATRIO PRIMUM MOX IN PATAVINO GYMNASIO
MATHESEOS INDE THEORICAE MEDICINAE
PUBLICO PROFESSORI PRIMARIO
VIRO MORUM PROBITATE SCIENTIARUM PERITIA
SCRIPTIS EDITIS EDENDISQUE CLARISSIMO
A SERENISSIMA VENETORUM REPUBLICA
HUC INGENTIBUS STIPENDIIS ACCITO ET IN ARDUIS
ADHIBITO
QUEM
DUM CERTATIM MAGNI PRINCIPES MAGNIS
MUNERIBUS AMBIUNT
POST LONGAM DUBIAM VIXQUE MEDICIS EXPLORATAM
ÆGRITUDINEM

IN

IN IP SO AETATIS ROBORE FORTUNAEQUE
 SECUNDISSIMAE PLAUSU
 PRINCIPUM PRINCEPS DEUS TERRIS ERIPUIT
 CAELOQUE LOCAVIT
 AETATIS SUAE ANNO LIV SAECULI VERO XVIII ANNO X
 FELIX ABBAS VIALE PUBLICUS BOTANICES PROFESSOR
 HORTIQUE MEDICI PATAVINI PRAEFECTUS
 AMICO ET COLLEGAE DESIDERATISSIMO
 AETERNUM HOC AMORIS ET MAERORIS MONUMENTUM
 POSUIT .

OPERA EDITA.

*VOLANTIS FLAMMÆ a Perillustri & Excellentiss.
 D. Geminiano Montanario Bononiensis Archigymnasii Pro-
 fessore Mathematico optice ac geometricæ examinatæ Epi-
 tropeja . Conclusiones a Dominico Guglielmino propugnanda.
 Bononiæ ex Typographia Manoleffiana 1677. in 4.*

*VOLANTIS FLAMMÆ &c. Epi tropeja : sive Propo-
 sitiones Geographico - Astronomico - Geometrico-Opticæ a
 D. G. ejusdem D. Montanarii discipulo demonstratæ . Bono-
 niæ &c. His scriptis Guglielminius Præceptorem suum de-
 fendit, qui a Cavina non solum rationibus, sed etiam
 injuriis palam oppugnabatur . Exarsit vero Cavina in
 Montanarium, quod secum ille non conveniebat in de-
 terminanda distantia a terra cujusdam ignis, qui æque
 ac luna plena lucidus in cælo anno 1696. apparuerat . Si
 Præceptorem audire voluisset Guglielminius, non con-
 feruisset manus cum Cavina, quem despiciendum Mon-
 tanarius putabat : resque, de qua disputabatur, erat
 ejusmodi, ut paucis pagellis confici posset . Sed con-
 tentionis amor plura ex utraque parte expressit volumina .*

DE COMETARUM NATURA ET ORTU Epistolica

Dissertatio, occasione novissimi Cometæ sub finem superioris anni, & inter initia currentis observati conscripta. Bononiæ typis H. Dominici Barberii 1681. in 4. Sententiani illorum qui Cometæ æque ac Planetas corpora æterna asserunt, oppugnaverat Montanarius, hoc nixus fundamento, quod nempe novissimus hic Cometæ, qui sub finem Februarii memorati anni 1681. ex oculis hominum evanuerat, propior terræ tunc erat, quam ut suo tantum discessu evanescere posset. Igitur, aiebat Montanarius, sua sponse consequitur, ut physica dissolutione de medio sublatus fuerit. Quod magistri argumentum ut fulciret, æque in bono lumine collocaret Guglielminius, Cometarum generationem explicavit in hoc volumine, quod ad Franciscum Nazarium doctum virum, sibi que familiaritate conjunctum instituit. Planetis ingentes vortices tribuit, hosque, ubi sibi invicem duo Planetæ appropinquant, ita interfecari ait, ut novus vortex emergat; ex hujus vero crassioribus partibus novum corpus solidum produci, quod Cometæ caput est. Si quis est qui hæc nec vera, nec verisimilia putet, adscribat ad judicium suum non modo meam, sed illius etiam, qui illa proposuit, sententiam. Aptæ enim illa tantum existimavit explicando Phenomeni.

OBSERVATIO Solaris Eclipsis anni 1684. Bonon. habita die 12. Julii ejusd. anni. Bononiæ apud H. H. Antonii Pisarrii 1684 in 4. Inscribitur Libellus Antonio Magliabechio.

RIFLESSIONI FILOSOFICHE dedotte dalle figure de' Sali, espresse in un discorso recitato nell' Accademia Filosofica sperimentale di Monsign. Arcidiacono Marfigli la sera delli 21 Marzo 1688. In Bol. per gli Eredi del Pisarri 1688. in 4.

AQUARUM FLUENTIUM mensura nova methodo inquisita. Pars Prima Bonon. & c. 1690. in 4. Anno vero sequenti prodiiit

AQUARUM FLUENTIUM mensura & c. Pars Altera

ra. Bononiæ &c. Sane Hydrostatica scientia plurimum aucta est his duobus opusculis Guglielminii, quanquam ille comiserit, ut non bene explorata atque incerta principia ponerentur. Quod hæc oppugnari vidit a quodam Dionysio Papinio, defensionem illorum suscepit duabus epistolis, quas Bononiæ an. 1692. hoc titulo edidit:

EPISTOLÆ DUÆ HYDROSTATICÆ, altera apologetica adversus observationes contra Mensuram Aquarum Fluentium a clarissimo viro Dionysio Papino factas, & Act. Erud. Lipsiæ anni 1691. insertas; altera de velocitate & motu fluidorum in siphonibus recurvis suctoriis. Illa scripta est ad Leibnitium, a quo primum Guglielminius certior factus fuit Papinium contra se surrexisse, hæc ad Antonium Magliabechium. Has secuta est tertia Epistola ad Præsidem; in quibus omnibus ita sua confirmavit Guglielminius, adversaria evertit, ut modestiam semper servaverit.

DELLA NATURA DE' FIUMI Trattato Fisico-matematico. In Bologna per gli Eredi del Pisarri 1697. in 4. Nuncupatus est liber Bigonio, quo suffragante, Auctor superiori anno Parisiensis Scientiarum Academiæ Socius renunciatus fuerat. Sint sane præclara, quæ scripsit Guglielminius; sed hoc reliquis ejus operibus omnibus anteponere debemus. Constat enim inter omnes illum ita meritum hoc libro de hydrostatica scientia, fuisse, ut quæ ima sede manebat, ad altissimum gradum provexerit. Vulgaris gregariusque Physicus haud lecto hoc libro, perspectam sibi esse fluminum naturam arbitrabitur. Quem si legat, illud nescisse fatebitur, quod se se habere pro comperto atque explorato ipse autumabat. Eustachius Manfredius notis illustravit hunc eundem librum; quapropter Bononiæ recusatus est anno 1739. typis Lælii a Vulpe.

DE SANGUINIS NATURA ET CONSTITUTIONE Exercitatio Physico-medica. Venetiis ex typograph. Andree Poletti 1701. in 8.

DE SALIBUS Dissertatio Epistolaris Physico-Medico-

mechanica. Venetiis per Aloyfium Pavinum 1705. in 8. In his duobus opusculis multa rei medicæ doctrina comparat, facisque ea declarant, quantos ferre labores debuerit Guglielminius, ut illam sibi pararet.

In *Dissertatione de Salibus* non minus Auctor se ostendit diligentissimum speculatorem venatoremque naturæ, quam perfectum Geometram. Totius vero operis fundamentum est prima principia Salis communis, Vitrioli, Aluminis & Nitri donata fuisse a Creatore certis immutabilibusque figuris, hasque individuas esse, si respiciatur vis determinata, quæ est in materia. Ubi de salium actione agit, geometricæ & mechanicæ examinat proprietates harum figurarum, multaque nova ac curiosa in lucem profert. Hanc Dissertationem dedicavit Auctor Christino Martinellio, oppugnavit vero Gunterus Christophorus Schelamerus in eo, quem fecit libro *De Nitro*, ediditque Amstelod. 1709.

PRO THEORICA MEDICA adversus Empiricam Secliam Prælectio habita Patavii, dum a Mathematicarum scientiarum cathedra ad primam Theoreticæ medicinæ transfertur fecit. Venet. ex typogr. Hieron. Albricii 1702. in 8.

JULII MONILIENI ad D. Franciscum Alphonsum Donnoli Profess. Patav. de ejus Bello civili medico Epistola.

EXERCITATIO de Idearum vitiis, correctione & usu ad statuendam & inquirendam morborum naturam. Patavii apud Josephum Coronam 1707. in 8. Iterum impressa fuit Lugduni Batavorum 1709. in 8. una cum utilissimo opusculo Ludovici Testi *de Saccharo Lactis*.

DE PRINCIPIO SULPHUREO Dissertationes, quibus Mantisse loco accessit Dissertatio de Æthere, opus posthumum apud Andream Poletum 1710. in 8. Nuncupatur liber S. P. CLEMENTI XI. Hanc vero materiem dignam putavit Guglielminius studiis suis, quoniam frequentissime fit, ut medici sive in explicanda morborum natura, sive in remediis quærendis ad sulphura confugiant. Porro ille ita investigavit & perscrutatus est omnia, quæ pertinent ad declarandam naturam, figuras vim, & ef-

fe-

fectus rerum sulphurearum, ut laus ei summa debeatur. Non hanc minuit animadversio illa, quod Hombergius multa, quæ sunt in libro Guglielminii, jam ab annis 1705. & 1706. in lucem protulerit. Testis est enim locupletissimus Joannes Baptista Morgagnius, Guglielminium paullo ante quam Hombergius cogitationes suas in vulgus emitteret, omnem suam de principio sulphureo explicasse sententiam auditoribus suis in Gymnasio Patavino. Ex his Dissertationibus facile quisque intelligit, quantum adjumenti Geometria Medicinæ afferre possit.

EPISTOLÆ Amabæ Jo. Mariæ Lancissi & Dominici Guglielmini.

EPISTOLA ad Alexandrum Bonis de Quinquina Cortice, seu de ejusdem operandi ratione cum Dissertatione.

JOSEPHI DONZELINI Antonii filii Cossentini Symposium Medicum; sive Quæstio Convivalis de usu Mathematicarum in arte medica.

THEOPHILI ALETHINI Epistola, qua ex doctrina allata in recenti libro, cui titulus = De Moralibus Criticæ regulis compendiosa monita = ostenditur in celebri controversia inter clariss. Med. Marcellum Malpighium, & Joannem Hieronymum Sbaraleam, non illum, sed hunc fuisse provocantem, injurium contra sententiam in libro prædicto assertam. Quæ huc usque retulimus opera Guglielminii, in unum corpus collecta fuere, editaque Genevæ an. 1719. sumptibus Cramer & Perachon. Volum. II. in 4.

EPISTOLÆ sex Guglielminii ad G. Desnoues reperiuntur in libro, qui inscribitur = Lettres de G. Desnoues &c. & de M. Guglielmini &c. & des autres sçavans sur différentes nouvelles decouvertes: a Rome 1706. chez Antoine Rossi.

EPISTOLA HYDROSTATICA quædam ad Antonium Magliabechium: extat in primo volumine Actorum Bonon. Acad. p. 545. Inter opera inedita Guglielminii referuntur = II. II. Tomo del Trattato della Natura de' Fiumi = De febris = & De methodo medendi.

JOAN.

JOANNI BAPTISTÆ MORGAGNIO

ANGELUS FABRONIUS S. P. D.

SI cui forte nimis arrogans videor, quod ego homunculus tibi viro summo litteris meis obstrepere audeam, utar excusatione singularis humanitatis tuæ; quæ si minus probabitur, perinde ac si non liceret hominem vel humanissimum a gravissimis studiis, in quibus summo cum Reipublicæ bono occupatur, ne tantulum quidem deducere, dicam id quod feci, necessario fecisse, nec aliter facere debuisse. Nam cum scripsissem de Lancisio, & judicem aliquem quærerem huius mei laboris in iis præsertim rebus, quæ spectant ad Anatomem, ceterasque physicas facultates, quibus immortalis ille vir magnam lucem attulit, ad quem nisi ad te confugere poteram? Constat enim inter omnes, perfectæ harum facultatum scientiæ perfectam adeo bene loquendi laudem multis litteris, & iis quidem reconditis & exquisitis adeptam te adjunxisse, ut merito & elegantium doctissimus, & docto-
rum

*rum elegantissimus dicaris . Accedit , quod cum ea inter te , & summum illum virum interces-
serit amicitia , cuius erit memoria sempiterna ,
jure quodam tibi debentur quæcumque ad ipsam
pertinere possunt . Hæ causæ sunt , vir præcla-
rissime , quare ad te scribere , & hoc quid
quid est mittere non dubitavi . Obsecro igitur
te quantum tibi cordi esse potest decus carissimi
illius capitis , ut si rem haud prorsus improbar-
dam cognoveris [neque enim adeo sumus recor-
des , ut nostras ineptias efferri velimus] stylo ne
parcas . Adde , dele , corrige : quæ a te erunt , pro-
babo omnia ; nihilque appinges omnino , quod mihi
tanquam arte positum in pavimento , ut ille ait ,
atque emblemate vermiculato videri non possit .
Scripsi hanc Lancisii vitam eo animo , ut eam
sociam darem aliis aliorum illustrium virorum ,
quas superiori anno elucubravi . Harum in numero
sunt eæ , quibus imagines expressimus Eustachii Man-
fredii , & Francisci Mariæ Zanotti , in eisque
haud pauca de te . Plura vellem separatim , &
quia sic instituti nostri ratio postulat [propositum
est enim nobis scribere vitas Italorum doctrinæ
excellentium , qui nostra & patrum memoria flo-*

rue-

ruerunt] ; & quo tu non modo , sed omnes gentes , & omnis etiam , si fieri potest , posteritas facilius intelligat , quanti apud me fueris . Fac , quæso , ut in hoc etiam auxilio tuo me adjuves , quod si , ut confido , a te impetravero , meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla unquam delebit oblivio . Vale

Romæ Kal. Febr. MDCCLXV.

JOANNES MARIA LANCISIUS .



JOANNES MARIA LANCISIUS natus est Romæ vii Kal. Novembris anno MDCLIV parentibus Bartholomæo Lancisio e Biturgia , & Anna Maria Borgiana Romana . Hæc jam e vivis excefferat , cum ductus est ad Urbem Veterem , ut ibi aleretur ab amita integerrima & optima fœmina , quæ virum cum amisisset , ibidem sedem fixerat suam . Mansit eo loco Joannes usque ad duodecesimum ætatis annum , quo , amita jam fato functa , cum pater Romam perduxit . In Urbe nondum egressus e pueris ab hominibus Societatis Jesu imbutus est politiorum littera-

rarum ac Philosophiæ studiis, in quibus tantos progressus fecit, ut non excurrere, sed evolare videretur. Ad divinarum quoque rerum scientiam, iisdem ducibus, ingressus est, sed ea vix dum a limine salutata, eo se contulit, quo suum illum deducebat ingenium. Itaque Medicinæ operam navare instituit, audivitque Hyacinthum Altomarium Archigymnasii Romani Lectorem, ut ajunt, primum; ac duodevigesimo ætatis anno post. Kal. Septembris lauream adeptus est. Hoc tempore capit ille dies ac noctes in Mathematicarum facultatum meditatione versari. Nam acutissimus adolescens vidit Medicam Artem sine physicarum rerum scientia aut nullam esse, aut in summis tenebris erroris atque incitiæ necessario vagari; nec ad naturæ penetralia aditum patere posse nisi iis, qui sint Mathematicis rebus (1), ac præsertim Geometria instructi. Itaque postquam primos Clavii libros, nemine præeunte, cognovit, totum se dedit Vitali Jordano, qui tum unus maxime excellere in iis doctrinis putabatur. Sic veluti quadam accensa face potuit facile, quo tendebat, pervenire; exercuitque se præ-

præsertim in Anatome , Chimia , Botanica , ,
 nec non Naturali historia . Quo factum est , ut
 omnes , quæ tunc temporis Romæ celebraban-
 tur , nobiliores Academias sive Medicinæ , si-
 ve Anatomes , ceterarumque naturalium scien-
 tiarum frequentare cæperit , in quibus cum stre-
 nue ac laboriosè ingenium exerceret , palam
 omnibus fecit ingentem quandam cupiditatem ,
 qua ferebatur ad gloriam . Ad quam ut incen-
 deretur quotidie magis , Sapientiam in tabula
 vivis expressam coloribus sibi comparavit . Se-
 debat hæc magnifico in Templo , quod posi-
 tum erat in vertice montis : strenuos autem co-
 rona donabat , eos omnino despiciens , quos aut
 labor medio in cursu , aut voluptas , aut otii
 desiderium procul averterat . Cum in cognitione
 rerum medicarum hæc præclara fundamenta je-
 ciisset , nervos omnes contendit , ut Romæ in
 publicis Nosocomiis eo in studio quotidie exer-
 ceret se diligenter . Neque vero quoties obtulerat
 se occasio , privatim id agere intermittebat , eos
 invisens assidue , qui Joannis Tiracordæ diligen-
 tiæ , quem sibi ducem elegerat , & a cujus la-
 tere nunquam discedebat , valetudinem suam
 com-

commendaverant. Qua quidem in re tantum adhibuit industriæ, ut cum omnia prudenter animadverteret, omnium etiam morborum historias in Ephemeride diligenter describeret. His ille rebus cum ad hominum famam pervenisset, accidit, ut munus illud vacaret, quod vocant Medici Adsitentis in Nosocomio S. Spiritus, annos postquam consecutus erat lauream Lancisius non amplius quatuor; quod ille, etsi competitores essent quamplurimi, facile obtinuit. Non enim illi opitulatus est aut ambitus, aut gratia, aut aliqua insignis Doctoris commendatio, quippe summa ingenii vis, quæ præditus a natura erat, earumque rerum cognitio, quibus facultas hujusmodi continetur, eum ita commendabant, ut superiorem neminem, paucos pares haberet. Nihilo secius reliquis ille in Nosocomiis, quæ Romæ plurimæ sunt, sæpe aderat; & quod caput est, dum is ægrotos inviseret, etsi detentos variis morborum generibus, ubique idem erat Lancisius, ubique industria sua utebatur, illud assidue contendens, ut quem sibi proposuerat finem, citius omnino assequeretur. Veruntamen cum,

fi-

fatis videret quam lato in campo, nullisque limitibus definito versaretur, ut sibi, suisque studiis diligentius caveret, alumni locum Piceno in Collegio obtinuit: quinquennium vero ipsum quod eo in loco consumpsit, adeo navavit sedulam operam medicis studiis, ut potuerit viginti duo magna volumina conficere indicum earum rerum, quæ cognitionem, usumque spectarent. Hæc inter Anatomæ studium, quod ei curæ maxime erat, cum quotidie districtum habebat; quo prope fuit, ut in corporis cuiusdam sectione infectus gravissimo morbo vitam finierit. Sed integræ redditus valetudini, cum cooptatus fuisset in eum doctorum hominum cœtum, qui Congressus medicus appellabatur, quique habebatur apud Hieronymum Brasavolum, illius Antonii Musæ nepotem, qui summa cum laude sæculo xvi publice medicam facultatem fuerat Ferrariæ professus, sibi in illo cum scriptis aliis, tum ea præsertim lucubratione, quæ est *de Virgine quadam Calliensi mirabili vexata symptomate*, plurimum nominis comparavit. Qua re factum est, ut cum dissecandi Magister in Archigymnasio Romano munus dimisisset, quanquam non
ita

ita pauci , iique instructi interioribus litteris provinciam hujusmodi spectarent , Joannem Mariam Lancisium , qui ei succederet , omnibus suffragiis elegerint Moderatores . Quo quidem in munere ita se gessit , ut non modo opinionem vicerit , quæ de doctrina ejus erat , sed etiam , si perpauca exceperis , gloriam superiorum . Adjunxerat ille perfectæ rerum anatomicarum scientiæ laudem illam ut polite latine loqueretur , excellenterque pronuntiaret ; quocirca quoties dicturus erat , magnus ad eum fiebat concursus non modo discere cupientium , sed etiam virorum doctrina insignium , quorum in numero sæpe fuerunt (qui quantique viri !) Marcellus Malpighius , & Lucas Tozzius . Neque est prætereundum , quod si forte eveniebat (evenit autem sæpissime) ut inter dicendum aliquis dignitate illustris homo ad eum audiendum accederet , interrupta oratione , eatenus dicta in aptam epitomen varie contrahebat (2) , quod quidem nullo negotio præstabat , cum haberet divinam quandam memoriam rerum & verborum . Hoc tempore persuasit Archigymnasii Rectori , ut elegantius instauraretur Theatrum Ana-

tomicum , quo factò , idem in ingressu apposuit
 duo illa hemistichia : LACEROS JUVAT IRE PER
 ARTUS : NEC TE QUÆSIVERIS EXTRA : quo-
 rum alterum ex Claudiano , alterum ex nescio
 quo poeta desumpsit . Mansit ille in hoc munere
 duodecim annorum spatio . Nam anno MDCXCVI.
 fuissectus est Jacobo Sinibaldo , qui θεωρητικὴν
 medicinam eodem in Lyceo docebat ; ex quo
 demum loco venit ad docendam medicinam ,
 πρακτικὴν A. MDCCI. Sed maxime gloriosum
 fuit Lancisio , quod mortuo Francisco Santuc-
 cio , qui INNOCENTII XI. valetudini curandæ o-
 peram dabat , ei successit , cum nondum qua-
 tuor & triginta compleisset annos , quod nescio
 an ulli contigerit . Cui provinciae sane gravissi-
 mæ ille non modo cumulate satisfecit , sed cum
 arcana multa ei communia essent cum Pontifi-
 ce , qui plurimum ejus studiis , ingenio , fidei,
 ac prudentiæ tribuebat , quotiescunque vellet ,
 apud Virum illum sanctissimum patebat aditus .
 A quo auctus etiam dignitate (nam inter Ca-
 nonicos Basilicæ Ss. Laurentii & Damasi adsci-
 tus fuit) ei omnia obsequii & benevolentiae of-
 ficia præstabat . At non ita multo post cum

IN-

INNOCENTIUS ad Superos evolasset , quippe qui facultatem , quam in deliciis habebat , Reipublicæ bono exercere cupiebat , Canonicatum dimisit . Fuerat is jam ab anno MDCLXXXIX singulari voluntate Moderatorum adlectus in Collegium Archiattrorum Romanorum , quo quidem honore ita usus est , ut non modo ornamento , sed magno etiam adjumento eidem Collegio fuerit . Nam præterquamquod præstitit se acerrimum propugnatorem ejusdem jurium , non destitit , quibuscunque rebus posset , Collegas juvare , ut is omnium parens videretur . Cum quotidie magis cresceret Lancisus laude doctrinæ , huic non solum bis demandatum est munus Proto-medici Romanæ Urbis , totiusque Pontificiæ ditionis , sed illum quoque esse voluit Cardinalis Palutius S. R. E. ut vocant , Camerarius , qui in laureis medicis tribuendis vices gereret suas in Archigymnasio Romano : quod munus , Palutius defuncto , ejus successor Joannes Baptista Spinula in Lancisio firmavit ; ac tandem CLEMENS XI sentiens eundem potius tribuere provinciæ suæ splendorem , quam ab ea accipere , ne loco amplius moveri posset , edixit . Interim nobiliores ,

quæ Romæ extant , ita sibi familias conciliaverat , ut iisdem assidue operam navans , Cæsaris etiam Legatos effecerit suos . Cumque nihil prætermitteret eorum , quæ ad exercendum ingenium conferre posse viderentur , cooptatus in Arcadum cœtum , quem viri interioribus litteris præditi , & poeticis studiis quam qui maxime addicti instituerant , Ersilii Macariani nomine est appellatus . Neque Romæ solum , sed etiam absentibus erat notus (3) . Satis enim multa scripserat , quæ dimanaverant ad existimationem hominum . Ex his typis impressa sunt , *Humani corporis Anatomica synopsis = Anatomia per uso e intelligenza del disegno , ricercata non solo sugli ossi e muscoli del corpo umano , ma dimostrata ancora sulle statue antiche più insigni di Roma = Dissertatio de ratione philosophandi in arte medica ad Senensem Phisocriticorum Academiam = Epistola ad Raymundum Viuessenium* , qua probat sal acidum in sanguine contineri , & extrahi posse , haud posse tamen (hæc duo ille quæsierat) veris certisque argumentis statui quam universe proportionem habeant inter se partes sanguinis ; ac *Epistolæ duæ ad Felicem*

Ada-

Adamum Mulebancher de molis , deque seminis vermiculis , quæ relatae sunt in secundum volumen operum Antonii Valisnerii (4) . Quibus ille rebus cum sibi famæque suæ consuluisse , INNOCENTIUS XII. morbo quodam implicitus , ex quo suprema fata portendebantur eidem , hunc accersivit : eodem vero e vivis erepto , alter ex duobus Medicis , qui Cardinalibus in Conclavi degentibus operam præstant , electus est Joannes Maria . Hic multum otii cum nactus esset , in eo languere noluit ; quocirca a primis diebus cœpit cogitare , quo posset genere litterarum Reipublicæ prodesse . Inter multa , quæ ei occurrerunt , argumenta , illud de Aneurysmatibus plane dignum existimavit , in quo studium suum poneret . Nam videbat utilissimum hunc scientiæ medicæ locum multis obstructum esse difficultatibus , & a nemine , nisi leviter admodum ad eam diem fuisse tractatum . Cum opus in manus sumpsisset , & multa adumbrasset unius mensis spatio , ecce ad summum dignitatis fastigium evehitur Cardinalis Albani ; is qui CLEMENTIS XI. nomine appellari voluit , qui cum esset intelligens ingeniorum existimator , eisque

semper debitos habuisset honores , statim Lancisium elegit , cui valetudinis suæ curam committeret . Hoc munere auctus ille , fore sibi otium existimavit ad ea , quæ inchoaverat , brevi perficienda . Sed falso . Nam qui locus quietis & tranquillitatis fore plenus videbatur , in eo maximæ moles molestiarum extiterunt . Cœpit enim summus Pontifex variis affligi morbis , quem ut integræ valetudini redderet , incredibile est quantum diligentia ac studii posuerit Lancisius . Eo accesserunt alii aliis temporibus graves publici casus , qui ut Pontificis animum maxime perculerunt , sic Lancisium occupatum impeditumque tenuerunt . Fuerunt hi magna Romæ in primis frequentia repentinorum mortium , contagiones malorum , quæ a palustribus aquis profectæ nonnullis præsertim , Romani agri oppidis solitudinem fere intulerunt ; ac demum bovilla pestis , quæ tota Pontificia ditione fœde vagata est . Hinc Lancisius jussu Pontificis , qui nihil reliqui faciebat , quod ad prospiciendum Reipublicæ saluti pertineret , argumentum sumpsit trium operum , quæ singula breviter , instituti nostri tenendi causa , referemus .

mus . Inſcripſit primum *De ſubitaneis Mortibus* , idque in duos libros diviſit , quorum in altero de genere univerſo agit repentinarum mortium , qui locus a recentioribus deſertus poſt detectam præſertim circulationem ſanguinis lucem docti alicujus ſcriptoris deſiderabat , in altero perpendit cauſas & principia , unde his temporibus tot homines hujusmodi mortium fata peremerunt . Profecto his libris nihil poteſt eſſe utilius iis , qui aliquam cupiditatem habent notiæ rerum medicarum . Nam ſolerter adeo , docte , exquiſiteque enucleat vitæ , ac mortis cauſas , omnia ex mechanica ſolidorum ſtructura , fluidorumque temperatione , alterniſque motibus deducens , omniaque accuratiſſimarum diſſectionum experimentis comprobans , ut in illis univerſam propemodum medicinam contractam eſſe haud immerito poſſis dicere . Quam vero accepti fuerint , hoc erit indicio , quod ſtatim a ſummis viris maxima facta eſt Lanciſio gratulatio , & quibus nominare ſufficiat Lucam Tozzium , Dominicum Guglielminium , & Bernardinum Ramazzinium (5), quibus cum fuiſſet probatus, non poterat dubitare futurum , ut ab omnibus pro-

baretur. Eo accessit quod brevi duorum annorum spatio quater typis impressi, nec ita multo post in Gallicum sermonem conversi fuerunt. Nec minus homines, qui poterant judicare (6), expletum omnibus suis partibus prædicarunt opus de *Noxiis Paludum esfluviiis*, quod in duos libros pariter distribuit. Demonstrat in primo cælum propter vapores stagnantium aquarum grave ac pestilens fieri, causas quærit quare hæc stagnantes aquæ maxime æstivo tempore corrumpantur, diligentissime in naturam inquirens horum ipsorum vaporum, duo genera esse statuit, alterum animatum formatumque in figuram animantium, inanimatum alterum, eaque figura carens; simul & ostendit quomodo in humanum corpus perveniant, eique noceant, deinde gradum facit ad remedia, quibus iidem palustres vapores vel omnino tolli, vel saltem temperari, minui, aut quo minus noceant, intercipi possint. In secundo vero libro historiam persequitur contagionum, quæ Romam, Urbem Veterem, Balneoregium, Pisaurum, & Ferentinum affligerant, quæque maxime memorabiles fuerunt, in eaque multa etiam admiscet

scet ex intima medicina . Est locus in primo libro , qui pertinet ad ortum insectorum , ibique Lancisius non dubitanter affirmat ranas & bufones ova in tellure deponere , eaque arida in pulvere sepulta , si sint ætivilis pluviis madefacta , improviso fetus fundere . Sed cum ille postea animadvertisset minime id consentire cum iis , quæ diligentissimi naturæ investigatores Franciscus Rhedius , & Antonius Valisnerius observaverant , ex quibus compertum habemus ea animalia ova in aqua deponere , scripta epistola ad eundem Antonium Valisnierum , quam inferi curavit in **xxix** volumine Ephemeridum Italorum Litteratorum , voluit omnibus patefacere erratum suum . Noverat enim , & sæpe in ore habebat præclaram illam Celsi sententiam , qui laudans Hippocratem , quod ingenue fateri non dubitaverit deceptum se a cranii futuris fuisse , dixit id fecisse *more magnorum virorum , & fiduciam magnarum rerum habentium* : Nam *levia ingenia* , quia nihil habent , nihil sibi detrahunt . Magno ingenio , multaque nihilominus habituro , convenit etiam simplex veri erroris confessio , præcipueque in eo ministerio , quod utilitatis

caus-

caussa posteris traditur, ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus est. Scripsit *de Bovilla Peste* (7) quam plenissime scribi res illa potuit. Sic enim omnia de origine & progressu hujus mali, illatis detrimentis, consiliis Magistratum, adhibitis remediis, naturalibus causis & effectibus in hoc libro notata sunt, ut nihil in eo non appareat, & facile existimari possit quam esset Lancisius veterinariæ quoque medicinæ peritus. Tractaverat hoc idem argumentum, cum cœpit morbus furere in Patavino agro, epistola quadam Italica ad Antonium Borromæum Clericum Regularem, mox Justinopolitanum Episcopum, quæ epistola unius anni spatio bis impressa fuit. Cum vero suus Auctor eam Latinam fecisset, memorato libro *de Bovilla Peste* adjunxit, in quem etiam intulit opusculum a se confectum *de Epidemia equorum*, quæ Romæ fuit anno MDCCXII. Scribebat Lancisius opus *de Noxiis Paludum effluviis*, cumque ingressus fuisset dicere de cælo Romano, vidit plura se habere cognitione dignissima, quæ rem illam attingerent, quam ut in alterius argumenti libro tractari possent. Putavit igitur hac
in

in re separatim sibi elaborandum , ceterisque sepositis , brevi opus confecit , quod inscripsit *de Nativis , deque adventitiis Romani Cæli qualitatibus* , in quo omnia quæcunque vel lectione librorum , vel scientiæ perveſtigazione , diuturnoque uſu , quem in hoc cælo habuit , confequi potuit , complexus eſt . Volens itaque oſtendere cælum Romanum naturaliter ſalubre eſſe , hoc comprobat ab Urbis ſitu , a ventis , qui in ea dominantur , ab aquis , quibus ipſa Urbs utitur , a telluris fertilitate , ab habitu & colore diuturnaſque vita incolarum . Fieri tamen poſſe docet , ut propter vehementes Septentriones ventos , & interdum etiam Australes , ac præſertim propter vapores ſtagnantium aquarum hanc ſuam naturalem ſalubritatem amittat . Quæ quidem vir præclara eruditione & doctrina ſic proſequitur , ut ab ultima origine Urbis ad poſtrema uſque tempora hiſtoriam , ut ita dicam , contexat viciffitudinum , quas habuit cælum (8) Romanum . Huc quoque intulit hiſtoriam Epidemiæ rheumaticæ , quæ per hiemem anni MDCCIX. vagata eſt , quod a re propoſita haud alienum eſſe duxit . Sane hujus libri confeſtio perſucunda

da Lancisio fuit consideranti magnæ illum fore utilitati Urbanis præfertim Medicis . Scite enim Hippocrates , *neceſſe eſſe eos in tenebris verſari , qui probe non noſcunt ſitum , ventos , aquas , cibos , aliaque multa tum naturalia , tum fortuita locorum , in quibus medicinam faciunt* . Inter hæc Lanciſius alia quoque ingenii monumenta litteris mandavit . Scripſit Diſſertationes quaſdam *de Lumbrico lato* , quas miſit ad Medicos præſtantiſſimos Antonium Pacchionium , & Joannem Dominicum Bianciardium . Vetus erat opinio jam uſque ab Hippocrate ducta , eaque medicorum omnium confirmata conſenſu , corpora illa , quæ nunc faſciæ inſtar depreſſa , nunc cylindri forma figurata inteſtinis adhærent , eorumque longitudinem plerumque æquant , inter infecta annumeranda eſſe . Hanc plane evertit Lanciſius tum experimentis , tum rationum pondere ; oſtenditque nil aliud eſſe huiusmodi corpora niſi polypos quoſdam ex ſucco concretos . Quantum itaque Medicina debet Malpighio , aliisſque ſolertibus viris , qui de cordis polypo ſcripſerunt , hominesque docuerunt , ne a falſis vaſorum ſanguineorum vermibus fallantur , tantundem Lanci-

ciso debet , qui hisce Dissertationibus effecit ,
 ne amplius a vermi simillimis intestinorum po-
 lypis decipiantur . Scripsit & epistolam *De hu-*
morum secretionibus , ac præcipue de bilis in
hepate separatione ad Joannem Baptistam Blan-
 cum Hepaticæ Historiæ auctorem , de qua qua-
 le judicium fieri debeat , juvat viri summi Mor-
 gagnii verbis referre . *Ex hac epistola* , inquit
 ille in Adv. Anat. III. animad. XXIX. *quamvis*
incredibili humanitate scripta , Lectores tamen
attenti facile intelligent virum gravissimum , Hi-
storia Hepatica perlecta , nihilominus discrete ea
ipsa affirmare , quæ in illa negantur . Non enim
credit nihil in hepate Malpighium nisi nomen
glandulæ innovasse , sed veras glandulas , veros
glandularum folliculos adhuc agnoscit . Non cre-
dit lymphatica vascula in extima solum superfi-
cie capsulæ subsistere , sed censet lympham , quæ
antea bilis particulis intermixta erat , absorbere .
Non credit in primis , id quod in Historia ma-
xime inculcatur , ea ratione bilem secerni , quam
Auctor proposuerat , sed ipsius diligentiam non
obscurè desiderat , imo apertissime duo illa , in
quibus totam explicandæ rei rationem posuit , si-
 bi

bi nullo pacto probari posse dicit , ac minime decere diligentem solertemque *Anatomicum* in rebus hærere hujusmodi . Quid multa ? Hominem cogit non modo . . . ut quæ demonstrata a se esse jactaverat , vix pusilla conjecturæ face evadere agnoscat , sed ut postquam significavit velle se invios quaterere ulterius recessus , incipiat ab iis ipsis , quæ incassum scripserat in *Historia*, iterandis . Mire *Lancisii* ingenium , doctrina , atque eruditio elucent in *Dissertationibus* , quas de *Physiognomia* , & de *Sede cogitantis Animæ* fecit rogatu *Joannis Fantonii* viri clarissimi , ac secum vetustate amicitiae , & studiis iisdem conjuncti . (9) Harum in prima , refutata vanitate levitateque eorum , qui fixura se prædicere profitentur a manuum , & frontis lineis , ex his tamen corporis constitutionem , causasque naturales , & antecedentes nostrarum voluntatum , & appetitionum nosci posse physicis argumentis & rationibus comprobatur . Ex qua impressa notione illud nos utilitatis capere debere , ut accommodata disciplina atque doctrina ad uniuscujusque naturam , facilius bonam confirmemus , vitiosam corrigamus . Quamvis enim extirpari & funditus
tol-

tolli nequeant naturales illæ causæ , ob quas alii in alia propensiores sunt , sic tamen compri & edomari studio & diligentia possunt , ut nullum pravitatis vestigium appareat : utiturque opportune exemplo Socratis , in quem cum multa in conventu , ut narrat Cicero , vitia collegisset Zopyrus physiognomon , derisus est a ceteris , qui illa in Socrate vitia non agnoscerent , ab ipso autem Socrate sublevatus est , cum illa sibi signa inesse , sed ratione a se dejecta diceret . Expositurus in secunda quæ idem , duce Anatome , de sede & loco cogitantis animæ ex abditis naturæ recessibus deprompserat , ait versari se in re difficili , ac multum & sæpe quæsita , profertque dictum Platonis , qui in Alcibiade inquit : *Oculus se ipsum si videre vult , in oculum intueri debet , proinde etiam anima , si se ipsam noscere vult , ut animam intueatur oportet* : Deinceps transit ad examen sententiæ Cartesii , qui animam in glandula pineali locavit , aitque præstantissimum hunc philosophum ex vero intellexisse domicilium perceptionum cogitationumque in ea cerebri parte constituendum esse , quæ unica sit , & in quam

ge.

gemina externorum sensuum organa concurrant, non vidisse tamen, ut pote observationibus anatomicis destitutum, alium in cerebro locum, in quem illa magis conveniant, huncque esse corpus callosum. Quid sit porro hujusmodi corpus callosum, ejusque partes & formam diligentissime describit. Haud pauca etiam explanat ad glandulam pinealem spectantia, partesque quæ circum eam sunt, hæcque non de medio sumpta, sed diuturna observatione a se quæsitæ; omninoque scripto hoc Lancisius plurimum luminis attulit cerebri assequendæ naturæ, qui locus in Anatomica scientia difficillimus existimatur. Interim Ludovicus Ferdinandus Marsilius vir non minus doctrina, quam bellica virtute insignis Dissertationem *de Generatione Fungorum* sub ipsis pellibus a se confectam ad Lancisium misit. Huic pergratum fuit munus; utque paria paribus responderet, eidem longissimam epistolam scripsit, in qua postquam illum summis laudibus extulit, ostenditque naturæ studium amplissimo quoque viro dignum habitum semper fuisse, suscipit tractandam hanc eandem materiem generationis Fungorum. Pluribus comprobat

bat fungos proprium semen non habere ; arbo-
 reos ex succo , quo ipsæ arbores aluntur , ma-
 nare ; pratenſes , ceterosque ex corio , fruticibus,
 foliis , frustis libri , aut corticis , ligni , radi-
 cum : quæ omnia quamvis corpora mortua di-
 cantur , habent tamen in se compressum suc-
 cum , qui cum nactus sit materiam qua solvi &
 ali possit , ita efficiat morbosas hæc plantas .
 Sic enim Auctor fungos appellat , eo quod nun-
 quam non a plantarum morbis principium du-
 cant . Quo vero modo gignantur , unde illorum
 conformatio & textura , varia multiplexque na-
 tura , eleganter non minus quam docte explicat .
 Quædam etiam attingit de lapide illo , quem
 dicimus *pietra fungaja* , ostenditque haud ef-
 se verum lapidem , sed concretionem quandam
 radicum , lapillorum , succorum , feminum , ter-
 ræ , similiumque rerum . Plurimum fane de-
 bent rerum naturalium studiosi Marsilio , & Lan-
 cizio quod originem fungorum illustraverint (10) .
 Nam antea cognitio hæc fere latebat obscuri-
 tate involuta naturæ , idque intelligi potest ex
 responſo , quod a Marcello Malpighio præce-
 ptore suo tulit idem Marsilius , cum aliquando

illum de hac re interrogasset : *se diu multumque in ea inquisitione elaborasse , sed modicam subesse spemprehendendi hanc naturæ methodum* . Eodem tempore quo hæc vulgata sunt , edidit Lancisius opus , quod inscribitur : *Animadversiones in Plinianam Villam nuper in Laurentino detectam* ; illud quidem elegans variumque , in quo & antiquitatis se litterate peritum ostendit , multaue retulit ad reconditiorem physicam , & ad naturalium rerum historiam pertinentia . Huc illa spectant quæ de multiplici aggestione , ac de crebris arenarum tumulis , qui passim in Tyberis ripis visuntur , deque stirpium , herbarumque in iis ortu disseruit . Hæc enim non leve disputandi argumentum præbebant . Elucubravit Lancisius libellum hunc , cum feriatis diebus ruri esset in eodem Laurentino . Homo enim industrius non minus otii quam negotii rationem extare volebat . Inscripsit vero Marcello Sacchetto Ordinis Hierosolymarii apud Pontificem M. Oratori , eo quod ipse rudera hujus celeberrimæ Plinianæ Villæ septa undique & vestita terra , vepribus & dumetis primus omnium

nium detexit. Sed maxime in eo laudandus est Lancisius, quod non contentus prodesse civibus suis, qua opera in medicina facienda, qua voce in docendo, voluit etiam eorum bono Bibliothecari omni librorum copia, sed præsertim medicorum, mathematicorumque refertissimam apud Nosocomium S. Spiritus dedicare. Id fecit anno MDCCXIV. XII. Kal. Junias, quo die narrabat ille cunctis lætatum se fuisse lætitiis. Huc enim spectarunt ingentes curæ, quas posuit viginti fere annorum spatio in optimis comparandis libris, ac diligentia (malevoli, qui tanto viro deesse non poterant, avaritiam appellabant) quam adhibuit, ut esset unde suppeditarentur eidem Bibliothecæ sumptus necessarii. sive ad emendos libros, sive ad stipendia Præfecto, ceterisque ministris solvenda. Huic dedicationi magnum decus fuit præsentia CLEMENTIS XI, quem comitabantur viginti Cardinales, ac magna Præsulum frequentia. Ille cum Lancisium gravissimis verbis laudasset, eidem tribuit jus quoddam exigendi in singulos annos scutata Romana centum, deditque etiam facultatem illud in quem vellet, transferendi. Hic vero bene-

ficentissimo Principi eo ipso die vulgatos commentarios suos ad Tabulas Anatomicas Bartholomæi Eustachii lubens meritoque consecravit. Latuerant hæ Tabulæ diuturna in obscuritate; & quàmvis in iis perquirendis Malpighius, aliique docti homines multum diligentia posuissent, inveniri tamen nunquam potuerant. Lancisius etiam superioribus annis & Romæ, & Septempedæ, quarum Urbium hæc patria, illa quasi theatrum fuit ingenii Eustachii, studiose illas investigaverat tum sua sponte, tum exhortatione præsertim incitatus amicissimi sui Dominici Guglielminii. Sed frustra. Demum cum incidisset in epistolam quandam Matthæi Pinii Urbinatis discipuli ejusdem Eustachii, qua declarabat vocatum ipsum fuisse in societatem hujus gloriosi laboris, hæc ei suspensionem movit, eas Tabulas Urbini latere apud heredes Pinii. Qua de re cum sermonem habuisset cum Summo Pontifice, ultro hic in se recepit, fore sibi curæ, ut perquirerentur. Sic res habuit optatum exitum, inventasque Tabulas cum accepisset CLEMENS, illas Bibliothecæ Lancisii donavit. Quo gratissimo munere hic provocatus,

tus, alacrior factus est ad easdem explicandas. Sed cum propter multas, quibus distinebatur, occupationes, videret hoc onus haud posse se solum sustinere, adjunxit sibi socios Antonium Pacchionum, & Franciscum Soldatum viros in rebus anatomicis apprime versatos. Sæpe etiam in consilium adhibuit Joannem Fantonium, & Joannem Baptistam Morgagnium, cujus quoque latinam epistolam operi præposuit, in qua pluribus disseritur, quam bene meritis de Anatome sit Eustachius, quæque propria & peculiarior dicere debeamus ejus inventa, licet ab aliis post illum prodita fuerint (11). Redeo ad Bibliothecam Lancisii: in qua nobilitanda cum ille nihil prætermitteret, locum in ea delegit Academiæ a se institutæ, juventutis exercendæ causa in studiis Medicinæ, Chirurgiæ, & Anatomies; huncque instrumentis ad experimenta capienda pulchre instruxit. Habita hæc Academia primum est vii Kal. Majas a. mdccxv dixitque in ea præclaram illam Dissertationem, quater usque brevi tempore impressam, *de Re-
sta medicorum studiorum ratione*, in qua perfecti Medici speciem & formam adumbravit (12).

Et primo quidem differit de artibus, quibus instructus debet esse Medicus, deinde persequitur quæ in his artibus cavenda ac circumspicienda sint, ut facilius ac securius quo tendit, pervenire possit. Hoc eodem tempore, ille multum operæ ponebat in Metallotheca Michaelis Mercati, quæ cum centum viginti annis in tenebris jacuisset, tandem Florentiæ reperta, a CLEMENTE XI. comparata, a Lancisio ejusdem Pontificis jussu notis illustrata anno MDCCXVIII. lucem aspexit. Sunt quidem in his notis plurima cognitione dignissima, eaque commemorare necesse erat, propterea quod Mercatus, vir ceteroquin doctissimus, in ea incidit tempora, quibus Historia Naturalis infinita obsita erat errorum multitudine. Quos ita notavit Lancisius, ut facile intelligi possit, quam multum esset in hac facultate versatus (13). Vocavit vero in societatem hujus laboris Petrum Assaltum, doctum virum, & multarum, linguarum peritum, quo cum vivebat conjunctissime. Nam ad maximas ejus occupationes accessit, quod his temporibus non optime valebat, quodque Urbinum anno MDCCXVII. comitatus

tatus est Alexandrum Albanum ad lauream in utroque jure accipiendam . Fecit idem quatuordecim annos ante cum illius fratre Annibale : nemini enim libentius suorum curam concredebat CLEMENS . Illo priori itinere cum Bononiam usque pervenisset , pro eo quod ejus nomen magna erat apud omnes gloria , invitatus fuit a litteratis viris Bononiensibus , ut de aliqua re , quæ ad physicam pertineret , verba faceret . Cumque se non nolle homo moribus facillimis respondisset , dicitur ea copia orationis , ubertateque doctrinæ locutum fuisse , ut omnes ad magnam admirationem traduxerit . Vocem quoque illius eruditam audire voluerunt Urbina-tes , duabusque recitatis Italicis Orationibus in Academia Assorditorum priori probavit , *gloriosius ac utilius esse vivere quam mori pro patria* , altera , *vere beatam esse illam civitatem , ad quam amplificandam ornandamque omnes cives conspirent* . Has inter tot occupationes Lancisius nunquam cogitationem studiumque dimisit ad umbelicum perducendi opus de *Motu Cordis & Anæurysmatibus* , quod , ut supra demonstratum est , ab anno MDCC. instituerat , quodque avi-

diffime expectabatur. At postquam multum sudoris ac laboris in illo consumpsit, doluit vitam sibi prius eripi, quam illud edolare atque in vulgus edere potuerit. Non tamen luce caruit. Nam commendatum Assalto Romæ anno MDCCXXIV. impressum est, deindeque Neapoli, Venetiis, Lugduni Batavorum, iterumque Romæ anno MDCCXLV. apud Palearinos recusum. Tanta & tam præclara judicia a doctis viris facta sunt de hoc opere, quo maxime Anatomes & Clinica illustratur, ut ad has laudes quid addi possit, non videam. Laudavit & Morgagnius, qui mihi unus instar est omnium, non uno in loco scriptorum suorum; & in epistola XVIII. §. v. de sed. & caus. morb. &c. ait, eisdem nos ignoscere debere, si inter multa præclara pauca haud omnino probanda contineat, quoniam extrema manus ei non accessit. Inter eas quas recensuimus, hujus libri editiones multum præstat omnibus Paleariniana, quam curavit magni nominis Medicus Antonius Leprotus, exornavitque inter cetera duabus Dissertationibus Lancisii ad memoratum Morgagnium, quarum una est de Vena sine pari, altera de Gangliis

Ner-

Nervorum. In priori postquam statum, structuram, usumque illius venæ exposuit, quatuor quæstiones solvit, quas idem Morgagnius posuerat, quid scilicet causæ sit, cur quidquid sanguinis ex arteria magna per intercostales pleurasque effluit, id omne non per totidem venulas, quæ in cavam pari ordine desinant, in hanc refluat? Cur non in cavæ inferiorem truncum redeat, sed in superiorem? Cur istuc non per duas venas, singulas videlicet more institutoque naturæ ab singulis lateribus positas, sed per venam sine pari inferatur? Cur demum hujus ipsius venæ truncus non a sinistris, sed a dextris prorepit? Quæ sic præstitit Lancisius, ut non modo obscura præclare illustraverit, sed etiam tum vetera quædam ingeniose restituerit, tum nova plura observationibus constantibus, & diligentissimis subnixa in medium attulerit. In posteriori vero Dissertatione explicatis iis, quæ generatim pertinent ad situm, numerum, & figuram Gangliorum, eorundem structuram, vim, usum, ac morbosas affectiones diligenter investigat aperitque. Neque silentio prætereunda sunt, quæ inter se hi summi viri

viri amice , erudite , eleganterque disputarunt de
 morte Cleopatæ . Causa disputandi hæc fuit .
 Forte animadvertit Morgagnius ad morientis
 Cleopatæ simulacrum , quod Metallothecam ,
 Mercati ornabat , hæc adnotasse Lancisium :
In brachio aspis spectatur , cuius morsu Cleopa-
tram occubuisse vulgaris fert opinio ; quamvis
alii , epoto veneno , mortem sibi conscivisse con-
tendant . Suspiciatus Morgagnius , extare fortas-
 se aliquem ignotum sibi scriptoris locum , qui
 hoc tradidisset , voluit illum ex Lancisio elice-
 re . Itaque , scriptis ad eum duabus epistolis ,
 multa protulit , quæ vulgarem & communem
 sententiam confirmare videbantur . Habuit quæ
 huic sententiæ totidem litteris opponeret Lan-
 cisius , nihilque profecto omisit , quod proba-
 re posset Cleopatram veneno fuisse consum-
 ptam . Sicque cum omnia paria sibi cum Mor-
 gagnio esse viderentur , ab eo postulavit , ne de
 huiusmodi re amplius inter se contenderent .
 Quod & fecerunt . Placuit vero P.M. CLEMEN-
 TI XI, ut quæ ab iis disputata fuerant , in Appen-
 dicem ad Metallothecam referrentur . Illud quo-
 que honorificentissimum Lancisio fuit , quod
 Hei-

Heisterus arbitrum illum statuerit acerrimæ sâ-
ne controversiæ ortæ inter se, Andrejum, &
Volusium de origine cataractæ. Antiquissima
erat opinio, oriri cataractam a membrana in hu-
more aqueo concreta. Ab hac primi descive-
runt Brissæus, & Antonius Metrajanus, viris e-
quisque contententes, unam esse causam efficien-
tem cataractæ humorem crystallinum opacum.
Placuit vero Heistero medium quiddam tene-
re, docuitque, humorem crystallinum esse qui-
dem causam naturalem hujus ocularis morbi,
sed non unicam. Fieri enim posse aiebat, ut
etiam a pellicula gigneretur, sed id raro eve-
nire, neque evenisse putandum, nisi per expe-
rimenta probaretur inesse oculo tales membra-
nas. Sic novam gloriatus est de cataracta in
medium attulisse sententiam. Huic bellum in-
dixere Andrejus, & Volusius, neque contenti
rationibus dimicare, injurii quoque & contume-
liosius in adversarium esse voluerunt. Hoc pu-
gnæ genus vehementer vituperavit Lancisius.
Nihil enim illo mitius fieri poterat. Ut vero
Heistero non solum, sed etiam Garellio mo-
rem gereret, varias observationes habuit, dili-
gen-

genterque descriptas ad eisdem anno MDCCXVIII. misit, ut ex iis intelligi posset, quale iudicium de summa controversiæ, duce illa rerum omnium magistra experientia, faceret (14). Novissime Lancisius vulgavit opusculum, quod instituit ad Joannem Olivam *De natura & præfatio Dioscurorum nautis in tempestate apparentium*, in quo duo potissimum inquit, unde ortum habeant hæ Φάσγες, quæ sæpe noctu in maximis tempestatibus nunc specie unius flammei globi, nunc duplicis, aut numero plurium in apice præsertim mali conspiciuntur; & unde fiat ut interdum futuram tranquillitatem ex vero portentant. Hoc argumentum tractandum ille sumpsit, ut esset sibi levamento in maximo labore, quem in opus de Aneurysmatibus impendebat. His ab eo editis ingenii monumentis, quibus maximam materiem ex rebus per se investigatis ad rerum occultarum cognitionem attulit, omnia præclaro ordine disponens, omniaque explicans, si non semper plane pura & candida, satis tamen polita litterataque oratione, cum illud Ciceronis sibi persuasum haberet, *mandare quenquam litteris cogitationes suas, qui*
cas

eas nec disponere, nec illustrare possit, nec deletionem aliqua allicere lectorem, hominis esse intemperanter abutentis otio, & litteris, incredibile est quantam apud nostros homines non solum, sed etiam apud externos consecutus sit famæ celebritatem. Augebat hanc cogitatio illa, quod tanta esse solet in tuenda Principis valetudine occupatio, ut non sinit in aliam curam incumbere. Declaravit hoc qui expertus fuerat Lucas Tozzius quadam epistola ad ipsum Lancisium, in qua hæc sunt? Siquidem tu etiam, vir eximie, nosti quo tempore Pontificiæ valetudini tuendæ istic præeram, non solum nullum mihi fuisse scribendi otium, sed nec ea, quæ a me olim inchoata fuerunt, tranquillo animo versandi; confirmavitque exemplo suo, ut de ceteris taceam, Malpighius, qui per totum illud tempus, quo huic muneri vacavit apud INNOCENTII XII, omnem cogitationem abiecit aut interrupta contexendi, aut absolvendi instituta. Atque ea cum scriberet Lancisius, nemo poterat existimare, hunc minus attentum ac diligentem se præbere in conservando Pontifice, cum vere gloriari potuerit, adeo se pro illius valetudine

dine viginti fere annorum spatio excubasse, ut quam ægram accepit, si non firnam, bonam tamen reliquerit. Tali modo cum ille ad ætatis annum sextum & sexagesimum pervenisset, & non minus gratia, fortunaque, quam fama crevisset (multam enim pecuniam præsertim ex curationibus nobilium & divitum fecerat) & quanquam tenui, bona tamen usus esset valetudine, nactus est morbum, quem is statim, aliique Medici esse gravissimum periculosissimumque, fenserunt. Erat enim febris acuta, quam comitabantur dolor in dextro hypochondrio posticam partem versus, summa faucium, linguae ac palati ariditas, ut vix loqui posset, vomitus biliosi, aliaque instantis mortis signa. Cum frustra adhibita essent remedia, & vis morbi magis magisque cresceret, quarto die postquam decubuit, rite, & summa cum religione omnibus iis persolutis, quæ divinitus ad expiandos animos, & placandum Deum sunt instituta, naturæ debitum reddidit XIII. Kalendas Februarias, hora XII. ann. MDCCXX. Dici non potest quantum, ejus discessu dolorem acceperint non modo amici, sed universa civitas. In primis doluit Sum-

Summus Pontifex, qui, allato sibi nuntio de illius morte, abdidit se in cubiculum, omnibusque per eum diem aditum ad se interclusit. Perdiderat enim virum, cujus fide ac prudentia multis maximisque in rebus utebatur, & in cujus suavitate & sermone magnum levamentum reperiebat. Mortui corpus balsamo perunctum elatum est ad S. Spiritus in Saxia, ibique cum pompa funeris sepultum. Tumulo vero hoc elogium inscriptum est.

D. O. M.

JOHANNIS MARIAE LANCISII ROMANI

MORTALES EXUVIAE HIC JACENT

CUI PRAETER ILLUSTRE ARCHIATRI MUNUS

APUD INNOCENTIIUM ET CLEMENTEM XI. S. M.

PONTIFF. XX. ET AMPLIUS ANNOS AB EO

PRAECLARE GESTUM

SCRIPTA INSTITUTA BIBLIOTHECA

ARCHIHOSPIT. S. SPIRITUS HAEREDITATE DONATUM

AETERNAM PIETATIS ET DOCTRINAE LAUDEM

COMPARARUNT

OBIIT MERITIS QUAM ANNIS CUMULATIOR

DIE XX. JAN. MDCCXX

ANNUM AGENS LXV. M. II. D. XXV.

He-

Heredem , ut hic declaratur , testamento reliquit Nosocomium ejusdem S. Spiritus , ea inter ceteras lege , ut novum ibidem excitaretur valetudinarium curandis mulieribus . Id tamen pluribus gravibusque de causis effici haud potuit . Quapropter **BENEDICTUS XIII.** destinata huic rei pecuniam Nosodochio S. Galliani attribuit , ejusque in ædibus statui placuit marmoreum Lancisii simulacrum cum hac inscriptione .

**JOANNES MARIA LANCISIUS ROMANUS
SUMMORUM PONTIFICUM INNOCENTII XI.
ET CLEMENTIS XI.**

**INTIMUS CUBICULARIUS ET ARCHIATER
CUM NOSOCOMIUM S. SPIRITUS IN SAXIA
UBI PUBLICAM BIBLIOTHECAM DEDICAVÉRAT
TESTAMENTO HAEREDEM SCRIPSISSET
UT NOVUM IBIDEM PRO AEGROTANTIBUS
MULIERIBUS**

**VALETUDINARIUM EXCITARETUR
PLURIBUS TAMEN GRAVIBUSQUE DE CAUSIS
SUPREMAE ILLIUS VOLUNTATI LOCUS ESSE
NON POSSET**

BENEDICTUS XIII. P. M.

CUNCTIS RITE MATUREQUE DISCUSSIS.

HABITA ETIAM AEGROTANTIUM MULIERUM RATIONE

NE PIA TESTATORIS VOTA IRRITA ESSENT

HAEREDITATIS PARTEM TRICES SESTERTIUM

HUIC OPERI ADDIXIT

AC LIBERALITATIS EJUS

IN HOC PERENNI PONTIFICIAE PROVIDENTIAE

MONUMENTO

MEMORIAM EXTARE JUSSIT

ANNO DOMINI MDCCXXVI.

Corpore fuit paullo graciliori , ac breviori , & in senectute etiam agili , oculis vegetis , & acuta ac celeri acie , naso paullo eminentiore , totaque facie miram alacritatem hilaritatemque præ se ferente . In victu post quadragesimum præsertim annum magnam temperantiam adhibuit , vinoque abstinuit , parceque somno indulgit . Sic valetudini suæ consulere existimabat , quam solitus erat dicere sustentari notitia sui corporis , & observatione earum rerum , quæ prodesse , & obesse possunt , continentia in victu , fugiendaque illa omnium ma-

G lorum

lorum matre: voluptate . Interdum tamen cruditate & infomniis laboravit ob vehementissimam contentionem animi , quam in studiis litterarum adhibebat , ex qua etiam canitiem præmaturam contraxit . Senex dentes amisit . Munditiam amavit non odiosam , neque exquisitam nimis , sed quæ fugiebat agrestem illam negligentiam , quam plerumque , qui se philosophiæ dicunt , affectant . Sed excellentiora alia in eo animi bona elucebant . Erat enim modestus , veritatis diligens , patiens , affabilis , blandusque admirandum in modum : non tamen illum caruisse desiderio honorum , & dibaphum quoque cogitasse , qui ei intimus fuit , mihi testatus est . Idem ad amicos sublevandos fide fuit singulari , & in hoc se maximum exultimabat capere fructum gratiæ , qua pollebat apud optimates , & maxime apud S. Pontificem , quod pluribus , & litteratis viris præsertim prodesse posset . Erga Patrias amantissimus fuit . Tres autem Patrias se habere dicebat , primam originis , secundam naturæ , tertiam civitatis . Nam cum esset , ut initio docuimus , e Biturgia oriundus , Romæ vero natus , in populi Urbinatis civitatem an-

MDCCIII. susceptus fuerat . Nullas inimicitias habuit , quod neminem lædebat ; & si qua de re cum aliquo disputavit , ita se gessit , ut officium semper teneret , nunquam excederet , ac veritatis , non contentionis studiosus (15) cognosceretur . Huic rei sunt indicio quæ scripsit adversus medicos Jo. Baptistam Salvadorum , & Joannem Cosmum Bonomum , qui scabiei originem non ab ulla sanguinis contagione , sed a vermiculis unice repetendam esse toto pectore contendebant . Collegit Lancisius omnia , quæ ad hanc controversiam pertinent , in unum libellum ; huncque Hieronymo Brasavolo inscripsit . Animo maximo nullis unquam laboribus difficultatibusque ab arduis quibusque aggrediendis se deterreri est passus . Prudentia vero tanta in iis præsertim , quæ ad facultatem , quam profitebatur , pertinebant , ut *& de instantibus* , ut ait Thucydides , *verissime judicaret* , *& de futuris callidissime conjiceret* . Quod quidem cujus virtutis sit , facile existimabit is qui judicare poterit , quam ille in loco lubrico , periculosoque versetur , qui in tanta naturæ obscuritate , tantisque tenebris , quibus plerunque diversa mor-

borum ratio continetur, hujusmodi fluctibus se se
 committere audeat. Sed tamen dici fatis non po-
 test, quam hoc esset illi facile factu, ita ut
 cum rem ipsam investigasset attentius, quod cer-
 te quotiescunque res postularet, usuveniebat,
 cum raro admodum sententiæ suæ pœniteret.
 In quo si quam ipse rationem secutus est co-
 gnoscendorum morborum, persequi velim, vi-
 dear magis quam debeam, mihi tribuere. Non
 enim solum scrutabatur, quod vitæ genus, qui
 mores, quæ etiam ciborum, quæ vigiliarum,
 somnique esset consuetudo, sed oculos ad ea-
 quoque intendebat, ad quæ non licet harum ar-
 tium mediocriter peritis facile adjicere, ut
 cum ad pronuntiandum descenderet, detectis,
 ut ita dicam, latebris morbi, videret, quan-
 tum quidem patiebatur artis natura, quid spei
 sibi propositum esset, quid etiam remedii.
 Fuit & disertus; nec minus concinnus in bre-
 vitate respondendi, quam in perpetua oratione
 ornatus. In sermone quotidiano mirum in-
 modum delectabatur joci & facetiis, quæ re-
 rum graviorum severitatem & tristitiam miti-
 garent. Intelligens erat eximinator signorum, &

pi-

picturarum , credo , quod pleniorẽ quandam
 pulchritudinis speciem animo comprehensam ha-
 bebat ; cumque esset diligentissimus antiquitatis
 investigator , de veterum ædificiorum splendore ,
 ac magnitudine ex iis, quæ superessent , ruderibus,
 sagacissime judicabat . Habuit singularem me-
 moriam , quod ex eo facillime potest judicari ,
 quod cum anno MDCXCI. tota quadragesima P.
 Casalinio concionanti adfuisset , potuerit ejus o-
 rationum aliquas domum reversus iisdem pene
 verbis exscribere , omnium vero accuratum com-
 pendium facere . Tanta autem industria fuit ,
 tantumque vigilavit in studio , ut non maxima
 summo ejus ingenio gratia habenda videatur .
 Nullum enim tempus illi vacuum a labore erat ,
 quippe qui ne reprehensionem quidem vulgi ina-
 nem reformidans, in ipso curru , dum per Ur-
 bem veheretur , solet legere , & interdum
 etiam stylum prehendere . Quapropter minime
 est mirandum , si tot , ac tam præclara potue-
 rit posteris relinquere ingenii sui monumenta eo
 tempore , quo occupabatur in conservanda tenui
 Pontificis valetudine , & in docendi munere ,
 quod nunquam dimisit ; quo sæpe districtus erat

a nobilium præsertim curationibus , scribendisq̃ue consiliis , quæ undique ab eo requirebantur , quorumque tredecim volumina reliquit ; & quo demum nullum litterarum prætermittebat officium erga absentes amicos , quos plurimos , eosque doctrinæ laude præstantes habuit . Inter hos fuerunt Laurentius Bellinius , Dominicus Guglielminius , Eustachius Manfredius , Joannes Baptista Morgagnius , Bernardinus Ramazzinius , Antonius Valisnerius , Guido Grandius , Franciscus Tortus , Joannes Jacobus Mangetus , Nicolaus Cyrillus , Joannes Fantonius , Carolus Rica , Jo. Baptista Gastaldus , Pius Nicolaus Garellius , Michael Fridericus Lochnerus , Hermānus Boerhavius , Gulielmus Kokburnius , Guido Crescentius Fagonius , Joannes Bernardus de Mor-
nes , Joannes Daniel Geizerus , Rosinus Lentilius , quorum pervulgata sunt nomina . Romæ vero præsertim coluit Marcellum Malpighium , Gulielmum Rivam , Vitalem Jordanium , Lucam Tozzium , Abbates de Miro & Galianium , Prosperum Lambertinium , Carolum Majellam , & Petrum Assaltum , qui duo postremi ei morienti adfuerunt . Horum plerique præclara in
scri-

scriptis suis reliquerunt testimonia de doctrina Lancisii ; & dederunt quoque Academiae Cæsarea Naturæ Curiosorum , Regia Londinensis , Physiocraticorum Senensis , Instituti Scientiarum Bononiensis , Incuriosorum Rossanensis , quæ sibi gloriæ duxerunt inter suos Lancisium censuisse . Et si Principibus placuisse viris non ultima laus est , non est tacendum factum Ludovici XIV , qui cum intellexisset , ab eodem libros quosdam rarissimos desiderari , diligenter conquisitos ad illum mitti iussit una cum litteris perhonorificis (16) .

(1) Notatu dignum est , quod in hanc rem scripsit Lancisius in epistola quadam ad Herculem Corazzium . *Me quidem , inquit , si hæc ignorassem (loquitur de Mathematicis facultatibus) nihil profecto in re medica sapere arbitrarer , quanquam me non lateat , si quid sapio , quam sit exiguum ; atque idcirco apud discipulos , & amicos meos asseverare soleo , illustrem animam , ut aiebat Hippocrates , & quasi per omnia nature opera ductilem promptamque parare non posse , nisi qui magistrum ab ineunte ætate habuerit Matheſim .*

(2) Hoc periculum ingenii præsertim fecit incredibili cum auditorum admiratione in ea quam dixit oratione de laudibus Anatomie an. MDCLXXXIV. VIII. Id. Novembris , cum primum ad docendum venit . *Multa sunt , inquit ipse Lancisius in epistola ad Joannem Pastoritium , qui ab illo hanc orationem requisierat , quæ a te veniam merentur ; primum enim*

specimen illud fuit, quo mihi per hanc juventutis immaturitatem in almo Romanæ Sapientiæ Lyceo, hoc est celeberrimo summorum virorum theatro superioribus mensibus prodire contigit. Neque certe inficias ivero, inusitatum fuisse & animi & memoriæ & ingenii experimentum, quod non modo iterum & tertio, sed etiam quarto illius Orationis cursum, aliis atque aliis subinde Præsuiibus in conventum supervenientibus, interrumpere coactus fuerim, & partes jam recitatas in anacephalæosin contrahere, novis semper & verbis & formis efferre; nec infelicitè ad locum, unde recesseram, redire. Quæ sane res adeo, te præsentè, commovit Auditores, ut clarissimus Collega meus D. Paullus Manfredus vocem tenere, non potuerit, quin me publice admoneret, ne post tertiam periculi vicem, quartæ fortunam tentarem. Sed tunc adfuit proculdubio infirmitati meæ divinum præsidium. Enim vero formidulosam illius diei aleam mecum ipse reputans, non sine confidentiæ nota id fieri potuisse confiteor, nisi improvisa officii necessitas ad audendum me compulisset: inurbanum siquidem videbatur, si in adventu posteriorum Præsulum eas observantiæ significationes prætermissem, quas in priorum ingressu non gravatè præstiteram. In margine vero epistolæ, qua Pastoritius Lancisio respondet, hæc idem Lancisius notavit: *Hæc oratio (utor Plinii verbis ad Svetonium) Auctori, quemadmodum a plerisque accepi, aures hominum, januamque famæ patefecit.*

(3) Magnam quoque absentium his temporibus fuisse opinionem de Lancisii doctrinâ indicant doctorum virorum epistolæ ad eum scriptæ. Habes hic immortalis viri Laurentii Bellinii epistolam, qua ad ipsum misit sua de *Motu Cordis* opuscula. Hanc ex multis selegimus & quia brevis, & quia honorificentissima est. Joanni Mariæ Lancisio Laurentius Bellinus bene agere. In opusculis meis de *Motu cordis*, quæ ab Eminentissimo Cardinali Spada tibi reddenda curavi, perspicies, *VIR CELEBERRIME, unde animalium Motio-*

num principia deducam . An vero id affectus *sm* , quod consequi erat in animo , tu videris , qui probe nosti , animalium operationes a sola instrumentorum structura motuque pendere . Ut autem hæc pro tua humanitate diligenter expendas , simul etiam æqui bonique consulas , non mea solum , sed tua quoque interesse arbitror . Vale Florentiæ Kal. Sept. MDCXCV.

(4) Juvat hoc loco referre verba Valisnerii , ubi loquitur de Inventoribus vermium spermaticorum tom. 2. p. 104. Nè perchè cito letterati al di là de' monti , e al di là de' mari celebratissimi , credesse già V. S. Ilma che neila nostra Italia niuno si fosse preso la pena d'assicurarfi di un tanto fatto . Il nostro Monsignore Lancisi Medico di S. S. , e chiarissimo per tante sue opere degne di Cedro , mi mandò , non è guari , alcune sue Dissertazioni Epistolari di scelta erudizione piene , in due delle quali parla anch'esso di questi vermi del seme umano .

(5) Hæc Guglielminius in epistola ad Lancisium data Bononiæ prid. non. Aug. MDCCVII. Bononiæ mihi redditus est liber , quem nuper evulgasti de subitaneis mortibus , cujus lectionem , pluribus licet distractus negotiis , avidissime aggressus , in eo optima inveni cuncta , cuncta suspicienda . Prætereo styli gravitatem , orationis perspicuitatem , & elegantiam , ordinisq; nitorem quibus undequaque lectoribus te commendas ; doctrinam ipsam potius suspicio , in qua tuum elucet judicium & melioribus optima seligens , & omnia suo quæque loco disponens & sistens . Nihil intrujum , nihil putidum (vitia ætatis nostræ) sed cuncta naturali pulchritudine asurgentia ingenii tui masculam virtutem , & gratam amœnitatem redolent . Placuisti in omnibus , sed maxime in sectionibus cadaverum , quas ita examinasti , ut neque in historiis prægressi status , neque in observationibus dissectionum , neque in eorundem scholiis quidquam desideretur . In hanc fere sententiam scripsit ad eundem Lancisium Lucas Tozzius X. Kal. Aprilis MDCCVII. Neapoli . Eum sane percurri (inquit) nescio majeri ne voluptate ,

an admiratione. Incredibiliter me quidem delectarunt styli elegantia, Romanique sermonis nitor, concinna methodus, solidaque doctrina, non quidem ex fictis hypothesebus, sed ex ipsius naturæ observatione, anatomicisque præsertim experimentis deprompta. Accedit argumenti utilitas potissimum hæc nostra ætate, qua solito frequentius homines hoc lethali genere e medio tolluntur. Ramazzinius Cedro dignum appellavit hunc librum. Carolus vero Rica Junior significavit Lancisio summo in pretio esse apud Anglos istud opus *De subitaneis mortibus*; illudque, tanquam thesaurum, in acta Regiæ Societatis contulisse Henricum Sloone.

(6) Extant epistolæ Lucæ Schroekii Acad. Nat. Curios. Præsidis, in quibus mirabiliter laudantur singula fere Lancisii opera, & istud præsertim *de Noxiis paludum effluviis*. Israel quoque Coniglianus Hæbreus, Medicus sane doctissimus, qui diu medicinam fecerat Byzantii, in epistola ad Lancisium ait, non satis digne hoc opus laudari posse, illudque sibi aperuisse diu frustra quæsitam causam morborum contagiosorum, quibus singulis quibusque annis cives illius urbis affliguntur. Ad quæ rescripsit Lancisius: *Quæ enim de Byzantinis epidemiis potius, quam pestibus identidem recurrentibus olim subobscurè conjeceram, nunc oculatissimo testimonio tuo affirmate statuere minime vereor: Scilicet non aliunde quam ex corruptis ob Turcarum negligentiam, contemneratisque aquis ac linis frequentes illas pestilentias suboriri*. Mirum, Byzantium usque penetrasse Lancisii famam, & hunc Hæbreum Romam venisse, motum præsertim, ut ipse narrat, desiderio illius noscendi.

(7) Antonius Jessicus Parisiensis horti Præses scripsit Lancisio, *nihil accuratius, nihil sagacius, nihil elegantius legisse Opere de Bovilla Peste*; hocque iudicium comprobasse iudicio suo Guidonem Crescentium Fagonium. Immortalis hic vir quoniam ipse per se legere non poterat senio, & oculorum morbo impeditus, auribus accipiebat quidquid edebat Lancisius. Nihil enim

ab eo proferri posse existimabat, quod optime ejus famam non sustineret. Sed redeo ad opus *de Bovilla Pestis*, de quo sic quoque judicavit Morgagnius in epistola quadam ad Lancisium: *Historia diligenter scripta, edita utiliter collecta, morbi natura, causæ, curatio erudite, subtiliterque tractata, omnia luculenter, copiose, diserte absoluta. Quid multis? Magna cum voluptate legi, eoque majore, quod summam ejus Dissertationis utilitatem inter legendum animadverti. Nam, ut cetera prætermittam, quæ nec pauca, nec levis momenti sunt, quid excogitari, quid fieri utilius poterat, quam Pont. O. M. sapientissima ista decreta, ac singularia ac prope divina beneficia litteris mandare, ut cujus regimen optare mortales æternum debent, sperare autem non possunt, ejus saltem prudentiæ, & beneficentiæ immortale habeant monumentum, unde Principes in omne tempus sibi ad imitandum exempla capiant. De hoc opere sic etiam loquitur, (ceteros omitto) Lucas Schroekius: Communem omnium adplausum illud mereri, atque obtenturum certus sum; adeo provide & docte circa illam (pestem) cuncta fuere peracta & scripta, ut quam tot meritis jam antea nomen Lancisianum possidet famæ celebritatem, immensum jam adauctam esse sine assentatione dici queat, debeatque. Scripta hæc est epistola anno MDCCXVI.*

(8) Brevis est epistola Antonii Valisnerii, qua commendat hunc Lancisii librum; quare juvat integram exscribere. *Illustrissimo & sapientissimo viro Joanni M. Lancisio Italiæ decori & ornamento, deque Republica medica optime merito Antonius Valisnerius S. PP. Hæc, vir præstantissime, inter admirationem & gaudium, dum tua legerem. Quam alte naturam intras, quam subtiliter indagas, quid venti cogitent, quid agant effluvia per aerem surgentia. Nec minus præclara scribendi utilitas. Consulis vitæ civium, & exemplo Romani cæli totius humani generis causam benigne agitas. Hæc me res magnopere recreat; nec enim ambitiosæ contemplatione fatigas ingenium; sed juvat laborare in publica commoda,*

juvat

juvat a spiritu quem ducimus, & quo nihil carius, occurrentes noxas repellere. Jam intelligis, vir sapientissime, quanti æstimem librum tuum, quam magnas tibi gratias debeam pro tali munere. Discant demum recentes medici, quorum omnis in theorias nisus est, non philosophari tantum, sed etiam prodesse. Vale Patavii X. Decembris 1711. Longiores sunt epistolæ Danielis Geizeri Archiatri Regis Poloniæ, Rosini Lentilii, Joannis Fantonii, aliorumque, quibus ad cælum effertur hoc idem opus; satisque erit eas nominasse. Narrat quoque Fantonius judicium honorificentissimum quod de eo fecit Jacobus Mangetus, plurimaque ipse affert, quæ mire confirmant notata in hoc libro a Lancisio. Ceteras res inter ait, magni momenti esse quod ille de combustione herbæ Kali prohibenda admonet. Sibi enim compertum esse affirmat, quod ex hac herba eleventur halitus acerrimi, qui diathesim sanguini ferinam conciliant, & sulphuri pugnam inferunt. Lentilio vero istud opus occasio fuit agendi cum Lancisio per litteras de aquarum natura; & multa quidem sunt in his litteris, quæ hominum doctrinam, ac diligentiam in observationibus habendis declarant. Minime illud silentio prætereundum est, quod eidem Lentilio narrat Lancisius, quædam a se inchoata fuisse de Spargyrice analysi, deque acidulis Romanis, omniaque a se notata ad geometricam methodum redigere cogitasse, non tamen præstitisse occupationibus distentum. Epist. dat. est Kal. Octob. MDCCXII.

(9) Accepta priori Dissertatione, hæc scripsit Fantonius Lancisio: *Dissertationem tuam Physognomicam summa cum voluptate perlegi. Tu mirabilii ingenii acumine rei causam ab antiquis ignoratam, despectamque a Neotericis ita in lucem protulisti, ut, quasi dixerim, veritatem in fabula detexeris. Illud præsertim videtur subtilissime excogitatum, quod de intima cognatione frontalis musculi cum cerebro, & meningibus demonstras. Quæ enim, re in adulto solum considerata, nihil ponderis sententiæ haberet, eadem plane verisimilis est factâ indagati-*

ne rei in embryone, quemadmodum pulcherrime ostendis. Adeo nihil est in animalium & hominis fabrica tam incultum tamque obscurum, quod anatomico ac philosophico lumine non splendescat. Sed tua hæc disquisitio non parum etiam universam animalis œconomiam illustrat, et ratiocinandi normam & methodum perspicuam aperit. Denique omnia sunt acutissime, jucunde, erudite, diligenter, & eximia methodo, qua scriptores Medicos facile vincis, expasita.

(10) Antonius Jessieus in epistola quadam ad Lancisium ait, ab illo se dissentire in eo quod spectat ad Fungorum generationem & naturam. Putabat enim, illos vegetare, & inter stirpes numerandos esse. Ceterum Lancisii sententiam defendit Antonius Valisnerius qui cum illo observationes suas communicaverat.

(11) Dici non potest, quanta undique Lancisio facta sit a doctis viris gratulatio, quod has Tabulas Eustachianas e tenebris eruerit, explicaveritque. Jacobus Mangetus, ut e multis pauca testimonia seligamus, sic scribit quadam in epistola ad Lancisium: *Demiror fane illa omnia, quæ summa sua sagacitate perspexit magnus Eustachius eo tempore, quo tenebris non parum crassis obvolvebatur tota anatomia. Sed tuam multo magis demiror solertiam, ac ingeniosissimam diligentiam, qua rimatus quæ obscurius illic erant delineata, librum alias mutum, ac paucis inservitutum eloquentissimum ac preciosiori quacunque anatomica supellectili quam maxime instructum fecisti. Est propterea quod memoria Eustachiana, est quod tota societas medica maxime amplitudini tue debeat, non tantum quod hæc tabulas per duo prope secula sepultas Sum. Pont. munificentia de suo, ut ita dicam, tumultu eduxerit, sed etiam quod inde tam multa, tam docta, tamque solida ad curiosioris professoris artis ornatum facientia promere voluerit. Eidem Mangeto libuit has Tabulas suum in Theatrum anatomicum referre cum explicationibus Lancisianis ab auctore nonnullis in locis correctis. Ingenue enim hic fassus est partim typogra-*
phi

phi incuria, partim nostra etiam in scribendo festinatione sphalmata quædam irrepisse. Summus vir Hermannus Boerhavius scribens Jacobo Hay (est inter Lancisianas hæc epistola) ait, incredibili voluptate legisse quæ adnotaverat Lancisius in Tabulas Eustachii, addiditque: *bona fide ago, hactenus nihil simile in anatomicis usquam apparuit*. Memorabile est quod in hac epistola idem Boerhavius fateatur, scilicet multum profecisse ex operibus Lancisii, idque rursus affirmat ipso Lancisio scribens. Extant & epistolæ Hyacinthi Gimmæ, & Joannis Fantonii, quibus hi docti viri plena manu in astra extolunt hoc Lancisii opus.

(12) Joannes Baptista Gastaldus in quadam epistola ad Lancisium auream appellat hanc Dissertationem. Ait, hoc argumentum imperfecte admodum a Vossio, aliisque fuisse tractatum; Lancisium vero effecisse, ut nihil amplius desiderari possit: *Belle enim adeo & solide & pereleganter de illis omnibus, quæ ad ipsum quovis modo pertinere possunt, more tuo disseruisti; quod opus ut præ manibus juniorum medicorum versetur, curare debent illi omnes, quibus artis gloria cordi existit*. Antonius quoque Jessieus pluribus verbis commendat hanc Dissertationem.

(13) Antonius Jessieus significavit Lancisio, magnam ei famam comparasse apud Gallos quæ ipse adnotavit in Metallotheecam Mercati; quas adnotationes laudans quoque Fantonius in epistola ad Lancisium, ait: *Metallicæ scientiæ institutiones dici merentur, nihilque a curiosis non tantum doctissimisque Philosophis, sed a solertissimis etiam Criticis desiderandum relinquitur*. Neque minus easdem probavit Mangetus: nam illius est hæc epist. ad Lancisium dat. Geneva prid. Kal. Julii MDCCXV. *Habemus pro quo amplitudini tuæ nos maxime devinctos profiteamur, cujus doctis, & felicibus curis debemus, quod ea omnia nitidissima, innumerisque experimentis, ac solidiorem doctrinam quaqua versus spargentibus ratiociniis illustrata nobis tradita fuerint*: Loquens vero de

Mer-

Mercato ait, optime se gessisse quod ad rei naturalis partem potissimum se converterit, quippe magis neglecta videbatur. Siquidem in Botanicis præter Columnam, Penam, Bauhinum &c. prostant inter novissimos clarissimi viri Morissonus, Brenius, Rivinus, Rayus, Turnefortius, alique non pauci. In animalibus tum perfectis, tum imperfectis, ut vulgo distinguuntur, Gesnerus, Aldrovandus, Tonstons, Rayus, VVilloughbejus, Listerus, Redi, Gvvammerdhamius, imo etiam aliqua ex parte Lvvvenhoekeus, Charletonus, varique curiosi Peregrinatores. In gemmarum & metallorum, metallisque affinium mineralium historia, tum prædicti Peregrinatores, tum alii plures veteres & Neoterici qui de iis ex præfesso & vere prospero cum exitu egerunt.

(14) His observationibus locus datus est in secundo volumine operum Lancilii. Earumque meminit Heisterus in suo nunquam satis laudato opere de rebus Chirurgicis, alibique. Ceterum quæ fuerit Lancilii sententia, facile cognosci poterit ex iis quæ scripsit ad Garrellium in epist. data Kal. Martii MDCCXIX. Non exiguae autem, inquit ille, mihi voluptati fuit, quod a te quoque confirmari intellexerim, communem amicum clarissimum Heisterum de pristina sententia si minus discesserit, saltem paullulum in rectam viam flexisse, ingenue professum, suffusionem obducta in aqueo humore membrana aliquando progigni: & quidem si Romæ degeret, crebrisque interesset sectionibus cadaverum eorum qui cum certis non cuiuscunque glaucomatis, sed veræ cataractæ indiciis decesserunt, non infrequentiore ac præternaturalem, sed frequentissimam illoque in genere naturalem suffusionem appellaret. Illud etiam dolendum magnopere mihi videtur, quod maxime non raro offensiones inter doctos viros emergant, eo quia nomina a Priscis ad peculiare morbos significandos constituta in alios sepe detorqueant, ut in casu nostro usuvenit, in quo cum hypochymatis suffusionis & cataractæ vocabulum inditum fuerit vitio concretionis in humore aqueo, Antonius Metrajanus, Brisseus, atque Heisterus noster ad crystallini affectionem indicandam traduxerunt.

runt.

runt. Cum igitur vel ipse Heisterus candide nunc fateatur, concretionem in aqueo & contingere, & per acum deprimi posse, sponte quoque dare videtur, ut nomen, sedes, & medela ipsius cataractæ a veteribus inventa apud recentiores quoque accipiantur. Quanquam ultro concedimus, hætenus medicis & chirurgis partim signorum ambiguitate, partim complicatione utriusque mali falsos sæpe sæpius, glaucoma pro suffusione, vel contra reputasse, quod etiam nobis accidit, quippe qui in denatis viderimus agrotationem, quam simplicem cataractam censuimus, fuisse cum glaucomate conjunctam. Hinc præclarus magnus Hippocrates, qui minus erraverit, optimus est medicus. Ceterum ego quidem arbitror, Heisterum nostrum ideo suspectas partes non deferuisse, quod minus urbane a nonnullis habitus sit.

(15) Interepistolas Lancisii multæ quidem extant quæ ostendunt, quam a contentionibus idem esset aversus. Neque solum has ille vitabat, sed ortas inter amicos, ut componeret, omne adhibebat studium. Dicere vero solitus erat, Medicos præsertim ab omni contentione alienos esse debere, memores illius dicti Hippocratis, quo admonentur, ut nihil cum perturbatione faciant.

(16) Ceteros inter libros erant duo exemplaria operis, quod inscribitur *Margarita Antoniana*, quorum unum Lancisius dono dedit Cardinali Laurentio Corsinio. Rarissimus sane liber, cujus auctor est Gomerius Pereira, & ex que Cartesius sumpsisse dicitur illud Philosophiæ suæ dogma, Bruta carere anima, & vera automata esse.

OPERA EDITA.

In contexendo Indice Operum Lancisii primum referemus ea, quæ distributa in quatuor volumina, Fratres Palearinii Romæ an. MDCCXLV. eleganter sane imprefferunt, ordinemque ab iis servatum haud immuta-

mutabimus; deinde recensēbimus reliqua Lancisii opera, quæ in lucem quidem sunt edita, sed minime inserta sunt in ea, quæ memoravimus, volumina: ac postremo declarabimus quæ sint ejusdem Auctoris scripta inedita, quæ in Bibliotheca S. Spiritus asservantur.

Tom. I. *DE SUBITANEIS MORTIBUS libri duo*. Romæ typis Jo: Francisci Buagni 1707. in 4. Lucæ apud Peregrinum Fredianum 1707. in 4. Venetiis apud Andream Poletum 1708. in 4. Lipsiæ apud Fridericum Gleditsch 1709. in 8.

DISSERTATIO de nativis, deque adventitiis Romani Cæli qualitatibus; cui accedit Historia epidemiæ rheumaticæ, quæ per hiemem an. 1709. vagata est. Romæ apud Franciscum Gonzagam 1711. in 4.

Tom. II. *DISSERTATIO de recta medicorum studiorum ratione instituenda, habita ad novæ Academiæ Alumnos, & Medicinæ Tyrones in Archinosocomio S. Spiritus in Saxia.* Romæ ex Typographia Jo. Mariæ Salvioni 1715. in 4. & apud eundem eodem anno in 8: & Avenione apud Joannem Delorme 1716. in 8.

ANATOMICA HUMANI CORPORIS SYNOPSIS. Pro-lusio habita in Almo Rom. Sapientiæ Lyceæ cum primum demandata ab INNOCENT. XI. P. M. Anatomie Cathedralam susciperet VIII. Id. Novemb. MDCLXXXIV. Primum edita hæc Synopsis fuit Genevæ an. 1718. cum reliquis Lancisii operibus, quæ etiam tum prodierant. Conficiunt hæc opera duo volumina in 4., eaque in ordinem digessit Petrus Assaltus.

EPISTOLA de humorum secretionibus in genere, ac præcipue de bilis in hepate separatione ad eruditissimum virum D. Joannem Baptistam Blancum Medicinæ et Anatomie Professore. Hæc primum impressa fuit in libro ejusdem Blanci, qui inscribitur: *De hepatis structura, usibus, et morbis ec.* Augustæ Taurinorum 1711. ac deinde Mangetus inseruit in primum volumen sui *Theatri Anatomici* editi Genevæ 1717.

— ad doctissimum et eruditissimum virum D. Ray-

H

mun-

mundum Veiusenium Medicinæ Doctorem, et in Monspelienſi Academia Profeſſ. longe clariffimum, ſcripta nomine Archiattrorum Collegii Urbis, ut reſponderet quaſtionibus = An acidum ex Sanguine extrahi queat? & an inter ejuſdem Sanguinis principia ulla ſtatui poſſit univerſalis proportio? = Primum edita fuit in memorata Genevenſi editione; & ſuus Auctor retulit quoque in Metallothecam Mercati editam Romæ typis Salvioni.

EPISTOLÆ DUÆ ad Antonium Pacchionium una, ad Joannem Biancardium altera de triplici Intefſinorum Polypto, quorum longiorem nonnulli haſtenus unicum vermẽ eſſe crediderunt. Inſeruit Antonius Valiſnerius ſuum in librũ, cui titulus = Conſiderazioni ed eſperienze intorno alla generazione de' vermi ordinarij del corpo umano. in Padova 1710.

DISSERTATIONES DUÆ de Phyſognomia, et de Sede cogitantis animæ. Joannes Fantonius, ad quem inſtituuntur, locum iis dedit in opere quod inſcribitur = Joannis Baptiſtæ Fantoni ec. Obſervationes Anatomico-medicæ = Venetiis apud Andream Poletum 1713. Mangetus quoque retulit ſuum in Theatrum Anatomicum.

DISSERTATIONES DUÆ ad Ludovicum Ferdinandum Marſilium. Altera eſt de Ortu, vegetatione, ac textura fungorum, altera de Piinianæ villæ ruderibus, atque Oſtienſis Litoris incremento. Editæ primum fuerunt ad calcem operis ejuſdem Marſilii, cui titulus = Diſſertatio de Generatione Fungorum ec. ec. Romæ ex officina Typographica Franciſci Gonzagæ in via lata 1714. in ſol. =

FORMA AC METHODUS deſcribendæ morborum hiſtoriæ in gratiam Medicinæ Tyronum. Per occaſionem Epiſtolæ ab Auctore ad Philippum a Turre Adrienſem Epiſcopum de Excell. viri D. Horatii Albani CLEMENTIS XI. P. M. germani fratris morbo, interitu, et funere. Hæc Epiſtola primum lucem aſpexit Norimbergæ an. 1715. in Appendice Centur. III. et IV. Ephemerid. Aca-dem. Curioſ. Germ.

EPI-

EPISTOLA APOLOGETICA de generatione metallorum Patri D. Herculi Corazzio in Bononien. Lyceō Analyticos Professori Pub. Pertinet ad Prolegomena Metallothecæ, ad quæ pertinent quoque

EPISTOLÆ DUÆ de morte Cleopatæ ad Jo. Baptist. Morgagnium, &

EPISTOLA Ernesto Salamoni Cypriano.

DE NATURA ET PRÆSAGIO Dioscurorum navitis in tempestate apparentium. Romæ typis. Georgii Placho 1720. in 8.

LUCUBRATIO de Virgine quadam Callienſi mirabili vexata symptomate, habita in Congressu Medico Romano, in ædibus Hieronymi Brasavoli. Romæ apud Christophorum Pragondellum 1682. in 4.

CONSILIUM CLEMENTI XI. de ratione instituendæ rusticationis cum optimo regimine sex rerum nonnaturalium, a cujus negligentia ipsemet secessus omnino noxius evaderet.

CACARACTÆ OBSERVATIONES.

DISSERTATIO HISTORICA de bovilla peste ex Campaniæ finibus Latio importata, cui accedit Consilium de equorum epidemia. Romæ typis Salvioni 1716. in 4.

Tom. III. *DE NOXIIS PALUDUM EFFLUVIIS* eorumque remediis libri duo. Romæ typis Salvioni 1717. in fol. Opportune huc Lancisius intulit plures doctorum Medicorum epistolas, quibus ipse consultus est de contagionibus, quæ aut Pisaurum, aut Ferentinum, aut alias regiones affligerunt. Intulit quoque

CONSILIA a se exhibita in cætu aliquot Cardinalium de Sylva Cisterne et Serminetæ non nisi per partes excidenda.

Tom. IV. *DE MOTU CORDIS ET ANEURYSMATIBUS* opus posthumum in duos libros divisum. Primum impressum fuit Romæ apud Salvionum 1724. in fol. mox Neapoli, Venetiis, & Lugduni Batavorum in 4.

DISSERTATIONES de Vena sine pari, et Gangliis Nervorum ad Joannem Baptistam Morgagnium, quæ qui-

dem antea editæ fuerant inter Adversaria ejusdem Morgagnii.

Hæc sunt Lancisii opera quæ habet Paleariniana editio, quæ & copia rerum, & elegantia longe superat Genevensẽ.

DISSERTATIO, qua probatur vermes in pueris facile suscitari ab insolito aliquo metu, habetur in *Congressu Medico Romano habito in ædibus Hieronymi Brasavoli prid. non. Aug. 1687.* In his *Congressibus* (sic enim inscribebantur, quæ ab illo doctorum hominum cætu in lucem exibant) sæpe apparet nomen Lancisii.

EPISTOLÆ DUÆ ad Felicem Adamum Mulebacher de morbis & de feminis vermiculis: Leguntur in secundo volumine operum Antonii Valisnerii.

ANATOMIA per uso e intelligenza del disegno, ricercata non solo su gli ossi, e muscoli del corpo umano, ma dimostrata ancora sulle statue antiche più insigni di Roma. Delineata in più tavole, con tutte le figure in varie faccie, con le spiegazioni & indice del Sig. Canonico Gio: Maria Lancisi già Medico Segreto della S. M. d'INNOCENZO XI. in Roma per Domenico de' Rossi 1691. in fol.

DISSERTATIO de ratione philosophandi in arte Medica ad Senensem Physiocriticorum Academiam. Legitur in quarto volumine part. III. della *Galleria di Minerva.* Venezia per Girol. Albizzi 1700. in fol.

EPISTOLA ad Joannem Fantonum. Quoniam hæc epistola præclarum dat testimonium judicii, quod fecit Lancisius de opere Fantonii, quod inscribitur = *Anatomia corporis humani ad usum theatri accomodata: pars I. in qua infimi et medii ventris historia exponitur: Auguste Laurinorum 1711. in 4. = idem Fantonius operi huic suo præposuit.*

DISSERTAZIONE Epistolare al P. D. Antonio Borromeo intorno all'epidemia de'buoi accaduta l'anno 1711. Edita fuit cum opusculo ejusdem Borromæi, in quo historiam narrat hujus bovillæ pestis. *Venetis apud Petrum Orlandum, et Neapoli apud Felicem Mascam 1712. in 8.*

Liber titulum præfert . = *Istoria dell' epidemia de' buoi* accaduta l'anno 1711. con l'esume delle cagioni, uso de' remedj, e modo di preservare i buoi sani = Lancisius in latinum eam convertit, adjunxitque Dissertationi *De bovilla peste*. Idem fecit de opusculo cui titulus

RAGIONAMENTO intorno all'epidemia de' cavalli succeduta in Roma nella primavera del 1712. disseso per ordine della Sacra Consulta. Primum impressum fuit in memorata Neapolitana editione dell' *Istoria dell' Epidemia de' buoi*.

LETTERA al Sig. Antonio Valisnieri sopra il ritrovamento delle Tavole Anatomiche dell' Eustachii. Legitur in XI. volumine *Ephemeridum Litteratorum Italorum*.

TABULÆ ANATOMICÆ cl. v. Bartholomæi Eustachii, quas e tenebris tandem vindicatas, et SS. D. CLEMENTIS XI. P. M. munificentia dono acceptas, præfatione, notisque illustravit, ac ipso suæ Bibliothecæ dedicationis die publici juris fecit Jo. Maria Lancisius ec. Romæ ex officina Typogr. Francisci Gonzagæ 1714. in fol. Opus recusum fuit Colonia Allobrogum, sumptibus Cramer & Perachon 1717., & in fine *Theatri Anatomici*. Extat quoque in hoc Theatro

EPISTOLA Lancisii ad Jacobum Mangetum de Eustachii Tabulis iterum recudendis in ejus Theatro Anatomico, cui subnectuntur testimonia quedam Auctorum, quæ laudant Eustachium, quæque omissa fuerant in editione Romana.

EPISTOLÆ DUÆ ad Philippum de Turre: Extant in volum. 33. p. 2. *Ephemeridum Litteratorum Italorum*.

LETTERA RESPONSIVA al medesimo sopra il difetto d'occhi d'un Fanciullo. Tra gli *Opuscoli Scientifici*. Venezia 1745. tom. 33.

LETTERA al Sig. Antonio Valisnieri, qua homines admonuit esse quædam in libro De noxiis paludum effluviis, in quibus lapsus fuerat. Legitur in XXIX. volumine *Ephemeridum Lit. Ital.*

MICHAELIS Mercati Samminiatis Metallotheca, opus posthumum auctoritate et munificentia CLEMENTIS XI. P. M. e tenebris in lucem eductum: opera autem et studio Joannis Mariae Lancisii Archiatri Pontificii illustratum. Romæ ex officina Jo. Mariae Salvioni 1717. in fol. Biennio post Lancisius Appendicem quandam operis publicavit iisdem typis Salvioni, qua occasione frontem libri renovandam putavit. Hinc factum est, ut quamvis unica sit Metallothecæ editio, duplex tamen videri possit. Nam una frons habet annum 1717. altera annum 1719.

ADNOTATIONES ad Historiam morbi Cardinalis Columnæ descriptam a Januario Janellio. Romæ apud Franciscum Gonzagam 1719. In his adnotationibus plura explicat Lancisius scitu dignissima, quæ ad pleuritidem pertinent. Hoc enim morbi genere laboraverat Cardinalis ille.

DISCORSO recitato nell'Accademia degli Afforditi solita a radunarsi in casa Veterani alla presenza dell'Eminentissimo Cardinale Tanara Legato d'Urbino. Ostenditur in eo = *Essere molto più glorioso, e più profittevole alla Patria il vivere che il morire per la medesima* = In Urbino 1703.

VOTI DIVERSI per la Canonizzazione de'Santi. Accedebat ad cetera Lancisii munera illud quoque, ut medica trutina perpendere deberet eorum malorum sanctiones, quæ præter naturam factæ esse dicebantur ad probandam alicujus viri Sanctitatem.

TRE VOTI CONSULTIVI per la Ragunanza d'Arcadia intorno al merito di tre gran Letterati Arcadi Lorenzo Bellini, Pirro Maria Gabrielli, e Vitale Giordani.

DE CONSULTI ITALIANI di Monsignore Gio. Lancisi &c. pubblicati da Filippo de Carolis di Ravenna, Tom. I, in Roma 1761, per Generoso Salamoni.

OPERA INEDITA.

STUDIA JUVENILIA inchoata ab anno 1672., seu
Repertorium Medicum. Volum. XXII.

DIARIUM Observationum Medicarum, Chirurgicarum, et Anatomicarum ab anno 1681. usque ad annum 1693.

HISTORIÆ MEDICÆ variae.

REPERTORIUM MEDICUM in quo sunt notata multa morborum genera, iis adhibita remedia, eorumque exitus, aliaque plura ad rem medicam spectantia.

MISCELLANEA ANATOMICA.

PRÆFATIONES ad singulas *Ostensiones Anatomicas* habitas in *Theatro Anatomico Romanæ Sapientiæ*. In hoc volumine extat quoque

PRÆLECTIO habita in maxima Aula Romanæ Sapientiæ cum caperet possessionem loci Collegialis, non exhibito supplici libello, sed sponte a Collegio electus die 10. Jan. 1682.

LETTERE APOLOGETICHE tra Gio. Battista Salvadori, e Gio: Casimiro Bonomo, e Giovanni Lancisi intorno all'origine della rogna.

RACCOLTA di 46. Conclusioni Mediche pubblicate in Messina nel 1665, di una Critica contro le medesime, e della famosissima Apologia di Marcello Malpighi allora Lettor primario in Messina, e al presente Medico Segreto della S. di N. S. INNOCENZO XII. fatta in omaggio del' Autore dal D. Gio: Maria Lancisi Medico Collegiale, e Lettor pubblico in Roma nel 1693. Memoratu digna sunt quæ Lancisius præfatus est de Malpighii Apologia. Uscì ella dalla penna (inquit ille) di questo grand'uomo nello spazio di soli 15. giorni, come egli più volte mi ha confermato, e .. contiene i semi di quasi tutte le invenzioni Anatomiche pubblicate dopo da lui, e da altri Professori. Collegit quoque Lancisius magnam copiam Consiliorum ejusdem Malpighii, atque ad ea notas quasdam apposuit.

GIORNALE dell' ultima infermità d' INNOCENZO XI. diffeſo da Gio: Maria Lanciſi, e dedicato al S. P. CLEMENTE XI. In hac ephemeride multa ſunt quæ pertinent ad declarandos mores conſuetudinemque vitæ illius Sanctiſſimi Pontificis.

PRÆFATIONES atque Orationes habitæ in Archigymnaſio Sapientiæ. Hæ quidem ſunt

PROLUSIO de Laudibus Anatomie habita cum primum anno 1684. ad hanc facultatem docendam venit.

PRÆFATIO in Chirurgicas de vulneribus Capitis Prælectiones habita an. 1685.

— *ad Prælectiones de externis tumoribus habitæ* an. 1686.

— *ad Prælectiones Anatomicas* an. 1687.

— *ad Prælectiones de capitis vulneribus.* In hac præfatione dicta an. 1688. oftendit Lanciſius auctoritatem ſine ratione plerumque obſeſſe.

— *ad Prælectiones de tumoribus* an. 1689.

— *ad Prælectiones Anatomicas* an. 1690. In his Præfationibus *ad Prælectiones Anatomicas* ſæpe totus in eo erat Lanciſius, ut oftenderet Anatomem eſſe vel maxime neceſſariam ad Medicinam faciendam.

— *ad Prælectiones de capitis vulneribus.* an. 1691. Rediit hoc anno ad capitis vulnera, propterea quod anno 1688., quo tempore inſtituerat commentariis illuſtrare præcticum Hippocratis librum *de capitis vulneribus*, jūſſu Summi Pontificis ad majus opus vocatus non potuerat in incepto permanere.

— *ad Prælectiones de Tumoribus* an. 1692.

— *ad Anatomicas Prælectiones* an. 1693.

— *ad Prælectiones de Vulneribus capitis* an. 1694.

— *ad Prælectiones de Tumoribus.* an. 1695.

PROLUSIO ad Hippocratis Prognostica, habita VI. Id. Novemb. MDCXCVI. cum eveſtus fuiſſet ad Cathedram Theoriæ Extraordinariæ. Ait hoc ſibi propoſitum eſſe, ut oftenderet, *Præſagiorum aphoriſmos accurata, multiplici ac repetita obſervatione a Divino Sene compilatos acceſſeſſe.*

cessione novarum doctrinarum, Chimiæ scilicet, Anatomes, & Mechanicæ tantum luminis acceperunt, ut qui olim a posteriore, ut ajunt, dumtaxat, vel plerumque minus probabili ratiocinio resolvebantur, modo veram & a priori causam in propatulo nanciscantur.

— *ad Prælectiones de urinis, habita in instauratione studiorum an. 1697. prid. id. Novembris.*

ad Prælectiones de pulsibus, habita post longam Auloris ægritudinem VIII. Kal. Decembris 1698.

ORATIO INAUGURALIS *ad Commentarios in libros Hippocratis, habita V. Idus Novembris 1699.* In hac explicat dictum illud Hippocratis, quod multorum interpretum torfit ingenia. Si quid divini in morbis inest, illius quoque ediscere providentiam.

PROLUSIO INAUGURALIS, *habita nonis Novembris 1701. cum ad ordinariam Prælicæ Cathedram evectus fuisset.* Egit eo anno de morbis capitis.

PROLUSIO *ad Tractatum de Aneurysmatibus, habita VI. Id. Novembris 1702.*

ORATIO DE LAUDIBUS LEONIS X. *habita in Æde Sacra Romani Archigymnasti 1685.* Laudat in ea temperantiam, fortitudinem, prudentiam, ac justitiam illius Pontificis.

— *de laudibus litterarum; habita in eodem Templo die 18. Octobris 1688.* Ostendit in ea, litteras vivo homini brevem suavemque mortem, mortuo vero perennem ac gloriosam vitam largiri.

ORATIO in funere LEONIS X. *habita in eodem Templo an. 1696.* Probat non solum utile, sed etiam necessarium esse Principibus viris litterarum studium.

ORATIUNCULÆ *variæ habitæ in tradendis laureis.*

PRÆLECTIONES *de Tumoribus.*

— *De Misologia.*

— *de Universalibus Tegumentis, aliisque rebus anatomicis, reperiuntur in memorata Miscellanea Anatomica.*

TRACTATUS *de urinis, & commentaria in Hippocratis libros de Prognosticis sub annis 1696. & sequenti*

ador-

adornata. Materiam Urinarum in quinque libros dividit nimirum in Physiologicum, in Pathologicum, in Semioticum, in Hygienum, & in Therapeuticum.

— *de Formatione fœtus in utero.*

COMMENTARIJ in Hippocratis Librum de Capitis vulneribus. Sic interpretatur hunc librum Lancisius, ut non tantum interpretis, quam veritatis indagatoris officium præstet; utiturque opportune dicto illo Galleni. *In Hippocrate & aliorum dictis id observo, ut non temere approbem quæ scripserint, sed experientia, ratione verum ne an falsum sit examinem.* Sane in his commentariis multa, eaque recondita doctrina compareret.

TRACTATUS DE FEBRIBUS in Romano Lyceo Auditoribus suis exhibitus an. 1703. cum extemporanea ad hunc Tractatum prælectione.

CONSILII E RISPOSTE intorno a diverse indisposizioni. Italice scripta Volum. X., Latine Volum. III. Distribuantur hæc Consilia in genera morborum sæpissime vero adjungitur iis, qui fuerit exitus morbi, de quo consultum est. Significavit aliquando Lancisius per litteras Morgagnio, velle se annotare non modo exitum morbi, sed etiam signa, quæ animadversa sunt in cadaveribus eorum, quos medicina curare non valuit: cui respondit Morgagnius, suscipere eum curam & cogitationem dignissimam virtutis suæ; utque stimulos eidem admoveret, posuit ante oculos exemplum doctissimi viri Lælii 'a Fonté. Ego tamen raro hæc signa notata vidi in iisdem Lancisianis Consiliis, sæpissime num ii qui convaluerint, in veterem morbum delapsi fuerint, aut a novo tentati.

LETTERE SCRITTE ne' tre viaggi fatti a Urbino. Volum. III.

I. Volumen continet decem Epistolas scriptas ad Christophorum Batellium mensibus Octobris, & Novembris anni 1703, in iisque describuntur quæ observatione digna putavit Lancisius. Risi eo loco, quo idem narrat, ut solaretur Rhedarium, qui in via deter-

rima

rima ac præcipiti equum amiserat, illi promississe sibi curæ fore, ut monumentum huic equo fieret, quod exæquaret anplitudinem illius, quo libuit Carolo VIII. memoriam posteris prodere Morelli sui. Huic enim sane generosissimo equo celebrem victoriam, quam in Valle Tari reportavit, referebat acceptam. Hæc vero in monumento inscribere se velle aiebat Lancisius

MORELLO

VELOCISSIMO FULGINATENSI EQUO

STATURA LICET HUMILI EXCARNIQUE CORPORIS

HABITU

SPIRITU TAMEN REDUNDANTI

QUI

SUUM NE PERDERET HERUM

VEL IN IPSO AGONE GENEROSUS STANS

DIEM SUUM OBIIT

GRATI ANIMI MONUMENTUM POSUIT

LANCISIUS .

II. Volumen continet epistolas ad Curtium, Origum scriptas auno 1705. Habet & Italicam Orationem dictam a Lancisio in Academia Afforditorum, in qua ostendit, = *Non bastare l'opera benefica d'un eccelso Cittadino, se l'universal corpo de'Cittadini stessi a quella non si studia di cooperare*. Habet quoque Pastortiam Orationem a Lancisio duarum horarum spatio compositam, & a quodam Belluzio Pisauri dictam, cujus argumentum est = *Che l'umana felicità non vien turbata, ma più tosto accresciuta dalle usanze che corrono* = Per jocum hanc se fecisse orationem ait Lancisius, ut
que

que contrarium contrario opponeret. Nobilis enim & erudita femina Theodora Ondedeja protulerat similem Pastoritiam orationem in qua probabat, = *Che le mode e le usanze correnti tolgono gran parte dell' umana felicità.* =

III. Volumen continet varias tum Italicas, tum Latinas epistolas ad Familiares. Fatetur Lancisius omnes, quas tria hæc volumina complectuntur, epistolas, plenas esse festinationis, & pulveris.

EPISTOLARUM AMÆBÆARUM libri quinque. Utinam exurgeret aliquis, qui has epistolas in vulgus ederet. Habere enim viri litterati, ac præsertim rei medicæ cultores, quo se utiliter oblectarent, studiosi vero Lancisii, quo magis magisque ejus doctrinam, animi virtutes, ac famæ celebritatem hominibus probarent. Profecto si illi diutius vivere contigisset, non tam sua sponte, quam amicorum hortatu incitatus has epistolas typis conuulsisset. Sic enim scribit Joanni Olivæ Rhodigino in epist. dat. III. Id. Octobris an. 1719. Porro ut epistolas meas typis edere non reformidem (quamquam propere celeriterque exaratas, sempiternisque potius tenebris demandandas, quam publica luce donandas existimo) non tam facit judicium tuum, quod ab amore extortum atque ad indulgentiam flexum video, quam quod doctissima amicorum vel consulta vel responsa perire iniquum arbitror. Veniam itaque a Lectoribus polliceri licebit litteris meis, si earum saltem occasione eruditissimis amicorum commentariis rem litterariam locupletavero, ut quem voluptatis atque utilitatis fructum ex meis capere non poterunt, ex alienis, ac tuis quoque laboribus capiant. Præter hæc epistola multa continet, quæ ostendunt, quanta fuerit Lancisius industria, quam ei omnia tempora occupata fuerint; adeo ut vere gloriari potuerit, nunquam minus se otiosum fuisse, quam cum fuisset otiosus.

DISCORSO sopra il Salasso. Non auderem pro certo commentariolum hoc tribuere Lancisio.

GIORNA-

*GIORNALE intorno alle indisposizioni di S. B. Papa
CLEMENTE XI. colla descrizione delle sue villeggiature.*

Satis multa de Lancisio. Non tamen huic vitæ finem faciam priusquam referam quæ ipse scripsit, ut esset quod incidi posset in Fonte (huic nomen est Lancisianus) saluberrimæ aquæ, quam suo consilio ad Tyberis ripam prope Nosocomium S. Spiritus duxit
S. P. CLEMENS XI.

CLEMENS XI. P. M.

AQUAM SALUBERRIMAM

TEMPORIS INJURIIS ITA DISPERSAM

UT EJUS VESTIGIUM IN RIPA TIBERIS VIX

EXTARET

NOVO DUCTU PLUMBEISQUE

COERCITAM TUBIS

EXTRACTO FONTE MOLLITO ADITU

PUBLICO USUI COMMODIOREM UBERIOREMQUE

RESTITUIT

ANNO SALUT. MDCCXX. PONTIFIC. XX.

APIXTON. MEN. TΔΩΡ.

MICHA-

MICHAELI ANGELO GIACOMELLIO

ANGELUS FABRONIUS S. P.

M Eminisse debes, quæ tu mihi aliquando narra-
 rasti de Francisco Lorenzinio, quo cum
 tibi summus usus fuit. Quam multa de ejus præ-
 stantia in poesi, de celebritate nominis, deque
 moribus ejusdem! Ex eo tempore in animum in-
 duxi meum illius vitam conscribere; idque præ-
 stiti proximo Sextili mense, quo fui in monte
 Albano caloris urbani vitandi causa. Hoc quid
 quid est ad te mitto, mi ornatissime Giacomel-
 li; & si forte tale erit, quod possint tuæ etiam
 aures tritæ jampridem notandis generibus horum
 scriptorum non omnino improbare, velim tibi per-
 suadeas, præclarissimo viro majora me fuisse datu-
 rum, si per vires licuisset. Quod si secus rem esse
 cognoveris, quantum me amas, & quantum tri-
 buere potes carissimo illi capiti, stylo ne parcas.
 Nihil enim magis opto, quam a tui simillimis
 corrigi & doceri. Vale, meque esse in ære tuo
 existima; nihilque mihi fore jucundius, quam si
 cum usuvenerit, etsi per me parum aut nihil
 possum,

*possum, experiare aliquando singularem amorem
erga te meam.*

Ex Albano non. Septembris MDCCLXIV.

FRANCISCUS MARIA LORENZINIUS



FRANCISCUS MARIA LAURENTINUS, seu LORENZINIUS (utroque enim modo se appellavit) filius Sebastiani Florentini, & Ursulæ Mariæ Neræ Bononiensis, Romæ natus est iv. non. Octobris anno MDCLXXX. honesta quidem familia. Hæc enim plures edidit doctrinæ laude illustres homines. Pater ejus inter domesticos fuit Christianæ Svecorum Reginæ, gratiamque illius tenuit non minus propter mores, quam propter magnam corporis dignitatem, quæ non minimum commendat. Is filium instituendum dedit hominibus Societatis JESU tum in humanioribus litteris, tum in philosophia, quibus in studiis & naturæ bono & diligentia adeo profecit, ut nobilis inter æquales ferretur. Quo factum est, ut iidem Religiosi viri huic roganti, ut in eorum Societatem reciperetur, quamvis ætate paullo gran-

grandiori esset (agebat enim vigesimum secundum ætatis annum) libentissime sint obsecuti. Susceptæ tamen vitæ rationem undecim fere post menses propter valetudinis causam abruptere coactus est. Huic cum integra esset potestas constituendi quo in genere studiorum potissimum versaretur, diu secum multumque dubitavit juris prudentiæ ne, an litteris politoribus totum se daret. Ad has sua illum voluntas deducebat, ad illam multitudinis impellebat judicium, cum, quæ majori parti pulcherrima videantur, ea sæpe soleant homines amplecti. Movet autem, ac prope stupidum vulgus detinet non scientiæ nobilitas, sed privati commodi ratio, cum, videat hæc juris prudentiæ studia vendibilia, cetera autem plerunque algere atque esurire. Prudenter igitur se gessit Lorenzinius, qui cum re familiari laboraret, forensam illam viam delegit, in qua adeo processit, ut brevi potuerit esse in eorum numero, qui consilium suum fidei Cyriaco Lancettæ litibus judicandis XII. viro præstabant. Sed quotidie quæ jam a pueritia valde illum delectarunt mansuetiores Musæ ac Philosophia, tantum ingenium Juris prudentiæ invi-

invidentes ad se advocabant, quarum vocibus tandem sic ille paruit, ut omni alia cura abjecta, in earum sinu complexuque se abdiderit. Florebat id temporis quam qui maxime Arcadum cœtus, quem quatuordecim viri interioribus litteris prædicti a. MDCCXC. instituerant ad profligandam immanem illam ac intolerandam barbariem, quæ adeo Poesim infuscaverat, ut omne suum decus amitteret. In hunc cum cooptatus fuisset Lorenzinius anno MDCCV. idibus Junii nomine Philacidæ Eliaci (hujus qua de causâ commutatio facta fuerit in illud Philacidæ Luciniani, suo loco explicabimus) toto pectore incubuit, ne manerent ulla illius pestis vestigia. Qua quidem in re tanta felicitate usus est, ut si dicere nolumus propriam ejus laudem esse gloriosum hoc opus ad exitum perduxisse, fateri certe debeamus æque meritum de Poesi, quam qui conditores illius cœtus fuerunt. Erant hi in ea sententia, inverecundas translationes, tumidos & inflatos dicendi modos, ceteraque vitia, contra quæ ipsi bellum susceperant contemptui, cui Petrarcha habebatur, præsertim adscribenda, quare hunc unum esse prædicabant unde salubritas poeticæ dictionis, & in-

corruptus sanguis & succus petendus esset. Non diffitebatur Lorenzinius, Petrarchæ versus suavitatis plurimum habere & dignitatis, & variis ingenii, aut etiam artis luminibus refertos esse, & animum sæpe permovere atque impellere, ut de Amoribus ne Græcus quidem quisquam melius: sed verebatur ne si hunc unum homines intuerentur, & exemplar sibi proponerent, in eundem illum languorem reciderent, quem plerisque Poetarum sæculi *xvi.* attulisse videtur plane servilis illius Poetæ imitatio. Quare aliam viam insistentiam putavit, qua ad id, quod omnes volebant, feliciori eventu perveniri posset. In hac ducem sibi Dantem præsertim elegit, cui cum libenter condonaret, quas in eo dicunt esse maculas nimium fortasse severi Censores, nihil magis optabat quam illius similem esse in iis præsertim singularibus, ac prope divinis virtutibus tum granditatis, visque verborum ac sententiarum, tum evidentia, quibus consecutus est, ut cum delectatione aculeos etiam relinquat in animis lectorum, & ante oculos esse, non narrari ea quæ legas videantur. Profecto in hoc difficili itinere hanc gloriam obtinuit Lorenzinius,

ut

ut sanum quoddam sibi efformaverit styli genus, in quo dicas ex Petrarchæ lenitate aliquid ad vim Dantis influxisse, & ex hac vi non parum animi inflammatum esse illi lenitati. Neque solum Italicas Mulas, sed etiam Latinas hoc eodem tempore coluit. Namque aliquot sunt ejus *Melodramata* (ita appellabantur sacra poemata, quæ in quibusdam Religiosis locis itatis temporibus cani solita erant) e quibus impressa fuere *Athalia*, *Bethsabea*, *Jabel Sisara debellatrix*, *Mater Machabæorum*, *Sedecias*, *Thamar vindicata*, *S. Magdalena de Pazzis*, quod postremum etiam Italicis carminibus reddidit. De his vero Poematibus hoc unum dicam, satis eleganter ea scripta fuisse, neque aliam laudem præter hanc elegantiam ex iis quæsisse Lorenzinum. Quibus rebus cum illius nomen multum Romæ floreret, accidit, ut oriretur celebris controversia inter Crescimbenium & Gravinum, quæ totam diltraxit Arcadiam. Posita hæc erat in interpretatione tertiæ legis Arcadicæ, quæ de creandis duodecim Collegis, *

I 2

qui

* Sic se habet lex. Custodi Vicarius & Collegæ

qui Custodi adesse debent, rogata est. Nam Gravina adversus Crescimbenium contendebat, hanc esse vim hujus legis & verborum *sex in orbem eligito*, ut non liceret semel functum munere suo Collegam, præteritis aliis idoneis, iterum eligere. Placuit rem ad concilium Pastorum referri; ac nullus erat qui non videret, si Graviniani superiores discessissent, Crescimbenium de Custodis gradu dejectum, ejusque in locum Lorenzinium susceptum iri. Erat enim ille harum partium, omniumque hujus dignitatis gloria maxime dignus existimabatur. Sed res aliter evenit. Nam plerique Arcadum secundum Crescimbenium pronuntiarunt, seque eum defensuros palam professi sunt: dictæque etiam graves sententiæ in Gravinam, ejusque sectatores, quod miscere & turbare omnia viderentur. Quæ contumelia non fregit eos, sed erexit. Nam cum sibi Custodem creassent Braccianensem Ducem Livium Odescalchium, fidem

legæ duodecim adfunt. Eorum singulis annis Custos, consulto universo Cœtu, novos sex in orbem eligito; sex veterum retineto. Administros sibi duos adsumito. Præter hæc alia munera publica ne sunt. Patronus nullus esto.

dem inter se dant, omni ope atque opera enifuros, ut adversarios e laudis possessione exturbarent; & quoniam se solos esse conservatores & custodes legum Arcadicarum gloriabantur, omnem penes se reductam esse potestatem affirmabant. Nihilo segnius, qui erant alterius partis, causam suam agebant, cumque ceteros Exarcades judicassent, eorum nomina albo Patiorum erasere. Memorabilem ego hanc controversiam existimo, quia litteratissimi homines non magis de dominatu Arcadiæ, quam de principatu Pœsis inter se contendebant. Quæ in contentione magnum profecto fuit nomen Lorenzini, quem etiam Braccianensem, Dux Vicarium suum habuit. Non defuere amplissimi viri, qui rein ad totum deducere tentarunt. Sed id ne fieret maxime obstitabant Graviniani, dicentes non privati odii causa, aut amore discordiæ a ceteris se avertisse, sed uti fartas tectas leges Arcadiæ conservarent; utque se & Arcadiam paucorum factione oppressam in libertatem vindicarent. Non est prætereundum hoc loco, Dominicum Octavium Petrosellinum adolescentem ad Poeticam natum,

qui a Gravina stabat, materiem ex hac controversia sumpsisse poematis ita varii, ita morati, ita concinni, ut nihil fieri possit elegantius. In hoc summis laudibus effertur Lorenzinius, cuius in intima familiaritate ille versabatur. Tali dum pugnatur modo, moritur Braccianensium Dux; cumque, in dies se fortuna inclinante, intelligerent Graviniani se pares amplius esse non posse adversariis, statuerunt aliquid sibi novi consilii capiendum esse. Suasit Gravina, ut sua adversariis relinqueretur Arcadia, novamque sibi instituerent Academiam. Quod & fecerunt. Id tamen non probavit Lorenzinius, qui in ea fuit sententia, aut cum adversariis concordiam reconciliandam, aut in suscepta contentione perseverandum. Quid enim erat Arcadiam relinquere, nisi turpiter se fateri victos; & fidem datam illius dignitatis se fore custodes, frangere? Hanc si ipsi negligerent, se profecto servaturum. Itaque tertio anno postquam a veteri Arcadia discesserat, ad illam reversus est, datique ei fuere agri Luciniani, unde nomen, sumpsit Philacidæ Luciniani: nam Eliaci, quos initio possederat, quosque amisit, ut Exarcas
cum

cum ceteris Gravinianis judicatus fuit, in alterius potestatem venerant. Hujus discessum vehementer doluere Graviniani, quod ab nullo se plus adjuvari posse intelligebant ad novæ Academiæ gloriam comparandam; quodque non dubitabant plures fore, qui illius moti auctoritate & exemplo se Arcadiæ conjungerent. Sed id non tam conatus est Lorenzinius, quam ne ullæ superessent simultatis reliquiæ. Haud tamen res plane tranquillatæ sunt nisi post mortem Crescimbenii. Erat, ut initio docuimus, Lorenzinio haud magna res, hancque cum dilabi sineret, egere cæpit. Illud quoque ei accessit calamitatis, quod non defuerunt, qui in ejus vitam maledicta coniicere auderent, quibus tantum quidem tribuit Alexander Falconerius, qui severe & iuste Urbi præerat, ut hominem ad se accersierit. Sed statim vidit inimicorum, quos multos habebat Lorenzinius, iniquitatem & perfidiam; ejusque admiratus ingenium, & miseratus fortunam, voluit ut loco pincernæ apud se esset. Quo beneficio tanquam ad aspiciendam lucem vocatus, potuit studia, litterarum ardentius colere. Hæc enim hilarita-

tem quandam desiderant, quam in summa inopia frustra quæras. Haud pauca vertit de Latinis, & inter hæc quasdam Plautinas fabulas. Ut vero Falconerium sibi magis magisque conciliaret, scribendas suscepit vitas ejus gentilium B. Alexii, atque B. Julianæ, quarum unam anno MDCCXIX, alteram an. MDCCXXXVII. typis commisit. Iniit quoque gratiam cum Cardinali Ottobonio, cujus pleraque *Melodramata* Italicis carminibus composita Latina fecit. Maxime autem his temporibus eum districtum tenebat Anatome, cujus flagrans studium eum impulit, ut socium se adjungeret Cajetano Petriolio, qui tum Chirurgiæ magna ingenii laude operam dabat. Mirum tantam solertiam eos contulisse ad noscendam admirabilem fabricam membrorum animantium, ut potuerint quædam haud ab aliis animadversa deprehendere. Eligebant ea, quæ notatione & laude digna erant, eaque librario transcribenda dabant ea mente, ut postea in vulgus ederentur. Sed fuit qui suo nomini ex horum laboribus libare laudem voluit. Nam turpi largitione corrupto librario, scripta ab eo abstulit, iisque opus quoddam suum

finum ornavit, quod inscripsit: *In Tabulas Anatomicas Bartholomæi Eustachii Chermesii de Fulget Commentarii*. Tantum crimen non ferendum putavit Lorenzinius. Itaque Dialogum * composuit, vulgavitque, in quo & furti reus ille convincitur, & errata quædam ipsius falsissime exagitantur. Qua re ille vehementer offensus toto ferebatur animo ad ulciscendum Lorenzinium. Sed ne statim faceret, continuit gratia, qua ille plurimum apud Falconerium pollebat. Itaque hoc defuncto, in vulgus emisit Sermone[m] quemdam Latinum, in quo plane evomit virus acerbitalis suæ. Sed forte non intellexit quocum sibi certamen institueret. Nam Lorenzinius non solum paria paribus retulit, edito nomine Quinti Attilii Serrani Sermonem, quem non dubito laude latinitatis: Quæ Sectani satyris antepone[n]te, quemque ipse Italicis versibus reddidit, sed etiam epigrammata in eum fecit, plu-

* Huic titulus est: *IL CARDO. Dialogi d' Ignazio Carletti, ne' quali si discorre dei Commentarij di Chermesio di Fulget sopra le Tavole Anatomiche di Bartolomeo Eustachio. Tavola IX. Dialogo primo, a Leyda per Gio: Pavovele 1728. Nomine Chermesii de Fulget oculi tati Antonium Cœcchium, qui in Archigymnasio Romano Botanicam docebat, aperte in Dialogo declaratur.*

pluraque ab amicis obtinuit , eo sapore latino condita , ut cum antiquitate certare videantur . In his præter Plagiarium illum , alii quoque , qui illius se fore acerrimos defensores palam ferebant , omnibus contumeliis lacerantur . Quibus veluti fulmine illi percussi , ne hiscere quidem amplius ausi sunt . Hæc epigrammata inscripta sunt : *Analeſta variorum Paſtorum Arcadum* , quos defeſſionem ſui arripuiſſe fingit Lorenzinius . Et æquum videbatur , cum munus Cuſtodis ſuſtineret : quod qua ratione ei delatum fuerit , breviter explicabimus . Mortuo anno MDCCXXVIII. Mario Creſcimbenio , Arcades creando ſucceſſori convocantur , ſuffragia feruntur , renuntiantur , pleraque nomen Lorenzinii habere inveniuntur . Aliqua tamen deerant ad juſtum implendum numerum , quem lege quarta Arcadiæ de creando , & removendo Cuſtode , ſancitum eſt duas eſſe ex tribus partes . Illius fautores poſtulant rem revocari ad ſuffragia . Obſiſtunt adverſarii , prætexentes ſatis haud ſupereſſe diei . Latum deinde ad Arcades de abroganda lege , quod iſſdem adverſariis uſque eo viſum eſt indignum , ut ſtatim a concilio diſceſ-

scesserint denuntiantes , testificantes , jurantes-
 que per omnes Poeticos Deos quidquam se
 tale nunquam probaturos . Qui superfuerunt Ar-
 cades scitum fecerunt , ut abrogaretur lex , om-
 nesque Custodem declararunt Lorenzinium . Se-
 ges hinc atque materies magnarum discordia-
 rum . Ad Magistratus quoque aditum est , ut
 quod factum erat , id irritum juberent esse .
 Sed cum Lorenzinius se munivisset benevolen-
 tia multorum , potuit adversariorum conatus pro-
 hibere , seque suo in munere , quoad vixit , tue-
 ri . Quo in munere haud pauca præclara gef-
 sit . Nam Colonias quinque constituit , Truenti-
 nam Asculi in Piceno , Fanestrem Fani , Par-
 mensem Parmæ , Iceneuticam Foro Livii , &
 Inculsam Romæ in Collegio Nazzareno : in-
 morem induxit ut hebdomadis singulis die Jo-
 vis Arcades privatim convenirent : effecitque ut
 in locum publicorum cœtuum , qui magna in dis-
 cordia Pastorum haberi non poterant , Scena suc-
 cederet . Nam cum instituisset quosdam adoles-
 centes ad agendas fabulas Plauti ac Terentii , has
 spectandas dedit tanto quidem cum plausu , ut nihil
 potuerit supra . Id assequebantur actores indu-
 strii ,

strii, ut ii etiam, qui bene linguam Latinam non callerent, facile tamen ad Poetae sensum, penetrarent. Quare minime est mirandum, si omnium ordinum virorum magnus ad eos fiebat concursus. Voluit & esse spectator Fridericus Christianus Poloniae Regis filius, qui argenteo numismate singulos actores muneravit. Neque solum Plautinas ac Terentianas fabulas, sed etiam dialogos Ciceronis de Amicitia, & de Legibus, contenti onemque Ajacis, & Ulyxis ab Ovidio mirabiliter descriptam in scenam produxit Lorenzinius. His vero exercitationibus plurimum fuisse CLEMENTEM XII, ex hoc intelligi facillime potest, quod eas tutelae Cardinalium Gentilii & Corsinii commendavit; ac saepe Lorenzinium ingenti pecunia donavit, qua & theatrum instruere, & sibi prospicere posset. Nam, mortuo Cardinali Falconerio, iterum in egestate caeperat esse. Huic quoque subventum est a Cardinali Scipione Burghesio, qui illum in numerum retulit suorum nobilium, familiarium, tantaque in illum usus est indulgentia, ut nunquam operas exegerit. Inter haec Lorenzinius Parrhasium nemus, quod fuerat de-

decennio clausum, rursus aperuit. Data hinc occasio plurimis adolescentibus, quos ipse in poetica instituerat, in lucem prodeundi. Et si quos ex iis ingenio minus valere videbat, non patiebatur inglorios esse: sua enim & libenter & facile iis concedebat. Quo factum est, ut quasdam carminum Collectiones habeamus, quibus si Lorenzinius auferret quod suum est, haud paucos similes superbo illi graculo omni ornatu nudatos videremus. Idem delectus fuit, qui instrueret eos qui agere debebant in Collegio Germanico Latinas Tragædias Josephi Carpanii S. J.; ac nemo erat, qui operam ab eo exposceret, cui ipse libentissime non satisfaceret. Quod non præstabat natura solum, sed etiam doctrina: Nam, ut ait ille, *principum philosophorum ita percepta habuit præcepta, ut iis ad vitam agendam, non ad ostentationem uteretur*. Non semper tamen homines in se æque liberales expertus est; vitæque functo CLEMENTE XII, cum magnis subsidiis caruisset, neque idcirco sumptus minuisset, quos in theatrum præsertim faciebat, in æs alienum incidit. Metuens ne hujus magnitudine opprimeretur

tur

tur anno MDCCXLI. omnem suam de Latinis fabulis curam abiecit; relictaque domo, quam conduxerat prope templum SS. Laurentii & Damasi, Burghesianas in ædes habitatum venit. Quoniam hic tantum habebat otii, quantum ei nunquam antea contigerat, plura scripsit tum Italicis, tum Latinis carminibus. In his sunt aliquot ejus Sermones, in quibus Persium imitandum sibi proposuit, non illum durum & obscurum, sed falsum, acrem, & brevi, ut ipse aiebat, jugulanti mucrone. Sed præsertim ad sacrarum litterarum studia traduxit animum, sumpsitque hoc sibi, ut librum Job, & cantica Prophetarum versibus Italicis redderet, non ut interpres, sed ut παραφράσει. Quibus in rebus cum esset acerrime occupatus in febriculam incidit, quam initio ipse & medici, quanvis ventris profluvium accederet, contempserunt. Sed cum nunquam plane decederet, morbus ingravescere capit. Id ut sensit Lorenzinius, Josephum Carpanium, quem paullo supra commemoravimus, & quocum sibi vetus erat familiaritas, ad se accersiri jussit, sibi que ut adesset rogavit. Plurima quidem in hac diuturna,

turna , gravique extremo præsertim tempore , ægrotatione dedit ille testimonia constantiæ ac pietatis . Dicitur , cum ei morti proximo allatum esset sacrum & salutare Domini nostri Corpus , æstu ingenii sui , divinoque amore abreptum fuisse ex tempore carmen illud , quod incipit :

Un Dio nelle mie stanze ? Ah non son degno ec.
Sed falso ei tributum fuisse , & stylus , quique domum ejus frequentabant , fidem faciunt . Diem extremum obiit postridie id. Junii anno MDCCXLIII , eique honestum funus in Templo S. Nicolai *de' Perfetti* Cardinalis Burghesius faciendum curavit . Ibidem conditus est , tumuloque triennio post hæc inscripta fuere .

D. O. M.

FRANCISCO LORENZINI ROMANO

LITTERARII ARCADUM COETUS

CUSTODI GENERALI

DOCTISSIMO VIRO POETAE SUMMO

MICHAEL JOSEPH MOREI

ARCADIAE CUSTOS

DECESSORI CLARISSIMO

AR-

ARCADUM CONSULTO

POSUIT

ANNO MDCCXLVI.

OBIIT ANNO MDCCXLIII.

Deberi quoque Arcades hoc a se tanto viro putarunt, ut mortem illius carminibus deflerent, hocque elogium Parthasio in nemore inciderent.



C. V. C.

PHILACIDAE LUCINIANO

ARCADIAE CUSTODI GENERALI

COETUS ARCADUM

VIRO MAXIMO

OLYMP. DCXXX. AN. III. AB. A. I.

OLYMP. XIV. AN. II.

Præclara hæc quidem ad diuturnitatem gloriæ: sed his perenniora erunt elegantissima illius carmina. Pauca quidem sunt in manibus, si numerus spectetur eorum, quæ scimus condidisse. Nec omnia propria illius dicere debemus, si ea excipias, quæ leguntur decimo in volumine *delle Rime degli Arcadi*. Utinam aliquis reperi-

periretur , qui vera & falsis distingueret , qui quæ sunt alieno nomine vulgata , suo auctori restitueret , quique plura ab hoc relictâ sedulo perquireret , omniaque in lucem proferret . Profecto huic Italica Poesis non parum deberet , ut plurimum certe debet Lorenzinio , quod inter primos Romæ viam muniverit ad genus scribendi nervosum , grande , atque magnificum . Idem etiam , si res posceret , dulcis erat , suavis & venustus . Sed præsertim in eo altero genere excellebat . Habet ille quidem multa & præclara intelligentium virorum judicia , sed mihi unus instar est omnium Vincentius Gravina , qui solitus erat dicere , Lorenzinium alterum esse Homerum . Ejus domum quoque comparabat modo equo Trojano , ex qua scilicet non belli duces , sed egregii Poetæ plurimi in apertum prodirent ; modo antro Apollinis , unde qui ingrederentur , Poetæ redirent . Libet hoc loco referre Jambum ejusdem , quem scripsit in quodam libello carminum Lorenzinii , quæ ipse collegerat .

Petrarcha primus temperavit Italam

Lyram , sed usus artibus Scholasticis ,

K

Quas

*Quis illius ferebat ætas squallida .
 Post cultiores prodire litteræ
 Sacri Leonis a favore provido ,
 Qui versiones provocans , Grajum novas
 Exsuscitavit , & Latinas Gratias .
 Hos anteire cum studeret Ciampolus
 Musarum adulter , & Marinus impudens ,
 Et qui Petrarcham nominarunt aridum ,
 Inane murmur , spumeosque turbines
 Stulti dedere , & dum carent communia ,
 Feruntur imprudenter ad contraria .
 Qua peste multi saniores territi
 Stylo Petrarchæ muniuntur sobrio :
 At cum Poetæ verba misso spiritu
 Texant , neque ultra quam Petrarcha prodeant
 Per cantilenas , perque eorum nenias ,
 Vox vana sensu destituta circuit .
 Sed qui POETA paganis istis canit ,
 Parique quisquis educatur fidere
 Ab aridis declinat atque turgidis ,
 Dircea tutus dum pererrat flumina .*

Sed quemadmodum laudatores quamplurimos ha-
 buit Lorenzinius , ita obrectatores (quod fa-
 tum est clarissimorum virorum) ei non defue-

runt

runt, qui illius scribendi genus non ipsius viribus, sed imbecillitate sua metientes, dixere sæpe plus æquo efferri, ac etiam turgescere, nec varietatem quandam habere. Sed hos confutare neque necesse est, neque est hujus loci. Tantum monere volumus eos, qui se Lorenzianos profitentur, stulte errare, si ex eo quod pauca verba illius sint imitati, hoc nomen mereri putant. Sunt multo plura, & majora, ad quæ aspirare non possunt nisi ii, qui natura valent, & mentis viribus excitantur, & quasi divino quodam spiritu afflantur; qui in scriptis veterum studiose, & multum sint volutati, quique judicio summo sint præditi, ut intelligant, qui sunt recti fines, dum illum feliciter audentem confectari volunt. Non erat optime Lorenzinius, quod

Scribendi recte sapere est principium & fons: quo factum est, ut nunquam intermiserit studia Philosophiæ: sacris vero litteris tantum operæ navavit, ut non facile reperire possis quid ei fuerit incognitum. Nec leviora quoque studia contempsit: nam non solum de signis, picturis, ædificiis rectissime judicabat, sed etiam

pastillis haud ineleganter pingebat . Ob quam rem a nonnullis harum artium peritis mirifice colebatur , eosque multum consilio suo juvabat . Fuit autem procero corpore , formaque ad dignitatem adposita ; sed sui & omnis munditiæ ita despiciens , ut Cynicum dixisses . Jocis & conviviis plurimum delectatus est . Idem suspicax , pronus ad iram , & paullulum turbulentus . Etiam machinatio , & illa astutia , quæ vult illa quidem videri se esse prudentiam , sed abest ab ea , distatque plurimum , haud raro visa est in eo . Adversam vero fortunam moderate tulit ; divitias non expetebat , ac sæpe oblata sibi a Cardinali Gentilio CLEMENTIS XII. , ut vocant , Datario , sacerdotiæ constanter recusavit . Quod non tantum moderationi , quam Religioni tribuendum est . Intellegebat enim , Ecclesiæ bona iis solum deberi , qui ad ministerium illius a Deo sunt vocati . Fide fuit singulari , ac liberalitate in amicos , ut possit judicari , omnia ei cum ipsis fuisse communia . Plurimum valebat in genere dicendi gravi , aptoque ad persuadendum , quod sæpe fervor quidam inflammabat . Nunquam de se glo-

gloriosius prædicavit, levisque animi esse dicebat quærere laudes hominum, quasi mercedem meritorum. Nihil ei optabilius & jucundius erat quam impertire ceteris, quam ipse consecutus fuerat, præstantiam doctrinæ. Ex quo factum est, ut ejus domus, tanquam ludus quidam, semper patuerit industriis adolescentibus.

OPERA EDITA

RIME. Non uno in loco impressa sunt carmina Italica Lorenzini, videlicet Mediolani, Venetiis, Neapoli, Præneste, & Foro Livii. Romæ vero edita fuere cum carminibus Italicis aliorum illustrium Arcadiæ Pastorum. Separatim a reliquis volitant per manus hominum Παράφρασις Canticorum Moysis, quæ sic incipiunt: *Audite, Cæli, quæ loquor, & Cantemus Domino gloriose: Debboræ: Qui sponte obtulistis: trium Puerorum: Benedicite omnia opera Domini*; atque Ode sane nobilissima, quam dixit in ædibus Cardinalis Ottobonii, cum Marcellus musicus docuisset canere ad harmoniam Psalmos Davidicos.

MELODRAMMATA varia. Hæc sunt:

— *Jahel Sisaræ debellatrix*: Romæ apud Joannem Franciscum Buagnum 1701. in 4.

— *Athalia*: apud eundem 1703. in 4.

— *Sedecias*: apud eundem 1704. in 4.

— *Mater Machabæorum*: apud eundem, eodemque anno, in 4.

— *Thamar vindicata*: apud eundem 1706. in 4.

— *Diva Maria Magdalena de Pazis*. Italice & Latine apud eundem Buagnum 1707.

— *Bethsabea* : apud eundem 1708.

MELODRAMMATA Cardinalis Ottobonii a Lorenzino in Latinum versa .

VITA del B. Alessio Falconieri . Roma presso Francesco Gonzaga 1719.

— della B. Giuliana Falconieri . Roma nella Stamperia del Komarek . 1737.

IL CARDO . Dialogi d' Ignazio Carletti , ne' quali si discorre dei commentarii di Chermesio di Fulget sopra le tavole Anatomiche di Bartholomeo Eustachio . Tavola IX. Dialogo Primo : a Leyda per Gio: Pavovole 1728.

SERMO Quinti Attilii Serrani . Latine atque Italice editus .

EPIGRAMMATA in eundem Chermesum . Inter A-
naleſſa varia Paſtorum Arcadum .

FRANCISCO Mariæ ZANOTTO

ANGELUS FABRONIUS S. P. D.

Habes Manfredii vitam , Zanotte doctissime . Fateor , me ad illam scribendam timide accessisse , quod verebar , ne me non solum reprehensione , sed etiam pœna dignum homines putarent , quod ego qui neque usu satis , ingenio parum possum , de illo scribere susceperim , qui vel peritissimum scriptorem deterrire debuisset . Periculum est enim , ne dum talium virorum extollere quis gloriam velit , minuat . Illud quoque augebat timorem meum , quod omnino necesse erat loqui de rebus altioribus , quam ut eas ego humi stratus suspicere possim . Sed quoniam in hunc cursum ingressi sumus , ut vitas scribamus illustrium doctrina Italorum , qui hoc sæculo flourerunt , non prætermittendam esse duxi vitam Manfredii , præsertim spe sustentatus , fore te mihi iudicem , & adiutorem quoque , si opus esse videretur , ad illam conficiendam . Nam cum in te omnes singularem doctrinam prædicent , non

minorem tamen laudem tribuunt humanitati tuæ, qua nunc te uti vel maxime decet, neque defugere onus expoliendi, perficiendique hoc opusculum meum levidense crasso filo. Siquidem non solum me tibi in perpetuum devincies, sed officium quoque præstabis Patriæ, hominique, qui cum te unice, in vivis dum fuit, dilexerit, hanc modo mercedem caritatis exigere videtur. Non puto te pluribus egere, ut meo desiderio satisfacias. Cura igitur ut valeas, meque tui studiosissimum, ut facis, ames.

Romæ Kal. Januarii MDCCLXV.

EUSTACHIUS MANFREDIUS.



EUSTACHIUS MANFREDIUS Bononiæ natus est patre Alphonso, matre Anna Maria Florena anno a Christi ortu MDCLXXIV. XII. Kal. Octob. Pater ejus Alphonfus e Luco, quod est florentissimum oppidum Ferrariensis Provinciæ, Bononiam concesserat, ibique Notarium agebat. Hic prout ipse amabat litteras, omnibus doctrinis, quibus puerilis ætas impertiri debet, moxque Philosophia filium ab optimis præceptoribus

bus erudiendum curavit. Quibus in studiis tanto ille antecessit condiscipulos, ut facile intelligi posset, ad quamcunque facultatem se applicuisset, pari modo omnes superaturum. Pater itaque perpauca in re quæstus illecebra invitatus, jussit eundem ad juris prudentiam potissimum se conferre, cui quidem sic dedit operam, ut annos natus duo de viginti insignia doctrinæ sit affecutus. Sed præsertim illum ad se alliciebat Philosophia, cujus studium pariter cum ætate in eo crescebat. Videns vero adolescens ingenio acutissimus, quod siquis ab ea Philosophiæ parte, quæ in tenebricosis, natura-que involutis quæstionibus versatur, lucem Mathematicarum facultatum tolleret, nihilo plus agere quam si tenebras tenebris offunderet, eas sibi excolendas, nemine licet præeunte, putavit. Ad Geometriam, & Geographiam, contulit se primum, mox ad Gnomonicam, & Opticam, & ad reliquas deinceps. Neque his contentus, Astrologiam (1) quoque attingere voluit, credo invitatus multorum illustrium virorum exemplo, e quibus nominasse sufficiat Galileum, & Guglielminium, quos illa ætate
non

non puduit huic facultati multam operam impendere. Sed hoc specimen fuit prudentiæ Manfredii, quod licet, ut casus fert (nam quæ ratio afferri unquam poterit cur, exempli gratia, stella Jovis, ac Veneris conjuncta cum Luna ad ortus puerorum salutaris sit, Saturni, Martisve contraria?) ex natalitiis quorundam sideribus nonnulla vere prænuntiaverit, rem tamen ratione magis æstimans quam successu, sic eandem illam facultatem postea irrisit, ut nemo unquam irriserit magis. Neque subtilissimarum facultatum unus ardor erat in eodem. Nam Italicæ Poesis suavitate captus, ita se legendis scribendisque carminibus dedit, ut inde vel præcipuam sibi famam comparaverit, magna quidem immaturæ ejus ætatis commendatione, quod non æqualibus modo suis in eo genere antecelleret, verum etiam cum claris viris conferretur, qui Poesis laude præstare tum putabantur. Hæc sunt curricula, in quibus prima Eustachii adolescentia, impetu quodam animi concitata, se exercuit. At rerum varietas ac magnitudo, quas ille gustavit in Mathematicis disciplinis, adeo harum inflammavit amore, ut penitus relictæ

liſta Juris prudentia, earundem ſtudio ratione atque ordine ſibi inſtaurandum putaverit. Florebat tum Bononiæ mathematicus ſummus Dominicus Guglielminius, cujus paullo ſupra mentionem fecimus, huncque Eufthachius adeo admiratus eſt atque adamavit, ut ſe totum ei traderet. Neque vero minus Guglielminius delectatus eſt Manfredio. Etenim hic ſingulari ingenio ſingularem induſtriam cum adjungeret, dubitare non ſinebat talem futurum, qualem cognitum omnes poſtea judicarunt. Ad hoc fulgebatur in adolescente virtutis indoles cum quadam ſpecie liberali, ex quo eximium illud nescio quid videbatur exiſtere, quod homines allicere ſolet. Sed quamvis Eufthachius dies ac noctes in rerum graviffimarum meditatione verſaretur, aliquid tamen temporis nanciſcebatur, ut ſe cum Muſis oblectaret; ſicque triſtitiæ ſeveritatemque diſciplinæ Mathematicarum, mitigaret ac relaxaret. Nemo ignorat, & nos ſæpe dolebimus, quantum ſuperiori ſæculo detrimentum fecerint humaniores litteræ. Suo regno pulſa Italica Poëſis, in quo collocata fuerat opera præſertim Dantis & Petrarchæ, nec
non

non doctissimorum virorum , qui sæculo xvi. floruerunt , jacebat in situ ac squalore . Ea enim caligo perstrinxerat mentes hominum , ut nullus esset scriptorum delectus , nullæ leges , inflatum ac tumidum vigeret dicendi genus , exquisita antitheta , absurdæ translationes , putidæ argutiolæ , & reliqua hujusmodi vitia , adeo ut qui pejus dicerent , melius loqui putarentur , ac nemo poeta haberetur , qui illis vitiis non esset infectus . Quæ pestis cum late esset grassata , ut reliquas Italiæ urbes , Bononiam quoque invaserat . In has corruptelas cum incidisset prima Eustachii ætas , hunc absorbit quidam consuetudinis æstus , & ad scriptionis morem usitatæ traxit . Verum , ut erat ille acerrimo judicio , sensit cito quantis in tenebris versaretur ; cumque ad veteres scriptores tanquam ad lumen respexisset , sanum , ac splendidum sibi comparavit stylum , qui non solum paucis iis viris , quibus cor saperet , fuit acceptissimus , sed etiam iis , qui de via deflexerant , probari cepit , quod in eo plenum quiddam ac sonans esse videbatur . Hoc stylo conscripta sunt carmina , quæ in unum librum collegit¹ ,

ac semel iterumque vulgavit Joannes Petrus Zanottus : nam quæ sibi adolescentulo , seu potius puero exciderant , ne quid apud posteros de laude sua detrahi aliquando posset , in ignem conjecit. Sunt in eo libro quatuor supra quinquaginta illorum breviorum poematum , quæ nos Itali dicimus *Sonetti* ; quo in genere non video , cui cedere debeat Manfredius . In his nihil aut durum , aut insolens , aut humile , aut longius ductum , sed omnia libere fluentia , omnia pura ac propria , omnia splendide dicta , suoque loco posita ; apteque adeo extrema cum primis inter se cohærent , concluduntque sententiam , ut nihil demi vel addi posse videatur . Sunt & quædam *odni* , *Canzoni* nobis dicuntur , quarum prima , quæ est de laudibus Juliæ Vandix , dum illa virginem sese Deo dicaret , tantum meruit plausum , ut Musarum hostes ii haberentur , qui illam memoria non tenerent . Puellam sane formosissimam amaverat Manfredius , idque versibus sic expressit , ut amores & Poeta digni , & Virgine viderentur . Sunt etiam alterius generis carmina , & meo quidem judicio nihil nobilius eo , quo laudes ac virtutes

tes cecinit immortalis Regis Ludovici XIV. ;
 iisque duobus , quæ inscribuntur *del Paradiso* ,
 in quibus Dantem imitatus , sic illum affectus
 est , ut haud sciam , an ei par esse possit . In
 his multa admisit ex intima philosophia ,
 exposuitque splendide , ornatque Cartesii decre-
 ta de vorticibus , quæ etiam tum Italicis Mu-
 sis fuerant incognita . Sic cum Eustachii ado-
 lescentia esset multis litteris ad summam lau-
 dem ornata , & in illum omnium coniecti ocu-
 li essent suorum civium , facile obtinere potuit
 munus docendi in patrio Gymnasio Mathema-
 ticas disciplinas . Hic vero primus fuit fructus ,
 præter illum laudis & gloriæ , quem cepit idem
 studiorum suorum annum agens vigesimum sex-
 tum . Conflictatus tamen est cum adversa for-
 tuna . Pater ejus , domo familiaque relicta , Ro-
 mam concesserat , ubi cum aliquandiu in ege-
 state vixisset , tandem amicorum opera Tuscu-
 lanam Præfecturam consecutus est . Sed ex hac
 tantum non capiebat emolumenti , ut eo consu-
 lere filiis posset suis , cum vix sibi sufficeret .
 Eustachius ergo , uti natu maximus , partes susce-
 pit regendæ , ac sustentandæ familiæ . Verum
 cum

cum re familiari, ut initio docuimus, valde laboraret; cumque exiguum esset annuum stipendium, quod ei de publico ærario numerabatur, brevi in summas angustias se adductum sensit. Hac ille perculsus calamitate non succubuit, neque eo secius studiis suis vacavit. Sed illa etsi animi magnitudinem non frangebat, tamen imminuebat. Verum non diu is caruit amicorum in se tuendo facultatibus, in quibus enituit Joannes Joseph Ursius, vir non minus litteris, ac virtutibus, quam opibus, ac generis nobilitate clarus, qui posse liberalitate uti in amicos maximum pecuniæ fructum esse semper censuit. His subsidiis Eustachius non modo suis prospicere, sed privatam quoque speculam ornare potuit. Nam hoc tempore quantum vacabat a publico munere, tantum Astronomiæ studio tribuebat, quod tribus annis ante susceptam hanc docendi provinciam, aggressus fuerat. Causa aggrediendi hæc fuit. Jacebat deserta & neglecta omnium celeberrima Meridiana linea (quæ enim est alia sive gnomonis altitudo, sive divisionum subtilitas, sive Auctoris fama spectetur, quæ cum illa comparari possit?)
quam

quam Bononiæ in S. Petronii an. MDCLXV. Astronomus summus Dominicus Cassinius construxerat. Nemo enim in ea urbe erat, qui Astronomiæ studeret, cujus studium etsi aliquando coluerat Guglielminius, anni tamen plures erant, cum illud intermiserat; nec spes erat fore, ut illud in conspectu suorum civium renovaret, cum hoc tempore honestissimis sane conditionibus invitaretur a Senatu Veneto ad tradendas Patavino in Gymnasio Mathematicas disciplinas. Id. animadvertens Eustachius vidit sine summo Patriæ dedecore fieri non posse, ut diutius admirabili illi instrumento sui deessent Astronomi. Itaque, socio ac consorte gloriosi laboris sibi assumpto Victorio Stancario singularis ingenii adolescente, quocum a condiscipulatu vivebat conjunctissime, sibi experiendum putavit, quid in hoc studio assequi posset. Cum igitur illius scientiæ principia a quibusdam libris, quos in promptu habebant, hausissent, cumque nonnulla sibi comparassent instrumenta, ceperunt totas noctes insumere in cæli contemplatione, notandisque stellarum, planetarumque motibus ac trajectionibus. Nocturnæ hæ ob-

fer-

servationes institutæ sunt apud Stancarium, mox fieri placuit apud Manfredium, qui in superiori ædium parte ad id satis idoneum locum destina-
verat, quem inter cetera ornabant haud magna linea meridiana, horologium cycloide instructum (2), cui simile nondum aliud in Italia elaboratum fuerat, atque instrumentum ad dignoscendos transitus planetarum, quod quidem, non eo artificio perfectum erat, quale nunc opera Anglicorum habemus. Admirabantur omnes Manfredii, ac Stancarii ingenia, ea-
que pene divina prædicabant, quod potuerint præclaram, difficilemque hanc siderum, scientiam ab interitu, nullo præeunte, suis ipsi conatibus vindicare. Multi quoque rei novitate allekti ad eos concurrebant non adju-
tores, sed curiosi auditores, spectatoresque, quibus omnibus ii faciebant satis, quod non putarent homines facillimi, humanissimique irascendum esse,
intempestive accedentibus, & inepte interdum interrogantibus, ne in odiosam morositatem inciderent. Verum plane digni fuerunt, quos haberent observationum suarum participes, Joannes Baptista Morgagnius Stancarii contubernalis,

tres non modo fratres , sed etiam , quod mireris , binæ sorores Eustachii , qui omnes Astronomis nostris multis in rebus magno erant usui . Harum observationum seriem ad annum usque MDCCIII. , unde initium sumunt observationes habitæ in ædibus Ferdinandi Marfilii , in quas Eustachius paullo ante immigraverat , idem accurate persecutus est in eo libro , quem *de Schedis Mathematicis Stancarii* composuit . Eodem anno MDCCIII. librum edidit *de Solaribus maculis* , quæ maculæ improvisò e Sole emergentes , omnium Astronomorum studia (dudum enim desiderabantur) mirum in modum commoverunt . Hunc librum qui legerit , intelliget quæ fuerit in illis maculis & directio , & celeritas notata , quæ duo maxime investiganda erant ; ad quod quantam diligentiam Eustachius , ejusque focii contulerint , ex hoc conjici facile poterit , quod eorum observationes fere omnino consentientes fuerint cum iis , quas in Gallia summi viri , iique diligentissimi habuerunt . Ab hoc curriculo , in quo Eustachius tanto animi ardore , tantaque nominis sui gloria , versabatur , deflexit parumper , animumque ad
Hydro-

Hydrostaticam transtulit. Nam anno MDCCIV. Senatus Bononiensis coercendis sui agri fluminibus, a quibus maximæ calamitates impendunt, illum præfecit. Scimus apud Persas officium Præfecti aquarum inter præcipua illius gentis munera recenferi, summoque in honore esse; ac nonnisi cives fide, & industria cognita ei præfesse. Est & eodem loco apud Bononienses, sed contraria prorsus ratione. Nam quod illic siccitas, difficultasque satis & æqualiter terras rigandi, hic facit aquarum copia, ac difficultas illas dirigendi, avertendique. Cum provinciam, sustinisset quindecim circiter annis Guglielminius, hanc aquarum scientiam angustis antea limitibus circumscriptam adeo provexerat, ut scientiam propemodum novam effecerit. Intel ligens ergo Manfredius, quam scopuloso difficili que in loco versari deberet, quantoque viro succedendum esset, verecunde ac dubitanter, onus suscepit. Sed se ipsum non norat, nec satis sciebat quid in hoc etiam genere efficere posset. Vigebat tum maxime celebris controversia Bononienses inter & Ferrarienses de reducendo Rhe no in Padum, cui se quoque immiscuere Vene ti,

neti, Mantuani, Mutinenses, ac pene omnes Cispalinæ Galliæ populi. Non est credibile, quantum negotii Manfredius cum his omnibus habuerit, quantisque implicatus fuerit molestiis. Sed vis & magnitudo caritatis ergo Patriam efficiebant, ut facile omnia ejus causâ perferret. Multa scripsit ut id quod intenderat confirmaret, & id quod contra diceretur, refelleret; quod doctè adeo, scienterque præstitit, ut inde magnam famam sit consecutus. Quæ cum percrebesceret in dies magis, eo tandem pervenit, ut fere omnes hujus generis controversiæ ex universa Italia ad ipsum deferrentur, neque ulla res major gesta sit, de qua prius decretum fuerit, quam Manfredii sententia cognita. Quæ singula si vellem explicare, non vitam ejus enarrare, sed historiam viderer scribere, idque non sine lectorum satietate. Itaque præcipua capitulatim exponam, ne minus lucide appareat, quantus in hoc genere vir ille fuerit. Lucam venit, ut esset iudex controversiæ, quam Lucenses cum Hetruscis habebant de dirigendis aquis fluminum Auferis & Oferis. Iidem Lucenses illum & consuluerunt, quid sibi facien-

faciendum esse putaret, ut siccarentur paludes, quæ sunt in viciniis Viaregii; utque impedi-
rentur alluviones, quæ sæpe fiebant in ea par-
te, qua Aufer in Oferis alveum influit. Tutio-
rem docuit derivationem aquarum, quæ ex Cla-
nibus fluunt. Ejus consilium (3) magnæ utilita-
ti fuit Fanensibus in instauratione portus. Sed
præsertim Ravennatibus multam & utilem ope-
ram præbuit in contorquendis in alium cursum
aquis Bedefis & Vitis. In eo congressu, qui
anno MDCCXXV. sibi fuit cum claris Mathema-
ticis Faventia apud Cardinalem Piazzam, ita
Patriæ causam sustinuit adversus Corradum, qui
in ea erat sententia per novum alveum dedu-
cendas esse Bononiensis agri aquas, ut non mo-
do superior discesserit, sed etiam coegerit ad-
versarium fateri, magno se in errore versatum
fuisse. Triennio post venit quoque in congres-
sum colloquiumque cum summis mathematicis
Grandio, Zendrinio & Marinonio, laudemque
non minus boni civis (nomine enim Patriæ ve-
nerat) quam doctissimi hominis reportavit.
Consultus est de ratione exsiccandi Pontinam
paludem, deque restituendo Antiano portu.

Qua in postrema consultatione singularis cognita est Manfredii modestia . Etenim nonnisi ægre , admodum ab eo impetrari potuit , ut sententiam suam proferret , cum diceret , parum se nosse vim & naturam aquarum fluentium , penitus vero ignorare vim & naturam maritimarum . Hæc omnia vero utrum eidem magis gloriosa , an laboriosa fuerint , non facile est judicare . Nam & difficillima itinera sæpe suscepit iniquissimis temporibus , & interdum etiam vitæ periculum subiit . Id maxime evenit ei cum Auferis ripas , totumque aquarum cursum e superiori loco prospicere , eamque ob causam manibus , pedibusque adnexus in altissimæ rupis verticem evadere voluisset . Nam eo processit , ut neque pendere ibi diu , neque progredi posset , neque jam regredi tutum esset in salebrosa , & horrenda crepidine , flumine rapido minaciter subterfluente . Hæsit aliquantulum stupenti similis , ubi repente se tot cinctum periculis animadvertit . Sed cito animum revocavit , imploratoque Dei , hominumque auxilio , potuit se usque adeo sustinere , quoad scalæ & funes allatæ

tæ sunt. Paucis mensibus antequam Manfredio
 aquarum Præfectura daretur, electus fuit ad re-
 gendum Collegium Montis Alti, quod olim
 Sixtus V. ad homines suæ Provinciæ in do-
 ctrinis præsertim Ecclesiasticis erudiendos Bo-
 noniæ condiderat. Plane hoc munus non erat
 dignum viribus Manfredii, qui majora in Re-
 publica onera sustinere poterat. Subiit ille ta-
 men, quo facilius domesticæ subvenire posset
 inopiæ. Ac primum omnium ad constituendam
 disciplinam adjecit animum; & quanquam sibi
 res esset cum indomitis, & effrenatis adolescen-
 tibus, qui desertis liberalibus studiis, & repu-
 diata omni disciplina, regi antea nullo modo
 potuerant, tantum tamen lenitate, prudentia,
 optimisque præceptis atque institutis effecit, ut
 ii, posita paullatim ferocia, petulantiaque,
 collegerint se se, atque ad bonam frugem re-
 dierint. Pari felicitate usus est in excitandis iis
 ad laborem, doctrinarumque studium. Nam
 brevi eo ventum est, ut plures essent qui fre-
 no, quam qui calcaribus egerent. Ex his mul-
 ti insignes Theologi, legum sacrarum periti,
 ac Poetæ quoque haud vulgares extitere. Sed

fatis mirari non queo , quomodo Eustachius , qui erat cum animo , tum opera diligentissimus , qua de Collegio , qua de aquis , qua de Gymnasio , potuerit non modo ad studia Astronomiæ redire , sed etiam in humanioribus litteris versari . Anno enim MDCCV. vulgavit Latinam epistolam ad præstantissimum mathematicum Dominicum Quartaronium , qua defensionem suscepit cujusdam Anonymi ab illo impugnati , qui sexdecim propositis capitibus , urgebat correctionem Kalendarii . Biennio post , cum primus omnium Cometam in Capricorni astro animadvertisset , hunc diligentissime observavit toto eo tempore , quo in cælo apparuit (id fuit a die VII. Kal. Decembris ad Januarii initium) ejus cursum accurate descripsit , & puncta præcipue constituit , in quibus idem Eclipticam , & Æquatorem , ut itineris ferebat ratio , secuit . Parallaxim (4) quoque Cassiniana methodo quæsit , sed ea fuit si non plane nulla , at certe usque adeo exigua , ut plane nulla videretur . Planetarum etiam conjunctiones , oppositionesque ab eo & fociis determinatæ , Veneris sidus in ipsa cum Sole conjunctione in Meridiano deprehensum ,

sum , multæ denique astrorum post lunam occultationes tam noctu , quam interdiu adnotatæ . Inierant hi quasi quandam societatem observationum cum celebrioribus Europæ Astronomis ; hique erant Romæ Franciscus Blanchinius , Genuæ Paris Marchio Salvagus , Mutinæ Cajetanus Fontana , Parmæ Achilles Beccadellius , Tiguri Joannes , & Jacobus Fratres Scheuchzeri , Norimbergæ Eimmartus , Wrzelbaurius , Mullerus ; Massiliæ Antonius Laval , Montispeffulani Bonius , Plantada , Clapiæus ; Lutetiæ Cassinius major , & Maraldius . Cum his igitur sæpe Eustachius per litteras egit de rebus cælestibus , aliisque gravissimis ; ejusque sententia magni erat apud omnes momenti ac ponderis . Præter hæc Ephemerides motuum cælestium , de quibus mox dicemus , scribendas suscepit . Ut vero de munusculis Musis benemereretur , defensionem arripuit Joannis Josephi Urfsii adversus Scriptores Ephemeridum Trevolitienensium , confecitque Italicam epistolam summa elegantia conditam , in qua demonstrat , injuria ab illis insimulari Marinum nimium exquisitæ sententiæ , quod deflens obitum Poetæ Aloysii Gradonici familiaris

ris sui , dixerit Musas cum eo & mortuas , & sepultas fuisse (5) : simul & illud ostendit Gallicam Poesim , si subtraxeris metrum , & illud similiter desinens , haud distingui a soluta oratione : contra Italam quasi alia quadam lingua loqui , suasque habere formas excogitandi ; & ex hoc discrimine fieri , ut Galli haud gultent rationem , quam in suis carminibus Itali Poetae sequuntur . Ex hac profecto epistola apparet , quanto ingenii acumine praeditus esset Eustachius , & quam doctus intelligenisque esset existimator veteris Poeticae , nostrae , & Gallorum , in quorum scriptis praesertim Tragicorum eum scimus in adolescentia studiose & multum volutatum , eorundemque quasdam etiam Tragædias Italas fecisse . Nec multo post , rogatu Marii Crescimbenii , accurate eleganterque more suo vitam scripsit summi viri Marcelli Malpighii , eaque legitur in primo volumine Vitarum illustrium Arcadiae Pastorum . Sed in primis in eo elaboravit Eustachius , ut Italicae Poesis studiosi haberent collectionem aliquam , quæ a Poetis sæculi xiv. ad ultimos usque procedens , contineret quidquid præstantius ipsi condide-

derant in eo poeseos genere , quod lyricum , appellatur ; & ex qua , quæ cujusque ætatis , celebriorumque auctorum scribendi ratio voluntasque fuerit , intelligi posset . Ad hanc conficiendam necesse ei fuit omnium pene Poetarum libros evolvere , ex quibus quidquid elegit , non solum illo suo sincero & subtili judicio , sed aliorum etiam intelligentium virorum probari voluit . Qui vero legat ea , quæ præfatus est in primo volumine , non multum desideret historiam contextam mutationum quas habuit Itala Poesis . Atque ex hoc opere laudem ipsum non quæsiisse ex hoc conjici potest , quod illud nomine , Augustini Gobbii , qui Alumni locum Collegio in Piceno obtinebat , vulgavit . Parva quidem hæc sunt , si spectentur summa illa sua in litterarum Rempublicam , & in Patriam merita , ad quæ magis magisque declaranda libet aliqua interponere de origine Bononiensis , ut vocant , *Instituti* , adjunctæque ei Academiae . Aloysius Ferdinandus Marsilius vir nobilitate & opibus , & bellica virtute , doctrinaque ornatissimus , cum intelligeret Physicam , si sit præsertim a Geometria sejuncta , sine ope experimentorum , observa-

fervationumque mancā ac debilem esse ; hæc
 vero capi atque haberi sine magno instrumento-
 rum , machinarum , ceterarumque rerum appa-
 ratu non posse , statuit hac in re civium suo-
 rum utilitati consulere . Itaque occasionem ido-
 neam nactus propter multa , quæ ei suscipien-
 da fuerunt itinera sive ad bella gerenda , sive
 ad componenda fœdera , vir scientissimus tele-
 scopia , horologia , quadrantes , organa alia a-
 stronomica , machinam Boyleanam præstantissi-
 mam , microscopia , magnetes insigni vi , baro-
 metra , thermometra , instrumenta tornandorum
 corporum , fossilia omne genus , metallorum
 matrices , sales , sulphura , pellucidos lapides ,
 aliaque ejusmodi permulta infinito labore ac
 sumptu comparavit ; eaque omnia Bononiam
 in domum suam deportanda curavit . Ad hanc
 cum multi ingenii laude præstantes adolescentes
 rerum novitate allekti confluerent , iisdem illis
 rebus impulsī atque incensī sunt ad naturæ in-
 vestigationem . Verum unus omnium maxime
 florebat Eustachius , qui , ut supra demonstra-
 tum est , in eandem domum immigraverat ,
 propterea quod Marſilius tractandæ custodiendæ-
 que

que litterariæ huic suppellectili ipsum præfecerat, ædificandæque speculæ curatorem constituerat. Sic domus Marfilii, quasi ludus quidam, atque officina reconditorum disciplinarum effecta est. Ille interim de condendo *Instituto* cogitare cepit, qua in re principem consilii Eustachium habuit. Acta cum Senatu res est, cumque conditiones convenissent, Marfilius omnia illa, quæ apud se collegerat, publico in loco civium suorum usui, Patriæque ornamento consecravit. Post hoc sex creati Magistri; in iis Eustachius, cui data est Astronomiæ provincia. Quo factum est, ut relicto Collegio, quo ab ædibus Marfilianis concesserat, in domum *Instituti* se contulerit. Tali modo condito *Instituto* (id fuit anno duodecimo supra millesimum septingentesimum) Eustachius auctor fuit Marfilio, daret operam, ut *Inquietorum* Academia illi adjungeretur, quod facile a Senatu impetratum est. A quibus illa profecta sit initiis, quosque per gradus ad eam, in qua nunc est, altitudinem pervenerit, breviter explicabimus. Cum Eustachius in pueritia, ut initio docuimus, nobilis inter æquales ferretur,

tur,

tur, omnesque incitaret studio suo, accidit, ut ex his multi ad eum venirent, quo in Philosophia exercerentur. Quod quisque vellet in medio penebatur, & in utramque partem disse- rebatur non ad copiam Rhetorum, sed ad Scho- lasticorum morem, tenuiter scilicet & jejune. Interim a quibusdam cogitatum est de dirigen- dis hujusmodi exercitationibus ad leges quas- dam, dandaque huic conventui Academiae for- ma. Itaque & leges conditæ, & Princeps crea- tus, cujus annum esset imperium; assum- ptumque Insigne, quod erat terræ globus cum sole & inerrantibus stellis, atque anguis, qui caudam ore tenens ad significandam æternita- tem, illa omnia complexu suo coercebat. His autem inscripserant: MENS AGITAT; quodque in hæc verba, atque in illud ipsum Insigne ma- xime convenire videbatur, *Inquietorum* nomen sibi sumpserunt. Mansit Academia apud Man- fredium quatuor annis, ab anno scilicet MDCXC. ad annum MDCXCIV., mox ad Jacobum San- drium doctum virum, & medicum clarum mi- gravit, locum quærens opportuniorem commo- dioremque. Eo tempore Bononiæ studiorum,

caus-

caussa commorabatur Joannes Baptista Morgagnius, de quo supra mentionem fecimus, singulari ingenio adolescens, multisque jam tum præstans artibus, ac disciplinis, facile ut apparet, omnia consequi posse, simul ac velle capisset. Hic, Manfredius, & Stancarius inierunt consilia (erant enim inter se & amicitia, & omni voluntate, studiisque conjuncti) de novis condendis legibus, abolendaque veteri disputandi ratione, & quod nimis jejuna esset, & quod iisdem de rebus semper quasi dictata decantaret, vel si aliquid novi quæreret, non solum non reperiret, sed etiam quæ ante fuerant detecta, prope iterum contegeret, sic ut disputantes nihil commutarentur animo, & iidem abirent, qui venerant. Sed cum viderent huic rei multos adversarios fore (nam sæpe ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ ratio ipsa cedat) illius conficiendæ tempus idoneum expectandum putarunt. Hæc cum molirentur, Princeps Academiæ creatur Morgagnius. Cum nihil igitur opportunius potuisset accidere, leges describuntur, Academicorum animi pertentantur, laudantur prompti,

con-

confirmantur dubii, incitantur seigniores, diffidentefque oppugnantur. Hoc facto, convocat concilium Morgagnius. Conveniunt frequentes Academici. Ad unum omnes probant illius sententiam, quam gravi splendidaque oratione explicavit. Sic trium virorum prudentia Academia Scholasticorum tyrannide liberata est, relictoque inani studio certandi, totam se convertit ad excolendas Mathematicas disciplinas, naturamque per experimenta investigandam, Quo factum est, ut brevi tempore illustraretur. Cumque eo jam processisset, ut cum celebrioribus Italiæ Academiis certare posset, & discessu Morgagnii, & morte Stancarii, aliisque de causis tanta rerum commutatio facta est, ut vix ulla amplius esse Academia videretur. Sed percommode accidit, ut illa *Instituto* adjungeretur. Nam ex hoc tempore Academici exarsere ad gloriæ recuperandæ cupiditatem; hominesque ingeniosi industriique illud assecuti sunt, ut hæc *Instituti Scientiarum* Academia (hoc enim nomine nomen *Inquietorum* libuit commutare) florentissima multum omnibus fere Italicis gloria præstet. Porro latissimus cunctæ Civita-

vitati fuit dies , quo *Institutum* cum sua Academia publice solemniterque Musis inauguratum est . Is fuit III. Idus Martias anni MDCCXIV. Eodem die ceteros inter Manfredius ea ipsa differuit , quæ postea pluribus persecutus est in suis *Ephemeridum* libris , de nova eclipsium prædicendorum ratione , posuitque exemplum in eclipsi , quæ futura erat anno sequenti VI. nonas Majas . Post hoc in eos , qui aliquem honoris gradum tenebant , quique huic solemnii inaugurationi intererant , librum distribuit , quem ipse confecit *de Schedis Mathematicis Stancarii* , quemque inscripsit Senatoribus *Instituti* Præfectis . Optandum erat , ut quoniam huic singulari viro , qui in matura ætate ad summi Mathematici & Philosophi laudem pervenerat , vita prius erepta est , quam ei licuerit mandare literis ingenii sui monumenta , aliquis curam susceperet illa colligendi , edendique . In quo quidem libentissime elaboravit Eustachius , tum ut publicæ utilitati , Patriæque gloriæ , cum ut immortalitati hominis carissimi consuleret , cujus etiam vitam & mores in eodem illo libro descripsit . Anno post bina *Ephemeridum* volumi-

na in vulgus edidit, eaque summo Pontifici CLEMENTI XI. dicavit. Pergratum ac perjucundum sibi munus fuisse Pontifex humanissimis verbis Lancisio significavit, eique, ut iustas debitasque gratias Manfredio ageret, negotium dedit. Plurimi enim ille liberalium artium studia, doctosque homines æstimabat. His vero libris nihil potest esse utilius Astronomiæ studiosis. Nam Eustachius non sic fecit ut ceteri fere omnes hujus generis scriptores, qui divinandi levitate hujus facultatis terminarunt modum, cum nihil ille tam irrideret, quam prædictionem ex astris rerum humanarum, sed omnia complexus est, quæ ad Astronomiam utcunque pertinerent, cujus principia, omnesque supputationum modos primo in libro exposuit. Hinc diligenter notati in iis reperiuntur Lunæ transitus per meridianum circulum, ejusque declinationes; trajectiones Planetarum, horumque appulsus cum ad se invicem, tum ad Stellam quamcunque primariam, Lunæ cum Planetis conjunctiones, eclipses Satellitum Jovis, aliaque plurima cognitione dignissima. Fatetur idem, tot calculorum, confectionem infiniti fuisse laboris, quem tamen ei

ei aliqua ex parte levavit labor Sororum. Atque has rationes duxit ipse e tabulis Astronomicis Joannis Dominici Cassinii, quas longa observatione a se confectas, ac nunquam editas libentissime Eustachii postulationi concessit. Hæc volumina, quæ annos decem continent, secuta sunt alia duo, quæ ab anno MDCCXXV. ad annum usque MDCCCL. *Ephemerides* perducunt. In his conficiendis præter Sorores, alios quoque socios laboris sibi sumpsit Eustachius, cum expertus fuerit, plus se oneris sustulisse, quam pars virilis ferre posset, præsertim occupata opera, impeditoque animo. Secutus est easdem tabulas Cassinianas, correctione tamen quadam adhibita, in Jove præsertim, ac Saturno, ac partim etiam in Mercurio post observationes a doctissimis viris Maraldio, & Cassinio juniore habitas, ac secum pro ea, quæ sibi cum iis intercedebat, familiaritate communicatas. Constat inter omnes, nihil ab aliis, nec Regiomontano, nec Magino, neque Keplero exceptis, fuisse perfectum, quod hi libri longe multumque non superent, qui sunt editi, ne scientia tantarum rerum iis, qui in Astronomia versantur,

M 2

tur,

tur, deesset; earumque utilitas manaret quoque ad Chronologiam, Geographiam, artemque Nauticam. Neque prætereundum est, eos qui sunt apud Sinenses verbi Dei præcones, his ipsis libris uti, ex quibus existimari de ingenio Europæorum debeat, quos præ se illi populi pene rudes atque agrestes putant. In Arcadica quoque *Ephemeride* condenda, jubente cœtu Pastorum, in quem jam ab anno MDCXCIX. nomine Acidis Delpusiani cooptatus fuerat, multos annos ante elaboravit Manfredius, in quod tamen primæ partes fuerunt magni nominis astronomi Francisci Blanchinii. Interim Bononienses illum Romam miserunt causa controversiæ, quam ii cum Ferrariensibus, sicut supra significavimus, habebant de Rheni aquis. Quotquot erant in Urbe doctrinæ ac litterarum laude præstantes homines, eos potuit facile sibi conjungere, quod celebre ejus nomen erat; quodque brevi summa in ejusdem consuetudine & familiaritate suavitas cognita est. Sed præsertim conjunctissime, jucundissimeque vivebat cum Justo Fontaninio, Nicolao Fortiguerra, Joanne Maria Lanciso, Francisco Blanchinio, Cælestino

stino Galliano, Prospero Lambertinio, Philippo Montio, Joanne Baptista Zappio, & Mario Crescimbenio, quorum omnium pervulgata sunt nomina. Hoc quoque ad animi sui delectationem, fructumque ducebat esse permagnum, diligenter observare vetustatis ædificia, eorumque reliquias; atque invisere locos, in quibus memoria dignos viros acceperimus esse, versatos. Quanquam id fere infinitum est in hac Urbe. Quacunque enim ingredimur, in aliquam historiam vestigium ponimus. Paucis tum mensibus Romæ fuit Eustachius. Eodem vero ineunte anno MDCCXVII. remigrare iussus, biennio fere comoratus est. Hoc tempore lepidam illam de vidua Ephesina ex Petronio fabellam in Arcadum cœtu dixit, quam tanta elegantia condivit, ut Bocaccium scripsisse non pueret. Legi hæc potest in secundo volumine earum rerum, quæ sunt ab illustribus Arcadibus soluta oratione scriptæ, ut & in libro carminum Itatorum Manfredii, qui Bononiæ est editus an. MDCC LX. Cum in Patriam rediisset, rediit quoque ad sua studia Astronomica, a quibus divelli iniquo ferebat animo. Frequens e-

tiam erat in Academia *Instituti*, de cuius gloria amplificanda dies ac noctes cogitabat. Relatum legimus in ejus commentariis, illum anno MDCCXIX. ad diem XVI. Kalen. Decembris exposuisse varia Geographicarum tabularum, menda a se multis, eisque consentientibus observationibus comperta, atque correcta. Hac quoque in re alii Academici se exercuerunt, eam secuti rationem investigandarum longitudinum locorum, quam ille in Academia primum, mox in Ephemeridibus explicavit. Quorum exemplum utinam alii imitarentur, quo fieret ut tabulæ Geographicæ a vitiis plurimum abessent, quoniam iis carere omnino non possunt. Idem triennio post de dimensione a se facta Gnomonis Petroniani (6) multis dissevit, eaque de re postea commentariolum confecit. Dudum enim suspicabatur, vel potius intelligebat, aliquid detrimenti ex diuturnitate temporis illum accepisse. Itaque omnia summo studio ac diligentia scrutatus ac demensus, varietates, mutationesque cognovit, eisque sua adhibuit remedia. Eo qui secutus est autumno, qui fuit annus MDCCXXIII. id accidit, quod

quod erat maxime Astronomis optatum , conjunctione nempe Mercurii cum Sole . Nam cum hujus eventus habuissent illi hoc sæculo expectationes duas , unam anno MDCCVII. , alteram , anno MDCCXX. , hæ deceptæ fuerant . Res nova omnium studium , diligentiamque commovit , in quo in primis eluxisse ingenium industriamque Manfredii , scriptum a se anno sequenti editum declarat . Atque hæc prima fuit observatio , quam vix dum ejus ædificio absoluto , habuit in specula *Instituti* . Huic successit illa , (omitto minores ; longum enim esset singula persequi , & non necessaria) de Jovis ac Martis conjunctione heliocentrica , in qua non mediocrem operam curamque consumpsit , non solum ut Astronomiæ indulgeret , sed etiam ut de Physicis benemereretur . Nam cum apud hos multæ res nequaquam satis adhuc explicatæ sint , tum perdifficilis & perobscura quæstio est illa de Planetarum , ut eorum verbo utar , attractione , quæ & ad cognitionem pulcherrima est , & ad plurima in natura explicanda phenomena expeditissima , ac pene necessaria . Nam qui Planetis hanc vim tribuunt , ean-

dem, hypothesim sibi quandam componentes, tribuere solent rebus omnibus. Manfredius igitur certi ne aliquid hac de re haberi posset quæsit in Marte. Sed id habuit exitum omnino contrarium expectationi suæ; doluitque, nihil a se proferri potuisse, quod ad confirmandam illam Newtonianorum hypothesim valeret (7). Nam licet nulli disciplinæ addictus esset, unum tamen præter ceteros admirabatur, maximeque diligebat Newtonum, ut pote quem in primis arbitrabatur vidiisse verum, maximisque erroribus hominum animos liberavisse. Ille autem, hanc omnem quæstionem explicavit epistola ad Jacobum Ricatum, in qua non modo quid a se, sed etiam quid a singulis observatum esset, persecutus est; idque sic præstitit, quasi suspicionem movere, non tanquam adversarium aliquem convincere vellet. Nihil optabilius ad immortalitatem nominis potuit Manfredio accidere; quam quod accidit anno MDCCXXVI, ut cooptaretur in Parisiensem *Scientiarum* Academiam. Nam cum hic honos per se sit gloriosus, cum nonnisi merito tribuatur, hoc etiam sit gloriosior in nostris hominibus, ceterisque

alie-

alienigenis, quo rarior. Cautum est enim legibus, ne pluribus quam octo ex his aditus in eandem pateat. Quo autem gratus pro tanto beneficio in Academiam cognosceretur Manfredius, misit ei bina commentariola, quorum unum, quod est de ratione deprehendendi Telluris figuram ab Lunæ parallaxi (8), initium facit voluminis Actorum anni MDCCXXXIV., alterius, quod est de ratione definiendi solstitia per inerrantes Stellas, fit mentio in commentariis rerum anni MDCCXXXVIII. Haud multo post Londinensis quoque Academia, ne Parisiensi inhonorando tanto viro esset inferior, illum suum facere voluit. Quibus rebus cum satis famæ suæ consultum esse jure ille existimare posset, non propterea tamen aliquid remisit de labore assiduo & quotidiano, quem in studiis doctrinæ solitus erat impendere. Quod cum ex aliis rebus, tum ex eo præsertim libro habemus cognitum, quem *de Stellarum aberrationibus* (9) composuit, ac Cardinali de Via sane meritissimo dicatum, anno MDCCXXIX. in lucem emisit. Difficile est cognitu utrum Stellæ habeant cursus quosdam, aberrationesque annuas; tale ta-

men

men est , ut bene ac sapienter rei litterariæ consulant ii , qui in eo investigando elaborant . Nihil est enim omnium , quæ in Astronomia tractantur , quod majoris momenti a Copernicanis existimetur , ut pote ad solemne illud suadendum dogma de Terræ circa solem motu accomodatissimum . Manfredius postquam omnia scrutatus esset , comodissimam viam ingressus est , ut eo , quo intenderat , perveniret . Nam omnem curam in illud contulit , ut has Stellarum aberrationes , harumque leges ex meridianis temporibus , si qua ratione posset , assequeretur . Quod quidem ei prospere successit , post multas , infinitaque diligentia habitas observationes in Arcturo , Syrio , Lyra , Capella , Tauri Oculo , aliisque primariis Stellis . Per idem tempus vir in primis doctus Jacobus Bradleyus multum operæ ac studii ponebat , ut has ipsas aberrationes ex altitudinibus meridianis deprehenderet ; ejusque observationes cum haud multo post editum a Manfredio libellum , in Italia prodiissent , huic summa laus tributa est , quod in notatione intervallorum , conversionumque cum tanto viro consenserit . Non æque

que tamen inter eosdem convenit de eo quod pertinet ad Copernicanorum hypothesim. Manfredius enim in hac erat sententia, ut putaret aberrationes illas cum annua horum philosophorum parallaxi, cujus leges eo in libello explanavit, nihil commune habere. Nam neque lucem tempore propagari affirmare ipse audebat, neque si id affirmaret, illud statim videbat consequi, ut Stellæ, si Terra quidem circa Solem vertatur, non ibi ubi sunt, appareant, sed paullo ultra. Quorum primum neque Cassinius, e cujus observatione illa de lucis cursu opinio manavit, affirmare voluit, neque Gravesandus, cum maxime vellet, potuit. Bradleyus e contrario sibi persuadebat, notata a se optime ad ea, quæ docent Copernicani, accomodari, si hæc duo adjungantur, primum velocitatem lucis eam esse, ad quam velocitas convertentis se circa Solem Terræ non insensibilem habeat proportionem: deinde Stellas non ibi, ubi sunt, sed paullo ultra apparere, si oculus, cui apparent, ea velocitate moveatur, quæ ad velocitatem lucis proportionem habeat sensibilem. Sic quod erat in hac re tota certissimum, id

ha-

habuit Manfredius cum Bradleyo commune, hypothesis fuit Bradley propria. Ille autem summam confecit cogitationum omnium suarum, rerumque a se, a Bradleyo, atque etiam ab Horrebovio insigni Altronomo Dano observatarum, & dilucide eleganterque epistola Latina ad Antonium Leprottum amicissimum suum explicavit. Interim Pontifex creatur CLEMENS XII., qui cum magna animo voveret ad Reipublicæ utilitatem, statim vidit quanto sibi usui futura esset Manfredii opera. Primum & maximum mandatum fuit contorquendi in alium cursum Bedesum & Vitim, de quo supra commemoratum est. Immensum sane opus, quod octo pene annorum spatio duravit; quodque incredibiles labores, ac molestias eidem attulit [10]: Idem Pontifex cum constituisset Tiberim navigabilem præbere Perusia usque ad Naris fauces, & Anienem a Ponte Lucano Romam usque, huic operi Manfredium præfecit; eique socium Joannem Bottarium dedit. Sed hi, re explorata, eam esse magnitudinem difficultatemque Pontifici retulerunt, ut a suscepto consilio discesserit. Post hoc jussus est dare operam emen-

, datio-

dationi Kalendarii Gregoriani (11), quod sæpe tentatum, nunquam tamen perfectum est. Profecto Manfredius, quantum in se fuit, suscepto muneri satisfecit, neque modo suam protulit, sed requisivit etiam celebriorum totius Europæ Astro-
nomorum sententiam, scripto iis missò (12) quod illi placuit nominare : *Questiones de recta Paschæ indi-
ctione*. Secutum est illud mandatum de-
tuendo Pontificis jure in ea, quæ huic cum
Venetis erat, controversia de Imperii finibus.
Itaque hac de re librum edidit anno MDCCXXXV,
quem inscripsit = *Compendiosa informazione di
fatto sopra i confini della Comunità Ferrarese
d'Ariano collo Stato Veneto* = Hunc qui leget,
statim intelliget quam magni fuerit laboris tot
colligere monumenta, quibus comprobaret, qui
constituendi essent termini, ubi nulli jamdiu ex-
tabant, quique modus definiendus esset juribus
Venetorum. Inter hæc si quid in cælo appa-
rebat observatione dignum, præsto erat Man-
fredius, notabatque omnia suo more diligentis-
sime. Elucubravit quoque opus de *Gnomone
Meridiano Bononiensi*, in quo sic omnia de-
ejus constructione, usu, atque utilitatibus, de-
que

que rebus a se & ab aliis observatis, complexus est, ut nihil horum in eo clarissime non appareat. Tali modo Eustachius gratus judicari voluit erga illud Instrumentum, cui quidquid profecerat in Astronomia, referebat acceptum. Et ut officio benevolentissimi erga mortuum, fungeretur, curam suscepit disponendi, edendique opus illud Francisci Blanchinii, cui nomen est: *Astronomica, ac Geographica observationes selectæ*. Quod si sculptor præcipua laude fertur, qui comminutam statuam, collectis undique fragmentis, ad vitam revocat, cur non singularis ejus exultimetur industria, qui ex chartæ plagulis, in quibus omnia erant inordinata & confusa, multa imperfecta, ac vix adumbrata, librum omni ex parte absolutum utilissimumque confecit? Qua ex cura ut se liberavit, animum convertit ad illustrandum aureum Guglielminii opus *de Natura Flaminum*. Habet hoc partes duas, unam de alveis, quæ propria est Guglielminii, cum genus hoc princeps attigerit, & in multis tenebris clarissimum lumen prætulert, alteram de aquis fluentibus, quæ ei communis est cum aliis, quanquam hanc ille eo pro-

provexit , quo nunquam antea pervenerat .
 Ad hanc postremam convertit se potissimum ,
 Eustachius , quia non tam accurate fundatam &
 extructam esse videbat , quam erat altera ; mul-
 taque adeo protulit , suisque locis disposuit , quæ
 usu jam tractata , & animo notata habebat , ut
 difficile sit intellectu , horum utri plus debeat
 utilissima hæc aquarum fluentium scientia (13) .
 Opus ad umbilicum perduxit Eustachius , non ta-
 men , morte obita , vulgatum videre potuit .
 Quam fortunam subiit quoque volumen , quod
 fecit *de Elementis rationis temporum* rogatu
 Francisci Algarotti docti adolescentis , quem non
 secus ac filium diligebat . In hoc Petavium ,
 secutus est non ut interpret aliquis , sed quæ
 sumpsit ab eo , alia dilatavit , contraxit alia ,
 eisque suum iudicium , suumque scribendi ordi-
 nem adjunxit . His postremis temporibus alia
 quoque suscepit utilia studiosis . Contulit enim
 se ad eam curam , ut perficeret , quæ olim ad
 usum nobilissimi adolescentis Cajetani Boncom-
 pagnii scripserat , *Elementa Geometriæ* . In qui-
 bus cum illa prætermisisset , quæ solida attingunt ,
 ad hæc potissimum convertit animum .

Hæc

Hæc eadem tamen nonnisi inchoata reliquit : quapropter ejus frater Heraclitus in hoc sibi elaborandum putavit , ut illa absolveret . Quod sic præstitit , ut non satis utilitati studiosorum consuluerit , cui quidem consuluiſſet , ſi magis clares per ſe obſcuras tractaſſet . Eodem etiam tempore inſtituit Eufſtachius meliorem in ordinem redigere , & pleniora efficere , quæ diſcipulis ſuis conſueverat tradere præcepta Aſtronomiæ . Sed hæc quoque rudia reliquit . Quas igitur habemus *Inſtitutiones Aſtronomicas* , tales ſunt , quales ille initio compoſuit , in quibus tamen nulla pars , quæ ad cæleſtia pertinet , prætermiſſa eſt , nec modo quid ſibi probaretur , ſed etiam quid a ſingulis philoſophiæ diſciplinis , & alicujus nominis Aſtronomis diceretur , perſecutus eſt ; ſicque omnia tradidit de ratione ineundarum obſervationum , ac calculorum , ut quid ille ultra præſtare potuerit , non videamus . Neque ſilentio prætereunda eſt hiſtoria , quam confecit , controverſiæ de Telluris figura , rerumque a Gallis recens animadverſarum (14) . Legitur hæc in quarto volumine *Delle Offervazioni Letterarie* Scipionis Maſſei , cui flagitanti illam

lam concessit, ea tamen lege, ne nomen Auctoris proderet. Id causæ fuisse creditur, quia in eo hærebat, quod extrema parte sine ulla tamen affirmatione posuit, varietas ne graduum, quos Cassinius, & Maupertuisius dimenssi fuerant, alter in meridiana linea, quæ Parisios secat, alter in Laponia ultra polarem circum, ex qua varietate constitui posse videbatur terram compressam esse, referri ad illud deberet, quod varie & inæqualiter curvati essent meridiani terrestres? Non dubito fore plerisque, quibus incredibile videri debeat, potuisse Manfredium novem postremis, quibus vixit annis ad tam multa incumbere tamque multa scribere, præsertim cum relatum legent, hoc tempore infirma semper, ac sæpe etiam ægra illum valetudine fuisse. Cæpit enim ex renibus laborare, mox in difficultatem urinæ delapsus est, demum lapis in vesica concrevit, qui plerunque secundo quoque mense tetros ei cruciatus ciebat. Sed hi vix dum remiserant, cum ille aut novum quoddam suscipiebat, aut interrupta contexebat, aut absolvebat instituta; idque tanto animi ardore præstabat, ut quo

N

tem-

tempore otiosam ætatem & quietam sine ullo labore ac contentione traducere debuisset, non solum oblectamentum, sed etiam medicinam petere ab industria videretur. In hoc cum esset statu, non dubitavit Ravennam venire causa, mandati, de quo supra commemoratum est; cumque pedibus parum valeret, nec vehi in rheda sine maximo incommodo posset, sella deferabatur ad loca, quæ invisenda erant, atque ita de ea, quæ videbantur, dicebat. Ut lapidem se in vesica habere sensit, illum extrahi optasset, sed cum Medici, & in his Heraclitus frater obstitissent, illorum paruit consiliis. Fecit tamen invitus. Nam videbat, sine spe salutis quod reliquum vitæ foret, sibi miserissime degendum esse. Neque id eum fefellit. Nam dolores non solum multo crebriores facti sunt, sed etiam in dies graviores; eoque demum pervenerunt, ut ei e vita exeundi necessitatem attulerint. Non est credibile, quanta animi fortitudine hanc calamitatem pertulerit, quantaque constantia mortis aspectum sustinuerit, ut non ex vita, sed ex domo in domum videretur migrare. Id erit indicio, quod duo-

duobus diebus antequam moreretur, cum meminisset habere se aliqua, quæ rescriberet Cardinali Alberonio Æmilix Legato de fluminibus Ravennatium, Theresiam Sororum natu minorem accersivit, eique epistolam dictare cæpit. Non potuit tamen ad exitum perducere, cum a mente, tanquam si offusa ei caligo esset, defereretur. Quoniam iterum in mentionem Sororum incidimus, non est prætereundum, illas magno non solum Eustachio levamini in ægritudine, sed adjumento quoque fuisse in omnibus iis rebus, quas scripsit his postremis annis. Profecto adeo de se bene meritis gratum semper se præbuit, & extremæ quoque voces habuerunt declarationem singularis amoris sui erga illas. Mortuus est Eustachius, omnibus, quæ ad Religionem pertinent, rite sancteque persolutis (nam non minus pium quam fortem se præbuit, nisi malumus in homine Christiano tantam fortitudinem constantiamque pietatem quoque dicere) xv. Kal. Martias, die Dominico, hora xvii. anno MDCCXXXIX. Suo ille discessu reliquit suos omnes mœroris ac luctus plenissimos, & universam quoque Civitatem

dolore magno affectam . Sed præsertim doluit Academia , quæ cum fuisset quasi theatrum illius ingenii , se ejusdem honore ac gloria ornatam , atque amplificatam putabat . Jamdiu tamen , ejus voce erudita , & Sapientiæ auribus digna carebat . Nam post sermonem , quem de aucta maris altitudine habuit anno MDCCXXXI , nihil amplius in illa pronuntiavit ; & siquid aliud postea elaboravit , Eustachio Zanotto , qui sibi publice in munere *Instituti Scientiarum* adjutor datus fuerat , recitandum commisit . Cadaver delatum est ad S. Mariæ Magdalenæ , comitantibus Senatoribus *Instituti Præfectis* , publicis in eodem *Instituto* Magistris , omnique studiosa juventute , nec non magna vulgi frequentia . Haud mediocre quoque funeri decus fuit , quod Cardinalis Prosper Lambertinius tum Archiepiscopus Bononiensis , qui eximie semper Eustachium dilexit pro sua singulari voluntate in viros præstantes virtutis , & doctrinæ gloria , in idem Templum se contulit ad sacrum pro illo faciendum . Nec non carminibus , solutaque oratione ejusdem memoria celebrata . Debebantur profecto hi honores

nones divinis prope meritis Eustachii ; & hoc magni intererat ad decus & laudem illius Civitatis , quæ semper est habita doctrinæ parens & altrix . Eodem in loco humatus est , atque hæc in sepulchro incisa inscriptio :

EUSTACHIO MANFREDIO BONONIEN. J. V. D.

IN COLLEG. PHILOSOPHOR. OB MERIT. ADSCITO

MATHEMATICAR. PROF. PUB.

INST. SCIENTIARUM ASTRONOMO

REI AQUARIAE PERTRACTAN. PRAEF.

REG. PARISIEN. ACADEM. ITEMQ. LONDIN. SOCIO

VIRO SUAVISSIMIS MORIB.

GABRIEL ET HERACLITUS

FRATRI OPTIME MER. P. P.

VIX. AN. LXIV. M. IIII. D. XXV.

OBIIT XV. KAL. MART. MDCCXXXIX.

Statura fuit mediocri , habitu ad pinguedinem vergente , capite magno , rubro colore , vultu decoro & hilari , acribus oculis , oblongo & incurvo naso , quam vel in primis certam ingenii notam Metoposcopi existimant . Profecto Eustachius ea erat specie , in qua præstans in-

N 3 ge-

genium apparebat ; cumque non minus eluceret in ea summa comitas , fiebat , ut ipso aspectu conciliaret sibi observantiam benevolentiamque hominum . Comitatus vultus respondebat affabilitas sermonis , ac demum iis erat moribus , ut nemo illo commodior , nemo jucundior , ac moderatior fuerit ad omnem rationem humanitatis . Itaque cum multi alienigenarum ad eum sæpe venirent , moti præclara fama , quæ de illo erat , nemo discedebat , qui se mire ipsius officiis devinctum non confiteretur . Ad omnia ea quæ more aguntur , & civilis vitæ institutis , licet pleraque sibi molesta essent , & incommoda vitæ solitus esset appellare , attentum animum semper habuit , eaque religiose servavit . Ut erat quietis & tranquillitatis amantissimus , ab omni contentione , concertationeque maxime alienus fuit ; & si quem offendisset , qui suo delectaretur errore , non contra pugnare , sed libenti animo cedere solebat . Licet perquam molestos experiretur , ita patienter tamen ferebat , ut probare videretur , homines illos , qui in colloquiis , tanquam in possessionem suam venerint , excludunt

dunt alios , non intelligentes , cum in reliquis rebus , tum in sermone vicissitudine utendum esse . Nihil unquam neque insolens neque gloriosum ex ore ejus exiit ; tantumque aberat , ut ipse sua extolleret , ut potius ea semper verbis extenuaret . E contrario nunquam committebat ; ut non liberalis videri posset in tribuenda merita hominibus laude . Cum suis ita vixit , ut nulla querimonia intercesserit , & amor ad extremam usque ætatem creverit . Neminem unquam læsit , ac nulli amicorum opera , consilio , ac labore defuit . Siquid acceperat , majori mensura reddere curabat , imitans , ut jubet Cicero , agros fertiles , qui multo plus afferunt , quam acceperunt . Nihil magis optabat quam ad hominum utilitatem intelligentiam suam conferre , quo factum est , ut non solum vivus ac præsens studiosos discendi libentissime humanissimeque erudierit , sed hoc etiam post mortem monumentis litterarum assequi studuerit . Inter multos , quos habuit auditores , tulit præsertim in oculis Franciscum Mariam Zanottum , hujusque fratris filium Eustachium , & Franciscum Algarottum .

Quam in se tanta animi constantia tulit adversam fortunam, sic in aliis dolebat, ut nihil supra. Hoc quoque erit ejus humanitatis testimonium, quod cum cooptatus esset in cœtum illorum, qui extremis vitæ horis morte damnatis adsunt, quoties Christiano hoc officio fungi debebat, adeo commovebatur, ut illud deferere coactus fuerit. Simplex & apertus veritatem unice semper coluit. Toto vitæ cursu religionem, pietatem, sanctitatem pure & caste Deo tribuit. Summa quoque in Patriam caritas eluxit in illo, eamque semper propriæ utilitati antetulit. Nam invitatus, ingenti proposita mercede, a Lucensibus primum, mox a Cæsare, ut munus apud illos Aquarum Præfecti, apud hunc Mathematici sustineret, honore contentus illud suscipere recusavit. Nemo illo in contrahendo religiosior; & si cuiquam debebat, & dubium esset quantum, quod nimium potius, quam id quod parum videbatur, exsolvere plane volebat. Convivia in adolescentia præsertim plurimum amavit, horumque delectationes non tam, gustus voluptate, quam cœtu amicorum, sermonibusque metiebatur; cumque ad ejus rem
fami-

familiarem non mediocris facta esset accessio , neque illi deesset , unde largiorem sumptum facere posset , sæpe ad prandium eos vocabat , quorum mores a suis non abhorrent . Tum præsertim apparebat , quanta esset in homine jucunditas , quantumque excelleret in genere illo jocandi eleganti , urbano , ingenioso , ac libero digno , quo etiam plurimas ejus familiares epistolas refertas vidimus . Dicit statim non potest , quam acute atque celeriter videret , quid in re quaque verissimum esset , quamque teretes religiosasque aures habuerit . Quo factum est , ut plurimi rerum suarum censorem illum habere voluerint . Narrat Scipio Massæjus , admiratum se fuisse semper tantam intelligentiæ magnitudinem , sed maxime in eo quod pertinet ad Tragædiam , eaque propter sæpe ad illam scribendam eundem invitasse . Nihil tamen Eustachius in hoc genere reliquit , nisi huc referre velimus sane dulcissimum melodramma , cui nomen est Daphnis , quod sibi adolescenti , & invito excidit . De styli autem ejus elegantia quid dicam ? Sive carmina exaravit , sive litteras scripsit , sive se exercuit in dicendi genere

nere æquabili & temperato, sive oratorium tractavit (tractavit autem non semel magna, non solum elegantis, sed etiam pleni ac perfecti. Oratoris commendatione, ut indicat oratio, quæ est in manibus, de S. Petronii laudibus) sic apta & decora, pura ac plane Etrusca ejus dictio fuit, ut non multos habeamus hujus nostræ ætatis scriptores, quos cum illo conferre possimus. Hæc quidem laus comprobata est Joannis Bottarii præstantissimi dicendi existimatoris judicio, cum mihi fermo cum illo ipso, multis audientibus, de Manfredio esset institutus. Hinc factum est, ut jam ab adolescentia referretur inter eos, qui celeberrimam toto orbe Academiam, quam vulgo vocant *della Crusca*, magno Italicarum litterarum bono constituunt. In iis vero quæ Latine scripsit, non æque tulit omne punctum, quod homini plurimis iisque reconditis litteris præstanti culpæ minime tribuendum est, cum etiam in re una excellere per magnum sit.

Commentariolum hoc de vita Eustachii Manfredii, priusquam ederetur, ceteros inter vidit vir doctrina clarus, mihiq; amicissimus Franciscus Jacquierius ex Minimorum familia. Is adnotavit nonnulla, quibus hic locum dandum duximus, ne magno liber ornameto caveat.

(1) Astrologiæ nomine intelligenda non est supersticiosa & vanissima divinatio illa, quæ morales eventus ex corporum cælestium influxu conjectari præsumit. Nullus unquam exitit vir bene doctus, qui seriam talibus commentis operam dederit; aut si quis unquam fuerit male comparata doctrinæ fama celebris qui his pastus chymeris referatur, id crassiori temporum vel regionum ignorantix tribuendum. Itaque cum Manfredius noster Geometriam, nonnullasque alias Matheseos partes, vi sola ingenii, nulla Magistrorum opera celerrime jam arripuisset, nullam de hujus studii vanitate dubitationem in juvenili quidem, sed matura jam & cultiori mente dubitationem suspicari licet. At alia est Astrologiæ species, quæ in effectibus naturalibus, tempestatumque vicissitudinibus ex vario planetarum aspectu investigandis atque prædicendis versatur. Hujus Astrologiæ certitudinem tentare, & ex principiis cognoscere voluit Manfredius, summos viros Keplerum, Boyleum, aliosque complures imitatus. Quamvis autem tales conjecturas velut inanissimas traducere atque aspernari non dubitent quamplurimi, non desunt tamen etiam num studiosissimi naturæ indagatores, qui ademptum planetis imperium in aliquos naturales effectus restituendum arbitrantur. Hæc pro defensione dicta sint. Ego ipse audiui a Gabriele Manfredio, demandatam sibi & Eustachio fratrum pari nobilissimo provinciam publica quotannis evulgandi Diaria, in quibus cæli temperies, mutationesque consignari solent. Has quo-

quoque prædictiones omnino prætermittendas non esse ipsi censuerunt, non quidem ut fidem facerent, sed ut credulo popello, qui his rebus delectatur, morem gererent.

(2) Cycloidis proprietates ad horologiorum usum traducere conatus est vir clar. Huighenius, & penduli vibrationes intra binos cycloidis arcus retinendas esse decreverat. Summo Geometrarum omnium plausu excepta primum fuit hæc horologiorum structura, & tali instrumento, quod valde mirabantur omnes, Astronomicam suppellestem suam instruxit Eustachius. Verum, ut erat in observando sagacissimus atque diligentissimus, decantatæ hujus machinæ vitia brevi expertus est, atque observationum Astronomicarum fide comprobavit. Hac de causa relicto recentiore invento, ad antiquam horologiorum formam reversus est. Et re quidem ipsa, ex sola gravitatis constantis actione penderet horologii Huigheniani artificium: quia vero in horologiorum usu admixtæ sunt vires alix morrices plurimæ, nullam esse hac in re cycloidis utilitatem, immo incommoda esse plurima serius deinde demonstrarunt Geometræ.

(3) Neque Eustachii gloriæ & famæ aliquid inde detrahi potest, quod videamus successu aliquando caruisse ejus consilia. Sæpe etenim contigit, ut judex appellatus fuerit Manfredius, contraria autem aliorum judicia, nescio quibus de causis, prævaluerint. Ceterum in ferendo judicio quantum cautus fuerit vir æque doctus ac prudens, hinc licet cognoscere, quod de restituendo Antiano portu in consilium adhibitus, nihil proferre ausus fuerit, sese accusans locorum, ventorum, & maris non satis expertum, præclarum relinquens modestiæ exemplum viris audacioribus, qui propriam vel ignorantes vel dissimulantes impericiam, in difficillimis rebus publicam pecuniam, non sine magno periculo, profundere non dubitant. Amoris erga Patriam non minus quam prudentiæ testimonium dedit Manfredius in eo congressu, qui Faventiæ habitus est, ubi Corradum

dum ita valide impugnavit, ut propositum de aquis per novum alveum superiorem deducendis consilium everterit omnino. Non tanti tamen ponderis reputari debent Eustachii rationes, ut alium quenlibet alveum superiorem excludendum esse persuadeant, his præsertim temporibus, quibus & magna suppetit observationum Hydraulicarum copia, & diligentior locorum peritia.

(4) Nec sine magna in rebus Physicis utilitate, hanc subtilissimam observationem e manibus dimisit Manfredius: nondum enim omnino veterem opinionem deleverat dies, Cometas scilicet ad corporum sublunarium classem esse rejiciendos. Philosophicum hoc commentum sustulit Eustachius, nullam aut fere nullam in Cometa parallaxim ostendens. Multi quidem Cometæ insignem habuere parallaxim, ipsam solis parallaxim longe excedentes. Inita computatione, demonstravit Halleyus Cometam qui anno 1680 visus est, Borealem terrestris orbitæ partem prætergressum esse ad distantiam semidiametrorum terrestrium sexaginta, ita ut illius parallaxis haud minor fuisset parallaxi lunari, si tellurem in hac eadem orbitæ parte locatam fingere liceret. Sed hæc & alia, quæ objici solebant, sua observatione facile diluebat Eustachius.

(5) Susceptam defensionem tueri & confirmare, potuisset Manfredius, depromptis ex ipso sermone Gallico simillimis exemplis. Neque enim translata hæc dicendi forma a Gallici idiomatis simplicitate aliena est; multaque id genus exquisitas dictiones legere est non solum apud Poetas, sed elegantiores quoque Oratores.

(6) Eustachio multum sane debet Astronomia, quod Astronomicum illud instrumentum non sine magno labore, parique diligentia ad examen revocaverit. Haud temere affirmari potest nullibi gentium extare Gnomonem, qui & longiori & accuratiori observationum serie magis commendari debeat. Ego ipse audiui a Manfredio se in Gnomone Bononiensi majorem quam in Romano observationum subtilitatem, facta compa-
ratio-

ratione, invenisse, quàmvis tamèn huic posteriori, Romano nempe, meritam quoque concederet laudem.

(7) Neque Manfredio minus gloriosum censeri debet, quod ex illa Jovis & Martis conjunctione heliocentrica nihil extundere potuerit, quod Nevvtonianam, de mutua planetarum attractione hypothesim confirmaret. Longiorem enim observationum seriem postulabat subtilissima hæc conclusio, quam quidem jam ostendunt Jovis præsertim & Saturni conjunctiones, atque magno observationum numero magis ac magis, ut sperare fas est, comprobendam. Ceterum maxime laudari debet Eustachii in rebus philosophicis difficile & acutum iudicium, quo factum est ut in sententiam, quæ sibi videbatur adhuc immatura, magnorum virorum auctoritate sese abduci passus non fuerit.

(8) Ingeniose quidem excogitata est hæc methodus: Cum enim pro sphaerica vel sphaeroidica telluris figura diversæ parallaxes observari debeant, ex ipsa parallaxium differentia investigari potest telluris figura. At cum parallaxium differentia pro diversa telluris sphaericæ aut sphaeroidicæ hypothesi exigua omnino sit, ita ut si aliquot scrupulis duntaxat in observando peccatum sit, nihil ex observatione pro determinanda telluris figura erui possit, maximam industriam atque observationum subtilitatem requirit proposita methodus, quam tamen elegantissimam esse, & doctrina astronomica refertam nemo negaverit, atque eo magis commendatione dignam, quod eo evulgata sit tempore, quo pauciores de hoc argumento dissertationes jam habebantur.

(9) De Stellarum aberrationibus & parallaxi, mole quidem exiguum opusculum, sed magna rerum astronomicarum & geometricarum copia plenum conscripsit Manfredius. Viri Geometræ summam qua auctor pollebat in solvendis construendisque problematis elegantiam, & quæ in hoc libello maxime eminet, magnopere commendant.

(10) In hac hydraulica expeditione quantas passus

sus sit molestias, quam multa Eustachius sustinuerit incommoda, ego conscius sum. Quæ de fluminibus divertendis idem præscripserat executioni adamussim mandata non fuerunt omnia, & hac de re cum Eustachio ipso sermonem ego habui. Quare si quid vitii habere possit hæc operatio, id Manfredio nostro tribuendum non est.

(11) Neque gloriosi, sed grati animi loco haberi debet quod mihi cum Manfredio, data Kalendarii occasione, contigisse referam. Romam accesserat vir quidam natione Gallus, qui novam longeque accuratiorrem Kalendarii formam se habere prædicabat, jamque apud multos Urbis Magnates aliquam sibi arripuerat doctrinæ famam. Propositæ correctionis examinandæ demando mihi onere, quod quidem detrectare optabam cum pro mea juvenili adhuc ætate, tum pro meo ab altercationibus litterariis alienissimo animo, haud difficile mihi fuit Auctoris inscitiam, moderatis tamen, ut decebat, verbis demonstrare. Sed prævaluit summa Reformatoris confidentia, donec Romam accersitus Manfredius ob graviora aquarum negotia, in hac quoque levioris momenti lite iudex vocatus, quæ brevius dixeram prolixiori scripto confirmaret, & honorificam de meis studiis opinionem, pro sua humanitate, relinqueret.

(12) Ad manus meas peruenit commercium epistolicum, quod Manfredius & Blanchinius cum celeberrimis Astronomis habuere. Quamvis autem reformationis negotium successu caruerit, neque fortasse ulla, quæ necessaria sit, correctione indigeat Kalendarium, negari tamen non potest in his litteris contineri plurima, quæ si typis ederentur, viris Astronomiæ studiosis placere, eoque a correctionis proposito remove possent.

(13) Eximium hoc Guglielminii opus non solum præclaris illustravit commentariis, sed nonnulla quæ ad Physicam, & Geometriam pertinent problemata adiunxit, ita ut in his adnotationibus summam doctrinam cum pari experientia conjunctam reperire sit.

(14) Hanc

(14) Hanc conjecturam de irregulari graduum terrestrium curvatura proposuerunt postea alii viri docti. Neque dubitationem hanc omnino tollunt observationes de telluris figura recens habitæ. Propositas difficultates statim improbarunt aliqui, sed morose & paullo fastidiosius. Neque enim magnorum virorum dubia aspernari licet, sed ea venerari, & tamen examini subijcere oportet.

OPERA EDITA

OBSERVATIONES ASTRONOMICÆ ab Eustachio, Fratribus Manfrediis, & Stancario Bononiæ habitæ ante annum 1703. leguntur in libro, qui inscribitur= Victorii Stancarii Philosophiæ Doctoris Bononiensis & in Patrio Archigymnasio Analyticæ Lectoris Schedæ Mathematicæ post ejus obitum collectæ, ejusdem observationes Astronomicæ. Bononiæ 1713. typis Jo: Petri Barbiroli in 4.= Collegit has Stancarii Schedas Eustachius, ejusdemque Auctoris vitam accuratissime explicavit.

DESCRIZIONE d'alcune macchie scoperte nel Sole, l'anno 1703., e particolarmente di quella, che si è veduta sul fin di Maggio, tratta dalle osservazioni fatte a Bologna nell'Osservatorio dell'Illmo & Eccmo Sig. Co. Luigi Ferdinando Marsigli, e stesa da Eustachio Manfredi. In Bologna per Ferdinando Pisarri. in 8.

EPISTOLA ad virum clarissimum Dominicum Quararonium, qua Anonymi assertiones XVI. pro reformatione Calendarii ab illo impugnate vindicantur. Venetiis apud Anton. Bartolum 1705.. in fol.

LETTERA del Signor Dottor Eustachio Manfredi Lettor di Matematiche nell'Università di Bologna, ed Accademico della Crusca, Arcade, Gelato, Dissonante al Sig. Marchese Giovan Gioseffo Orsi. Scritta in Bologna, il dì 1. Settembre 1706.

VITA di Marcello Malpighi. Locus ei datus est in primo volumine delle vite degli Arcadi illustri.

SCIENZA

SCELTA di Sonetti e Canzoni de' più eccellenti Rimatori d'ogni Secolo. In Bologna per Costantino Pissarri vol. 4. in 8. Pars prima hujus collectionis prodit in lucem anno 1709., tres vero reliquæ prodire diversis aliis temporibus.

EUSTACHII MANFREDII EPHEMERIDES motuum celestium ex anno 1715. in annum 1725. e Cassinianis tabulis ad Meridianum Bononiæ supputatæ ad usum Bononiensis Scientiarum Instituti. Tom. II. Bonon. typis Constantini Pissarri 1715. in 4.

NOVISSIMÆ EPHEMERIDES motuum celestium a Cassinianis tabulis ad Meridianum Bononiæ computatæ ex anno 1726. ad 1750., auctoribus Eustachio Manfredio, & Sociis, ad usum Instituti. Tom. II. Bonon. apud Constantinum Pissarrium 1725. in 4. In Præfatione Socios nominat, nempe Jacobum Parvum, Josephum Bolium Marchesium, Joannem Baptistam Banderium, Dominicum Weber, Carolum Hebertum Monachum Hieronymianum, & Josephum Antonium Nadium.

SCRITTURE diverse in materia d'Acque. Multa quidem extant scripta Manfredii ad rem aquariam pertinentia, quorum nonnulla sunt inedita, edita vero magna ex parte; atque ex his postremis quædam singillatim volitant per manus hominum, & quædam conjunctim complectitur Collectio illa Florentina, quæ sic inscribitur: *Raccolta di Autori, che trattano del Moto dell'Acque divisa in tre tomi. Firenze 1723. nella Stamperia Granducale in 4.* Juvat singula recensere Manfredii opuscula, quæ relata sunt in tertium volumen hujus Collectionis.

— **PARERE** intorno alla Pescaja da fabbricarsi nel fiume Era.

— **RISPOSTA** alle ragioni de' Signori Ceva, e Moscatelli.

— **REPLICA** de' Bolognesi ad alcune Considerazioni de' Ferraresi.

— **COMPENDIO ED ESAME** del libro pubblica-

to in Modena col titolo = *Effetti dannosi che produrrà il Reno se sia messo in Po di Lombardia* =

— BREVE CONFUTAZIONE d'altra Scrittura pubblicata in Modena.

— MEMORIA, che contiene le ragioni per l'unione dell'acque del Reno di Bologna col fiume Po. Hoc opusculum Gallice scripsit Eustachius, ut doceret Parisiensem Scientiarum Academiam, quæ essent argumenta, quæ quod ipse intendebat, probarent. Italice vero reddidit vir immortalis Guido Grandius, ac notis sane doctis illustravit.

CONGRESSUS Mercurii ac Solis in Astronomica Specula Bononiensis Scientiarum Instituti observatus die 9. Novemb. 1723. auctore Eustachio Manfredio ejusdem Instituti Astronomo & Acad. socio. Bononiæ apud Constantinum Pisarrum 1724. in 4. Scriptores Actorum erud. Lipsien. ajunt hanc Dissertationem rerum maximi ad Astronomiam momenti plenissimam esse. In hæc ipsa Acta refertur

OBSERVATIO conjunctionis Veneris & Reguli die 3. Julii 1724.

— Eclipseos Lunaræ Romæ habita Kal. Decembris an. 1732. in ædibus Card. de Via.

— & Congressus Mercurii cum Sole in Astronomica Specula Bon. Scient. Instit. habita 11. Novemb. 1736. Hæc observatio edita quoque fuit Bononiæ typis Lælii a Vulpe. in 4.

DE ANNUIS inerrantium Stellarum Aberrationibus. Bononiæ typis Constantini Pisarri 1729. in 4.

METHODE de verifier la figure de la Terre par les Parallaxes de la Lune. Legitur in libro cui titulus = *Histoire de l'Academie Royal des Sciences année MDCCXXXIV.* Hæc ipsa Historia, quæ est de rebus anni MDCCXXXIX. habet Elogium Manfredii a Fontanellio elegantissime scriptum. Multis vero in locis honorificentissime eundem Manfredium appellat.

COMPENDIOSA INFORMAZIONE di fatto sopra i Confini della Comunità Ferrarese d'Ariano con lo Stato Veneto 1735. in 8.

DE

DE GNOMONE MERIDIANO Bononiensi ad Divi Petronii, deque observationibus Astronomicis eo instrumento ab ejus constructione ad hoc tempus peractis. Bononiæ ex Typographia Lælii a Vulpe 1736. in 4. De eodem Gnomone aliquot annos ante commentariolum confecerat Eustachius, quod relatum est in tom. 1. Act. Acad. Bononiens. Inst. Scient. cum hoc titulo

DE NOVISSIMA Meridianæ Lineæ, quæ in Divi Petronii extat, dimensione, deque exiguis Gnomonum motionibus præcavendis. Extant quoque in iisdem Actis hæc Manfredii opuscula.

Tom. I. EPISTOLA de novissimis circa fixorum siderum errores observationibus ad Illustrissimum & Reverendiss. Antonium Leprotum Archiatrum Pontificum.

Tom. II. p. II. DE AUCTA maris altitudine.

Parte vero III. DE MERCURII ac Solis congressu observatio die 9. Novembris 1723. De hac observatione supra commemoratum est.

— DE JOVIS ET MARTIS conjunctione heliocentrica observata anno 1727.

— DE CONGRESSU Mercurii cum Sole observato die 11. Novemb. 1736. mane, cujus etiam supra mentionem fecimus.

— DE COMETA anni 1737., &

— DE SOLSTITIORUM tempore definiendo.

ASTRONOMICÆ ac Geographicæ observationes selectæ. Opus hoc Francisci Blanchinii Manfredius rogatu Capituli Veronenfis ordinandum edendumque suscepit. Editum vero Veronæ est anno 1737. in fol., nec dubitavimus illud inter opera Manfredii recensere, quoniam ipse in hoc multa addidit, atque attulit de suo.

DELLA NATURA DEL FIUMI Trattato Fisico-Matematico del Dott. Domenico Guglielmini con le note di Eustachio Manfredi all'Emo Card. Corsini: in Bologna nella Stamperia di Lelio dalla Volpe 1739. in 4.

ISTORIA della controversia su la figura della Terra, con la notizia della relazione ultimamente fatta da

quegli *Accademici delle Scienze*, che sono per ciò stati spediti nella *Laponia*. Edita est in 4. volum. delle *Osservazioni Letterarie del Marchese Maffei*, quo in loco reperitur quoque commentariolum de vita Eustachii a Francisco Maria Zanotto Italice scriptum, suoque more elegantissime.

ELEMENTI DELLA CRONOLOGIA con diverse scritture appartenenti al *Calendario Romano*: opera *Postuma*: in *Bologna nella Stamperia di Lelio dalla Volpe* 1744. in 4. Scripta quæ ad *Kalendarium Romanum* pertinent, sunt.

— **QUÆSTIONES** de recta *Paschæ* indictione.

— **DELLA MANIERA** più propria di uniformare le *lunazioni Ecclesiastiche alle Astronomiche*.

— **EPISTOLA** ad *Quartaronium*, de qua supra commemoratum est; &

— **PARERE** sopra l'opera *Pasquale* del *Signor Ab. Jacobo Betazzi da Prato* stampata in *Firenze*.

ISTITUZIONI ASTRONOMICHE. Opera *Postuma*. In *Bologna nella Stamperia di Lelio dalla Volpe* 1749 in 4.

ELEMENTI DELLA GEOMETRIA *Piana e Solida e della Trigonometria*: Opera *Postuma*. In *Bologna nella Stamperia di Lelio dalla Volpe* 1755. in 4.

RIME di *Eustachio Manfredi* con un ristretto della sua vita, e con alcune sue *Prose*, ed alcuni *lugubri componimenti*, recitati in occasione della sua morte in *Bologna nella Stamperia di Lelio dalla Volpe* 1760. in 8. Tertia hæc est editio *Carminum Italarum Manfredii*. Ideo vero hanc recensuimus quia aucta est *Oratione de laudibus S. Petronii*, quam *Eustachius* habuit anno 1713. in *Academia*, quam vulgo vocant *de' Dissettofi*, & fabella de *vidua Ephesina* ab eodem in cœtu *Arcadum* dicta an 1718.

LETTERE FAMILIARI: habentur in primo volumine illius *Collectionis*, quæ inscribitur = *Delle lettere familiari d'alcuni Bolognesi del nostro Secolo* volum. 2. =, quæque *Bononiæ* primum, mox *Venetis* impressa est in 8.

FERDINANDO GHEDINIO

ANGELUS FABRONIUS S. P. D.

SI quantum es benemeritus de Patria, & literis, tantum abs te amantur, qui pro viribus suis gloriæ & utilitati illarum consulere student, næ ego non temere in eam spem veni, fore ut commentariolum, quod a me novissime confectum est, quodque ad te mitto, de vita literatissimi viri ac civis tui Petri Jacobi Martellii, aditum mihi ad tuam amicitiam patefaciat. Augent hanc spem meam usus, familiaritas, studiorum honestissimorum societas, quæ tibi cum eodem fuerunt, quæ res plurimum apud te valere debent, ut hominem complectaris, qui non mediocrem operam collocavit in exprimendis moribus, consuetudineque vitæ illius, de quo recordari non potes, quin renovetur veteris amoris, præteritorumque officiorum delectatio. Neque hujus unius viri causa mihi benevolentiam tuam debes, Ghedini ornatissime. Nam claboratum quoque a me est, ut imagines exprimam alio-

rum Bononiensium doctrina illustrium, quique tibi aut fuere, aut sunt artissimis amicitiae vinculis conjuncti; & si vita suppetet, hoc tibi etiam officium persolvam, quoniam deberi hoc a me tantis viris puto, ut cum vivam illorum memoriam teneamus, hanc reddere immortalem coner. Neque hoc dictum arroganter existimari velim. Nam licet non ea sit scriptorum meorum elegantia, quam immortalitas consequi debeat, ea tamen est materies, quam tractandam suscepi, ut nulla unquam futura sit tam ingrata posteritas, quæ non libentissime excipiat monumenta, quamvis incompta, virorum, qui optime de literis meriti sunt. Quæ utinam qui legent, scire possent, quantum studii posuerim in iis colligendis, veroque quærendo, quo facilius mihi ignosceretur, si quid a me forte peccatum est. Quid porro præstiterim in hac contexenda Martelliana vita, nemo te melius videre potest; quodque de hac ipsa te judicem statuam, qui cum Martellio joca, seria, ut dicitur, arcana, & occulta omnia habuisti, hoc quoque erit diligentiae meæ signum. Restat, ut hoc judicium tuum severe exerceas, meque doceas [non enim te judicem
modo

modo, sed etiam doctorem cupio esse] si qua erunt, quæ vel addenda, vel mutanda esse, vel tollenda omnino tibi videantur. Hoc a te vehementer etiam atque etiam peto, præsertim cum fieri non possit sine aliquo indicio tuæ erga me benevolentia, quam si adipiscar, omnia me adeptum arbitrabor. Vale.

Romæ Kal. Martii MDCCLXVI.

PETRUS JACOBUS MARTELLIUS.



PETRUS JACOBUS MARTELLIUS BONONIÆ natus est IV. Kal. Majas an. MDCLXV. patre Jo. Baptista, viro eamorum integritate, eaque scientia Philosophiæ, Historiæ Naturalis, ac præsertim Medicinæ, ut judicari haud facile posset, utrum melior esset, an doctior. Hic mature filium tradidit disciplinæ hominum S. J, a quibus Grammatica, & Rhetorica imbutus est, omnibus ostendens quanta esset ingenii docilitate. Sed non minus interea in Christiana pietate proficiebat, cum in primis emineret in puero summum pauperes sollevandi studium. E ludo Jesuitarum venit ad publi-

blicum Gymnasium , habuitque Philosophiæ præceptorem Paullum Sangettum ex Clericorum Regularium infirmis ministrantium familia , cujus magnum erat iis temporibus , & apud illam gentem nomen ; contentoque studio ac cursu usus aliis præclaris doctoribus rerum divinarum scientiæ , ac juris prudentiæ operam dedit . Tali modo cum ad undevigesimum ætatis annum pervenisset , cepit secum ipse cogitare , qui , & qualis esse , quodque genus studiorum sequi potissimum vellet . Plerumque fit , ut juvenes ea maxime exoptent , quæ parentibus pulcherri-
ma videntur , & ad eorum studia impellantur . Contigerit hoc multis , Martellio non item , qui mortis instar putabat , si facere Medicinam cogeretur . Negare tamen Patri non potuit , quin ei saltem studeret ; audivitque aliquot annos Volparium , aliosque exquisitos hujus facultatis Magistros , quibus semper urbs illa abundavit . Medicinæ fastidium adauxit amorem in humaniores litteras , quibus jam a puero Martellius deditus fuerat , earumque in sinu complexuque omnem ille molestiam deponebat . Ad has toto pectore colendas cum sua sponte , suoque judicio

cio moveretur, accessit quoque cohortatio viri earundem litterarum gloria præstantis Camilli Ettorei; huncque non solum auctorem, sed etiam adiutorem habuit ad se exercendum in lectione Oratorum, Poetarum, Historicorumque Græcorum. Græcis Latina conjungebat, & ex unoquoque auctore multa præclara sumebat, quæ aut memoria complectebatur, aut in adversaria conijciebat. Nec minus studiose legebat scriptores Italos Dantem, Petrarcham, Boccaccium, ceterosque bonos, quos illa corrupta ætate nemo fere in manus sumebat. Tunc enim homines deteriorum quam simillimos se esse malebant, cum nihil de verborum delectu, de sententiarum gravitate, de moribus, animique affectibus exprimendis solliciti, pueriles tantum ineptias, scurrilesque argutias, aut turgidum quoddam dicendi genus sectarentur. Quod autem inter hanc insciitiæ caliginem Martellius ad veterum Italorum scripta jam a prima adolescentia respexerit, debere se in primis fatebatur celebri pictori Carolo Cigniano, quem Pater, ut erat picturæ mire studiosus, domi ingenti sumptu alebat. Hic enim videns quam præclaro esset Petrus

Jaco-

Jacobus ingenio , quod non modo in ejus sermone , sed in vultu etiam ipso , & oculis elucebat , quoties ei se occasio dabat , multa prædicabat de illis scriptoribus , in quibus is erat haud mediocriter versatus ; eorundemque amore ut illum magis accenderet , dum ipse pingeret , insignem aliquem locum eidem legendum dabat , quæque maxime excellebant , ea diligentissime persequabatur . Sic cum hos Auctores quotidie haberet in manibus Martellius , ejus oratio illorum cantu , ut ait ille , non secus ac qui in sole ambulat , quasi colorabatur ; cumque in lucem prodiiisset , statim famam apud cordatos viros consecutus est adolescentis , in quo essent plurimæ litteræ , eæque non vulgares , sed interiores & reconditæ . Delectabatur præsertim Poetica , ad quam eum natura formaverat , cui tamen haud ita obsecundabat , ut non sibi ante oculos poneret insignem aliquem sive Græcum , sive Latinum , sive Italum scriptorem , quem imitando effingeret . In hoc stadio æmulum habebat Eustachium Manfredium , cum quo certare erat gloriosum , ita tamen ut neuter alterius cursum impedire contenderet , sed contra

tra semper alter ab altero & communicando & monendo adjuvaretur . Frequentabant docti hi adolescentes domum Joannis Josephi Ursii , quæ quasi ludus quidam omnibus patebat , qui commendationem ingenii haberent . Hic , cui in primis cari illi & jucundi erant , caput arduos & erectos cohortari ad bellum contra barbariem inferendum . Hujusmodi impulsu ipsi alacriores ad rem gerendam facti ad arma conclamant , bene animatos confirmant , alienatos ad sanam mentem convertere student , & quantum conniti animo potuerunt , quantum labore contendere , tantum fecerunt , ne ulla pravitatis velligia manerent . Interim Martellius ex animi sui sententia uxorem duxit Catharinam Torrem , cujus amore (erat enim multis non tam corporis , quam animi virtutibus ornata) quantum ille flagrasset , satis indicant multa ejus carmina , quibus Amaryllidis nomen celebravit . Nec ita multo post , cum idem ageret secundum & trigesimum ætatis annum , creatur Scriba Senatus . Sed hæc lætitiæ minus ei diuturnæ fuerunt . Nam quædam domesticæ calamitates vehementer hominem afflixerunt , ad quas accessit etiam omnium

nium acerbissima, mors videlicet Patris. Atque hæc etsi Christianum animum non frangebant, multum tamen ei detraxerant de pristina hilaritate, adeo ut existimarent homines, vel totum se abalienasse a jucundissima Musarum consuetudine. Sed falso. Nam in his malis additum potius erat aliquid ad suum erga illas studium, cui nihil videbatur addi posse, quam quicquam detractum. Nam maximum in eis malorum levamentum reperiēbat. Tantum occultabat ea, quæ scribebat; scribebat autem de re digna pietate sua, quamque accommodatissimam duxit his suis calamitosi temporibus. Fecit ergo Poema, quod inscripsit: *Gli occhi di Gesù*: cujus totam formam antea Latine exposuerat, & cum summo viro Ludovico Antonio Muratorio sibi amicissimo tantum communicaverat. Illud quoque occulte moliebatur, ut conderet Tragædias, ad quod Poësis genus eum natura ferebat. Impellebat etiam ea cogitatio, quod magni intererat ad decus & laudem Italiæ, ut Tragædias haberet, quas populis suis spectandas daret. Nam præter quasdam antiquiores, ad Græcorum certe lucernam elabora-

boratas, sed quas illius ætatis homines exegerant, nihil erat. Quo fiebat, ut omnis esset in Italiæ theatris dominatus Gallicarum Tragædiarum, quas plurimas in Italicum converterant Joannes Joseph Ursius, Eustachius Manfredius, aliique docti viri. Itaque cæpit evolvere quotquot scripserunt Tragædias Quinaultium, Corneliū, Racinum, Grangium, Fossium, Crebillonium, aliosque celebriores Poetas Gallos; idque eo attentius fecit, quod viderat hos populo, cujus verissimum esse in hoc genere judicium tradit Aristoteles, vehementer probari. Post hoc multum studii, consumpsit in iis, quas habemus Tragædiis Sophoclis, Euripidis, & Eschili; nec prætermisit quoque insigniores veterum Italorum, ex quibus omnibus dum singula diligentissime scrutabatur, infinita propemodum sumpsit ad usus suos accommodatissima. Neque hoc solum fecit, sed etiam penitus noscere voluit eos, qui præcepta artis tradiderunt. Sic igitur instructus venit ad scribendas Tragædias, primusque laborum fructus fuit *Neronis mors*, quam versibus hendecasyllabis composuit. Sed hoc carminum gene-

re

re minime ille contentus fuit. Nam cum videret, multis illud egere ornamentis, quibus tanquam columnis fulciretur, magis ad Epicam, & Lyricam Poësim, quam ad Tragicam aptum esse judicavit. Ex quo factum esse dicebat, ut sententiæ in veteribus Italicis Trægædiis multum deperderent roboris atque acuminis. Id ut vitaret malum, aliam viam tentandam putavit; ac re diu multumque secum deliberata, e multis carminum generibus elegit illud, quod quatuordecim syllabis constat, ea tamen lege, ut quæque septima producat, & extremæ cujuscunque distici syllabæ similiter desinant. Hæc studia domi inclusa habebat Martellius dum Reipublicæ quædam procuratio (muneri enim Scribæ Senatus accesserant alia onera extraordinaria) multis officiis inexplicatum & constrictum tenebat; illaque cum licebat, renovabat. Interim Senatus, id fuit anno MDCCVII. ad tradendas humaniores litteras publico in Gymnasio ipsum elegit; nec multos post menses ab epistolis eundem esse voluit Philippo Aldrovando, quem miserat Legatum ad CLEMENTEM XI. Ad hoc officium

ficiū nemo admittitur nisi honesto loco, & fide & industria cognita, quod necesse est omnium consiliorum eum esse participem; illudque ita sustinuit Martellius, ut summæ, quæ de eo erat expectationi, plane responderit. Adspēctus Urbis, quo cum uxore & liberis venit ineunte vere anni MDCCVIII, pristinam hilaritatem ei restituisse visus est. Ille magni interesse putavit, ut ad illam conjunctionem, quam Senatus iudiciū inter se & Aldrovandū esse voluerat, adjungeretur quoque consuetudo; idque sic obtinuit, ut nulla unquam fuerit amicitia conjunctior. Pari felicitate conciliavit sibi amicitias doctorum virorum, qui tum plurimi in Urbe erant, atque in primis carus iis fuit, qui in Arcadum cœtu florebant, quem in cœtum jam ab anno MDCXCVIII. fuerat cooptatus. His suadere non destitit, ut morem repperent in unum locum conveniendi, proferendique aliquid in aspectum lucemque perfectum ingenio, elaboratumque industria. Anni enim plures erant, cum propter intestinas dissensiones publico carebant. Paruerunt ii monitis Martellii non minus ejus auctoritate, quam exem-

exemplo moti. Nam idem in conventu, qui habitus est in hortis Principis. Ruspoli in Ex-quiliis, dixit orationem, in qua exposuit quo in statu res Arcadum essent; idque eo spectabat, ut aliquem impelleret ad concedendum locum certum ac stabilem, in quo iidem, Arcades consistere possent. Huic orationi sane suavi; eruditæ, politæque ab universo confesso plausus multiplex fuit datus, idque Auctori aditum patefecit ad amicitiam quorundam, qui erant honoribus amplissimis ornati, quibusque ille non satis antea cognitus erat. Nec diu qui vir esset Martellius, fugere potuit acerrimum illum ingeniorum existimatorem CLEMENTEM XI; hicque ostendit magna in gratia atque opinione fidei ac prudentiæ eundem apud se esse, tum in aliis rebus, tum in eo præsertim, quod gravissima illi mandata dedit ad Cardinalem Grimaldium, qui iis temporibus Bononiensem Provinciam gubernabat. Post expleta mandata vix in Urbem redierat Martellius, cum orbatus fuit Joanne Baptista, qui erat minimus natu trium, quos susceperat filiorum, quique omnes ingenio ac festivitate superabat.

Hunc

Hunc casum doluit ille vehementer, sui que doloris voluit extare memoriam sempiternam in multis Italicis carminibus sane elegantissimis, quibus Osmini [in hoc enim Joannis Baptiste nomen commutavit] mortem deflet. Doloris haud mediocre levamen fuit alterius filii ortus, cui pariter Joannis Baptiste nomen dedit. Alios quoque ex se foetus non fragiles ac fluxos, sed claros æternosque procreavit, qui, si ullus gloriæ sensus erat in eo, calamitatem illius solari non parum poterant. Protulit enim in lucem eodem ferme tempore *Poema Oculorum Jesu* multis locis emendatum ampliatumque, libellum *de arte Poetica*, volumen *Carminum Italarum*, alterumque volumen *Tragædiarum*, nec non opusculum *de Versu Tragico*. Ad sensum virorum, quorum judicium est acerrimum, habet illud Poema varietatem magnam, tantaque est copia rerum, quibus ornatur, ut nihil possit esse dulcius iis præsertim, qui aliquam intelligentiam habent Theologiæ, Philosophiæ, atque Astronomiæ. Nam in eo multa admista sunt ex his facultatibus deprompta: quodque vix credibile est, res altissimæ adeo dilucide ac poetice declarantur,

P ut

ut æque ac bellissimæ fabulæ lectorum animos oblectent. Omnem autem digressionem ab eo, quod propositum est, ita moderatur Poeta, ut ex ipsa re effloruisse videatur. Idem voluit, ut novitas quoque hoc suum Poema commendaret, illaque non tam in inventione apparet, quam in elocutione, quæ quidem splendida est atque magnifica, sed quandoque artificiosè cæditur, habetque idiotismos quosdam, qui minime displicebunt libertatis amatoribus. Ut vero Martellius hominibus persuaderet, cum quadam veri similitudine se finxisse in quarto libro hujus Poematis, per immensum cæli spatium in navi alata vectum se fuisse, Dialogos quosdam fecit, vulgavitque hoc eodem tempore, in quibus probare nititur, arte fieri posse, ut homo, aliaque gravia corpora ab aere sustententur, ac volent; rationemque tradit volantis navis conficiendæ. Ludicram hanc, ut ille appellabat, Apologiam, sic tractavit, ut in ea styli elegantia cuidam novitati conjuncta, variæ eruditio, multaque doctrina sumpta præferatim e recentiorum philosophia splendescat. Utique Martellium in principibus numerandum

dum esse Poetis , qui hoc sæculo floruerunt , satis etiam indicat volumen Carminum , quod supra commemoravimus . Siquidem inest in his varius numerus , qui semper aures complet , splendor verborum ac sententiarum , quidam venustatis non fūco illitus , sed sanguine diffusus color , figuræ quæ res ante oculos ponunt , novi quidam , atque admirabiles tum cogitandi , tum dicendi modi , quæ quidem , aliæque virtutes , cum ubique appareant , maxime tamen e-lucent in carminibus , quibus aut nuptias Rinaldi & Carlottæ Estensium celebravit , aut pietatem Ludovici XIV Galliarum Regis in astra sustulit , aut homines ad amandum Deum excitavit , aut mortem deflevit Prosperi Malvetii , aut ad pastoritiam tibiā cecinit diem , quo Joannes Nicolaus Tanara in matrimonium duxit Theresiam Zambeccariam . Quam vero viam ille secutus fuerit , ut ad laudem insignis Poetæ perveniret , voluit , ut esset nota omnibus . Itaque Sermones novem Italicis versibus condidit , in quos quidquid habuit iudicii de arte Poetica , contulit ; iique adeo Auctori suo probabantur , ut non recusaret , quin quantum de

iisdem Sermonibus , tantundem de iudicii sui fa-
 ma detraheretur . Exponit in ipso ingressu qua-
 lis esse debeat indoles illius , qui ad Poësim
 aspirat . Quoniam vero in hoc difficili itinere
 non minus ars , quam natura dux esse debet ,
 transit ad docendum quid sit id , quod arte ef-
 fici possit ; irridetque eos , qui cum in Poeti-
 ca parum aut nihil se exercuerint , tamen hu-
 jus facultatis præcepta tradere se posse putant .
 In primis jubet perspicere quid in quaque re
 verum sit , idque sic exprimere coloribus , ut
 qui legunt , sibi oculis perspicere videantur .
 Quapropter multum interesse ait , ne quis in de-
 scribendis rebus nimius sit , ut oratio semper
 consonet moribus , fortunis , actionibusque homi-
 num , de quibus loquimur , omninoque poeticus
 decor servetur . Admonet adolescentes quid se-
 qui , ac cavere debeant in legendis imitandisque
 Auctoribus , inter quos plenissimo ore laudat
 Chiabreram & Guidum ; ceteros vero quan-
 quam primorum graduum non tam laudat , quam
 libere reprehendit . Videtur profecto Martellius
 sic informare velle Poetam , ut in eo vim arti-
 ficii consumat , quo is potius ab aliis imitandus ,
 quam

quam aliorum bonus imitator existimetur. Omnibus autem præcipit, quod ille sancte semper fervavit, ut in scribendo non alia lingua utantur, quam propria; vultque licere etiam in lingua copiosissima, qualis profecto est Itala, novos interdum proferre dicendi modos. Quasdam breves, & non communes dat regulas formandæ poeticæ dictionis; atque Horatiana monita de scriptis diu domi premendis, deque idoneo eligendo Aristarcho decantat. Propositum hoc fuit Martellio, ut quæ in hos Sermones intulit præcepta de Arte Poetica, non tam explicaret, quam oculis subjiceret. Quod quidem mirabiliter præstitit; utque præstaret non parvo ei adjumento fuerunt, quas ab arte & historia Pictorum sumpsit similitudines. Jure igitur meritoque a doctis quibusdam viris dictum fuit, hos Sermones virtute evidentia cum Epistola Horatii ad Pisones æquari conferrique posse. Nonnulla quoque præcepta de Arte Poetica dedit Martellius in eo libello, quem inscripsit, *Commentario*: in quo etiam suis ponderibus examinat, quid laudis, quid vituperationis debeat celebrioribus Italicis Poetis. Fingit enim in-

ter hos fuisse controversiam , utrum Petrarchæ an Marino concedendus esset principatus Lyricæ Poësis , & judicium de hac quæstione Apollinem non tam ex suo , quam ex prudentum , consilio fecisse . Plauserunt eruditi omnes his Martellii operibus . Sed non eandem nactæ sunt fortunam illius Tragædiæ . Quanquam enim hæ non paucos , eosque intelligentes haberent laudatores , non defuere tamen , qui de iisdem detraxerunt . In his numerabatur Joannes Vincentius Gravinæ , isque maxime oppugnabat genus carminis , quo usus est Martellius . Hic vero in iis sermonibus , quos se cum Aristotele fingit habuisse de veteri & recenti Tragædia , acute respondit ad singula , quæ sibi opponebantur ; quanquam gloriari poterat , hæc se jam antea occupasse in eo , quem memoravimus libello *de Versu Tragico* . Ex hoc libello facile intelligi potest , quantum illi studii , commentationis , ac temporis fuerit , antequam ad scribendas Tragædias veniret . Examinat in eodem genus carminis a celebrioribus Italicis Tragicis adhibitum , idque ejusmodi esse ait , ut plerunque languescat , aut aliquando nimis se extollat , quale Lyri-

Lyricæ Poesi convenit. Quæ quidem eo spectant, ut probet maxime omnium aptum esse Tragædiæ versum illum, qui fit, si copulentur duo illorum versuum, quos cum Chiabrera nominat *Giambici dimetri scemi*, cujusque inventorem fuisse tradit quendam Ciullum Poetam Siculum, qui floruit circiter sæculum tertium & decimum. Sine dubio hoc carminis genus inducit majestatem gravitatemque, nec poterit displicere iis, qui illi aures, assuefecerint. Existimarunt aliqui simile omnino esse Gallorum versui, qui Alexandrinus dicitur: sed negat Martellius, erroremque illorum, qui ita putarunt, coarguit. Quod vero ad stylum attinet, quo scriptæ sunt hæ Martellianæ Tragædiæ, inest in eo naturalis nitor ac splendor, & a longe quæsitis poeticis ornamentis plurimum distans. Hæc tamen naturalis bonitas sæpe desideratur in collocatione verborum, idque arbitror Poetam consulto fecisse, propterea quod in ea erat sententia, debere Tragicorum stylum ita imitari sermones veros & familiares Principum, ut in eo aliquid artificii appareat. Personæ, quas in has Tragædias

transtulit, sunt eæ quidem grandes, omninoque cum sensu tractantur. Novas interdum inducit, & nihil scenæ committit, quin semper memor sit illius præcepti:

————— *Servetur ad imum*

Qualis ab incepto processerit, & sibi constet.
Sunt in his ipsis Tragædiis multæ ad docendum acutæ, & ad commovendum graves sententiæ, eæque breviter ac commode exprimuntur. Non dubito tamen, quin Poeta magis tenere oculos multitudinis potuisset, si in his fabulis minus ingenii atque artis extare voluisset, atque non exigeret identidem attentissimum animum ad loquentium mentem assequendam. Ego de meo sensu judico. Errabo fortasse, ut certe errarunt adversarii Martellii, qui prædicabant, si hæ fabulæ peragerentur, neque probabiles, neque tolerabiles unquam futuras propter carminis genus, & illud continuum similiter desinens. Constat enim a celebri Actore Aloysio Riccobonio, aliisque, earum plerasque in celebrioribus Italiæ urbibus maximo cum plausu populo exhibitas fuisse. Inter quas eæ, quibus sunt nomina, *Iphigenia in Tauris* & *Alceste*;
non

non tantum cum novæ darentur, sed etiam de-
 cies repetitæ fletum spectatoribus moverunt.
 Poeta vero ut carissimam filiam *Sisaram* dili-
 gebat, credo quod novitate in primis delecta-
 batur. Sed ad Gravinam revertor. Is quinque
 Tragædias vulgavit, quas Martellianis opponeret,
 utque veram earum scribendarum viam exem-
 plo monstraret. Quam bonæ, nihil ad rem. Ta-
 les certe ille judicabat, licet trium mensium spa-
 tio, si ei fidem habeamus, conditas diceret. Sed
 nescio quo pacto in poeticis operibus magis,
 quam in aliis suum cuique pulchrum est. Mar-
 tellius autem quid se facere par esset intueba-
 tur, non quid Gravina laudaturus foret; satis-
 que opinabatur hoc esse defensionis ac laudis,
 quod frequentissimo theatro, ac magno clamo-
 re, cum id æque gloriari non posset Gravina,
 suæ Tragædiæ sæpe comprobatae fuissent. Ad
 quam gloriam augendam licet is eandem incu-
 dem diem noctemque tunderet, non tamen
 quidquam detrahebat de cura ac sedulitate,
 quas solitus erat adhibere in Patriæ negotiis
 procurandis. Aderat in omnibus rebus Aldro-
 vando, & hic ejus consilio in primis moveba-
 tur.

tur. Habuit sane Aldrovandus negotia gravissima quæ tractaret, nec quidquam illorum explicuit, quin tantum tribuerit Martellio, ut cum eo gloriam communicaverit. Multas quoque res Martellius sine Aldrovando gessit eo tempore, quo hic valetudinis causa ab Urbe abfuit. Quo tempore cum frequenter adisset S. Pontificem CLEMENTEM XI., mirificas ab eo semper tulit voluntatis significationes. Idem Pontifex cum vellet an. MDCCXIII. Pompejum Aldrovandum XIIvirum litibus judicandis ad Galliarum primum, mox ad Hispaniarum Reges de suis rebus maximis Legatum mittere, a Senatu Bononiensi requisivit, ut bona ejus cum venia, & sine detrimento stipendiorum, quæ de publico ærario pendebantur Martellio, hic ejusdem Aldrovandi asseda, & adjutor esset in consiliis capiendis. Senatus non solum Pontificis voluntati morem gerendum censuit, sed etiam Martellio stipendia duplicavit. Comitabantur in itinere Aldrovandum duo summa nobilitate Præsules Ovardus, & Aquaviva, ac præterea Marcus Antonius Ranutius, Ubertinus Landus, aliique non tam genere, quam doctrina

na clari viri, quorum omnium magnam benevolentiam brevi consecutus est Martellius. Cum vero Parisios venisset, ad amicitiam accessit Cardinalium Philippi Gualterii, & Melchioris Polignachii, & in familiaritatem penitus intravit Cornelii Bentivoli, qui tum in eadem civitate Pontificis erat Legatus. Ufus quoque familiariter est litteratissimis viris Fontanello, Motta, Regnierio, Hiro, Capistronio, Crebilionio, Malestieu, Fragnerio, Surinio, & fœmina horum nemini doctrinæ laude secunda, Dacieria. Cum his Martellius sæpissime sermones habebat de litteris; cumque aliquando ad Tragædias venissent, ille rogatus est [nemo enim non norat, quantum in hoc Poesis genere valeret] ut suam opinionem proferret de ratione Græcos Tragædos imitandi, & præsertim liceret ne expressos ab iis suorum temporum mores, ad nostrum usum transferre. Cumulatissime iis quidem satisfecit. Id vero occasio illi fuit conficiendi Dialogos quosdam, in quibus suam totam *de veteri & recenti Tragædia* explicaret sententiam. Hos probatos fuisse amicis ejusdem, id erit indicio, quod eos Parisiis ededen-

edendos curaverint . Id moleste tulit Martellius , qui eosdem non fatis perfecisse existimabat . In his Dialogis laudat quidem Tragicos Græcos , atque ad illos imitandos homines hortatur ; inquit tamen , perquam diligenter videndum esse quatenus , quoniam nec vitiis carent , & habent plurima , quæ mores hodiernos dedecent , quorum rationem habendam esse affirmat . Bene ac sapienter eos facere , qui naturam sibi proponunt tanquam exemplar quod imitentur , quique rationem magis , quam Aristotelica præcepta consulunt . Explicat in quo præsertim consistere debeat mirabile , Tragædiæ : pluribus verbis examinat præceptum de unitate actionis , temporis , & loci , contenditque inter omnes convenire oportere , ut actio una sit , unum tempus , quanquam hoc longius unius diei spatio produci posse asserat , non æque tamen convenire necesse esse , ut omnis locorum varietas a Tragædia absit , ad quam sententiam declarandam maxime conducunt , quæ de veteri & nostrati scena in medium profert . Docet quid intersit inter Gallos & Italos in iis , quæ pertinent ad moderandam scenam , ad agen-

agendam fabulam , & ad actorum vestitum ; & quæ ab utrisque peccantur, libere reprehendit . Videtur quoque arguere Tragicos Gallos , quod nimium Amori tribuerint , usque eo ut actiones gravissimas , & maxime illustres effœminaverint ; quodque in repræsentandis factis alienigenarum nationum mores patrios magis , quam illarum spectaverint : Eadem ferme repetit , quæ alibi scripserat , de versu Tragico , & præcepta quoque tradit de conficiendo melodrammate , ut quod sua natura vitiosum est , minus deformitatis habeat . Quanquam vero Martellius intelligentia Tragicæ Poësis omnes fere anteire videretur , ei tamen libuit , ut quinque recens a se factæ Tragædiæ judicium doctorum Gallorum subirent , a quibus cum multa objecta fuissent , horum pleraque rationum pondere diluit , & si quam culpam a se commissam agnovit , ingenue fateri non dubitavit . Non poterat non libentissime Martellius in clarissima Europæ luce , & in doctorum non solum , sed etiam nobilium virorum flore versari , & quibus omnibus magnis honoribus afficiebatur . Quapropter non fastidio ejus , in qua erat urbis , sed
cari-

caritate Patriæ factum esse existimare debemus , quod a Pontifice M. impetraverit , ut in Italiam redire posset . Videns enim in longum tempus duci confectionem negotiorum , quæ tractanda suscepert Aldrovandus , non ferendum putavit , ut majus detrimentum Patria acciperet in solvendis sibi satis amplis operæ pensionibus , eo tempore quo omnino opera sua carebat . Itaque Romam novem circiter post menses , ex quo ab ea discesserat , ad suum pristinum munus rediit ; quo ut pervenit S. Pontifex ab eo edoceri voluit , quo in statu essent res suæ Parisienses . Cui satis quidem fecit Martellius , cum particeps omnium consiliorum fuisset , & horum oratione explicandorum miram facilitatem haberet . Romæ cum satis otii nactus esset , hoc in primis contulit ad emendandum Dialogum *de veteri & recenti Tragædia* , cujus paullo supra mentionem fecimus ; & ad condendam fabulam Piscatoriam , cui nomen est *Adria* , quam quidem omni venustate ornavit . Non mediocre quoque tempus posuit in describenda vita Alexandri Guidi , cui neminem in Poesi superiorem ponebat ; & in corrigendis , edendisq; in unum corpus collectis ,
quas

quas ad eam diem lucubraverat, Tragædiis. Ea-
 rum autem corrigendarum causam in primis at-
 tulerunt animadversiones, quas ejusdem rogatu
 confecerant docti viri Justus Fontaninus, &
 Vincentius Leonius. Hæ Tragædiæ tribus vo-
 luminibus continentur, easque nuncupavit Car-
 dinali Annibali Albanio, cui gratissimum
 fuisse munus ex eo potest conjici, quod eo-
 dem suffragante, maximus natu filiorum Martel-
 lii auctus est satis pingui sacerdotio. Sine du-
 bio Italica Poesis plurimum debet Martellio,
 non modo quod eam nobilissimis Tragædiis lo-
 cupletaverit, sed etiam quod exemplo suo mul-
 tos excitaverit ad excolendum hoc Poesis genus
 longo temporis intervallo in Italia intermis-
 sum. Hi tamen, si perpauca excipias, quan-
 quam nihil nisi summa ratione fecisse Martel-
 lium existimarent, adduci minime potuerunt,
 ut Martellianum versum sequerentur, huic hen-
 decasyllabum præferentes. Ex hoc autem intel-
 ligi potest quantæ operæ sit Tragædiam conde-
 re, quod in tanto Poetarum numero, qui his
 temporibus ad Tragicam Poesin se applicuerunt,
 pauci admodum extiterint, qui pluries ingenii
 per

periculum facere voluerint . Contra Martellius non contentus tribus voluminibus Tragædiarum editis, nunquam destitit, quid in hoc posset, tentare . Et quidem felici semper eventu . Itaque fecit, ut vere dictum de eo esse videatur a scriptoribus Ephemeridum Trevolitiensium : *Peu de nos Tragiques s'egaillent a Monsieur Martelli* . Inter Tragædias quas postremis temporibus fecit, duæ sunt versibus hendecasyllabis scriptæ *Helena Casta*, & *Perseus in Samothracia*, cujus rei id causæ fuisse idem falsus est, ut ostenderet se non aversissimo animo esse a veteri Italorum in scribendis Tragædiis consuetudine; addebatque optare se (ætas, & casus quidam ne faceret impedire) eas versibus Martellianis reddere, quo facilius homines versum cum versu comparantes, intelligerent quantum hendecasyllabus detrahat de naturali ac non fucata illa gravitate, quæ inesse Tragædiæ debet . Accidit anno MDCCXVI. ut ardentiori fortasse quam antea studio Romæ ageretur, quæ jamdiu torquebat Bononienses, & Ferrarienses controversia de reducendo Rheno in Padi alveum . Quod quidem negotium pro suo munere

re

re sic procuravit Martellius, ut difficile sit judicare utrum ei gloriosius, an laboriosius fuerit. Pro his tantis suis meritis præter illam laudis & gloriæ, alia quoque merces ei persoluta est a Patria amantissima. Nam, decernente Senatu, susceptus est Jacobo Bergamorio, qui primum locum tenebat inter eos, qui sunt eidem Senatui a secretis. Ad hoc tamen munus sane honestissimum non venit, nisi confecto negotio de aquis, idque fuit mense Aprilis an. MDCCXVIII. In hoc quoque amor Patriæ erga illum se ostendit, quod eodem ferme tempore plurimum auxerit stipendium, quod pro munere docendi humaniores litteras ei persolvebatur; quodque honorem non vulgarem contulerit in ejus natu maximum filium. Hunc enim voluit esse ab epistolis Camillo Bolognetto, quem Legatum ad Cæsarem gravissimis de causis legabat. Quamquam nullus dies a negotiis Martellio vacuus esset, satis tamen ei relinquebatur temporis, quod in studiis ac litteris suis consumeret. Et eo maxime incubuit, ut Poema conderet de adventu Caroli Magni in Italiam, ejusque ad Occidentis imperium adscensu. Utinam ad exitum

Q

tum perduxisset opus immortale futurum, ut iudicium facere licet ex decem & sex, quos reliquit, libris. Proposuerat hoc sibi, ut magna varietate illud condiret, & more institutoque Ariosti modo ludicrum, modo sublime, modo æquabile & humile pro varia rerum natura adhiberet dicendi genus. Eodem quoque ferme tempore aliud scripsit Poema, in quo non Heroam aliquem cecinit, sed Monachos acriter inter se contententes de hereditate, quæ fuerat testamento legata cuidam Asino, quem nominatum fingit *Radicone*, ex quo nomen Poema invenit. Dividitur hoc trecentum in ογδοοῖς; versus vero sic terminantur, ut extremæ iniuscujusque syllabæ octies similiter desinant, quæ quidem res plurimum habet difficultatis, unde factum fortasse est, ut in hoc Poemate cetera inter desideretur molle quoddam ac libere fluens. Neque ita multo post elucubravit Dialogos, quibus tituli sunt, *il Tasso, o della vana gloria*; & *il vero Parigino Italiano*, quorum in primo laudes Torquati Tassi celebrantur, harumque laudum occasione disputatur, an ullus sit in mortuis gloriæ sensus: in secundo vero docte atque erudite ostenditur, Italos multum præ-

præstare Gallis Architectura , Oratoria , atque Poetica facultate , cujus rei id causæ esse dicit , quod hi Veterum , ac præsertim Romanorum ædificiis minime utantur tanquam regula , ad quam sua ædificia dirigant ; quod iidem careant quodam oratorio numero ac modo , cui primas in eloquentia tribuere videtur Cicero ; quodque eorum Poesis non habeat propriam quandam linguam , qua loquatur , ut certe habet Italica , non secus ac Græca atque Latina . Confecit & quasdam Satyras , quibus lepide exagitat fictos ostentatores doctrinæ , & laudum mercatores . Debemus quoque ad Satyrarum numerum adscribere fabulas illas , quas nominavit , *il Femia* , & *il Reno Pensile* . Hæc insectatur & exagitat quod proposuerat Corradus de deducendis per novum alveum Rheni aquis , illa mordet Scipionem Maffæjum , pænas ab eo reticentiæ expectens . Hic enim , etiam cum commemorare debuerat celebriores Italos Tragicos , nullum unquam fecerat verbum de Martellio , ejusque Tragædiis , quod homini plusquam fati gloriæ cupidus injuriosum videbatur . Porro hæc Satyra cum non ita occultari potuisset , quin ejus exem-

plar ad manus Maffæji perveniret , fuiſſet magnarum inimicitiarum ſtabellum , niſi graviffima auctoritate viri ſe ſe opportune in pacificationem interpoſuiſſent ; & Martellius quotquot habebat illius exemplaria in ignem conjeciſſet . Quid vero illum impulerit ad hanc ſcribendam Satyram , quàm belle ejus argumentum ex Homeri Odyſſea ſumpſerit , mutans Homericum Phemium in Phemiam , quid eadem Satyra in Maffæjo , ejusque ſcriptis reprehendat , quonam modo Martellius ſe geſſerit ante & poſt ortam controverſiam , quid de tota hac re judicaverint , cognoverint , ſtatuertint graves homines , multis verbis perſequitur epittola quædam , quam inſcripſit , *della Ritirata del Femia* : ſed hæc minime typis mandata eſt . Nec non libellum contexuit *de Arte Rhetorica* , qui omnem fere rationem oratoriam complectitur , & in multis rebus de iis , quæ propoſitæ ſunt , habet illuſtria exempla ſumpta ex Græcis , Latinis , Italicis , & Gallicis Scriptoribus . In eo quoque haud pauca admixta ſunt ex ſacris libris , quos liberos Martellius , ut erat Religionis cultor eximius , nunquam de manibus deponebat . Idem , ſi

vaca-

vacabat occupationibus patriæ urbis , solitus erat vespere frequentare domum Josephi Comitæ , quo conveniebant multi docti viri , maximisque amicitiae vinculis Martellio conjuncti , Eutachius Manfredius , Ferdinandus Ghedinius , Joannes Petrus , Hercules , & Franciscus Maria Fratres Zanotti , Josephus Puteus , Alexander Bacchettus , & Paullus Balbus . Neque unquam sine aliqua lectione conventus hi agebantur , cum fas non putarent homines industrii ullum tempus abire , quod non esset cum aliqua utilitate conjunctum . Cumque aliquando accidisset , ut Demosthenem lectitarent , cujus summam dicendi vim omnes admirabantur , id cupiditatem injecit Martellio tentandi , an illum imitando assequi posset in oratione , qua mortem cujusdam canis dolet . Sed vereor ut existimatores docti & intelligentes satis Demosthenem in hac Martelliana Oratione possint agnoscere . Vivebat quidem jucundissime Martellius in gremio Patriæ , & in sinu conjugis , liberorumque suorum , quibus omnia officia sua præstabat . Neque enim minus bonus paterfamilias habitus est , quam civis . Cunctis vero se completum fuisse gau-

diis dicebat , cum matrimonio junxisset suos filios Carolum , & Virginiam , illum nobili probæque fœminæ Constantiæ Fornæ Mutinensi , hanc Josepho Puteo viro humanissimo , & non solum Poetæ suavi , sed etiam Medico docto . Hi enim filii & propter indulgentiam ejus , & propter illorum excellens ingenium , animique dotes , erant ei vita sua cariores . Quod tunc maxime ostendit , cum Virginia , biennio postquam nup-
fisset , mortem obivit . Sic enim hunc casum , doluit , ut nullus solatio locus relictus esse videretur . Nam ab iis artibus , quas nullo unquam tempore non celebraverat , & in quibus sæpe perfugium rebus adversis repererat , prorsus se disjunxit ; hominum conspectum vitabat ; in ejus oculis atque vultu mœror apparebat ; quæque ei integra , ac firma semper fuerat valetudo , sic tota perturbata est , ut ille non dubitaret , quin sibi parum vitæ superesset . Febrim habebat lentam , quam summa nausæ molestia comitabatur , sæpe animus & vires eum relinquebant ; cumque aliquando a deliquio convalescisset , tantam vim sanguinis subito evomit , ut propius nihil factum fuerit , quam ut suffo-
care-

caretur. Atque hoc prius quam ei accideret, quanquam e febris langueret, semel tamen atque iterum ad templum deferri voluit, ut JESU CHRISTI CORPUS sumeret, qua una re solari se morbum, miseriamque suam dicebat. Alia quoque plurima dedit hoc extremo tempore Religionis indicia. Nihil nisi Deum loquebatur, sæpe lectorem vocabat, qui sibi aliquid de sacris libris, vel etiam de suo Poemate *Oculorum Jesu* recitaret, nec unquam mentio fiebat summæ Dei erga nos caritatis, quin lacrimas profunderet. Miram quoque patientiam præ se tulit in sustinendis acerbissimis doloribus, quos cepit ex inflammatione intestinorum, qua periit. Hac priusquam tentari inciperet, ex iisdem intestinis magna sanguinis copia erupit. Morti jam proximus suos omnes ad se accersiri jussit, iisque saluberrima monita atque præcepta reliquit. E vita vero discessit VI. Id. Majas anno MDCCXXVII. Quam carus civitati fuerit, indicatum est mœrore funeris, quod satis amplum ei liberi faciendum curarunt in Æde S. Proculi, quanquam se optare ostendisset, ut sine ulla pompa eo sepeliretur loco, qui datus

est sepulturæ mendicorum hominum. In monumento, quod illi positum est in eadem Æde, hæc inscripsit Eustachius Manfredius, ut satis non, imo voluntati eorundem liberorum, quam suæ conjunctioni atque amoris erga illam carissimam animam faceret.

PETRO JACOBO MARTELLIO

PHIL. DOCT. HUM. LITTER. PROFESS. PUBL.

SENATUI A SECRETIS

QUI

OB ANIMI CANDOREM MORUM SUAVITATEM

INGENII CULTUM

ATQUE ELEGANTIAM

TANTAM APUD OMNES GRATIAM

EST ASSEQUITUS

QUANTAM

UNIVERSÆ CIVITATIS LUCTUS DECLARAT

FILII MOERENTES PP.

VIXIT ANNOS LXII. DIES X.

OBIIT VI. ID. MAJ.

MDCCXXVII.

Quæ hic prædicantur morum suavitas, & animi candor in Martellio eminebant in primis; omninoque ita natura comparatus erat, ut nihil ferre

re posset veteratorium ac fictum nisi in scena . Cum suis nunquam in simultate fuit . In eos quos aut ætas , aut sapientia , aut honos , aut aliqua dignitas commendabat , fuit observantissimus . Quos semel in amicitiam receperat nunquam ab se dimittebat ; & in amicorum procurandis negotiis tanta erat cura , ut non alienam , sed suam rem videretur agere . Adolefcens multis senibus fuit jucundissimus ; senex adolescentibus ; cum æqualibus vero suis sic vixit , ut difficile sit judicare , cui ætati fuerit aptissimus . Ad hanc hominum benevolentiam ei conciliandam non dubito plurimum valuisse præter eximias ejusdem animi virtutes , magnam corporis pulchritudinem , leporem ac festivitatem orationis , quibus indulgebat præsertim in congressionibus familiarium . Qui porro ejus habitus fuerit ex hoc carmine cognosci poterit , quo Eustachius Manfredius illius imaginem lepide expressit .

*Agil gamba , agil fianco , agile imbusto ,
 Buon color , fronte aperta , occhio amoroso ,
 Sottile il labbro un sotto l' altro ascoso ,
 Naso lungo aquilin fra'l grande , e il giusto .*
Ve-

*Venerabile il tergo , il passo onusto ;
 Alta la testa , il portamento arioso ;
 Parlar soave , ed atteggiar vezzoso ,
 Franzese l' aria , e Spagnoletto il fusto .
 Un conversar giocondo , un naturale
 Affaccendato disinvoltamente ,
 Di grand' impegno , e di ripiego eguale ,
 E' il carattere in volto di una mente
 Piena d'alti pensier , fra quai prevale
 La gran tranquillità del non far niente .*

Amantissimus suorum scriptorum fuit ; & cum omnis vituperatio ei erat molesta , tum illa multo molestissima , quæ tribuebatur versui , quo usus est ad scribendas Tragædias . Quare minime est mirandum , si omnia summa ab eo sibi polliceri poterant , qui ejus essent in hac re exemplum secuti . Facile tamen ei fuisset omnem reprehensionem vitare , cum nemo illo magis viderit , quæ suis scriptis objici poterant . Itaque , si qua sunt vitia in Martellianis scriptis , fortasse in illum apte quadrare videtur , quod de Ovidio dixit M. Annæus Seneca : *Non ignoravit vitia sua , sed amavit . **

* Controv. lib. II, cont, X.

OPERA EDITA

Lælius a Vulpe typis suis sane nitidis a. 1729. vulgavit septem volumina in 8, ut dicitur, magno, operum Petri Jacobi Martellii. Nos prius ordine recensemus opera, quæ his voluminibus continentur, postea enumerabimus ea, quæ sunt quidem edita, sed locum minime habuerunt in septem memoratis voluminibus.

Tom. I. *DIALOGO della Tragedia antica e moderna, o sia l'Impostore.*

Tom. II. *TEATRO ITALIANO. Parte I. = Trattato del Verso Tragico. = La Perselide. = Il Procolo. = L'Isigenia in Tauris. = La Rachele. = L'Alceste. = Il Gesù perduto. = La morte di Nerone. =*

Tom. III. *PARTE II. del Teatro Italiano. = Il Marco Tullio Cicerone. = L'Edipo Coloneo. = Il Sisara. L'Adria. = I' Q. Fabio. = I Taimingi. =*

Tom. IV. *SEGUITO del Teatro Italiano. Par. I. L'Arianna. = Il Catone tratto dall'Inglese dell'Adisson. = Che bei Pazzi. = Il David in Corte. = L'Elena Casta. L'Edipo Tiranno. =*

Tom. V. *SEGUITO del Teatro Italiano. Par. ultim. La Morte. = Il Perseo in Samotracia. = Il Piato del H. = A Re malvagio Consigliere peggiore. = La Rima vendicata. = Lo Starnuto di Ercole.*

— *IL VERO PARIGINO ITALIANO. Dialogo.*

— *DEL VOLO. Dialogo.*

— *DEDICA al Senato di Bologna de'tre volumi del Teatro Italiano. In hac Epistola rationem Martellius reddit, quare hæc volumina inscripserit IL TEATRO; perchè, inquit ille, contengono tutte le sorte antiche e moderne dei Drammi in qualunque modo atti a rappresentarsi, cioè la Ditirambica, la Tragedia, la Commedia Eroica, la Popolana, la Tragicomedia, la Farfa, la Satirica, la Pastorale, la Marittima, e la Rappresentazione.*

Tom. VI. *VERSE PROSE. Part. I.*

— *DEGLI OCCHI DI GESU. Poema.*

— *IL TASSO, e della vana gloria. Dialogo.*

— *MOR-*

— MORTE di *Po Cane Mormusse*. *Orazione* :

— *SERMONI DELLA POETICA*.

Tom. VII. *VERSI E PROSE*. Parte II.

— *IL COMMENTARIO*.

— *IL CANZONIERE*.

— *L'EURIPIDE LACERATO*.

— *IL FIOR D'AGATONE*.

Hactenus Martellii opera impressa a Lælio a Vulpe.

RAGIONAMENTO di Mirtio Dianidio (sic Arcades Martellium appellabant) intorno allo stato degli Arcadi dell'anno 1710. fatto in adunanza nel Bosco Parrasio. Extat in eo libro, cui titulus = *Raccolta di Prose Pastorali recitate in diversi tempi nell' adunanza degli Arcadi in Roma*. Roma nella Stam. de' Rosi. 1762. in 8. =

VITA D'ALESSANDRO GUIDI. Edita est in tertio volumine delle *Vite degli Arcadi illustri*, impresso Romæ 1714. in 4. apud Antonium de Rubeis.

IL SECRETARIO CLITERNATE al Baron di Corvara, di *Satire libro*. Cosinopoli al Griso.

LETTERA all' Abbate Antonio Conti sulla di lui Tragedia il CESARE. Edita est cum hac *Tragedia Faventis* an. 1726.

LETTERE FAMILIARI. Editæ sunt in eo libro, qui inscribitur = *Delle lettere familiari d'alcuni Bolognesi* =.

IL RENO PENSILE Favola Pescatoria Lucca 1761.

RADICONE ROMANZO. Canti III. in 12.

IL FEMIA SENTENZIATO Favola di messer Stucco a messer Cattabrighe. In Cagliari presso Francesco Anselmo l'anno del Signore 1724.

LA VERSAGLIE Poemetto.

IL NINO, e

GLI AMICI; *Drammi*. Tria hæc postrema opuscula nunquam mihi videre contigit. Extare tamen mihi affirmatur. Non est tacendum quosdam putare scripsisse Martellium Carmina, quæ in Gobbiana collectione Thereseæ Zanæ tribuuntur. De Martellio certe loquitur carmen, cujus initium est = *Di quattro luffri &c.*

Vitam Alexandri Politi reddet tibi cum his litteris Zacharias Tamburinius . Te vehementer etiam atque etiam rogo , ut eam perlegas , & quæcunque tibi videbuntur commutes . Nolo enim in lucem prodeat , nisi tu eam prius expenderis , adhibuerisque ei limam iudicii tui . Facere hoc debes & pro tua singulari humanitate , & pro amicitia , quæ inter te & illum præstantem virum intercessit , & quod interest ad decus Ordinis tui , ne impolita exeant , quæ ad illum quoquo modo pertinent . Quæ quidem ni satis multa esse putarem ad excitandam operam tuam , obtestarer te quoque per amorem erga te meum , qui a prima adolescentia susceptus , sic cum ætate crevit , ut nulla fieri possit accessio . Omnia enim tua semper me delectarunt , sed maxime maxima fides in amicitia , vitæ gravitas atque integritas , homines juvandi studium , prudentia , modestia , facilitas , litteræ . Nec vereor ne assentatiuncula quadam gratiam tuam aucupari videar , cum hæc de te prædicem . Res enim commemoro in clarissimæ Provinciæ oculis , & in
om-

omnium pene gentium auribus positas. Quapropter mirum tibi videri minime debet, si sic ardeo studio rerum tuarum, ut nihil magis optem quam eas Historiæ mandare. Utinam possem perinde ac tu mereris. Sed si plane non satisfecero immortalitati laudum tuarum, habebis saltem singularis observantiæ erga te meæ testimonium. Vale

Romæ Kal. Febr. MDCCLXV.

ALEXANDER POLITUS.



ALEXANDER POLITUS Florentiæ natus est VI. Id. Quint. an. MDCLXXVIII. Joanne Polito, & Victoria Manellia Civibus Florentinis. In iis studiis, quæ ab humanitate nomen habent, imbutus est a clericis regularibus Societatis JESU: Philosophiæ vero præceptores habuit homines Scholarum Piarum. Dici non potest quantum vel a prima pueritia litterarum amore flagraverit, ut præ illarum dulcedine non solum omnia alia oblectamenta abjiceret, sed etiam parum valetudini parceret. Studiosus audiendi ea loca frequentabat, quo convenire soliti erant docti homines, a quibus si quando sermo aliquis de litteris haberetur; attentas ille aures præbebat, neque prius discedebat, quam

quam ad finem sermo esset deductus. Quo vero expleret cupiditatem, quam habebat notitiæ clarorum doctrina hominum, scriptorumque ab iis librorum, sæpe erat in bibliothecis; & quantum illius ineuntis ætatis patiebatur pudor, multa ex iis, qui illis præerant, quærebat. Dederat eidem natura ingenii vim, & quosdam igniculos, quibus totus incendebatur ad gloriam, ad quam ut certius ac brevius perveniret, plurimum studii Græca in lingua, usus præceptore Jacobo Maria Ayrolo e S. J. viro non modo Græcis, sed etiam Latinis, & Hebraicis litteris docto, consumpsit. Intelligebat enim, qui Græce nesciret, aditum ad veram solidamque eruditionem patere nemini. Sunt hæc quidem in omni ætate laudanda, sed in puero admirationem quandam habent. Tali modo exacto ætatis anno quinto & decimo, sodalitatem Scholarum Piarum ingressus est; eoque tempore, quo tyrocinium posuit, huic rei studuit in primis, ut aliquos veterum Latinorum Poetarum illustraret, confecitque volumen observationum, quod dicavit Sigismundo Coccapanio, qui inter suos magnam auctoritatem habebat (præerat enim

Etru-

Etruscæ Provinciæ) & a quo non diligebatur solum, sed etiam amabatur. Absoluto tyrocinio, renovavit studia Philosophiæ: sed haud ita multo post ab iis discessit, ut Romæ operam rerum divinarum scientiæ daret. In hac cum profecisset non mediocriter, doctrinæ atque ingenii periculum fecit a. MDCC. plaudentibus primariis Ordinis viris, qui ad generalia comitia Romam accesserant. Hoc peracto, moderatores ei munus detulerunt publice docendi artem Rhetoricam; sicque eam docuit aliquot in Etruriæ Collegiis, ut omnibus se probaverit. Nam non modo discipulis suis commonstrabat viam, & ut fieri solet, digitum ad fontes intendebat, sed ipsos manu prehendebat, ponebatque vestigia quæ persequerentur. Optasset ille quidem, ut omnes Latina cum Græcis conjungerent, utque pares evaderent in utriusque orationis facultate, sed cavebat ne plus exigeret, quam se assequi posse speraret. Hinc venit haud multos post annos ad Philosophiam explicandam, sectatusque est, ut temporibus illis, Peripateticos, aliquo tamen rerum delectu habito, ut videretur ea quæ dictabat e fontibus

eorum iudicio arbitrioque suo hausisse, non a Doctore aliquo sumpsisse. Interim arbitratus est utile fore studiosæ juventuti, si contraheret, & in angustum deduceret totam pene formam Philosophiæ Peripateticæ. Itaque anno MDCCVIII. librum edidit his verbis inscriptum = *Philosophia Peripatetica ex mente S. Thomæ Aquinatis per breves Theses ad Aristotelicam methodum explicata ab Alexandro a S. Sigismundo Florentino Scholarum Piarum* = Sed quæ hic coarctaverat dilatare postea aggressus est; eratque ei propositum, non solum nihil prætermittere eorum, quæ ad illustrandum illum Peripateticorum parentem Aristotelem pertinerent, sed etiam omnia persequi, quæ ab illustrioribus hujus disciplinæ sectatoribus, ne Scholasticis quidem exceptis, scripto mandata fuerant. Arduum sane opus vastumque, ut ipse appellabat, quod brevi e manibus deposuit, seu quod eum voluntas, aut spes absolvendi defecerit, seu ut diligentius præstaret munus tradendæ rerum divinarum scientiæ, quod ei a. MDCCXII. demandatum est. Atque hæc facultas si non summa, haud vulgaris tamen erat in eo. Nam, ut docuimus, ado-

R

lescens

lescens haud parum studii in ea posuerat, nec ullo unquam tempore remiserat SS. Patrum lectionem; fungebaturque jam tum munere Theologi Cardinalis Medicei. In hoc quoque, non secus ac præstitit in Philosophia, sibi elaborandum putavit, ut totius Theologiæ summam uno volumine explicaret, quod volumen manu sua scriptum cum cuidam ex discipulis suis commodasset, hic reddere amplius noluit, impudentissime negans se accepisse. Profecto Politus tanta erat industria, tantumque evigilabat in studio, ut quo tempore totus erat occupatus in aliquo opere, non jam quæreret quibus rebus relaxaret ac remitteret animum, sed quibus aliis intenderet. Cum nullum illi igitur a legendo scribendoque vacuum tempus relinqueretur, potuit haud multorum annorum spatio meliora facere, quæ pene puer notaverat in Lucretium & Martialem, quem postremum ad incorruptorum quoque codicum veritatem exegit; multa scribere in Etymologicum magnum Andromachi, in Ethnica Stephani Byzantini, in Dionysium Halicarnasseum, præsertim corrigens interpretationem, quam ejus fecerat Hufonius, & in Herodo-

rodotum, quem etiam in Latinum convertit. Atque hæc inedita. In vulgus vero anno MDCCIX. Latinam Orationem emisit, qua probabat breviorē longē esse optimarum omnium artium, quam humanæ vitæ cursum; ac triennio post librum *de Patria in testamentis condendis potestate*, quem conscripsit rogatu cujusdam nobilis viri, quemque instituit ad Salvinum Salvinium virum optimis artibus eruditissimum, ac secum familiaritate conjunctum. Materies hæc tota erat propria Jurisconsultorum, quorum arti cum ille nunquam studuisset, evenit quod accidere debebat, ut ejusdem Artis Antistites quidam ipsum male habuerint, & ex jure manu confertum vocaverint, quod in alienas possessiones tam temere irruisset. Sed agebat ille, hanc scientiam omnibus patere; tuebaturque se testimonio Antonii, qui quanquam Juris prudentiæ minus se studuisse fateretur, tamen se non vereri dicebat, ne iis causis, quæ sibi in jure defendendæ essent, satisfacere non posset, cum juris utilitas ad quamcunque causam, quamvis repente vel a peritis, vel de libris depromi possit. Verum hoc erat leve & infirmum. Cu-

jus enim ponderis esse potest sententia illius de jure civili, qui se illud nescire confessus est? Adde, quod Antonius, ut idem postea testatus est, ea aliaque similia pronunciavit, ut refelleret (in quo nemo ei unquam prælitit) Crassum, qui non dubitaverat impudentiæ singularis eos condemnare, qui hac juris scientia nudati ad forum accederent, non ut ea exponeret, quæ ipse sentiret. Sed illuc redeo. Cum videret Politus a plerisque ita hanc artem tractari, ut eam indotatam, atque incomitatam, & incomptam esse sinerent, voluit ipsam in hoc libro verborum dote, & infinita pene eruditione locupletare & ornare. Sed in hoc peccavit, quod non senserit quid esset satis. Sint igitur in hoc libro præclara multa, nec levis est illa conjectura, quod insertus fuit in *The-saurum* operum illustrium Jurisconsultorum, quod in Hollandia impressum est, sunt tamen haud pauca redundantia, nec sua quoque ei defunt absurda. Quare minime mirum esse debet, si in epistola quadam ad Ludovicum Bertrandum, in qua plura persequitur de ratione studiorum suorum, illum sibi excidisse conque-stus

fuis est . Magnum jamdudum ceperat Politem
 desiderium conficiendæ sibi Bibliothecæ , quam
 non modo utilem , sed necessariam existimabat ad
 eas res , quas apparabat . Igitur cum omnes
 vendemiolas suas eo conferret , festivam jam
 hoc tempore habebat libròrum copiam , præfer-
 tim Græcorum ; comparaveratque etiam quos-
 dam raros Manuscriptos , quorum erat quam
 qui maxime intelligens . Ad hanc copiam au-
 gendam omni ferebatur cogitatione , quo fa-
 ctum est , ut omni studio suos reddiderit Joan-
 nem Gibsonium , & Georgium Jachsonium Bri-
 tannos , homines honestissimos , divitiis affluen-
 tes , ac litteratorum studiosos & fautores . Quæ
 quidem res ei salutaris fuit . Nam ab iis mul-
 ta adjumenta habuit non modo ad emendos li-
 bros , sed ad instituendam quoque editionem ,
 sui Eustathii , de quo nunc dicemus . Constat
 inter omnes ex multis veterum , qui in Ho-
 mero explicando , emendandoque operam suam
 collocarunt , unum excellere Eustathium Archie-
 piscopum Thessalonicensem , qui sæculo XII.
 floruit . Hic enim admirabili judicio ac erudi-
 tione instructus , cum in unum locum collegisset

eximia quæque ac præclara, quæ in omni ætate notata fuerant in illum Epicorum Poetarum principem, descriptiones temporum, facrorum jura, sacerdotum, domesticam, & bellicam disciplinam, sedem regionum, locorum, omnium divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuit, plurimumque non solum Homero, omninoque & Græcis litteris luminis attulit & verbis. Sumperat hunc Auctorem in manus Politus, nec fatiari poterat in illo legendo. Qua de re cum sermonem aliquando contulisset cum amicissimo collega suo Juliano Sabbatinio, docto viro, qui postea Mutinæ Episcopus factus fuit: *quin tu, hic inquit, suscipis cogitationem curamque dignam virtute tua, ut, quod multi tentarunt, nemo perfecit, celeberrimum hunc interpretem in Latinum convertas, suisque locis illustres?* Huic ille: *Vellem equidem, inquit, præsertim te auctore, si mihi ullum tribueretur vacuum & liberum tempus: neque enim, occupata opera, res tanta suscipi potest.* Nihilo tamen minus Politus, qui magna semper spectavit, sibi experiendum censuit; & quantum sibi tribuebat otii

otii docendi munus ad Eustathium potissimum conferebat. Instituto jam opere, ecce Genuam mittitur [id fuit anno MDCCXVI.] ad tradendam e superiori loco rerum divinarum scientiam, moratusque in ea civitate est duobus annis, nullum diem abire sinens, quin aliquid laboris in suum Eustathium impenderet. Post hoc tempus reversus in Patriam, cum sibi initium requiescendi, atque animum plane vacuum ad sua studia conferendi concessum esse arbitraretur, casus molesti quidam intervenerunt, qui licet illum non removerunt a persequendo suo Eustathiano opere, multum tamen celeritatem illius absolvendi retardarunt. Id erat propositum Polito (& sane præstitit intelligentium iudicio) ut non modo verbis plane Latinis sententias Eustathii converteret, sed quantum fieri poterat verbum pro verbo redderet, & genus omnium verborum, vimque servaret; quod eo difficilius fuit, quod habet Græcus iste sua verba & genera loquendi, quæ vix in rebus præsertim grammaticis quisquam intelligat, nisi sit in eo legendo studiose & multum volutatus. Illa igitur Politus se non solum tanquam

appendere lectori putavit oportere, sed etiam, quantum res patiebatur, annumerare. Quod vero attinet ad illustrandum opus, id ille spectavit, ut omnia obscura, quæque in aliqua parte difficiles explicatus habere possent, patefaceret. Quæ dum præstitit, instituto suo vagatus est latius. Nam multa & varia tum Græcorum, tum etiam Latinorum scriptorum loca examinat atque judicat, & agendo partes modo Theologi, modo Geographi, modo Oratoris ac Poetæ, sæpius Philosophi, sæpissime vero Grammatici voluit omnibus ostendere lumen ingenii sui. Huc quoque corollarium intulit quorundam animadversionum, quas inter legendum fecerat Antonius Maria Salvinus, homo Græcis litteris adeo eruditus, ut nullius rei quæ quidem esset in his litteris, ignarus esse videretur. Cum hujus præclari operis fama non solum, sed etiam specimen quoddam ad publicum devenisset, laude illud expectabatur. Verum seu quod pecunia deesset Polito ad sumptus faciendos in impressionem primi voluminis, quam ipse sibi assumpserat, cum ceterorum imprimendorum onus suscepisset Typographus Bernardus Pape-

Paperinius, seu aliud causæ fuerit, habuit sane longam moram hæc primi voluminis editio. Prodiit tandem an. MDCCXXX, deditque illi Politus patronum Joannem Castonem Magnum Etruriæ Ducem. Biennio post vulgavit secundum volumen, quod inscripsit CLEMENTI XII, secutumque est tertium an. MDCCXXXV. Ludovico XV. Galliarum Regi dicatum. Hic hæsit res cum querelæ ortæ fuissent inter Politum & Typographum. Ille vero doluit semper, haud sibi dari facultatem absolvendi opus, quod certe immortalitas consecuta esset. Nihilo tamen secius magnam ingenii famam collegit, & hic suus labor, ut in lucem venire cæpit, late illico dimanavit ad existimationem hominum commendatione & iudicio intelligentium. Quo factum est, ut ei anno MDCCXXXIII. delatum fuerit munus tradendarum litterarum Græcarum in Pisano Gymnasio. In hoc ita se gessit, ut omnes magis magisque sint admirati in eo excellentem Græcæ Linguae cognitionem. Sed optandum erat, ne se adeo in litteras abdidiſſet, ut paullo faciliorem se præbere voluisset in admittendis domum, audien-

dis-

disque scientiæ cupidis adolescentibus . Anno qui secutus est, rogatu Senatoris Ferrantis Capponii, vitam scripsit fœminæ sanctitate eximia Mariæ Angelæ Ginæ Florentinæ, quæ inter eas virgines fuerat, quæ suburbanum Monasterium incolunt, quod dicunt *S. Matteo in Arcetri* . Post neque ita multo ad docendam eloquentiam in eodem Gymnasio electus est, quod munus nemo post mortem Benedicti Averanii obtinuerat, ut gloriosum fuerit Polito ei viro successisse, qui magna eloquentiæ atque eruditionis laude non solum in Etruria, sed prope cuncta in Europa enituerat . Hanc provinciam ita ille sustinuit, ut studiosi dicendi adolescentes, qui ad eum audiendum frequentes conveniebant, non jam inanem quandam & nudam eloquentiæ speciem intuerentur, sed plenam & perfectam . Homo enim abundanti doctrinâ, & quadam incredibile varietate rerum & copia instructus, poterat facile eos fontes aperire unde non aliqua aquula scateret, sed universum flumen erumperet; qui quidem ita abditi sunt & retrusi, ut pauci doceant & teneant . Mos est a majoribus traditus, ut qui huic muneri præ-

præfunt in anniverfaria ftudiorum inftauratione, Latinam habeant Orationem ad excitandos inflammandosque adolefcentes ad laborem & laudem, cui quidem fic fatisfecit Politus, ut nomen difertiffimi Oratoris fit confecutus. Harum Orationum quasdam feperatim edidit, duas in tertium volumen Eufthathii retulit, easdem octo numero in unum volumen collegit, quod Romæ a. MDCCXLII. edidit, ac BENEDICTO XIV. dicavit; atque has ipfas iterum cum aliis quatuor anno MDCCXLVI. Lucæ vulgavit. Sed cum ille videret adhuc a fe tractata argumenta efle communia & pervagata, novum quoddam, & inufitatum in medium proferendum putavit; fumpfitque hoc fibi, ut fingulis Orationibus aliquam Etruriæ Urbem laudaret. Harum fex fecit, quæ laudationes continent Pifarum, Volaterrarum, Aretii, Cortonæ, Saminati ac Liburni; in quibus, admonendi funt Lectores, ne ut ab hiftorico veritatem omnium laudatarum rerum exigant. Ut noftrum vero de eloquentia Politi iudicium proferamus, dico perbene illum Latine locutum, quamvis femper ufus non fit Ciceronianis dicendi modis, numeroſum

rosū Oratorem, & volubilem, atque eundem
 & vehementem, & magna eruditionis copia,
 instructum, qua non ad pompam utebatur, sed
 ad illud apte & decore probandum, quod sibi
 proposuerat. Inter hæc Politus, cui nullum un-
 quam tempus vacabat aut a legendo, aut a scri-
 bendo, animum ad varia & magna intendebat,
 quibus cum nominis sui fama publicæ utilitati
 consuleret. Ceteras res inter, quas vulgare
 meditabatur, erat opus, in quo a se illustrata
 collecta essent omnia Veterum scripta, quæ pro
 vera Christi Religione adversus Gentes conscrip-
 serunt. A quo consilio sane laudabili qua de
 causa discesserit, latet. Fecit longiorem epi-
 stolam ad litteratissimum virum Joannem La-
 mium de usu quadrigarum apud Veteres, quæ
 relata fuit in primum volumen operum Joannis
 Meursii, quorum imprimendorum idem non so-
 lum auctor, sed etiam adjutor fuit. In his quo-
 que Meursianis operibus locus esse debebat e-
 pistolæ, quam ipse instituit ad Georgium Ja-
 chsonium, quaque defensionem suscepit Gre-
 gorii Nazianzeni adversus eundem Meursium.
 Hic enim sanctissimum illum virum calumniæ

condemnaverat quod ad ἀπλησίαν, seu ut ipse explicat, ad quandam inexplebilem avaritiam traxerit, quæ ex Veterum, ac præsertim Herodoti & Plutarchi testimonio in contemptum divitiarum fecisse & dixisse videtur Solon. Sed cum sero, confecta jam impressione, venisset, latuit ad annum usque MDCCCLIV, quo tempore eam Franciscus Gorius divulgavit. Nam locum ei dedit septimo in volumine *Symbolarum litterariorum*. Maxime vero Politum amore flagrasse in Eustathium hæc erunt indicio. Anno MDCCXXXIX. in vulgus emisit sane longam epistolam Latinam ad clarissimum virum Cajetanum Monilium, in qua diligenter & erudite examinat locum Eustathii ex commentario Periegesis, ubi dicit ex quorundam sententia Tarsum non significare in sacra Scriptura urbem illam caput Ciliciæ, sed Carthaginem. Ostendit ille multis exemplis hoc verbum utraque habere significationes, sed trahi ad Carthaginem non posse, nisi aut res, aut tempus, aut alia similis ratio suadeat. Strenue defendit S. Hieronymum, & Septuaginta Interpretes a nota erroris, quam iis inusserat Samuel Bocartus. Sibi

bi tamen in extrema epistola non temperavit a vellicando doctissimo hoc viro ; ut & mordet eo loci Natalem Alexandrum , vocans illum alienorum scriniorum expilatorem . Proximo bienio edidit Genevæ Latinam interpretationem , commentariorum Eustathii in Dionysium Periegetam , hancque Francisco III. Magno Etruriæ Duci inscripsit . In hac quoque re quidam ex veteribus elaboraverant , sed incite admodum atque impolite , ut peregrinos atque hospites in lingua tum Græca , tum Latina plane se esse ostenderint . E contrario Politus cum utramque perfecte calleret , potuit famam optimi interpretis sustinere . Neque id satis habuit . Nam & duos libros confecit animadversionum in eundem Eustathium , & ipsum Dionysium , in quibus antiquitatis , scriptorumque veterum se litterate peritum ostendit ; hosque retulit in illud volumen Orationum , quod , ut supra docuimus , Romæ anno MDCCXLII. typis commisit . Has easdem animadversiones postea multo copiosiores elucubravit , eo consilio , ut ederet cum ipsis Græcis scriptoribus , & his Latine a se redditis ; nec non interpretationibus , quas Dionysii

nyſii fecerant Rufus , Feſtus , Avienus , & Priſcianus . Parata erant omnia , cæptaque jam erat impreſſio , cum repente rem abjecit Politus , cauſſatus ſibi pecuniam deeſſe , neque , quo manus porrigeret , ſuppeteret . Meliorem exitum habuit opus ſane magnum & arduum , quod de Martyrologio Romano edere inſtituit . Jamdiu Politus in ea cogitatione curaque verſabatur , ut corrigeret quæ continebat menda Martyrologium Romanum ; & huic rei in maximis ſuis occupationibus aliquid ſemper temporis imperit . Hujus ſui laboris fecit ipſe mentionem , cum aliquando loqueretur de toto genere ſtudio- rum ſuorum cum S. P. BENEDICTO XIV. Romam enim anno MDCCXLII. venerat . Re audita , Pontifex eum hortatur , ne cui rei parcat ad ea perficienda , quæ inſtituerat : Utique fore magnæ laudi ſibi , utilitatique Chriſtianæ Reipublicæ . Hujus Politus voluntate cognita , alacrior ad rem gerendam factus , totum ſe & animo & corpore ad illam convertit . Anno igitur MDCCCLI. primum operis volumen , quod Januarium menſem continet in lucem emiſit . In hoc multa induſtria , & diligentia comparet , multa & doctrina . Re-
liqua

liqua contento cursu in vulgus proferre sibi proposuerat, in quo cum esset acerrime occupatus, accidit perincommode, ut ex casu sic ei læderentur brachium & manus dextra, ut iis uti non posset. Hac accepta plaga, non est credibile quam afflictum & fractum animum omnibus ostenderit. Homini enim, qui nil magis optabat, quam omnem vitæ cursum in labore & contentione traducere, maxime dolebat ereptam sibi esse scribendi facultatem. Vehemens hic animi angor maxime concitasse creditur apoplexim, quæ eum xv. Kal. Sextiles anno MDCCLII. corripuit, paucis post diebus quam Pisis Florentiam venerat, ut impressionem secundi voluminis Martyrologii urgeret. Ex vi morbi mortuus est vi. Kal. ejusdem mensis vespere, cum compleisset annos LXXII. dies tredecim, e quibus in Sodalitate an. LVII. di. XVIII. exegit. Sic ei a suis Collegis iusta facta sunt, ut omnes intelligerent magno apud illos in honore fuisse. Convenerunt quoque ad has exequias cohonestandas non pauci docti homines, qui cum Polito conjungebantur aut amicitia, aut muneris societate, quod erant in Pisana

Aca-

Academia liberalium artium Magistri. Medio-
 cri fuit statura, corpore paullo pinguiori, vi-
 ribus ad laborem ferendum firmis, facie rotun-
 da, in qua suavis inerat color, acuta voce,
 oculis eminentibus & acribus, fulvoque ante
 caniciem pilo. Industria & solitudine vidēba-
 tur ali, quare cum hominibus raro se conso-
 ciabat, & adeuntes ad se licet admitteret, ci-
 to tamen iis se expediebat, quod in more quo-
 que Petavio fuisse narrat Huezius. Mirum ta-
 men, quod in senectute factus sit paullo faci-
 lior. In prospiciendo rationibus suis nemo illo
 solertior. Sic bonus erat custos & servator li-
 brorum suorum, quorum augendorum nunquam
 finem fecit, ut ab eorum usu quemlibet ex-
 cluderet. Næ facilis, ac multus erat in con-
 querendo adversam fortunam, quod minime si-
 bi darentur facultates, quibus studiis suis con-
 sulere, scriptaque sua edere posset. A con-
 tentionibus, quæ sæpe Litteratorum Rempubli-
 cam turbant, averſus fuit: Sua tamen scripta
 notari æquo non ferebat animo. Cum exiltima-
 tione doctrinæ non solum apud Italos, sed etiam
 apud externos magnopere floreret, potuit facile

S

mul-

multorum doctorum virorum familiaritates sibi conciliare ; inter quos honoris causa nomino Antonium Magliabechium , Antonium Mariam Salvinium , Josephum Averanium , & Henricum Newtonium . Nec non a Principibus viris gratiam inlit . Siquidem CLEMENS XII. variis eum honoribus decoravit ; FRANCISCUS III. Magnus Dux Etruriæ , quem nobilissima Latina oratione laudavit , munera satis larga ei dedit ; BENEDICTUS vero XIV. post plurimas amoris ac beneficentiæ declarationes , illum eodem gradu esse voluit , quo ii sunt , qui supremum Ordinis Magistratum obtinuerunt . In hac tamen gloria , nominisque celebritate modestiam semper servavit . Idem instituta Christianæ Religionis , Sodalitatisque suæ non solum pure & caste , sed etiam diligenter & studiosè coluit . Quæ quidem laus ceteras omnes vincit . Nam non aliud putare debemus esse Sapientiam , quam meminisse unumquemque quid sui officii & muneris sit , idque cum fide & integritate præstare .

OPERA EDITA

PHILOSOPHIA PERIPATETICA ex mente S. Thomæ Aquinatis per breves Theſes ad Ariſtotelicam methodum explicata ab Alexandro a S. Sigismundo Scholarum Piarum. Florentiæ an. 1708. in 12.

ORATIO ad Academicos Cruſeanos habita in Collegio Florentino Scholarum Piarum ab Alexandro Potiro ec., qua probatur, breviorẽ longe eſſe optimarum omnium artium, quam humanæ vitæ curſum. Florentiæ 1709. in 4. Hanc orationem ſecundo typis commiſit Politus anno 1723, ut eam ſociam daret alterius argumenti Orationi, quam conſcripſerat collega ſuus Ubalduſ Miſnoniuſ.

DE PATRIA IN TESTAMENTIS CONDENDIS POTESTATE Alexandri Politi a S. Sigismundo Scholarum Piarum Theologi ad illuſtriſſimum Dominum D. Salvinum Salvinium Patriſium Florentinum, Florentinæ Academiæ Conſulem ampliſſimum, Libri quatuor. Florentiæ 1712. typis Regiæ Ceſtulinis apud Jacobum de Guiduccis & Sanctem Franchi. in 8.

EUSTATHII Diaconi a Supplicibus libellis & Orationum Magiſtri, poſtea Archiepiſcopi Theſſalonicenſis Commentarii in Homeri Iliadem. Alexander Politus Florentinuſ de Cl. Reg. Scholarum Piarum nunc primum Latine vertit, recensuit, notis perpetuis illuſtravit. Accedunt notæ Antonii M. Salvini V. Cl. Florentiæ an. 1730. apud Bernardum Peperinium. In ſol. Tom. I. Tom. II. an. 1732. Tom. III. an. 1735.

VITA della Serva di Dio Suor Maria Angiola Gini, Firenze 1738. in ſol.

ALEXANDRI POLITI de Clericis Regularibus Scholarum Piarum epiſtola ad Cajetanum Moniliam virum Clariſſimum Florentiæ 1739. Edita iterum fuit an. 1740. hoc titulum præ ſe ferens:

CONFRONTO della Lettera Latina del P. Aleſſandro

Politi col ristretto della medesima stampato nelle *Novelle Letterarie* di Firenze n. 10. 4. Marzo 1740. In Firenze 1740. nella Stamperia di Pietro Gaetano Viviani.

EUSTATHII Diaconi a *Supplicibus libellis* & *Orationum Magistri*, postea *Archiepiscopi Theſſalonicenſis* *Commen'arii in Dionysium Periegetam*, Alexandro Polito de *Cler. Reg. Schol. Piar. Interprete. Coloniae Allobrogum apud heredes Cramer & Fratres Philibert* 1741. in 8. magno.

ORATIONES Octo *Alexandri Politi* &c. ad *Academiam Pisanam*. *Ejusdem animadversionum in Eustathium ad Dionysium Periegetam libri duo.* Romæ ex *Typographio Paleariniano* 1742. in 4.

ORATIONES duodecim *Alexandri Politi* &c. ad *Academiam Pisanam*. Lucæ 1746. ex *Typographia Philippi Mariæ Benedini*. Sunt hæc de multis, quas in eadem Academia dixit, orationibus veluti eximie ac selectæ, quæ ad rem præcipuè Academicam, instaurationemque ejus anniversariam pertinebant. En singularum argumentum.

- I. De litterarum Græcarum necessitate.
- II. De liberalium omnium artium ac doctrinarum ad eloquentiam necessitate.
- III. De litteris humanioribus.
- IV. De universo disciplinarum orbe.
- V. De laudibus Lotharingicis & Mediceis.
- VI. De optimorum studiorum assiduitate.
- VII. De lectionis assiduitate.
- VIII. De recto ordine studiorum.
- VIII. De humanarum disciplinarum ad Religionis Christianæ usum opportunitate.
- X. De laudibus Academicæ Pisane.
- XI. De laudibus Urbis Pisane.
- XII. De nobilitate litterarum.

In hoc orationum volumen relata est ejusdem Politi *EPISOLA* de tribus Martyribus Bononiensibus ad virum cl. Ualdum Mignonium.

PANEGYRICUS Imperatori Cæsari Francisco I. &c. Academiæ Pisane nonine consecratus. Florentiæ 1746. ex Typogr. Petri Cajetani Viviani in 4.

PANEGYRICUS Volaterrarum Senatui Populoque Volaterrano consecratus. Pisis ex Typogr. Evangelistæ Pugli 1748. in 4.

PANEGYRICUS Liburni Senatui Populoque Liburnensi consecratus. Pisis ex eadem Typograph. 1749. in 4.

PANEGYRICUS Samminiati Senatui Populoque Samminiatiensi consecratus. Pisis ex Typograph. Joan. Dominici Carotti 1751. in 4.

ORATIONES PANEGYRICÆ geminæ de laudibus Arretinis & Cortonenfibus Alexandri Politi &c. opus possumum, utriusque Urbis Senatui Populoque consecratum. Liburni 1752. in 4.

MARTYROLOGIUM ROMANUM Gregorii XIII. jussu restitutum, Urbani VIII, Clementis X, & Innocentii XI. auctoritate recensitum, a Benedicto XIV. P. M. auctum & castigatum, Alexander Politus de Cl. Reg. Sch. Piar. commentariis suis post Cæsarem Baronium ad veterum librorum, historięque fidem Pontificio jussu illustravit, & denuo recensendum atque castigandum Benedicti Papæ XIV. judicio ac censuræ subjecit. Florentiæ an. 1751. apud Petrum Cajetanum Vivianum. in fol.

EPISTOLA de curribus Antiquorum ad virum clarissimum Joannem Lamium, extat in præfatione ad I. volumen operum Joannis Meursii, quæ Florentiæ impressa sunt.

EPISTOLA in loca quædam Joannis Meursii: extat in libro cui titulus = *Symbolæ litterariæ, opuscula varia Philologica, Scientifica, antiquaria, signa, lapides, numismata, gemmas, & monumenta mediæ ævi nunc primum edita complectens*, volum. VII. Romæ ex Typographio Palladis 1754. =



ANTONIUS MARIA VALSALVA, si magnos Anatomicos inventis metimur, nemini sua ætate secundus fuit; si solertia, studio, labore, eximiaque humani corporis scientia, vix aliquos sibi habuit pares. Nam quicumque in ejusmodi judiciis, non, ut vulgus, fortunam, sed industriam potissimum, & hac partam rerum doctrinam spectare solent, hi si Valsalvæ vitam cognoscant, & ad ea quæ natura tribuerat, quot quantaque a pueritia ad extremum tempus adjumenta addiderit assiduæ exercitationis sciant, & quæ sive meditando, sive Medici, Chirurgique partes sustinendo, præclara ediderit signa excellentis cujusdam in re Anatomica facultatis, non ignorent, sane illa tempestate anteferendum ipsi neminem, perpaucos comparandos putabunt. Sed ab initio est ordiendum. Forum Cornelii, quod sequioribus sæculis *Imola* cæptum est nominari, in

* Iterum admonendos esse Lectores arbitramur, hanc vitam scripsisse v. clæ, Joannem Baptistam Morgagnium.

in eo Cispadanæ Galliæ tractu, quem nunc *Romandiolam* vocant, urbs est imposita Æmiliæ viæ: qua ex urbe tum superioribus, tum nostris temporibus Viri extitere generis nobilitate, virtute, doctrina ornatissimi. In ea Antonius est natus anno Æræ Christianæ MDCLXVI. xv. Kal. Februarii, patre Pompejo Valsalva, matre Catharina Tosia. Familia Tosia inter Forocornelienses nobilis, in ea Matrona finem habuit. Paternæ autem stirpis initium olim, & agnomen fuerat ex Valsalva, quod supra Forum Corneliæ erat castrum ad sinistram Vatrei fluminis. Nam verum quidem ejus stirpis nomen est Finia. Certe cum Tussignani esset, quod propter eundem amnem, sed aliquanto inferius est oppidum, id nomen gessisse, apparet ex diplomate in membrana scripto, quo strenuus miles Joannes Baptista Finius (is ex majoribus Pompeji fuerat) Alidosiæ gentis stemmate donatus est. Id stemma, si quod aliud, Forocorneliensibus notum propterea quia his Alidosii centum annis amplius imperitaverant, in vetusto apud ipsos Valsalvæ proavorum sepulchro insculptum visitur. Quibus, posterisque eorum

stirpis nomen , ut fit , obsolevit ; agnomen servatum est . Antonii Parentes qua ipsi erant in Deum pietate , in homines comitate , eadem filium imbuerunt . Accessit cura & diligentia virorum , simul in conformandis primæ ætatis moribus , simul in litteris præmonstrandis excellentium , Patrum e Societate JESU , quorum beneficium tanto pluris æstimandum , quanto illi a gravioribus , in quibus summa cum laude versantur , studiis ad id officii se demittunt , cum pauci admodum , postquam ex ephebis excesserunt , videantur agnoscere ; memori ipse quoad vixit , & grato animo est profecutus . Erat in puero ingenium docile , acutum , aptum ad quaslibet artes optimas , sic tamen , ut ad quam potissimum ferretur , non obscure significaret . Gaudebat enim avicularum , aliorumque animalculorum dissectionibus , eorumque exta curiosius , quam pro illa ætate , rimabatur : quam , ego præsignificationem , non in Vesalio (a) tantum , sed in aliis quoque pueris fuisse scio , qui cum adolevisent , Anatomix penitus se dediderunt . Quibus rebus fiebat , ut de eo Pa-

ren-

(a) Vid. Fræher Theatr. Viror. erud. clar. Part. 3.

rentes, Amicique bene sperarent, atque adeo talem futurum confiderent, ubi Magistrorum accessissent præcepta, qualem & nostrates, & externæ Scholæ suspexerunt. Hac mente Bononiam est missus. Quod in Gymnasium ut venit, non magis vetustate, & fama illustre, quam Doctoribus nobile, haud diutius quærendum fuit adolescentulo, mirabili discendi cupiditate flagranti, quibus se traderet erudiendum. Longe enim præstabat omnes in philosophicis disputationibus, in herbarumque cognitione vir probitate antiqua præditus Lælius Trionfetti. Ab hoc utraque doctus est. Ea autem quæ de Mathesi attigit, a Petro Mengolo, acutissimo & subtilissimo homine, itemque ab Geminiano Rondellio, qui faciliore fuit ingenio, & ad obscura quæque Euclidis dilucide tradenda facto. At Rei Medicæ, & quod præcipue quærebat, Anatomicæ præceptorem habuit, qui iis temporibus principatum hujus scientiæ tenebat, Marcellum Malpighium. Ad hunc quoniam ob gravissimas, quibus distinebatur, studiorum occupationes, & diuturnos, quos ea requirebant, secessus, non semper aditus patebat, aliis etiam

tiam doctoribus utebatur, in hisque Paulo Salano Medico, præsertim vero Joanne Galeatio Manzio Medico & Chirurgo experientissimo, nec non ceteris qui in magnis illis Valetudinariis sive medicaminibus, sive manu, sive etiam utrisque Medicinam faciebant. His omnibus operam dabat assiduus, impiger, laboriosus. Idem ubi de superiore loco a majoribus natu de iis, quas memoravi, facultatibus sermo haberetur, aut in contrarias partes disputaretur, audiendi studiosissimus. Idem in disputationibus quæ inter æquales haberentur, alias respondendo, alias contra ea quæ proposita essent, dicendo, exercitissimus. Itaque, tantum in illis omnibus progressum fecit, ut magna cum laude anno MDCLXXXVII. ab amplissimis Bononiensium tum Philosophorum, tum Medicorum Collegiis in albo Doctorum conscriptus fuerit. Sed posteaquam istam quam exposui, studiorum rationem animadvertit magna ex parte magis ad veri similitudinem, quam ad verum perdiscendum valere, se ipse reprehendit, & observationibus potius, ut Malpighius monuerat, quam disputationibus quære

re

re abdita Naturæ constituit . Igitur ad eam
 exercitationem , qua in ægrotantibus morborum
 notas , progressum , exitum , & remediorum vi-
 res diligenter attenteque adnotabat , alteram
 adjunxit , ut in iisdem mortuis quæ partes quod
 vitium haberent , accuratissime perscrutaretur .
 Quoniam autem hæ quid ab recte se habentibus
 discrepant , intelligere non poterat , nisi qua
 ratione sint eadem secundum naturam constitu-
 tæ ; cognitum penitus & perspectum haberet ;
 persequere , & rimari quæcunque viscera , & mem-
 bra caput , quæ sana quidem esse constaret ;
 neque hominum modo , sed & ceterorum quæ
 nostra terra fert , animalium , siquod forte , ut
 haud raro usu venit , occurreret in quo clarius
 aliqua , & apertior structura esset . Ex structura
 enim actiones partium , atque utilitates , ex his
 autem significationes eorum quæ in ægrotanti-
 bus videmus , intelligi non dubitabat . Quamo-
 brem ut facilius assequi illas posset , vivas quo-
 que sibi disseccandas esse bestias , & multa ac
 varia in iis capienda experimenta animadver-
 tebat . Hæ fuerunt causæ cur iis potissimum stu-
 diis se daret , ad quæ natura etiam , ut supra
 docui ,

docui , propensus erat . Quanta autem industria ,
 assiduitate , contentione se dederit , hæc sunt
 testimonia . Illo ipso anno MDCLXXXVII. jam
 renem cani exsecare sciebat sic ut hic viveret .
 Quot autem sive in canibus , sive in aliis ani-
 mantibus , cum viverent , pericula fecerit , aut
 quæ in occisis adnotaverit , quot hominum ca-
 davera inciderit , quot in partibus aut quæ se-
 cundum naturam sunt , aut quæ contra se ha-
 bent , sit rimatus , cum prope innumeris in-
 chartis scripserit , non minorem tamen nume-
 rum consciis videtur prætermisisse , persæpe me-
 dicis occupationibus impeditus , nonnunquam
 morbis prohibitus , quos neque paucos , neque
 leves ex illis ipsis graveolentium corporum dis-
 sectionibus eo facilius contrahebat , quod cum
 reliquis vigeret sensibus , ob incredibilem teter-
 rimi odoris patientiam naribus tandem captus
 fuerat . Sed ea erat cupiditate , eoque studio per
 Anatomen proficiendi , ut quamvis acutis prop-
 terea conflictatus ægrotationibus , extremo in
 discrimine fuerit primum anno MDCLXXXII.
 iterum circa annum MDCC. quamvis antea ad
 tantam maciem , gracilis per se juvenis re-
 ductus

ductus esset , ut accedente tussicula , & falsi ad
 fauces humoris defluxu , nemo esset Medicorum
 qui non tabidum mox fore metueret , nemo
 Amicorum qui non rogaret , sibi ut tandem par-
 ceret , institutumque periculosum dimitteret ,
 tamen ne post hæc quidem dissectionum finem
 fecerit ; imo quotiescumque occasio data est ,
 quo annis superioribus , eodem & insequentibus
 incredibili mentis ardore ad verum inquirendum
 actus , dies noctesque inter cadavera est ver-
 satus . Atque hoc loco non est prætereundum
 quod vel tum fecerat , cum olfaciendi sensu ap-
 prime uteretur . Est enim ejusmodi , ut ex eo
 uno conjici possint cetera quæ perpeti non du-
 bitabat , ut suo illi studio indulgeret . Ex sum-
 mo cadaveris femore exsecuerat quidquid lon-
 gi dirique morbi fuerat sedes , exsectumque do-
 mum miserat , ut fere solebat , quo diligentius
 examinaret . Cum totus in eo esset , plerisque
 jam satis inspectis , subito in proximam urbem
 ad Viri primarii curationem accersitus , quod
 reliquum erat in aquam , subinde mutandam ,
 conjicere , & in reditum differre cogitur . Se-
 rius quam speraverat , Bononiam reversus , ni-
 hilo-

hilofecius quæ reliquerat in manus sumpsit ; neque antea posuit quam plane intelligeret , frustra sibi operam esse sumptam , nisi is nervus qui omnium est crassissimus , quomodo supra infraque exsectam partem se haberet , pro certo cognosceret . Quid faceret ? Erat æstas summa , tempestas fervidissima , dies autem jam decimus tertius postquam cadaver sepultum fuerat . Ausus est tamen de eo eruendo vespillo-nes appellare . Negantibus ceteris , vix unum blandis precibus , magnoque præsertim pretio exorat . Protrahitur luridum , informe , taboque diffuens cadaver . Graveolentia absterritus intolleranda recedit vespillo . Sed intrepidus accedit Valsalva : quæ vult inquiri ac persequitur , nec abstitit prius , quam satis sibi superque faciat . Multa ego audiui , multa legi de Vesalio (*b*) , de Ruyfchio (*c*) , de aliis qui supra quam credi possit , Anatomen adamarunt . Incredibilia , cum essent juvenes , ausos illos , & perpeffos non nego . Hoc nego aut unquam , aut certe cum viri essent facti , nactique jam magnam
in

(*b*) Vid. ejus Epistolam de Rad. Chyn.

(*c*) Vid. ejus *Advers. Anat.* Dec. 2. in fin.

in Anatomicis rebus , & Medicis , ac Chirurgicis scientiam , auctoritatemque pertulisse . Sic enim Valsalva dissectionum fuerat studio incensus , ut cetera non omitteret quæ egregio in Medico , Chirurgove requiruntur . Quorum pleraque supra sunt a nobis commemorata . Ad ea accesserat singularis cura in remediorum materia , eorumque natura , & facultatibus cognoscendis : ob eamque causam quæ cautiores prodiderunt Chymici , non neglexerat . Quibus in rebus ut facile , multumque proficeret , intima amicitia fecerat , quam adolescens cum aliquanto adultiore conjunxerat Petro Molinellio , quem multo doctissimum fuisse rerum illarum , vere videor posse contendere , neque minus experientem Medicum , & in optimi cujusque Medicinæ Scriptoris voluminibus noscendis æque , ac perlegendis versatum . Utebatur etiam intime Hippolyto Francisco Albertino , qui in mendo ut sagax , diligens , cautusque fuerit , cum ejus Opuscula (d) , quamvis perpauca satis ostendant , hic nihil attinet docere . Hi , siqui alii , inter se , & cum Valsalva conjuncti , ut
 plerisq;

(d) Vid. cum Bonon. Inst. Sc. Acad. Commentar.

plerisque hujus intererant dissectionibus, sic vicissim suas cum eo animadversiones, observationesque communicabant; vel potius tres una easdem, iis quidem annis, instituebant, simul in Valetudinariis, simul domi illud omne tempus tribuentes studiis optimis, quod alii plerique juvenes in pravis, aut inutilibus consume-
bant. Etsi hæc, ut diximus, ita se habebant, tamen cum inter ceteras Valsalvæ exercitationes illa præcipue emereret, qua jam plerisque præstabat Medicis, Anatomia, effugere non potuit, primis illis temporibus, nonnullorum mistas cum laudibus obtrectiones, ut præclaris Viris sæpe accidit, qui aut Philologiæ, aut Mathesis, aut Rei Chymicæ, aut Herbariæ excellentem scientiam cum Medicina conjunxerunt, sed Anatomes in primis: quod usu evenit vel illi quem paullo ante nominavimus, Andreæ Vesalio, ad hunc modum describenti *peffimum*, ut loquitur Corn. Tacitus (e) *inimicorum genus, laudantes*. „ Si quem, inquit „ (f), aliqua ab ipsis ignorata cognoscere a-
nimad-

(e) Vit. Agric.

(f) Epist. cit.

„ nimadvertant , illum quidem eorum peritum
 „ fatentur esse ; ceterum (quod ipsi nomine
 „ tantum sunt) medicum esse negant ; quasi si
 „ demum medicus foret , qui nihil minus quam
 „ medicus vere censendus sit : & perinde ac
 „ si absolutior in aliqua medicinæ subservien-
 „ tium disciplinarum diligentia , ad reliquam me-
 „ dicinæ cognitionem obesset . „ Quorum vo-
 culae , non minus quid ipsi ignorent , quam in
 quo alii excellant , prodentes , cum parum ce-
 teris , tum nihil Valsalvæ offecerunt : quin e
 contrario effecerunt , ut fama ejus magis in-
 dies magisque cresceret , dissectionum autem
 accuratissimarum utilitas in Medico , Chirurgo-
 que clarius eluceret . Illis enim fretus , pri-
 mus Bononiæ in membrorum amputationi-
 bus , ad sanguinem compescendum , atrocissi-
 mum ignis auxilium rejecit ; arterias obligavit ;
 primus surditatem posse interdum manu curari ,
 ostendit ; primus chirurgica plura instrumenta ,
 pluribusque ex partibus constantia , ad multo pau-
 ciora , & simpliciora contraxit . Cumque non-
 tam ex aliorum commentariis , quam ex pro-
 prio , in re præsentî , judicio Chirurgiam exer-

T

ce

ceret, hanc in ægrotantibus propemodum singulis, non ad certam quandam & immutabilem normam, sed ad peculiarem cujusque casum accommodabat: atque, ut maximi erat tum consilii, tum animi, celeriter quæ opus erant, & excogitabat, & perficiebat, manu æque promptus atque ingenio. Hinc illa quæ sæpe alii, & præstantes quidem Viri, frustra conati, in desperatis reliquerant, nova ipse arte, nec posquam vidisses difficili, confecit ex sententia; ut verissimum ei testimonium dederint Nosocomii Incurabilium Conservatores, cum mortuo posuerunt monumentum in quo scriptum est, apud eos quoque fuisse, & quidem *per V. lustra, Chirurgum miris curationibus beneficentissimum*. Magnus itaque in Re Chirurgica Valsalva fuit: nec minor in Medica. In hac ab illa; in utraque ab Anatomica summopere adjuvabatur. Quæ enim Medicus latentia curat, subinde haud alia sunt, quam quæ Chirurgus ante oculos posita, tumores, inflammationes, abscessus, alia istiusmodi. Vidisse persæpe aperta juvat ad abdita melius intelligenda. Sedem vero, & siqua indicia abstrusiora sunt, quid cer-

certius doceat , quam Anatome , quæ in qua parte quod viscus sit , & post certa signa quod vitium inveniri soleat , ostendit ? Huic acceptum referre decet quod Valsalva de præsentibus verissime judicaret ; de futuris non minus vere conjiceret . Nam quo in viscere , quæ in hujus parte quæ esset labes , sæpius ægro etiam tum vivo , pronunciavit ; neque ea res illum fefellit . Sæpe etiam accidit , ut cum mortis causam in cadavere quæsituri , aperire pectus instituisent , ipse interveniens , cum quæ in vivente fuissent notæ , accepisset , afferri ferram continuo jusserit , atque intra calvariam id ostenderit , quod pectore includi existimaverant : contra , alias ut cum illam secare vellet , recludendum esse pectus , moneret ; in hoc enim , ut reapse mox invenerunt , suis ex receptaculis sanguinem erupisse . Quarum prædictionum etsi Bononiæ illæ maxime pervulgatæ sunt quæ in summorum Virorum dissectionibus contingere , complures tamen plerosque fugerunt , olim inter discipulos in Valetudinariis habitæ eadem scientia , minori gloria . Quod si vera est , ut sane in morbis sanabili-

bus plerumque est, Hippocratis (g), aut certe vetustissimi Auctoris sententia, *Medicum qui suffecerit ad cognoscendum, sufficere etiam ad sanandum*; post ea quæ exposui, non necesse habeo referre, quot illi fuerint quorum cum jam nulla spes salutis relinqueretur, Valsalva in tempore vocatus, partim in pristinum restituerit; partim si ab interitu prorsus retrahere non potuit, at hoc certe retardato, quoad licuit, servarit; partim instanti periculo sæpius depulso, longe plures quam speraverant, annos in vivorum numero sic retinuerit, ut quam minime multa vestigia gravissimorum morborum manerent. Dederat autem præcipuam operam, uti in chirurgicis, sic in medicis (quod utinam omnes imitemur) ut qui morbi vulgo insana- biles habentur, eorum attentius primordia vel per Anatomem observaret, si forte aliquos inveniret quorum aut initiis occurrere, aut augmenta intercipere, aut impetus tardare posset. Eaque in re quid præstiterit, neque illustrius, neque felicius proferri a me posse exemplum credo, quam quod, ineunte sæculo, princeps insti-

instituit, dilatationes intimarum arteriarum (*ἀντισπασμα* vocitant) priusquam majores fiant, curare ea ratione, quam Albertinus (*b*), ejus, ut ante dictum est, studiorum conscius, tandem proposuit annis superioribus, ipseque, & alii apud Bononienſes Medici ſuis deinceps ad eundem modum respondentibus experimentis comprobarunt. Talis cum eſſet, ſuis Valſalva dignam meritis famam eſt adeptus in doctiſſima Civitate. Jam tum juveni ſe, ſuorumque ſalutem crediderant Viri ſummi, alii literis, alii dignitate, omnes genere, prudentiaque illuſtres. Ut crevit ætas, atque auctoritas, idem fecerunt multo plures, prioribus pares, nonnulli & majores, in hiſ Thomas Ruſſus, & Jacobus Boncompagnus S. R. E. Cardinales, quorum hic ſacris, ille etiam ceteris præerat Bononiæ rebus. Nobile erat Valſalvæ nomen, laus maxima; eaque erat omnium, Medicorum quoque, de illo opinio, ut magni ejus conſilium, magni ejus opera in rebus difficiſſimis æſtimaretur, nec ſolum inter Bononienſes, ſed etiam inter omnes quæ ejus

T 3 opem

(*h*) Vid. Opuſc. cit.

opem expertæ sunt , Civitates , Mantuam , Parmam , Placentiam , Ravennam , Forum Cornelii , & Livii , Faventiam , Ariminum , Fanum Fortunæ , Urbinum , atque alias , quo ad primarios viros , fœminasque , ad Dynastas , ad Præfules , ad S. R. E. Cardinales , gravioribus implicitos morbis accersebatur . Nam qui , atque unde consultum venirent , aut sibi per litteras auxilium peterent , nec facile , & post ea quæ retuli , supervacaneum est memorare . Quas ob res , ob editumque de Aure humana librum , quo de libro post dicemus , quam Bononiensibus carus , quam Exteris notus , quam utrisque admirabilis fuerit , indicio esse possunt quæ utrique & privatim , & publice in hunc contulerunt . Nihil ei detraxit inter illos viventi quod alienæ erat civitatis . Nam non modo , ut supra indicatum est , amplo Incurabili-um Nosocomio Chirurgum præfecerunt , non modo Inclytæ Scientiarum Instituti Academiæ Præsidem iterum , ac tertium præposuerunt ; sed & multo antea alio in cœtu ad aliud munus admitti posse , magno omnes consensu censuerunt , non quod civis esset , ut lex jubebat , sed

sed quod scientia, & fama illustris esset, ut lex sinebat: esse enim illud fortunæ, hoc virtutis. Quod vero non ad privatam, sed ad publicam rem pertinebat; Civitatis salutem, & annonam ejus potissimum spectatæ fidei, peritiæque Senatus amplissimus commendavit, illam sub initium ferme sæculi, cum litteræ, & merces ex regionibus afferrentur nomine pestilentia suspectis, ne nisi rite perpurgatæ acciperentur; hanc duodecim post annis, quo tempore necessarium, siquod aliud, ad colendos agros animalium genus, boves communibus, & contagiosis morbis absumebantur, ne latius horum vis serperet, & quoad ejus fieri posset, infringeretur. Neque tunc solum, quid de Valsalva sentiret summus Civitatis Ordo præclare ostendit, cum utrique illum rei præfecit, aut cum honorarium Anatomæ Professore declaravit; sed tunc præsertim cum anno MDCXCVII. tantum illi honorem habuit, ut unum ex omnibus delegerit qui in celeberrimo Gymnasio & humanum corpus incideret, quod a plurimis antea quidem, & ab ipso quoque, sed nec quotannis, neque ex publico decreto factum,

& singulas incisas partes , cum vellet , ex peculiari officio ostenderet , additis apud Theatrum Anatomicum , illique attributis ædibus ad id officium aptissimis ; quæ ante ipsum concessa fuerant nemini . Hæc Bononienses . Cuncta autem Italia , atque adeo Europa quantum faceret , inde apparebat , quod ex eruditissimis Medicis Bononiam venientibus nemo erat qui ipsum videre , adire , alloqui prætermitteret , nemo qui cum vidisset , non id in præcipuis suæ peregrinationis fructibus poneret . Ex ceteris qui ire illuc non poterant , ut quisque erat ingenii , & studiorum fama clarior , ita alii epistolis saltem colere , alii missis quos vulgaverant , libris , alii cum inter docendum , aut scribendum de ejus inventis sermo incideret , honestissima commemoratione præclarum de eo judicium patefacere non omittebant . Itaque etsi Bononia nunquam ille pedem extulerat , nisi aut eo quo diximus , medendi causa profectus , aut cum semel Patavium venit , idque anno MDCXCVI. cognoscendi cupidus , qua hic ratione eo tempore traderetur Anatomia , aut cum insequenti anno Florentiam , anno autem

tem MDCCXXI. Venetias se contulit , utroque Patriciorum Bononiensium gratia , quos ægro-
tantes consiliis adjuvaret suis ; nihilo tamen se-
cius nulla erat usquam docta Civitas , Gym-
nasium nullum , in quo non æque ac Bononien-
sibus , esset notus , in quo sine dubio magnus
intelligentium omnium sententia non haberetur .
Qua constanti fama , & suo ipsa iudicio , quod
maxime facit auctoritatem , permota Regia So-
cietas Londinensis dignum se , & præceptore
Malpighio Anatomicum in suum numerum ad-
legit . Cum ceteri , cum etiam tam procul a
nobis disjuncti hæc in Valsalvam conferrent ,
fieri non poterat , ut ipsum negligerent Foro-
cornelienses sui . Nam etsi est hoc fere com-
mune vitium in multis civitatibus , ut magna
invidia magnæ gloriæ comes sit ; tamen quæ-
dam sunt , & certe illæ nostræ sunt , faultrices
suorum , seque eorum laude ornari , dignitate
augeri , nec falso , arbitrantur . Talem se Val-
salvæ Patria præbuit , summa ipsum omni tem-
pore existimatione , summoque amore comple-
xa . Itaque præcipuum ei honorem detulit , ut
ex iis esset , qui nobili præsunt Magistratui Pa-
cifi.

cificorum. Neque hoc contenta, majora obtulit, & super hæc, honorarium publice dandum in annos singulos, si quidem ad suos remigraret. Ille etsi pius erat in Patriam, ut qui maxime, etsi talem de se opinionem civium suorum, benevolentiamque habebat carissimam, tamen, gratiis actis, eo beneficio uti noluit, non tam ne sibi non constare videretur qui majoribus, & plura pollicentibus civitatibus negaverat, quam ne parum gratus adversus illam a qua & doctrinam, & famam acceperat, & multis in se collatis honoribus ante fuerat occupatus. Credo etiam magis illud spectasse, ut sapientem decebat Virum, & longe in posterum prospicientem, se caritati in Patriam inservire melius posse, si in eo quidem morem Patriæ non gereret. Nam si paruisset, cives fortasse aliquos ex iis qui tum vivebant, servasset, paullo postea nihilominus interituros. Sed contra ea, si remaneret Bononiæ, se suæ videbat universæ Civitatis gloriam aucturum, laude nominis, quoad ipsa, & litteræ essent, nunquam intermoritura. Idem majores, idem æquales clarissimos Viros intuitos esse, & con-

secu-

secutos . Neque enim Joannem illum quem *ab Imola* vocitant Juris consulti , neque Alexandrum Tartagnum , neque post hos M. Antonium Flaminium , neque eum qui memoria nostra floruit , Joan. Bapt. Zappium in Patria aut patronos , aut poetas agendo , sed Patavii , sed Bononiæ , sed Romæ in magnis Gymnasiis , magnisque in Urbibus docendo , scribendoque , illos in summis Legum Doctoribus , hos in eximiis Poetis , utrosque in maximis Fori Cornelii ornamentis esse habitos , atque haberi . Itaque domicilium quod sibi ab adolescentia Bononiæ constituerat , ad extremum usque tempus servavit , cum eoque facultatem studiis obsequendi suis , quam in litteratissima , & frequentissima Civitate sibi magnam dari , expertus fuerat . Bibliothecam quidem instructam habebat libris neque paucis , & selectis , qui præsertim ad Philosophicam , ad Medicam , ad Chirurgicam , ad Anatomicam Rem attinerent . Tamen siqui forte essent præterea sibi opus aliquando , erat ubi aut pretio , aut prece confestim , & facile compararet . Erant ibidem Amici & doctissimi , & conjunctissimi :

quan-

quanquam juvenis amiserat duos , Valerium ,
 Zanium Comitem , & Patricium , eruditione ,
 prudentiaque , sua tempestate , cum paucis , &
 Marcellum Malpighium , Anatomicum , ut an-
 te dictum est , cum nemine comparandum .
 Zanius eum non secus dilexerat , ac filium :
 quod grato ipse animo prædicabat , referens in-
 terdum pro re nata quæ a sene gravissimo ac-
 ceperat , cum de Deo religiose , de historia
 erudite , de moribus sapienter , identidem se-
 cum pro intima familiaritate verba faceret .
 Malpighius autem , cujus persæpe præcepta , &
 monita eodem animo commemorabat , alacri-
 tatem addiderat ornandi spartam medicam , at-
 que anatomicam solertia illa , ac diligentia ,
 quam in adolescentulo jam tum admiratus , quo-
 ad superfuit , vel Romæ laudare nunquam de-
 flitit ; quod ex ejus , & Pacchioni ad Valsal-
 vam litteris perspectum habemus . Sed illuc
 redeamus . Erant Valsalvæ apud Bononienfes ,
 præter omne genus librorum , Amici plures
 eruditissimi , atque experientissimi . Erat ma-
 gnus , ut in urbe ampla , & tribus præsertim
 non mediocribus Valetudinariis instructa , ægro-
 tan-

tantium , & cadaverum numerus , ut & novas instituere , & inchoatas posset observationes perficere . Cujus rei nullam unquam occasionem prætermittebat , semper aliquid ejusmodi mente agitans , nec obvia tamen despiciens ; velut cum in Valetudinariis ambulans , quasi aliud agens , jacentium decubitum aspectumque adnotabat , ex hisque tantummodo eorum periculum , atque exitum conjiciens , mox interrogando , & cetera tum , & deinceps animadvertendo experiebatur , falsam , an veram (id quod sæpius) conjecturam fecisset . Qua facili , siqua alia , & in medio posita , exercitatione se multum olim profecisse , confirmabat , ut sæpe vel in iis de quibus Medici securi fuissent , suspicari primus , nonnunquam & prædicere potuisset quæ minime fuerant expectata . Ad hanc , atque ad alias discipulos hortabatur exemplo suo ; quorum copia , a longinquis etiam civitatibus , nullo ipsi tempore Bononiæ defuit : quæ haud scio an una ex præcipuis ibi permanendi causis fuerit Viro , quamplurimos posse juvandi , & præclara studia propagandi cupidissimo . Et sane ex ejus Schola ,

tanquam ex equo Trojano, complures prodierunt illustres Viri, quos nominare singulos & longum est, & siquem forte invitus præteream, odiosum. Illud satis fuerit dixisse, eorum alios floruisse, & florere in Medicina facienda, alios etiam in tradenda, alios Archiatros, alios publicos Professores, alios munere utroque nobiles, nonnullos denique editis scriptis, si non illustres, at certe non ignotos. Neque hos solum, & quos itidem Bononiam, tanquam ad mercaturam optimarum artium, profectos, aut Amici, aut primarii Viri commendaverant, libenti animo erudiebat, verum etiam siquos cum paupertas premeret, ingenium, & docilitas sublevabant. Nec vero hoc semel fecit, sed sæpius; maxime in adolescentibus duobus, quos, laudatum in Fabricio ab Aquapendente exemplum (i) referens, cum famulos accepisset, Chirurgos, nec vulgares, dimisit. Sed & aliquot Obstetrices iis præceptionibus informavit, quibus faciles partus ex difficilibus redderent, in qua ipse facultate excellebat,

(i) Vid. Thomasin. Elog. illustr. Viror. Tom. I. in Casserii Elogio.

lebat, nulla alia re impulsus, nisi ut. per eas complures matres, filiosque servaret, utrosque corpore, hos etiam animo summum alioqui detrimentum facturos. Magna quoque capiebatur miseratione eorum qui morbis simul, & inopia conflictarentur, præsertim si honesto essent loco nati. Hos, medicinæ causa accersitus, quibus rebus indigebant, ex sua re familiari, non modo ex sua arte, adjuvabat, solitus alioquin & apud ditiores hanc eo, quo utinam omnes, ingenuo animo & liberali exercere. Neque enim lucrum, sed suam existimationem spectabat, qua nihil, secundum Deum, habebat carius. Hanc in eo agi arbitrabatur, si quem morbum plane insanabilem esse sciret, ejus ut sanabilis curationem susci- peret; item si in quo aliquid a remediis sperasset, his nequicquam usus, porro pergeret: quorum utrumque semper est abominatus; sed ægris, vel potius quorum intererat, admonitis, se quidem, cum per eos licuit, continuo subduxit. Erat utique in Valsalva cum summa humanitas, tum mira comitas: at polliceri quod præstare non posset, id vero non liberalis, sed levis,

levis , atque adeo perfidiosi hominis existimabat . Idem in nitendo quod semel non sine magna ratione admisisset , tanta erat cura , atque constantia , nulli ut diligentia , & studio parceret , nihilque intentatum relinqueret . Nam et si , ut cautum Medicum decebat , semper illud , sicuti in ejus quadam ad Principem Virum epistola est , Hippocraticum (k) spectabat , *ne quid noceret* , eoque simplicioribus , cum poterat , & tutioribus , & usitatis , neque multis adeo remediis uti consueverat ; & plura tamen , & validiora auxilia non ignorabat , & in chirurgicis præsertim operibus magno , ut antea dictum est , erat animo , atque intrepido , nunquam tamen præcipiti , aut incauto , ut qui omnia quæ incidere possent , ante prospexerat : quanquam , etiam adversus nec opinata quo animo esset , tunc satis ostendit , cum in suis ædibus commentantem fulmen propemodum perstrinxit . Tantum enim ab eo abfuit , ut animo caderet ; continuo numquid forte alicui domesticorum fulmen nocuisset , numquod incen-

(k) De Morbis Vulgar. l. 1. Sect. 2. Vid. & Galeni Comment. 2. in eund. l.

cendii initium usquam reliquisset , superiores , inferiores , omnes partes ædium adeundo , sic quæsit , ut si ipse , qui prope ambrustus erat , nullo periculo fuisset , magis postea consideratione discriminum quibus vita nostra obnoxia est , quam re præsentis perturbatus . Hæc Valsalvæ studia , hunc animum facies commendabat , alta amplaque fronte , nigris oculis ac vividis , decenti naso , ore parvo , labris rubentibus , cetera colore inter candidum , & rubicundum ; sereno vultu , sed non sine gravitate ; ad hæc , congruentibus membris omnibus , statura non magna , sed figura venusta ; satis firmæ ad laborem ferendum vires ; stabiles manus , eædemque , cum opus esset , promptæ atque expeditæ ; corpus agile , nisi quod extremis sex septemve annis prægravante pinguedine tardabatur . Nam qui gracilis , ut supra indicatum est , ad virilem ætatem pervenerat , sensim deinde pinguescens , honestam primum dignitatem , sed postremo ultra modum obesus , molestiam , morbos , ipsamque adeo , quam & præviderat , & prædixerat , mortem est nactus . Principio , tussis qua annis quoque superioribus ,

V fed

sed remissius, vexatus fuerat, augeri, & cum tanta faucium siccitate ac siti conjungi, ut noctu præsertim magnam aquæ vim absumere cogeretur: hinc noctu vigiliis urgeri, interdiu dormitatione: ad hoc, qui non multi cibi, vini autem vel minus multi fuisset, jam illum pene sine modo appetere, aquam autem, ut dixi, vel præter modum. Ex his, ut morbus morbum parere solet, aut augere, pinguedo crescebat, stomachus infirmabatur: itaque anno ante quam decederet, ad cetera incommoda ciborum vomitus a prandio accessit, noctu autem vehemens nonnunquam dolor laxioris intestini quod *κόλον* nominant; ut noctibus quatuor continetibus quaternas horas torqueretur. Hoc tamen morbo & alias fuerat olim cruciatus: qua re magis, quam difficultate ejus ab renum dolore internoscendi, factum censeo, ut ex his semel laborans, ex eodem se intestino laborare crediderit, donec arenosa urina alium esse morbum ostendit, sed inter initia persæpe adeo similem prioris, ut Galenus (1) quoque cum altero tentaretur, alterum esse, exilimaverit quoad

(1) De Loc. aff. l. 2. c. 5.

quoad usque dejectio humoris quem vitreum, dixerat Praxagoras, errorem sustulit. Quo magis præceptum illud omnibus a Medicis servari debet; id quod Valsalvæ nocte intempesta non licuit; ne suorum ipsi morborum sint iudices, cum duo summi Anatomici & Medici sic cavere non potuerint, ne alter in alterum errorem inciderent; cuius simplicem confessionem sibi uterque credidit convenire sive Hippocratis more (*m*), aliorumque, ut Celsus (*n*) ait, *magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium*, sive etiam, quæ mea omni tempore sententia fuit, quod longe majori laude ingenuitas digna sit, quam hallucinatio, præsertim ejusmodi, reprehensione. Sed ad postremos Valsalvæ morbos revertamur. Hi quorsum essent evasuri, jam plura antea indicia fuerant. Nam etiam inter consulendum Medici animadverterant somniculosum, nunquam & stertentem, sic tamen, ut cum responderet, non videretur dormivisse. Mini vero non tam id displicuit, cum forte anno eo-

V 2

dem

(*m*) De Morbis Vulgar. l. 5. n. 14.(*n*) De Medicina l. 8. c. 4.

dem MDCCXXI. consilia pro Fœminis primariis conferremus Venetiis primum, Faventiæ iterum, quam linguæ difficultas quædam in explicando sermone, levis illa quidem, sed mihi tamen, longo intervallo audienti, satis manifesta; ut ex eo tempore & vereri ipse, & Amicis prænunciare, quantumvis frustra, non desisterim quod anno accidit MDCCXXIII. prostridie Kal. Februarias. Nam cœnato, secumque, ut solebat, commurmuranti, & quasi aliquid commentanti repente os distortum quid immineret, domesticis præmonstravit. Admonitus, tantum adhuc aberat a mentis læsione, ut eos qui aderant, ne animo deficerent, neu perturbarentur, sed sibi ut quam quisque possent, opem ferrent, hortatus, accersitis Medicis, & Sacerdotibus, illis quidem ut sanguinis non una detractiōe contenti, rursus mitterent, si videretur, significaverit; his vero, Sacra ministrantibus, ea omnia religionis & pietatis signa dederit, quæ vitam anteaactam decerent, donec graviore morbi vi, quem ἀποπληξία vocant, ingruente, eadem nocte vivere desit. Sic Valsalva vix major septem & quinquaginta

ta annis natus, quo morbo liberaverat plures, & quo de morbo præclara animadverterat, eo ipse morbo ereptus fuit. Elatus est, pro dignitate hominis, honesto funere, conditusque in sacra Æde quæ ab Divo Joanne in Monte Bononienfibus appellatur. Quanta omnium de vivo opinio, quantumque mortui desiderium fuerit, vel ex monumentis cognosci potuit, quæ ipsi intra eum, quo decessit, annum, aut certe non post multo, raro exemplo quinque sunt posita, ab aliis aliud, aliisque verbis, sed eadem omnia & laudis, & voluntatis significatione: unum sepulchro proximum, idque ab Æditimis, Canonicis Regul. Lateran., alterum, de quo supra commemoravi, in Nosocomio Incubabilium ab hujus Conservatoribus; tertium, & quartum, adjecto ejus e nobili marmore simulacro, singulari opera atque arte perfecto, illud, Senatoribus auctoritate, & sapientia præstantibus quibus Instituti Scientiarum procuratio demandata est, id jubentibus, in magnificis ædibus eidem Instituto assignatis; hoc in celeberrimo Gymnasii loco ab utraque Alma Universitate *Artistar.* quod potissimum, quoniam

ita factum atque exornatum est, ut quatuor de quibus in hac Vita exposuimus, Valsalvæ præcipua studia non minus inscriptis verbis, quam circum addita haud ineleganti pictura repræsentet; idcirco ære describendum, & cum hoc nostro Commentariolo jungendum curavimus.

(*) Novissimum, nec sine simulacro id quoque, Forocornelii in eo loco statutum est, quem in locum, si quid sibi in Patria accideret, Valsalva suum inferri corpus destinaverat, in Divi Dominici Templo, recens instaurato. Positum est autem ab uxore, fœmina lectissima, Helena Linia, pene una superlita familiæ suæ, apud Bononieneses veteris, & Senatoriæ. Quæ quantum viro, dum hic viveret, obsequens fuerit, cura patefecit ejus voluntati vel post obitum satisfaciendi. Cum enim hoc illum sciret in animo habuisse, ut, se mortuo, sua chirurgica instrumenta omnia, quæ nec ita pauca erant, nec vulgari industria atque artificio fabricata, Nosocomio cederent Incurabilium; Academiæ autem Instituti Scientiarum suum, Anatomicum Museum, cum ob alia, tum maxime

(*) Vid. in Veneta Operum Valsalvæ editione.

xime ob admirabilem illam, primamque omnium, universi auditus organi una in aure præparationem, a Viris etiam Principibus expectitum: cum igitur id sciret, nec prece, nec gratia, nec præmio adduci potuit, ut aliis quam quibus vir indicaverat, non jussèrat, cuncta illa traderentur: tanti apud eam, viri quoquo modo cognita voluntas fuit. Hanc anno duxerat MDCCX. ex eaque liberos sex procreaverat, mares duos, fœminas quatuor. Sed virilem sexum non reliquit; in prima enim pueritia utrumque amiserat filium. Filiarum quoque ultima non diu patri superstes fuit. Vivunt reliquæ: Quarum priorem nuptum dedit mater Ludovico M. Montefanio Capraræ J. C. nobili civi Bononiensi: altera, & tertia solemniter vovere Deo virginitatem maluerunt. Has omnes Valsalva habuit heredes non tam magni patrimonii, quam maximæ gloriæ. Illi enim augendo, etsi indiligens paterfamilias non fuit, multo minus operam dederat, quam scientiæ, & virtuti, &, quæ harum comes est, laudi nominis amplificandæ. Inter omnes constat, qui ejus & mentem, & consuetudinem

probe cognitam habuerunt , multo eum maximam vitæ partem , ut verum inquireret , ac publica commoda promoveret , in dissectionibus consumpsisse . Namque in auris dumtaxat anatomia sexdecim ipsos annos fuit , dissectionis ejus rei causa humanis capitibus amplius mille . Hinc *Traëtatus* extitit de *Aure Humana* , qui unus maxime apud Philosophos , Medicos , atque Anatomicos Valsalvam illustravit , post Bononiensem editionem A. MDCCIV. apud Constantinum Pifarium , Trajecti ad Rhenum iterum A. MDCCVII. in officina Guilelmi Vandevater , Genevæ autem tertium A. MDCCXVI. sumptibus Crameri , & Perachonii , a typographis descriptus , & tamen a multis jam annis in tabernis librariis prostant raro adeo ut nunc quartum prodire debuerit , cum tres posthumæ Anatomicæ Dissertationes , novum assidui Valsalvæ laboris , atque industriæ specimen , primum ederentur . De quibus , & de eo Traëtatu cum illa huc addidero , quæ nulla ratione omitti possunt , finem statim scribendi faciam . Dissertationes Valsalva recitaverat in ea quam sæpius memoravi , Instituti Scientiarum Academia ,

mia , primam quidem anno MDCCXVI. Kal. Jun. alteram vero anno MDCCXVII. circiter Idus Decembris; tertiam denique anno MDCCXIX. item pridie Idus Decembris. In prima sermonem habuit de laxioris intestini Vinculis , de Sinibus Arteriæ Magnæ , de nervis ab Spinæ Medulla ad par Vagum accedentibus , deque Annulis tum Visoris , tum Motoris oculi nervi moderatoribus . In altera de quibusdam oculorum affectionibus , & secundum , & præter naturam , inque his posterioribus de Suffusione . In novissima de excretoriis Ductibus , atque usu Renum Succenturiatorum . Gratia erat in plerisque his rebus cum novitatis , tum vero etiam utilitatis . Itaque magno assensu , & laude ab iis qui aderant , auditæ , mox fama apud ceteras Academias pervulgatæ summam omnibus editionis expectationem commoverunt . Nec abnuebat Valsalva : sed illis valetudinis tardabatur incommodis , quibus , ut supra demonstratum est , iis ipsis annis tentari cæperat . Icones erant conficiendæ , quæ cum prima Dissertatione proponerentur . Neque enim tertiam scripserat , quæ curam eandem requirebat , cum
de

de edendis observationibus illis suis cogitationem suscepit, nonnunquam animi pendens, an adjectis ad eas aliis, longe alio pertinentibus, omnia rescriberet, decemque in capita digereret: quæ res ipsa quoque afferebat moram. Sed tertia addita Dissertatione, hoc consilium prorsus abiecit; & Dissertationes ut recitaverat, ita cum Academia, cui tradiderat, Commentariis edendas statuit. Dum horum editio necessariis de causis diutius extrahitur, utrumque accidit eorum quæ in iisdem sunt a Viro Clarissimo Francisco M. Zanotto diserte, ut solet, commemorata (o), ut suas Valsalvæ Dissertationes, aliquid in his expoliendi, & perficiendi causa, ab Academia repeteret, utque antequam redderet, supremum obiret diem. Secuta sunt illa quæ ab Zanotto protinus subijciuntur, vere, cum narrat, perhumaniter, cum existimat, omnia scribente, iudicium de me & Heredum Valsalvæ amicum, & tantæ Academiae, honestissimum: missio ad me non modo earum Dissertationum, sed & chartarum Valsalvæ omnium, quæcunque ad ejus studia atti-

(o) Vid. Titul. Anatomic,

attinerent, postquam & cunctæ ita ut ipse omnino volui, numeratæ fuerant, & singulæ ob-signatæ; sic autem volui ob illas causas quæ in earum chartarum restitutione afferentur, nunc facile intelliguntur: denique confectio Epitomes Dissertationum illarum, a me neque ita multo post, ad Academiam missæ, quæ cum ejus Commentariis (p) edita est. Quoniam vero in ea ad Zanottum Epistola qua illam sum quanta maxima potui, brevitate Epitomen complexus, esse causas scripsi, cur Dissertationum editio mihi necessario esset in longinquum tempus differenda; quo in iudicio utinam deceptus essem; hic fusius exponendum est, quæ mihi, & quot difficultates oblitterint non tam in re, perficienda, quam in consilio capiendo qua eam potissimum ratione perficerem. Chartæ fuerant ad me allatæ maximo numero, quædam inter se nexæ, fere omnes solutæ, aliæ ad aliam rem attinentes, pleræque autem ita scriptæ, ut sibi scribere occupati homines, memoriæ dumtaxat causa, solent, imperfectis sententiis, interdum & verbis, nec sine compendiariis notis;

(p) Vid. Opuscula.

tis; nonnullæ etiam, diffugiente atramento, vix legendæ. Perlegi omnes labore improbo, quem tamen nota Valsalvæ manus & consuetudo sublevabat. Inter legendum, quæ prorsus inutiles viderentur, seposui: ceteras, quæcunque aliquid haberent quod ad Dissertationes, ad Tractatum, aut denique ad Anatomen quocumque modo attinere posset, certo singulas adscripto numero mihi notatas, iterum ac sæpius relegi donec quasi indice seorsum confecto, quid in qua charta extaret, facile, cum vellem, & scire liceret, & reperire. Feci idem in Viro-
rum doctorum litteris, quæ erant plurimæ, ad Valsalvam scriptis, siquam vidi ad ejus aut observationes, aut vitam illustrandam ex parte aliqua esse utilem. Sic tandem etsi plurima inveni quæ ad eorum dissectiones pertinent, qui ex vulneribus, aut ex certis aliis quibusve morbis interierunt, complures etiam observationes, & quædam experimenta, longe alio, magnam partem, quam quo voluissem, spectantia, quarum rerum omnium ex quæ nunc usum nullum habuerunt (nam multæ habuerunt) ut alias habeant, si vita suppetet, operam dabo;

bo ; tamen quæ potissimum quærebam , ea multo fuerunt mea spe , & voluntate pauciora . Illud magis miratus sum , vel quædam defuisse quæ olim mihi , atque aliis palam Valsalva dixerat ab se animadversa , aut observata , sive , quod malim credere , multa chartis committere prætermiserat , sive etiam interciderunt ; ut certe exemplum intercudit ejus Tractatus amplissimis oris conspicuum , in quibus videlicet posset , siquid addendum , detrahendum , aut mutandum videretur , commode adnotare . Cujus ego exempli hoc magis recordor , quod cum duo , haud amplius , ad eum modum facienda curasset , sibi alterum servavit , mihi alterum continuo dedit , rogans ut idem in meo facerem , quod in suo ipse esset factururus . Tale igitur ejus exemplum ut summa conqueri diligentia juberet , etiam atque etiam petere non destiti ab illius sororis filio Fausto Stagnio J. C. & Canonico Forocorneliensi , spectata in Avunculum pietate Viro , qui & chartas ejus omnes magna cum cura ipse collegit , & quæcunque de ejus vita minus cognita mihi erant , misso bene longo , Italice scripto , commentario meo

do-

docuit. Cum in Stagnio, ea de re vicissim a me admonito, non minor esset, quam in me, cupiditas exempli illius inveniendi; cum sapius non per alios modo, sed per se ipse quævisset, neque ullum pene quærendi finem fecisset, illud nusquam extitit. Qua de re hic commemorandum putavi, ut si unquam forte alicunde id prodeat, facile ab omnibus agnoscatur, meusque hic labor, Valsalvæ voluntate cognita, felicius ab aliquo suppleatur. Nam voluisse Valsalvam, ut in Dissertationibus, ita etiam in Tractatu quædam mutare, alia tueri, vel ex schedis ipsius constat; quæ vero potissimum, & qua ratione, vix usquam omnino conlat. Una enim, haud amplius, charta est, in qua diserte adnotaverat, quid & quemadmodum in prioribus dumtaxat paginis Dissertationis tertiæ sibi mutandum constituisset. Itaque magnum mihi onus laboris, atque officii suscipiendum putavi, ut quibus de rebus in ejus Tractatu, & Dissertationibus verba sunt, iis de rebus primum quid alii & ante, & post ipsum in eandem, aut in contrariam sententiam prodidissent, deinde quid ipse, quid ego obser-

servassemus, attento animo, & libero ab omni partium studio considerare, ut sic denique conjicerem, quæ ipse sibi, si viveret, atque utinam viveret, tuenda, quæ mutanda posset existimare. Quæ omnia etsi neque brevis temporis fuerint, neque modicæ difficultatis, nihil tamen difficilius mihi accidisse, fateor, quam aut postrema illa conjicere, aut cum conjecissem, quod tandem mihi consilium capiendum, quidve faciendum, constituere. Nam cum alia essent, eaque plurima, quæ jure mihi laudari, & defendi posse; alia vero quæ aliquanto secus se habere viderentur: num propterea constare fatis, crederem, illa eadem futura fuisse quæ Valsalva fervaret; hæc eadem quæ deleret? Quid? si me aliquid fugeret; multa autem posse, confiteor. Quid? si observationes, quantumvis sæpe a me iteratæ, non ad eundem semper modum responderent: id quod in aliis, neque ita raro, accidisse animadverti. Num mihi nihilofecius tantum sumerem, ut quasi ipse Valsalva essem, quasi omnia quæ ille, perspecta haberem, quasi aliter atque a me, res nunquam ab eo potuissent,

aut

aut ab aliis possent inveniri ; in ejus Scriptis non omnia conservarem ; sed alia mutarem , alia tollerem ? Contra ea , hæc subibant animi cogitationes . Quid ? si ut mihi , ita forte aliis & videatur , & deprehendatur in his rebus . Quid ? si has ipsas Valsalva fuerat mutaturus . Num his conservatis , officio ipsi debito ? num veri studio ? num publicæ utilitati satisfaciam ? Simul veniebat in mentem , quam ipse fuisset veri diligens , ut verum semper confuisset rebus aliis omnibus antepone , quantum esset veritus quidquam quoquo modo confirmare , quod , non dico num verum esset , dubitaret , sed tantummodo non per se sciret . Cujus animi specimen non unum dedit ; sed hoc maxime , neque a me , neque hoc loco prætereundum . Censor fuerat ab Academia anno MDCCVI. constitutus cum Viro Clarissimo Joanne Antonio Stancario , ut mea *Prima Adversaria* Anatomica uterque ante editionem , quæ certis de causis differri non poterat , examinarent , & , si videretur , approbarent . Cum Eustachius Manfredius , in cujus acerbo obitu magnam nuper Italia , non modo Academia ,

fecit

fecit jacturam, huic præesset, eumque Censores convenissent, hæc Valsalvæ sententia fuit: se quidem non dubitare, quin meas observationes qua consueßem, diligentia, & fide in perlectis Adversariis scriptissem; sed illud tamen non intelligere, qui sibi eas liceret approbatione sua confirmare, nisi ante singulas per Anatomen ad Partes ipsas exegisset, verasque esse comperisset; quæ res nec modici esset temporis, nec exigui laboris. Mirari hic Stancarius, obstupeßcere Manfredius. Ille vero, sic sum, inquit, ut videtis. Morgagnum diligo; sed verum magis. Itaque mihi stat non approbare, nisi spatium detur per dissectiones recognoscendi. Quid verbis opus est? Vix cessit, vix dedit tandem permotus manus postquam ab utroque factus est certior, non illud a Censoribus leges Academiæ postulare, sed hoc tantum, quod ultro fatebatur, non videri sibi quidquam esse in eo libro quod aut falsum esse sciret, aut alienum ab Academiæ institutis. Atque hoc Valsalvæ factum, Stancarii, ut oportuit, & Manfredii manu testatum, sicut eo tempore prope subiratus, juvenili animo, ta-

cite quidem, sed non levisime tuli, ita nunc senex & probo, & laudibus effero: mentem enim unice ostendit Viri, nihil, si opus fuisset, amicitiae daturi, sed huic verum, ut par est, constantissime antelaturi. Cum hæc ita essent, diuque animum modo in hanc, modo in illam partem distraherent; vix tandem me ab ea anticipiti cogitandi cura expedivi ea ratione ut parti utrique satisfacerem; sed magnum ipse suscipiorem scribendi onus: quod, etsi me annos jam multos pressit, leve tamen existimabo, si ab æquis & intelligentibus Viris meum hoc consilium non improbatum esse cognovero. Est autem hujusmodi. Primo loco *Traëtatum de Aure Humana* non modo iisdem archetypis Tabulis, quibus duæ posteriores editiones caruerunt, ornatum, sed talem omnino damus, qualis a Valsalva editus fuerat; nisi quod voculas aliquas, salva sententia, interdum mutavimus, quæ contra ejus voluntatem, nobis longo usu hac in parte probe cognitam, irrepperant, quas adeo per se ipse fuerat mutaturus. Sic etiam in contextum accepimus adnotatiunculam quandam ad num. VIII. Cap. v. jam tunc postquam

quam hoc Caput a typographis descriptum fuerat, sub asterisco, quando aliter non poterat, ipso iubente, in ora additam. Sic denique siquid præterea ab iisdem operis manifesto peccatum fuerat, emendare non omisimus. Tractatui posthumas *Dissertationes* subiecimus. In his sententiam nunquam, at verba sæpius, nec raro verborum quoque circuitum ea ratione, commutavimus, quam vel olim Valsalvæ ipsi maxime placere in conficiendo Tractatu, cognoveramus (q), perspicuam magis, quam cultam orationem, nec tamen omnino incultam probanti. Nihil addidimus, nihil prætermisimus, si quiddam excipias sub finem tertiæ Dissertationis, idque non de nostra tantum, sed etiam de utriusque Amicorum, hominum doctissimorum sententia: erat enim cogitatum inexplicabile, & quod consequitur, plane inutile. Contra, in Dissertatione eadem quosdam locos ita restituimus, quemadmodum ipsum cognovimus ex charta, de qua ante dictum est, per se facere decrevisse. Insuper unamquamque Dissertationem in plures quasi articulos distribuimus, singulisque articulis & suum nume-

X 2 rum

(q) Vid. ejusd. Tract. c. 4. n. 8.

rum præscripsimus, & ad oras summulam adscripsimus eorum quæ in quoque articulo traduntur; non quod harum rerum in ejus chartis ulla nobis inventa sit; sed quod in Tractatu illas omnes voluisse, memineramus; ut non videatur in Dissertationum editione fuisse omissurus. Denique cura accessit conficiendarum Tabularum, earumque explicationum. Reliquerat ille quidem Figuras novem, omnes ad Dissertationem primam attinentes; sed aliam fere in alia charta, non collectas in Tabulas, non adscriptis numeris, non inscriptis litteris distinctas, non adjectis explicationibus illustratas. In uno dumtaxat folio quid in illarum quibusdam pingendum curasset, præse & continuata oratione, quasi memoriæ causa, adnotaverat. Nos igitur in tres, quas Dissertationibus interjectas edimus, novas Tabulas distribuimus, numeris, & litteris distinximus, hisque respondentibus explicationibus ad ejus mentem declaravimus. Atque ut ille ab eodem quo ad Tractatus Figuras usus fuerat, egregio Pictore Angelo Michaele Cavazzono pari & hujus, & sua diligentia atque industria has quoque delineandas cu-

curaverat ; ita & nos ut ab eodem , a quo primæ , laudato Scalptore Francisco M. Francia in ære insculperentur anno MDCCXXV. curavimus , nullis neque sumptibus , neque precibus , neque monitis parcentes ; ut scalpturâ omni ex parte , summaque cum fide picturam sequeretur : cujus certe voti , excepto uno aut altero , de quo in explicationibus admonemus , loco ; compotes fuimus . Haftenus quo consilio satis a nobis factum sit primis illis rationibus , expositum est : nunc quomodo alteris , indicabimus . Duodeviginti Epistolas scripsimus ; quarum undecim ad Tractatum attinent ; reliquæ ad Dissertationes . In utrasque autem conjecimus tum quidquid ad singula ex ordine capita , & rerum argumenta ; in Valsalvæ chartis spectare ,prehendimus , quod bono in lumine collocavimus ; tum quidquid ex anatomicorum inventorum historia ad easdem res pertinere , intelleximus ; tum quidquid de his iisdem rebus aut ad eundem modum , aut secus ab doctissimis Viris non modo olim , sed ad hæc usque ultima tempora scriptum esse , cognovimus . His omnibus nostras , quales ex cunque

X ; sunt ,

sunt, non paucas certe, neque indiligenter habitas observationes, & animadversiones adjecimus. Secundum has, ubicunque id facere, & quatenus facere licitum fuit, simul verum, simul Valsalvam defendimus. Siquando autem credidimus, utrumque simul defendi non posse; idem quod ipse ibi facturus fuisset, ingenue est a nobis factum, ut Valsalva excusato, & quoad potuimus, laudato, verum tueremur. Has autem Epistolas etsi una cum Valsalvæ Scriptis emitimus, non omnibus tamen scriptas volumus. Sunt enim ita cum iis conjunctæ, ut facile a Bibliopola sejungi queant. Itaque si qui eam de Valsalva opinionem habent, quam si ullo de homine habere liceret, de ipso in primis habendam faterer, nulla ut defensione egere, nulli ut suspitioni erroris obnoxium credant; ii poterunt in ejus Scriptis acquiescere, securi ceterorum. Qui autem illa eo sunt animo in manus sumpturi, ut siquid forte minus placeat, id reprehendant; hos vero etiam atque etiam rogatos volo, ut se tantisper ab eo judicio sustineant, dum illi Valsalvæ loco respondentem in meis Epistolis locum perlegant.

Sæ-

Sæpius enim aut ita defensum, aut ita excusatum invenient, ut aut nulla reprehensione, opus esse, intelligant; aut siquæ forte, ea certe quæ cum aliqua tamen sit laudatione conjuncta. Sicubi autem viderint, vero cogente, me ire in alia omnia, non continuo Valsalvam arguant; sed sic existiment potius, idem illum facturum fuisse, si diutius vixisset, si spatio dato, plura observare, plura animadvertere, plura etiam legere potuisset: nam quamvis magnus illa tempestate Anatomicus fuerit, non ei tamen licebat quid a posteris inveniendum esset, divinare. Simul eorum quæ supra dicta sunt, veniat in mentem, fuisse ipsi in animo mutare quædam in Scriptis suis, fortasse illos eosdem locos. Ad extremum, quidquid displiceat, me potius, & consilium meum, non animum, reprehendant. Siquid autem forte a me felicius alicubi aut observatum, aut animadversum, aut constitutum esse, crediderint, non mihi illud, sed Valsalvæ ipsi acceptum referant: qui nisi me olim adolescentulum ad hæc studia instituisset, nisi quærendo prævivisset, observando præluxisset, nihil a me horum susceptum esset.

NERIO CORSINIO S. R. E. CARDINALI

ANGELUS FAERONIUS S. P. D.

SI cui forte laude dignus videbor, quod ad Historiam scribendam me applicuerim, quidquid hoc erit laudis tibi, Cardinalis amplissime, referam acceptum; qui me adolescentem alia studia colentem; alia cogitantem ad hoc scriptio- nis genus vocasti. Placuit enim tibi onus mihi imponere, ut litteris mandarem res gestas summi Pontificis Patruī tui CLEMENTIS XII.; quod quidem licet majus esse intelligerem; quam ego ferre possem, recepi tamen, cum maluissem videri nimis audax, quam parum voluntati tuæ obsequens. Confeci ergo commentarios rerum illius præstantissimi Pontificis; eosque in lucem exire sivi, nihil reformidans criminationes hominum, quas multas fore videbam multis de causis; sed ea præsertim quod non satis consultum tanti Pontificis memoriæ videbatur, quod ab eo illius historia tractaretur; a quo maturitas ætatis, & ingenii, scribendique exercitatio aberat.

Sed

Sed qui semel timorem abiecit, eum bene & naviter oportet esse confidentem. Itaque vix a me satisfactum fuit promisso ac recepto, quo me tibi obstrinxeram, cum ad alius Pontificis historiam contexendam animum traduxi; neque hoc contentus explicandas quoque suscepi vitas excellentium doctrina Italorum, qui aut nostræ, aut patrum memoria floruerunt. Opus quidem magnum, quod plurimi his temporibus apud nos vixerint, quorum imagines exprimi maxime conducit ad Italiæ laudem, ejusque Incolarum utilitatem; quodque necesse sit in magna rerum varietate versari, cum unus in una facultate, alius in alia excelluerit. Neque autem ego sum ita demens, ut me tantum onus solum sustinere posse putem. Itaque vocabo alios in societatem laboris; nihil statuam in referendis, perpendendisque scriptis libris quod homines judicio eruditissimi prius non comprobaverint; eligam idoneos Aristarchos, qui, si quod erit animadversum peccatum, corrigant; exquiram sinceros & veridicos doctores, qui me de iis rebus, quas scire opus sit, diligentissime faciant certiorum; & admonitores quoque non verecundos mihi

hi parabo, qui me attentum teneant ad omnes Historiæ leges, præsertim cum scribendum erit de hominibus aut amicitia, aut aliis vinculis mecum conjunctis, ne amoris meo plusculum quam concedit veritas largiri videar. His subsidiis spero non solum æquorum expectationi, sed etiam iniquorum invidiæ me satisfacturum. Tu interea, Cardinalis amplissime, habebis diligentiaæ meæ signum in hac, quam ad te mitto, Cardinalis Ursii vita, a qua idcirco scribendi initium sumpsi, quia me tibi rem gratam facturum putavi. Explicat enim scripta, mores, consuetudinemque hominis illius, cujus commodis, ac dignitati sic favisti, ut plura a parente proficisci non potuerint; quique tantis erat tibi non solum beneficiorum, sed etiam amoris vinculis astrictus, ut nulla unquam fuerit amicitia conjunctior. Sæpius mihi de hac amicitia cogitanti querendum videtur, quid tantam amoris vim gignere, & continere potuerit. Cujus rei hanc unam causam reperi, lumen scilicet virtutis, quod in utriusque vestrum animis elucebat. Profecto nihil est virtute amabilius, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum; quapropter
 cum

cum aliquem nacti sumus, *cujus cum moribus et natura congruamus, quod in eo virtutem, bonitatemque perspicere videamur, exardescat oportet admirabilis quædam benevolentie magnitudo. Itaque dubitare non possum quin legens ea, quæ pertinent ad declarandos mores Ursii, tute ipse cognoscas, & reviviscat pristinus ille amor, qui inter vos fuit, si forte præpotens mors illum potuit imminuere. Neque in his libris hoc unumtui exemplar intueberis, Cardinalis præclarissime. Propositum est enim nobis, ceteras inter imaginem quoque exprimere Philippi Corsinii Patris tui. Cujus quantique viri! Is profecto ita vixit, ut omnes in eo sint admirati præstantiam in litteris, justitiam, fidem, probitatem, prudentiam, liberalitatemque. Est in manibus hominum Mexicana Historia, quam ex Hispanico in Italicum sic convertit, ut nihil fieri possit elegantius: extant quoque nonnullæ ejus orationes, sane nobiles, quas in doctorum virorum catibus dixit: nota sunt summa, quæ in eum contulerunt, honorum ornamenta Medicei Principes, inter quæ non illud postremum fuit, quod a Ferdinando II. electus fuit cum viro immortalis memoriam*

moria Laurentio Magalotto , qui comitaretur ejus Filium Cosmum in itinere , quod is per Europam habuit . Credibile est quidem a tanto Principe carissimi Filii curam nonnisi iis fuisse concreditam , qui poterant illum ad omne eruditionis , virtutisque genus instruere . Sed de his alias . Tu fac interea , ut quando jam hoc tribuisti humanitati tuæ , ut nos nostraque studia susciperes , tribuas idem constantiæ , ut suscepta tuearis ac foveas . Vale .

Romæ Kal. Maii MDCCLXIII.

JOSEPHUS AUGUSTINUS CARDINALIS URSIUS



JOSEPHUS AUGUSTINUS URSIUS Florentinus , parentes habuit Josephum Ursium & Elisabetham Jannetiam , quibus etsi honos , ac jus Florentinæ Civitatis hereditarium , tamen non admodum ampla res familiaris erat . Ab his , quod integritate morum eminent , quanta diligentia fuerit Josephus jam a prima ætate institutus , facile est existimare . Quantam vero is de se jam tum omnibus faceret expectationem , hoc erit testimonium .

Quar

Quartum agebat ætatis annum , cum ad Ma-
 terteram , quæ in oppido S. Cassiani , quod
 Florentia millia passuum octo abest , religiosum
 vitæ genus profecta fuerat , eum parentes ad-
 duxerunt . Erat eo loci eadem vita instituto-
 que astricta virgo quædam laude pietatis excel-
 lens e gente Paolſanta , quæ ut puerulum vidit ,
 patri ominata est illum Romana purpura illustrem
 fore . Quod prædictum facile obtinuit fidem , non
 solum quia non sine aliquo instinctu inflatuque
 divino factum esse putabatur , sed etiam quia non
 levi confirmabatur conjectura . Elucebat enim in
 puero indoles ad virtutem magna , quæ summa
 omnia atque præclara portendere videbatur .
 Politioribus studiis , ut primum per ætatem li-
 cuit , viris e Societate JESU magistris usus , o-
 peram adeo diligentem , tantoque cum progres-
 su dedit , ut industriam laudarent omnes , inge-
 nium admirarentur . Nec minori laude , cum
 se ad Philosophiam contento cursu transfuisset ,
 in ea versatus est , secutus Peripateticos . Ta-
 li modo quasi gradu quodam , atque aditu ad
 ceteras facultates jacto , Pisas proficisci medi-
 tabatur , ut ibi Juri Civili & Pontificio stude-
 ret.

ret. Sed repente hoc consilium abiecit, ut se totum Deo voveret, eam putans esse præclaram beate vivendi & simplicem & directam viam, quæ vix rerum humanarum fluctibus aluatur. Itaque Fesulas ad S. Dominici Cœnobium se contulit, ibique 1x. Kal. Martias anno MDCCVIII., cum ageret septimum & decimum ætatis annum in Prædicatorum Familiam cooptatus est, nomine sibi imposito Josephi Augustini, cum antea Augustinus Franciscus appellaretur. Annum ipsum cum tiro ita vixisset, ut facile prospicere Collegæ ejus possent, qui veteranus aliquando futurus esset, incredibili eorum omnium voluntate, suam Ordini, cui nomen dederat, perpetuo obstrinxit fidem. Florentiam inde missus ad excolenda in Cœnobio S. Marci rerum divinarum studia, tantam in his operam collocavit, ut ternas vel ad summum quaternas noctis horas quieti concederet. Præsertim vero his temporibus versatus est in legendis SS. Patrum operibus, cognoscendisque Historiæ Ecclesiasticæ monumentis; videbaturque jam ab adolescentia, perfectum quiddam atque absolutum hoc in genere attigisse. Neque

que illud est prætereundum , quod nunquam se ad legendum conferebat , quin prius , secutus splendidissimum illud non modo sui Ordinis , sed etiam Catholicæ Ecclesiæ lumen Thomam Aquinatem , preces quasdam diligenter adhibuisset . Quæ , aliaque multa sinceræ pietatis signa cum effugere non possent oculos suorum , illud fiebat , ut non minori apud illos esset opinione sanctitatis , quam doctrinæ . Non post multo quam Sacerdos est factus , suscepit munus docendi ; docuitque eodem in Cœnobio S. Marci Philosophiam primum , satis quidem docte & perite ; mox Theologiam tanta nominis sui commendatione , tantaque auditorum frequentia , ut magna adhuc memoria sit ejus magisterii . Etenim non exsuccum quidpiam exhibebat auditoribus suis , sed plenum ac perfectum , quodque argumentorum vi , variaque eruditione animos & veritate percelleret , & singulari voluptate perfunderet . Sed tamen adhuc Ursii fama exiguis continebatur finibus . Hi vero : multis postea ab eo scriptis libris , magnisque doctorum virorum de iis judiciis , sic amplificati sunt , ut ille non minus fuerit absentibus , quam suis
civi-

civibus cognitus. Est Florentiæ *Melani*, quod vocant, *Oratorium* ad S. Jacobi. In eo statis diebus cœtus habebantur illustrium aliquot civium Florentinorum, cum quibus una adesse, deque divinis rebus, rectaque institutione morum familiari sermone colloqui unus aliquis consueverat Cœnobii ad S. Marcum Alumnus. Id munus cum Ursius obtigisset, accidit ut aliquando sermonem instituerit de mendacio, docueritque quam illud esset indignum non solum orthodoxo, sed etiam honesto quolibet homine. Cui e sodalium unus: *Valde tibi assentior illud quod a te dictum est; sed velim mihi persuaderi, non extare, ut aliqui existimarunt, & in his Carolus Ambrosius Cataneus, legem quandam hominum consensu statutam, quæ verbis interdum omnem adimit sensum, sic ut est, & non est desinant esse notæ affirmationis & negationis, nihilque sonent, quando ex proditione veri nasci oportet grave aliquod damnum, puta vitæ, rei, atque existimationis.* Hanc sententiam paucis tum verbis confutavit Ursius; sed mox accuratius, & copiosius auctoritatibus, exemplis, & rationibus conquiritis, oppugnandam putavit. Librum ergo confecit,

fecit, ediditque Romæ an. MCCXXVII. quo contendit legem illam ignorasse veteres Philosophos & Ecclesiæ Patres, e quorum scriptis, ac præsertim Augustini multa sumit, quibus in hac quæstione testimoniis utatur : clara & illustria Martyrum exempla in medium profert, qui mortem oppetere maluerunt quam veritatem lædere : hoc exigere Dei Numen, naturæque rationem dicit, ut verba declarent animi nostri sensus, proptereaque non esse in potestate hominum, excogitato materiali, ut vocant, verborum usu, divinam hanc, naturalemque legem dissolvere. Hæc aliaque hujusmodi bono in lumine posita, & haud impolite patrio sermone explicata, satis multa esse putabat Ursius ad sententiam suam propugnandam. Quoniam vero non defuere qui illa conati sunt invadere, non dubitavit iterum in arenam descendere ; editoque in vulgus altero libro, ut sua magis magisque confirmaret, & quæ contra dicebantur dilueret, excitatæ de se expectationi cumulate satisfecit. Sed non propterea alterius partis propugnatores siluere. Cumque horum nescio quis epistolam vulgasset, quæ

Y

maxi-

maximam apud eosdem consecuta fuerat celebritatem, hanc continuo adortus est Ursius, opposuitque ei *Demonstrationem* quandam *Theologicam*, in qua est summa quædam continuatio seriesque argumentorum, ut aliud ex alio nexum, & omnia inter se apta colligataque videantur. Inter hæc siquid incurreret subsecutorum temporum, quæ homo, siquis unquam alius industrius, perire non patiebatur, id ille totum infumebat in actis martyrii Sanctarum Perpetuæ, Felicitatis, Sociorumque illustrandis, vindicandisque iisdem Sanctis Martyribus a Montanismi nota, quam Samuel Basnagius, plaudentibus Actorum Lipsensium, Scriptoribus, illis inurere studuerat. Quod si laude dignos eos existimamus, qui scriptis suis a Platone, Aristotele, Epicuro, Solone, aliisque antiquitatis Philosophis criminum suspicionem propulsarunt; quanto magis prædicandus est is, qui non inanis ac falsæ, sed solidæ ac veræ sapientiæ cultores, propagatoresque eximios, & unde tot & tam præclara ad nos dimanarunt exempla virtutum, sibi defendendos sumit adversus inimicorum calumnias? Ursius igitur

tur librum elucubravit, ac typis commisit an. MDCCXXVIII. in quo firme, eleganter, ac copiose comprobatur horum Martyrum orthodoxiam, omnesque contrarias Bafnagii rationes labefactat. Cujus rei nullum certius afferre possum testimonium, quam quod iidem Actorum Lipsensium Scriptores non dissimile huic nostro de illo libro pronuntiarunt iudicium *. In hoc ipso libro haud pauca disputantur contra Ruinartium & Doduvellum, qui negabant horum Martyrum Acta collegisse atque edidisse hominem e grege Montanistarum: deinceps differitur de visis, qua in re illud Ursius ostendit, prioribus Ecclesiae saeculis Deum illa saepe sectatoribus suis dedisse ad occulta iis aperienda. Porro id causa, exigere videbatur, quoniam Bafnagius non leve se arbitrabatur ducere argumentum, cur ii Martyres dicendi essent Montani haeresi contaminati, ex iis, quae eosdem in somniis vidisse, atque praedixisse Acta narrant. Demum, quasi quandam appendiculam in librum intulit, quae Franciscus Castilionensis scripserat de vita, atque morte, quam pro vera Christi religione

Y 2

exeun-

* Supplem. ad nov. Act. Erudit. Tom. 2. sect. 12.

exeunte sæculo xv. occubuit B. Antonius Pedemontanus, eaque notis illustravit. Sic enim se putavit de Cœnobio, in quo degebat, mereri optime, propterea quod Pedemontanus ejus alumnus fuerat; quodque tum ille, tum Caitilionensis fuerant S. Antonino Florentino Archiepiscopo conjunctissimi, quem institutorem ac parentem habuisse merito idem Cœnobium gloriatur. Vix dum opus istud perfecerat Ursius, cum aliud est aggressus, ut probaret adversus Martenium, Lupum, Petavium, Juveninium, ac præsertim Albaspinæum, Ecclesiam tribus primis sæculis minime denegasse reconciliationem iis, qui essent capitalium criminum rei. Videtur Ursius orbem omnium peragrasse Ecclesiarum, quæ ab Apostolis conditæ fuerant, aut quæ illarum erant soboles, ut ex earundem monumentis gravissima certissimaque in eam remsumeret testimonia. Nec vero ignorabat iis temporibus fuisse quosdam in Affrica, & in Hispania tantæ severitatis in majoribus criminibus animadvertendis, ut iis, qui eorum culpa tenerentur, reditum in gratiam cum Ecclesia patere noluerint; sed ajebat, unum aut

alte-

alterum hujusmodi exemplum nihil valere contra morem & disciplinam, quam homines ab Apostolis acceperant, quaque docti fuerant, sic in fontes severitatem adhibendam esse, ut magnis condimentis lenitatis, ac misericordiae mitigetur. Profecto in hoc libro Ursius se præstitit Theologum præclara, reconditaque eruditione atque doctrina. Cum vero non semel a re proposita, opportune tamen semper, digressus fuisset, ut tempora constitueret quibus aut Marcio in Ponto & Asia disseminavit Cerdonis errores, aut Tertullianus Montani sectator esse cepit, librosque suos vulgavit *de Corona Militis*, & *de Pudicitia*, aut uterque Decius Urbem reliquerunt, aut Illeberitana Synodus habita fuit, tantam temporum scientiam ostendit, ut huic rei in primis studuisse videatur. Accidit interea ut Religiosi ii viri, quos idem sodales contubernalesque habebat, sibi de more constituere vellent Præsidem. Etsi permulti erant quos ætas, rerumque usus, & virtus, doctrinaque commendabant, unus tamen Ursius cunctis suffragiis electus est, cum vix octavum & trigesimum ingressus esset ætatis annum, .

Quod ubi intellexerunt amici, venerunt ad eum gratulatum. Ille vero valde suam vicem dolere dicebat, quod non satis virium ad hoc sustinendum onus haberet; quodque necesse esset plurimum detrahi studiis ac litteris suis. Quæ quidem indicio esse possunt, quam modeste de se sentiret, quantusque in eo esset doctrinæ amor. Sic autem muneri suo præfuit, ut omnes existimarent quasi lumen aliquod sanctitatis elucere omnes actiones, omniaque dicta ejus. Quanquam ita comparatus erat, ut magis exemplo quam verbis homines ad virtutis amorem accenderet. Eo tempore in familiam recepit Cœnobii Constantinopolitani nomine Thomam Mariam Mamachium, quæ res magnæ ei lætitiæ fuit. Nam præsentiebat quanto eidem familiæ is futurus esset ornamento; quo fiebat, ut uni huic maxime indulgeret, neque eum secus diligeret ac filium. In regendo Cœnobio licet omnem operam curamque ponere videretur Ursus, potuit tamen absolvere, quæ paullo ante inchoaverat *de Invocatione Spiritus Sancti in Liturgiis Græcorum, & Orientalium*. Fuit olim in Concilio Florentino magna Græcos inter & Lati-

Latinos disceptatio , num ad Eucharistiam conficiendam præter verba quæ Christus adhibere Sacerdotes docuit , necessaria quoque esset S. Spiritus invocatio . Affirmabant Græci , negabant Latini ; postque diuturnam pugnam eum tandem res exitum habuit , ut illi convicti ac veritatis vi coacti errorem suum deferuerint . Sed non diu pax fuit , cum illum eundem Græci , facta secessione , instauraverint : quod ab illa Gente in Latinos jamdiu conceptum inveteratumque odium cogitanti mirum videri minime debet . Illud potius mirandum quosdam nostratum , & in his Ricardum Simonem , & Antonium Augultinum Tuetteum , hac ætate extitisse , qui pene in Græcorum abierint sententiam . Id ægre ferens Ursius eos confutare est aggressus . Confutationem autem sic contexuit , ut excutiat & explicet plurima Latinorum , ac præsertim Græcorum Patrum loca ac testimonia , libros præterea Rituales Græcarum & Orientalium Ecclesiarum , demonstretque minime ex iis confici posse , sicuti contendebant adversarii , easdem Ecclesias , tradita a majoribus disciplina , ita invocasse Divinum Paracletum , ut vide-

rentur in eo ponere absolutionem perfectionem-
 que Eucharisticæ consecrationis . Diligentissime
 quoque is perpendit monumenta Concilii Flo-
 rentini , quod causæ suæ conducere arbitratus est ;
 nihilque earum rerum omittit , quæ hunc librum
 perfectum , expletumque omnibus suis numeris
 & partibus efficere possint . Vix illum Ursius ab-
 solverat , cum anno secundo postquam Cœno-
 bio præesse cæperat , Romam a Cardinali Ne-
 rio Corsinio accersitus est , ut Theologi locum
 apud eum teneret . Id illi pergratum atque ju-
 cundum fuit , quod vehementer ad studiorum
 suorum rationem , naturamque suam , quæ pror-
 fus ab omni præfectura abhorrebat , accommo-
 datum arbitrabatur . Cardinali autem multis ma-
 gnisque in rebus , eo præsertim tempore , quo
 ejus Patruus CLEMENS XII. Ecclesiæ clavum re-
 xit , consilio adfuit . Etenim ille neminem Ur-
 sio laude prudentiæ , fidelitatisque anteferebat .
 Sed hoc in primis ad tanti viri laudem illustre
 fuit , quod idem Pontifex sæpe eo non solum
 consiliario , sed etiam scriptore usus est . Sunt
 in manibus quæ jussu illius exaravit (minora
 silentio prætermittimus) ut probaret , potuisse
 eum

eum jure privare Cardinalem Nicolaum Co-
 sciam Archiepiscopatu Beneventano ; utque of-
 tenderet fas haud esse Regi adigere Episcopos ,
 qui in ejus ditione sunt , ad *Homagii* , aut , nisi
 oppida ab eo accepta habeant , ad *Fidelitatis* ,
 ut appellant , jusjurandum . His mandatis con-
 fectis , totum se convertit ad contexendas *Dis-*
sertationes Theologicas de Baptismo in nomine
Jesu Christi ; & de Chrismate Confirmatorio .
 Noverat enim Theologos haud paucos fuisse sæ-
 culo superiori , & esse etiam hoc nostro , qui
 Baptismum ab Apostolis in Christi nomine nun-
 quam fuisse datum defenderent , ac S. Thomæ
 contra sentientis opinionem nec veram nec ve-
 risimilem dicerent : Et illud quoque noverat ,
 Samuelem Basnagium gravissimo captum fuisse
 errore , ut arbitraretur Chrismatis usum in *Con-*
firmationis Sacramento ignorasse Ecclesiam pri-
 mis temporibus , & in eam a Valentinianis de-
 rivatum fuisse . Priores sic est adortus Ursius , ut
 sententiam Doctoris Aquinatis satis esse probabi-
 lem demonstraverit ; alterum vero tam est gra-
 viter infectatus , ut plane convicerit impietatis .
 Quibus in rebus cum esset occupatus summa CLE-

MENTIS XII. voluntate factus est Cathedraticus Cafanatenfis. Vocantur autem Cathedratici Cafanatenfes duo ex Ordine Prædicatorum ſcientia clari viri, qui inſtituto Hieronymi Cardinalis Cafanatæ e ſuperiori loco mane quidem alter, alter vefperi ſtatis diebus S. Thomæ *Summam* rei Theologicæ ſtudioſis Romæ interpretantur. Ex quo factum eſt ut Urſius non ſolum honeſto, ſed etiam grato fungeretur munere. Ita enim erat in illum Doctorem animatus, ut omnes cuperet ad illius diſciplinam adjungere. Interim, Romæ nuntiatur, in Gallia typis impreſſam fuiſſe Bajanifini Hiſtoriam a Joanne Baptiſta Duſchefnio conſcriptam, hacque infamari Petrum Sotum hominem e Dominicana Familia præclariffimum, quaſi ipſe jeciſſet initia, & tanquam ſemina, unde errores Baii procreati fuiſſent. Id ut audivit Thomas Ripollius, qui eidem Familiæ præerat, Urſio mandavit, ut libro falſas Duſchefnii accuſationes refelleret. Quod quidem illi facile fuit. In promptu enim habebat, quæ Pontifices MM., Tridentina Synodus, Cardinales, Epifcopi, Principes, Scriptoresque magni nominis Soto impertierant præconia ac teſtimo-

stimoniam hominis pietate, studio Catholicæ Religionis, fide, integritate, atque doctrina præstantissimi. Quæ postquam collegit Ursius, transit ad examen librorum, ac præsertim *Epistolæ Dissertationis cum Ruaro Tappero de conciliatione gratiæ, ac liberi arbitrii*, neque ullum esse in iis locum probat, ex quo jure meritoque Soto conflari invidia possit, contra vero esse multa, quæ plane adversantur erroribus, quorum illum Historicus insinulaverat. Neque solum pro aliis, sed etiam pro se ipso his temporibus pugnavit Ursius. Etenim Droinius impotentis ingenii Gallus adeo in illam, quam paullo supra memoravimus *de Baptismo ec.* Dissertationem stylum acuerat, ut non tam eam refellere, quam in ejus auctorem furere videretur. Huic Ursius sic respondit, ut se injuriis prorsus abstinuerit, nihilque aliud egerit, nisi ut ostenderet omnium pene temporum memoriam sententiæ Doctoris Aquinatis suffragari videri. Hæc atque alia (nam edidit quoque Latinam Orationem de laudibus B. Catharinæ de Ricciis) quæ ad hæc usque tempora typis mandaverat ingenii monumenta, magnam illi

famam confecerant, ut jam videretur in Theologorum numero, qui Romæ florebant, principem locum tenere. Itaque nemini dubium erat brevi illum in amplissimum dignitatis gradum collocatum iri. Ad hunc primus illi ascensus fuit an. MDCCXXXVII. quo tempore a CLEMENTE XII. factus est a Secretis illius Magistratus, cujus munus est interdicare lectionem librorum, in quibus se se prodit scribendi licentia, nequid Christiana Respublica detrimenti capiat. Occupato hoc honoris loco, primam habuit curam Ursius, ut Pontifici optime de se merito, Ecclesiæque voluntatem studiumque suum magis magisque declararet. Cujus rei amplam eidem, occasionem dedit opus illud Jacobi Benigni Bossuetii, quod jussu Ludovici XIV. ad propugnandam notam *de potestate Ecclesiastica Declarationem* a. MDCLXXXII. in Comitibus Cleri Gallicani editam conscripserat, quodque Episcopus Trecensium ejusdem Bossuetii Fratris Filius, mortuo jam Auctore, anno MDCCXXX. Luxemburgi typis imprimendum curaverat. Auctoris celebritas, ubertas, varietas, copia argumentorum, quibus idem evincere nitebatur jura Sedis

Apo-

Apostolicæ in definiendis Fidei controversiis suis contineri finibus, iisque non admodum amplis, illud effecerant, ut permulti essent tum apud Gallos, cum apud Italos qui palam dicerent, Bossuetium iutorum jurium defensoribus non modo spem victoriæ, sed etiam voluntatem defensionis abstulisse. Quod iudicium falso prolatum fuisse ii intelligent, qui legent libros Ursii, quibus se illi Scriptori opposuit. Profecto fortiter is cum tanto adversario bellum gessit. Nam omnia quæ conferri poterant, in illum contulit tela; contraria sic excepit, ut pleraque leviora atque hebetiora esse ostenderit, ac multa in ipsum adversarium retorserit; & siqua res fuit quæ premeret vehementius, non modo non abiecit, sed ne rejecit quidem scutum, sic ut nunquam cessisse, contra superiorem semper discessisse haud injuria a doctis quibusdam viris judicatum fuerit. Longum esset de omnibus rebus, quæ in his libris continentur dicere. Itaque dixisse sufficiat: Ursium tribus prioribus voluminibus, quæ sunt *De irreformabili Romani Pontificis in definiendis Fidei controversiis iudicio*, multa enucleasse sacrorum librorum, Patrum,

trum, aliorumque gravissimorum scriptorum loca, ac multo plura exposuisse Conciliorum decreta, ut ostenderet, Ecclesiam ab ultimis usque temporibus consensisse (mirum putasse Bossuetium ex Ecclesiae consensu se quoque maximum causae suae praesidium petere posse) de hoc *irreformabili iudicio* : Porremo vero operis volumine, quod inscribitur, *De Romani Pontificis in Synodos Oecumenicas & earum Canones potestate* aequè firmiter ac copiose probat, Romanos Pontifices minime Conciliorum legibus, sed has illis subjectas esse. Ad hæc addi quoque illud potest, eundem multas in his libris collegisse rationes ac testimonia ad refellendos viros doctissimos Antonium Arnaldum, & Petrum de Marca, quorum alter acerrime propugnauerat haud posse revocari in dubium vim, auctoritatem, pondus decretorum Concilii Constantiensis; alter novam proposuerat rationem conciliandi conjungendique libertatem, suffragiorum, quam in Oecumenicis Conciliis Episcopi habere debent, cum summa Pontificis potestate. Pontifici enim eas tantummodo partes dabat, quas Romani Imperatores in condendis

dendis Senatus Consultis obtinere solebant . Sic Ursius magna doctrinæ & eruditionis copia cum demonstrasset , nullis posse terminis definiri jus Romanorum Pontificum in præscribendis , vel declarandis iis rebus , quæ ad Religionem pertinent , aliud sumpsit opus in manibus , quod non minorem & sibi laudem , & Christianæ Republicæ utilitatem peperit . Historiam Ecclesiasticam , quam Gallice scripserat Claudius Fleurius , nescio quis in Italicum converterat , & Venetiis typis imprimere instituerat . Id ut Romam allatum est , quod detrimentosum esse existimabatur (nam multis in locis scriptor ille animum haud mediocriter juribus Romanorum Pontificum infensum patefecerat) si in omnium manus illa perveniret , quæritur quid facto opus sit . Consulentibus Ursius respondit , dandam esse operam , ut cæpta impressio intermitteretur ; quo vero Italorum utilitati ac decori prospiceretur novum opus conficiendum . Hoc consilium majori parti cum placuisset ille rogatus est , ne graveretur hoc in se onus suscipere . Tum ille : intelligere se se quanti res esset operis ac laboris ; hoc tamen esse in Christianam Rempublicam

publicam animo , ut nihil ejus caussa recusaret .
 Hac re constituta , nullam interponendam esse
 moram putavit quin ad eam conficiendam se
 pararet . Quamquam non multis ille egebat a-
 djumentis . Habebat enim insculpta in animo mo-
 numenta temporum , locorum , hominum , ge-
 starumque rerum ; mirabilis in eo erat cognitio
 Conciliorum ac Patrum , in quibus legendis om-
 nem triverat ætatem ; judicio acri & recto præ-
 ditus erat , ut posset non solum consilia , acta ,
 & eventus rerum ordine declarare , sed etiam
 tuto ac vere exponere quid probandum rejci-
 dumque esset . Siquid eum deficiebat erat per-
 fecta Etrusce scribendi laus , ad quam obtinen-
 dam omne suum studium convertit . Nam opti-
 mos scriptores diu noctuque legendo , e quibus
 germana quædam locutio exurgere solet , nati-
 vum illum colorem , quo sermo Etruscus im-
 buitur , mirifice expressit . Ut vero stylum exer-
 citatione acueret , libros quos Latine *de Ponti-*
ficis Maximi irreformabili judicio , potestateque
fecerat , patrio sermone in epitomen contraxit ;
 aliudque opus pariter Etrusce conscripsit , in quo
 originem subtexuit dominatus , quem habent
 Pon-

Pontifices Maximi in civitatibus atque oppidis, quæ olim ad Romanam Provinciam, & Exarchatum Ravennæ pertinebant; & ex quo perspicui potest, quam eximia fuerit erga eosdem Pontifices liberalitas ac studium Gallorum Regum Pipini, & Caroli Magni. Sic Ursius cum continuis se frangeret laboribus ac vigiliis, cepit incommoda esse valetudine. Cujus rei causa cum sibi aliquandiu a severioribus studiis temperare coactus fuisset, ne prorsus tempus amitteret, dedit se convertendis e Gallico in Italicum vitis primorum Discipulorum S. Dominici, virorumque aliorum illustrium Ordinis Prædicatorum, quas eleganter explicaverat Antonius Tourronius. His studiis atque exercitationibus consecutus est Ursius genus orationis fustum atque tractum, & cum lenitate quadam æquabili profluens; scribendique elegantiam adeo suam effecit, ut bene multas conderet Historiæ suæ paginas dulces atque nitidas, quin aut in scribendo hæreret, aut necesse haberet verbum ullum mutare. Quo factum est, ut cum anno MDCCXLVII. primum edidisset ejusdem Historiæ volumen, avide illud om-

nes

nes arripuerint, ac Florentina Academia, cuius omnis cura versatur in excolendo puro & casto Etrusce scribendi genere, grave testimonium Auctori impertierit elegantissimi scriptoris, & illum inter suos cooptaverit. Præsertim vero laudibus elata sunt, quæ præfatus est de ratione Ecclesiasticæ Historiæ conscribendæ, quæ quidem ostendunt non modo perelegantem scriptorem, sed etiam doctum, & in primis eruditum. His ille rebus alacrior factus ad institutum opus persequendum, ita illud urfit reliquo vitæ cursu, ut neque corporis imbecillitas, neque ingravescens ætas, neque dignitates, quibus deinde auctus est, neque onera, quæ has comitabantur, induitriam illius retardaverint. Nam a. MDCCXLIX. factus est a BENEDICTO XIV. Sacri Palatii Apostolici Magister; & decennio post, studiosissime instante Cardinali Nerio Corsinio, a CLEMENTE XIII. in amplissimum Purpuratorum Patrum Senatum cooptatus est. Atque utinam ei diutius vita frui licuisset, ac magis brevitati in hac contexenda Historia consulere voluisset. Sic enim haberemus non paucorum sæculorum, sed omni, aut saltem magna

gna ex parte perfectam Historiam. Præterquam-
 quod, ut bene apud Ciceronem dicitur, nihil
 est in Historia pura & illustri brevitæ dulcius.
 Sed si causam quærimus, cur Ursus sæpe re-
 dundans & superfluens extiterit, hanc fortasse
 veram reperiemus, quod omnibus familiaris esse
 voluerit, ac vulgi in primis utilitati servire.
 Profecto legitur ab omnibus opus hoc, cujus
 rei non mediocre est illud indicium, quod pau-
 cis annis ter typis impressum est. Et hoc quo-
 que in ejusdem operis laude ponendum, quod
 Hispania patrium in sermonem conversum il-
 lud suum fecit; quodque in Germania non de-
 fuere, qui idem magna ex parte Latine red-
 diderunt. Primum & vigesimum volumen in-
 choaverat Ursus; cumque Historiam ad tem-
 pora Gregorii Magni perduxisset, ab eoque
 depulisset falsam assentationis criminationem,
 in morbum incidit, quem neque mortiferum,
 neque gravem initio medici judicarunt. Hi tamen
 veriti ingravescentem ætatem, debilitatamque
 valetudinem assiduâ ac diuturnis legendi, me-
 ditandi, scribendique laboribus, ægroto impera-
 runt, ut ad omnem eventum sacris se muniret.

Qui-

Quibus cum libentissime paruisset; essentque omnes magna in spe fore, ut brevi convalesceret, subito eum febris corripuit, quam cum gravius peripneumonix genus consecutum fuisset, horarum spatio non amplius octo mortem cum vita [fidenter sane, ut solent ii, qui optimæ mentis conscientia sustentantur] commutavit. Extremo vitæ tempore perbreve testamentum fecit, quo rem familiarem domesticis, Bibliothecam Florentino S. Marci Cœnobio, sacram suppellectilem certis quibusdam, Templis reliquit. Eidem morienti adfuit Joannes Bottarius, quocum a condiscipulatu vixerat conjunctissime, eique, quod inchoaverat **xxi**. Historiæ volumen, perficiendum commisit: quod ni vellet, ederet saltem quæ pro defensione S. Gregorii scripserat. Talis fuit vir, ut si mores spectes, nihil præ se nisi grave, probum, purumque tulerit; si doctrinam, dogmatum Christianorum defensor egregius, ac vindex judicari possit. Custos perfectioris disciplinæ severus, sed ita temperatis moribus, ut summa severitas summa cum humanitate jungeretur. Ex quo fiebat, ut facillimi ad eum essent adi-

aditus , ac nemini opis ejus indigenti , si modo illam præstare posset , non libentissime & promitteret , & concederet . Veritatis adeo diligens , ut nihil ultra . Parce uti consueverat verbis , quod indicium erat hominis cælestia , resque alias altissimas perpetuo contemplantis . Tanta eum cura occupabat studiorum suorum , ut interdum videretur sui oblitus , ac sæpe cogere-
tur in iis rebus gerendis , quæ suorum munerum erant , uti fidis peritissimisque adjutoribus . Ut laudis , ita & reprehensionis , omniumque rerum humanarum fuit contemptor eximius . Huic , iusta funera confecta in Templo S. Mariæ ad Minervæ . Corpus vero deportatum ad S. Sixti , cujus titulum ipse gerebat , ibique conditum in sepulcro , in quo hoc scriptum est elogium .

D. O. M.

JOSEPH AUGUSTINUS URSIUS FLORENTINUS

ORDINIS PRÆDICATORUM

S. R. E. PRESBITER CARDINALIS TIT. S. SIXTI.

INTEGRITATE MORUM CONSPICUUS

ET EDITIS SCRIPTIS PRÆCLARUS

HIC REQUIESCIT IN PACE

VIXIT ANNOS LXIX. M. I. D. III.

OBIIT IDIBUS JUNIIS A. S. MDCCLXI.

DISSERTAZIONE Dogmatica e Morale contro l'uso materiale delle parole &c., opera del P. L. Fr. Giuseppe Agostino Orsi della Congregazione di S. Marco di Firenze dell'Ordine de' Predicat. Dedicata alla S. di N. S. Bened. XIII. del medesimo Ordine. In Roma 1727. nella Stamperia di Girolamo Mainardi. in 4.

LA CAUSA DELLA VERITÀ sostenuta contro l'anonimo Apologista del P. Carlo Ambrogio Cattaneo della Compagnia di Gesù: opera del Rev. P. L. Fr. Giuseppe Agostino Orsi dell'Ord. de' Pred. In Firenze 1729. in 4.

DIMOSTRAZIONE TEOLOGICA colla quale si prova, che ad effetto di conciliare i dritti della veracità colle obbligazioni del segreto, nè si può, nè si deve ricorrere ad alcuna di quelle leggi, che alcuni moderni Teologi all'umana Repubblica attribuiscono, ma che deesi stare alle regole de' SS. Padri Agostino e Tommaso per un tal fine prescritte: opera del &c. dedicata alla S. di N. S. Benedetto XIII. In Milano 1729. per Giuseppe Richino Malatesta, in 4.

DISSERTATIO APOLOGETICA pro Ss. Perpetuae, Felicitatis, & Sociorum Martyrum Orthodoxia adversus Samuelem Basnagium, Autore R. P. Fr. Josepho Augustino Orsi O. P. Florentiae ad S. Marcum Sac. Theologiae Lectore. Accedit Francisci Castilionensis Martyrium Antonianum, seu B. Antonii de Ripolis Ord. Præd. ab eodem Urso notis illustratum. Florentiae 1728. typis Bernardi Paperini, in 4.

DISSERTATIO HISTORICA, qua ostenditur Catholicam Ecclesiam tribus prioribus seculis capitalium criminum reis pacem & absolutionem neutiquam denegasse, & plures alie incidentes quaestiones ad eorumdem temporum Chronologiam Ecclesiasticam pertinentes quibusdam digressionibus data opera examinantur; Autore &c. Mediolani 1730. apud Josephum Richinum Malatestam, in 4.

DISSERTATIO TEOLOGICA de Invocatione Spiritus Sancti in Liturgiis Graecorum & Orientalium, Autore ec. Medio-

Mediolani 1731. apud Josephum Richinum Malatestam in 4.

DISCORSO sopra il giuramento prestato dai Vescovi del Piemonte alla Maestà del Rè di Sardegna Carlo Emanuele. Extat in fin. tom. 1. par. 2. libri, cui titulus = Delle Ragioni della Sede Apostolica nelle presenti controverse colla Corte di Torino. 1732. =

VOTO TEOLOGICO intorno alle cause, per cui uno può essere privato del Vescovato.

DE BAPTISMO IN NOMINE JESU CHRISTI; & de Hereticis qui Baptismi formam olim adulterarunt, Dissertatio Historica in duas partes divisa, Auctore F. Josepho Augustino Orsi Ord. Præd. Cathedratico Casanatensi, et Sac. Cong. Indicis Consultore. Mediolani 1733. apud Josephum Richinum Malatestam in 4. In hoc libro extat quoque

DISSERTATIO HISTORICO-THEOLOGICA de Chrismate Confirmatorio.

ORATIO de B. Catharina de Ricciis Moniali Tertii Ordinis S. Dominici, habita Romæ in Templo S. Mariæ super Minervam ad Eminentissimos & Reverendissimos Cardinales a F. Jo. Aug. Orsi Ord. Præd. Romæ 1733. ex typographia Hieronymi Mainardi in 4.

FR. JOSEPHI AUG. ORSI. O. P. e Congreg. S. Marci S. Theologiæ Mag. de Petri a Soto ejusdem Ordinis, et Judoci Kavessteyn de concordia gratiæ & liberi arbitrii cum Ruaro Tappero Epistolari disputatione, liber Apologeticus, quo Soti doctrina a recentis Historici censuris adferitur. Romæ 1734. typis Hieronymi Mainardi, in 4.

VINDICIÆ Dissertationis de Baptismo in nomine Jesu Christi a Sorbonici Doctoris objectis. Florentiæ 1735. ex Typograph. Petri Cajetani Viviani, in 4.

F. JOSEPHI AUGUST. ORSI. O. P. Sac. Indicis Congregationi a Secretis de irreformabili Romani Pontificis in definiendis Fidei controversis judicio adversus quartam Cleri Gallicani propositionem ab Illust. J. B. Bossuetio Meldensi Episcopo propugnatam Tom. I. Pars Prima. Romæ 1739. Typis Sac. Congreg. de Propaganda Fide. in 4.

TOM. I. PARS SECUNDA. Eundem præ se fert titu-

titulum : *Accedit Dissertatio circa modum ab illustrissimo Petro de Marca propositum conciliandi summam ejusdem Romani Pontificis auctoritatem cum libertate suffragiorum in Synodis Oecumenicis .*

TOM. II. Similem omnino prioribus habet titulum .

F. JOSEPHI AUGUSTINI ORSI O. P. Sac. Ind. Cong. a Secretis de Romani Pontificis in Synodos Oecumenicas earum Canones potestate . Romæ 1740. Typis Sac. Cong. de Propagan. Fide . Extat in fine hujus voluminis Dissertatio qua Ecclesiasticæ Monarchiæ forma, seu ratio explicatur , unde clare ac dilucide constat, sit ne Romanus Pontifex Ecclesiæ legibus subiectus , nec ne sit; quove sensu id affirmari vel negari commode possit.

DELLA INFALLIBILITA', E AUTORITA' del Romano Pontefice sopra i Concilj Ecumenici Ristretto di un opera sopra lo stesso argomento di F. G. A. Orsi dell' Ord. de' Pred. S. D. S. C. D. I. Tom. I. e II. in Roma 1741. Nella Stamperia de' Pagliarini in 12.

DELLA ORIGINE del dominio , e della sovranità de' Romani Pontefici sopra gli stati loro temporalmente soggetti, Dissertazione di F. G. A. Orsi dell' Ord. de' Predic. S. D. S. C. D. I. in Roma 1742. appressò i Fratelli Pagliarini, in 12.

RISTRETTO delle Vite dei primi Discepoli di S. Domenico scritto in lingua Francese dal P. Antonio Tournon dell' O. de' P. e tradotto nell' Italiana favella da un Religioso del medesimo Ordine . In Roma 1744. appressò Nicolò e Marco Pagliarini, in 8.

ISTORIA degli Uomini illustri dell' Ordine di S. Domenico scritta in lingua Francese dal R. P. Antonio Tournon, e tradotta nell' Italiana favella da un Religioso del medesimo Ordine Tom. I. in Roma 1745. Nella Stamperia di Pallade appressò Nicolò e Marco Pagliarini .

DELLA ISTORIA ECCLESIASTICA descritta da F. Giuseppe Agostino Orsi dell' Ordine de' Predicatori &c. Roma nella Stamperia di Pallade . Tom. XXI, in 4. e in 12.



MAG 200557d



